

Gabriel Benka-Rybár – Peter Zubko

Udalosti nadprirodzenej povahy
na území Košickej arcidiecézy

Gabriel Benka-Rybár – Peter Zubko

**Udalosti nadprirodzenej povahy
na území Košickej arcidiecézy**

Ružomberok 2014

Udalosti nadprirodzenej povahy na území Košickej arcidiecézy

Recenzenti: J. E. Mons. prof. ThDr. PhDr. Stanislav Stolárik, PhD.
Mons. prof. PaedDr. PhDr. ThDr. Jozef Jurko, PhD.

Publikácia je súčasťou riešenia výskumných úloh a výstupom z vedeckého grantu Ministerstva školstva Slovenskej republiky VEGA, reg. č. 1/0264/14 s názvom *Administratívno-právne písomnosti latinských biskupov o cirkvi byzantského obradu na východnom Slovensku.*

Predná obálka: Leles, detail hlavného oltára, zázračná udalosť

Vydalo: Verbum
Vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 5512/1A, 034 01 Ružomberok

Prvé vydanie, 2014

Tlač: Michal Vaško – VYDAVATELSTVO, Prešov 2014

© Gabriel Benka-Rybár, 2014

© Peter Zubko, 2014

ISBN 978-80-561-0199-5

Obsah

Zoznam značiek a skratiek	9
Úvod	11
1 Nadprirodzené a prirodzené – zázraky a znamenia.....	13
2 Teologický význam nadprirodzených udalostí	21
3 Kult udalostí nadprirodzenej povahy	23
4 Nadregionálne pútnické miesta	24
4.1 Bardejov – Kalvária.....	28
4.2 Buková Hôrka.....	39
4.3 Čirč	44
4.4 Darnov	47
4.5 Gaboltov	47
4.6 Hrabkov	51
4.7 Hrabské.....	52
4.8 Humenné – Kalvária.....	56
4.9 Kamenica nad Torysou.....	57
4.10 Klokočov	57
4.11 Košice I.....	59
4.12 Košice – Kalvária	61
4.13 Košice III.....	67
4.14 Krásny Brod.....	69
4.15 Ľutina.....	76
4.16 Malá Poľana.....	80
4.17 Malá Vieska.....	80
4.18 Michalovce	81
4.19 Obišovce	82
4.20 Podčičva	88
4.21 Prešov – Kalvária	89
4.22 Prešov II.....	94
4.23 Rafajovce	97
4.24 Ruské Pekľany.....	100
4.25 Sabinov	100
4.26 Sátoraljaújhely	101
4.27 Sečovce I	102
4.28 Sečovce II	102
4.29 Sečovská Polianka I.....	102
4.30 Sečovská Polianka II	103
4.31 Stropkov I.....	104
4.32 Stropkov II.....	105
4.33 Svätá Mária.....	105

4.34 Tulčík.....	106
4.35 Šašová.....	106
4.36 Trebišov	107
4.37 Udavské	108
4.38 Veľaty.....	109
4.39 Veľký Šariš.....	109
4.40 Vranov nad Topľou	110
5 Kanonizovaní svätci	114
5.1 Svätí košickí mučeníci.....	114
5.2 Blahoslavený Metod Dominik Trčka CSsR	115
5.3 Blahoslavená Sidónia Cecília Schelingová	115
5.4 Blahoslavený Peter Pavol Gojdič OSBM.....	116
5.5 Blahoslavený Vasil' Hopko	116
5.6 Blahoslavená Miriam Terese Demjanovičová SC.....	116
5.7 Blahoslavená Sára Salkaházi	117
5.8 Svätý Alexij Tóth	118
5.9 Božia služobníčka Anna Kolesárová-Hrušková.....	119
6 Omilostené osoby	122
7 Formálna stránka udalostí	123
8 Zjavenia potvrdené Cirkvou	125
8.1 Súkromné zjavenia	125
8.2 Posudzovanie pravosti súkromných zjavení.....	127
8.3 Zjavenie svätého Mikuláša v Ľutine	131
9 Zjavenia nepotvrdené Cirkvou	134
9.1 Zjavenie Panny Márie v Petrovanoch	134
9.2 Zjavenie „božského“ posla a Panny Márie v Gaboltove	135
9.3 Zjavenie Panny Márie a Ježiša Krista v Čirči	135
9.4 Zjavenie svätej Terezky Augustínovi Fischerovi-Colbriemu	137
9.5 Zjavenie Panny Márie v Runine	137
9.6 Zjavenie Panny Márie v Nižnej Jablonke.....	138
9.7 Zjavenie Panny Márie v Osikove	138
9.8 Zjavenie Panny Márie v Dlhom Klčove I a II	139
9.9 Zjavenie Panny Márie v Dubinnom	142
9.10 Zjavenie Panny Márie v Michal'anoch	142
9.11 Zjavenie Panny Márie v Sobranciach.....	143
9.12 Zjavenie Ježiša Krista v Hlinnom	144
9.13 Zjavenie Panny Márie v Sečovciach	145
9.14 Zjavenie v Prešove-Šváboch	149
9.15 Zjavenie Ježiša Krista v Čani	150

10 Eucharistické zázraky	151
10.1 Košická Svätá krv	151
10.2 Kamenická krvácajúca hostia	152
11 Tradované udalosti.....	153
11.1 Okružné	153
11.2 Hažín.....	154
11.3 Mokroluh	154
11.4 Hencovce	155
11.5 Kľušovská Zábava	155
11.6 Bardejov	156
11.7 Gejza Žebrácky.....	156
12 Milostivé obrazy/ikony	157
12.1 Krásny Brod.....	160
12.2 Hrabkov	162
12.3 Makovica	163
12.4 Šašová.....	163
12.5 Nižná Šebastová	164
12.6 Zborov	165
12.7 Rafajovská madona.....	166
12.8 Klokočovská madona	167
12.9 Pasovská madona.....	169
12.10 Humenská madona	172
12.11 Rímska madona	173
12.12 Karmelská madona	174
12.13 Čenstochovská madona	175
12.14 Dominikánske madony	178
12.15 Prešov	179
12.16 Póčska madona	181
12.17 Loretánska madona.....	183
12.18 Šaštínska madona	184
12.19 Klužská madona	187
12.20 Horňa	187
12.21 Ľutinská madona	187
12.22 Čirč	187
12.23 Trnavská madona.....	188
12.24 Dubinné	189
12.25 Matka Ustavičnej pomoci.....	190
12.26 Košíckí mučeníci	190
13 Zjavenia mŕtvych.....	192
13.1 Revelácia v Ľubotíne	192
13.2 Revelácie Štefanovi Hlaváčovi.....	198

Záver	200
Bibliografia.....	202
Archívy.....	202
Arcibiskupský archív v Košiciach (AACass).....	202
Archív farnosti Petrovany	202
Biskupský úrad Košickej eparchie	202
Ústav pamäti národa (ÚPN)	202
Tlačené pramene.....	202
Literatúra	203
Naratívne pramene	212

Zoznam značiek a skratiek

*	narodený
?	neznámy, chýbajúci alebo pochybný údaj
†	zomrel
1 Jn	Prvý list Jánov (NZ)
1 Kor	Prvý list Korint'anom (NZ)
1 Kr	Prvá kniha kráľov (SZ)
1 Krn	Prvá kniha kroník (SZ)
1 Pt	Prvý Petrov list (NZ)
1 Sam	Prvá kniha Samuelova (SZ)
1 Sol	Prvý list Solúnčanom (NZ)
1 Tim	Prvý list Timotejovi (NZ)
2 Kor.	Druhý list Korint'anom (NZ)
2 Pt	Druhý Petrov list (NZ)
2 Sam	Druhá kniha Samuelova (SZ)
AACass	Archivum Archidioecesis Cassoviensis (Archív Košickej arcidiecézy)
AAS	Acta Apostolicae Sedis
ACAC	Acta Curiae Archiepiscopalis Cassoviensis
ACEP	Acta Collegii evangelici Prešovensis
admin.	administrátor (správca farnosti)
Am	Kniha proroka Amosa (SZ)
AMK	Archív mesta Košice
BMV	Beata Maria Virginis, blahoslavená Mária Panna
CCEO	Codex canonum ecclesiarum orientalium (Kódex kánonov východných cirkví z 11. 10. 1990)
CDC	Circulares dioeceseanae Cassoviensis
CIC 1917	Codex iuris canonici (Kódex kánonického práva z 27. 5. 1917)
CIC 1983	Codex iuris canonici (Kódex kánonického práva z 25. 1. 1983)
CM	Cirkevné matriky (fond v ŠA)
CMBF	Cyrlometodská bohoslovecká fakulta
COC	Circulares Ordinarius Cassoviensis
CSsR	Congregatio Sanctissimi Redemptoris, redemptorista
ČSFR	Česká a Slovenská Federatívna Republika
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
Dan	Kniha proroka Daniela (SZ)
dp.	dôstojný pán
Dt	Kniha Deuteronomium (SZ)
ed(s).	editor(i), zostavovateľ(ia)
EI	Enchiridion indulgentiarum (Enchiridion odpustkov z 29. 7. 2000)
EI 1968	Enchiridion indulgentiarum (Enchiridion odpustkov z 29. 6. 1968)
EI 1986	Enchiridion indulgentiarum (Enchiridion odpustkov z 18. 5. 1986)
EU	Európska únia
Ex	Kniha Exodus (SZ)
Ez	Kniha proroka Ezechiela (SZ)
fasc.	fascikel
Flp	List Filipanom (NZ)
Gal	List Galaťanom (NZ)
Gn	Kniha Genezis (SZ)
Hebr	List Hebrejom (NZ)
ID	Indulgentiarum doctrina (apoštolská konštitúcia z 1. 1. 1967)

<i>Iz</i>	<i>Kniha proroka Izaiáša (SZ)</i>
J. Ex	Jeho Excelencia (oslovenie biskupa)
JCDr.	<i>Iuris canonici doctor</i> (doktor kánonického práva)
<i>Jer</i>	<i>Kniha proroka Jeremiáša (SZ)</i>
<i>Jn</i>	<i>Evanjelium podľa Jána (NZ)</i>
<i>Joz</i>	<i>Kniha Jozue (SZ)</i>
kán.	kánon
Kčs	Koruna československá
KKC	<i>Katechizmus katolíckej cirkvi</i> (z 11. 10. 1992)
KNV	Krajský národný výbor
<i>Kol</i>	<i>List Kolosanom (NZ)</i>
<i>Lk</i>	<i>Evanjelium podľa Lukáša (NZ)</i>
<i>Lv</i>	<i>Kniha Levitikus (SZ)</i>
<i>Mal</i>	<i>Kniha proroka Malachiáša (SZ)</i>
<i>Mk</i>	<i>Evanjelium podľa Marka (NZ)</i>
MNV	Miestny národný výbor
Mons.	<i>monsignor</i> (monsiňor)
Msgre	<i>monsignor</i> (monsiňor)
<i>Mt</i>	<i>Evanjelium podľa Matúša (NZ)</i>
najsv.	najsvätejší
<i>Nm</i>	<i>Kniha Numery (SZ)</i>
NsP	nemocnica s poliklinikou
NZ	Nový zákon
OFM	<i>Ordo Fratrum Minorum</i> , františkán
ONV	Okresný národný výbor
OSB	<i>Ordo sancti Benedicti</i> , benediktín
OSBM	<i>Ordo Sancti Basilii Magni</i> , bazilián
OSN	Organizácia Spojených národov
<i>Oz</i>	<i>Kniha proroka Ozeáša (SZ)</i>
PhLic.	<i>Philosophiae licenciat</i> , licenciát filozofie
<i>Pies</i>	<i>Kniha Pieseň piesní (SZ)</i>
PP.	<i>Pontifex primus</i> , pápež
<i>Prís</i>	<i>Kniha Prísloví (SZ)</i>
PTP	pracovno-technický prápor
rkp.	rukopis
SDB	salezián
SJ	<i>Societas Jesu</i> , jezuita
<i>Sk</i>	<i>Skutky apoštolov (NZ)</i>
Sk	Slovenská koruna
SNP	Slovenské národné povstanie
sr.	(rehoľná) sestra
SS.Th.Dr.	<i>Sanctissime Theologiae Doctor</i> (doktor posvätnej teológie)
SSV	Spolok svätého Vojtecha
ST	<i>Summa theologia</i> (od Tomáša Akvinského)
SVD	<i>Societas Verbi Divini</i> , verbista
SVŠ	Stredná všeobecnovzdelávacia škola
SZ	Starý zákon
ŠA	Štátny archív
ŠtB	Štátna bezpečnosť
TK KBS	Tlačová kancelária Konferencie biskupov Slovenska
vdp.	veľadôstojný pán
Zach	<i>Kniha proroka Zachariáša (SZ)</i>
Zjv	<i>Zjavenie svätého apoštola Jána (NZ)</i>
Ž	<i>Kniha Žalmov, Žalm (SZ)</i>

Úvod

Človek je od prirodzenosti *homo religiosus*. Cirkevné a náboženské dejiny možno lokalizovať do centra ľudskej histórie. Kresťanstvo je cesta, ktorá vedie do neba. Každý kresťan žije vlastnú spiritualitu. Na tejto ceste je možné stretnúť sa s rozličnými prostriedkami, ktoré umožňujú hlbšie preniknúť do tajomstiev viery a priblížiť sa k Bohu. Udalosti nadprirodzenej povahy patria k náboženskému životu, ale nie sú samozrejmosťou. Udalosti sa viažu na predmety (obrazy, relikvie), osoby (svätci, vizionári), javy (uzdravenia), ústne podanie (legendy, tradície, povesti). Vždy sú neočakávané a viera účastníka alebo svedka za nimi vidí Boží zásah. Niektoré udalosti po čase zaniknú a vymiznú z pamäti, iné pretrvávajú po stáročia. Niektoré udalosti sa ukážu ako nepravé.

Boli obdobia, keď Cirkev bola prenasledovaná, keď vládla, keď slúžila, keď bola neprehliadnuteľná, keď bola skrytá, keď bola opovrhovaná, keď nezvládala svoje poslanie, keď zvládala svoje poslanie, keď bola konzervatívna, keď sa sekularizovala, keď zasievala, keď plela, keď bola akoby mŕtva, keď vstala z mŕtvych atď. Toto je len pohľad zvonku, pretože to, čo je podstatné, je vo vnútri. Cirkev je hierarchická a jej vrchnosť je akoby rozumom, kým jednoduchí veriaci žijúci ľudovú zbožnosť sú akoby jej srdcom. Oboje, rozum i srdce, srdce i rozum, musí byť v harmónii, jedno bez druhého vedie k nezdravým extrémom, fundamentalizmu, bigotnosti alebo k vyprázdneniu.

Táto práca predstavuje udalosti nadprirodzenej povahy z územia Košickej arcidiecézy od stredoveku po súčasnosť. Tento región sa nenachádzal v centre cirkevného diania, aj keď táto pridaná hodnota tu vždy existovala a existuje. To, čo dalo dušu tomuto regiónu, bola jeho viera, ktorej súčasťou boli prirodzené i nadprirodzené prejavy viery, jej moderovanie, formovanie, usmerňovanie, pristrihovanie a povzbudzovanie. Duchovný život je citlivý organizmus, v ktorom treba pozorne sledovať jeho prejavy, potreby, ktoré nemusia byť prospešné len pre miestnu komunitu, ale môžu byť požehnaním aj pre okolie, ba aj univerzálnu Cirkev.

Územie východu Slovenska tvoria štyri historické regióny Abov, Šariš, Zemplín a Použie (niekedy sa stotožňuje so Zemplínom), ktoré sú si blízke. Na tomto území spoločne vedľa seba žili a žijú viaceré národnosti používajúce vlastné jazyky a nárečia, ale aj viaceré kresťanské vierovyznania (a židia), ktoré majú vlastnú identitu, duchovnosť a s tým spojenú kultúru. Z kresťanských konfesií možno o ľudovej zbožnosti a súvisiacimi atribútmi nadprirodzených prejavov hovoriť len pri Rímskokatolíckej, Gréckokatolíckej a Pravoslávnej cirkvi. Ak to ešte viac zjednodušíme, ide o latinskú (západnú) a byzantskú (východnú) tradíciu, ktoré sa tu prelínajú, ba do istej miery dopĺňajú a ovplyvňujú. Preto je potrebné neoddeľovať jednu tradíciu od druhej, ale skúmať ich komplexne ako jedno duchovné dedičstvo jedného regiónu.

Medzi udalosti nadprirodzenej povahy na prvom mieste patria zázraky. Na východe Slovenska sa stal len jediný zázrak prvej triedy, ktorý zasiahol Uhorsko a priľahlé Malopoľsko a Sedmohradsko. Ide o košický eucharistický zázrak zo 14. storočia. Z novoveku sa spomínajú mnohé uzdravenia, nikdy však neboli klasicky zdokumentované, preto tradícia o týchto udalostiach nie ani tak svedectvom o ich pravosti, zázračnosti, ale skôr svedectvom viery.

K nadprirodzeným udalostiam sa viažu viaceré pútnické miesta. Väčšina vznikla vďaka viere spojenej s nejakou udalosťou a objektom, ktorým bol obraz alebo relikvia. Iné pútnické miesta vznikli ako výsledok dobovej spirituality (kalvárie). Predmetom úcty

sa stali obrazy alebo ikony, ktoré boli cieľom pútí, formovali zbožnosť, prehlbovali vieru. Práve ich kult prerástol z náboženských do kultúrnych a sociálnych rovín a ako symboly sa stali dominantami regiónu.

Božia milosť sa prejavuje nie iba jednorázovo alebo sporadicky na nejakých zdanlivo náhodných miestach. Človek je povolaný byť chrámom Ducha Svätého a permanentne žiť v spojení s Bohom. Len v niekoľkých prípadoch sa miestna Cirkev ujala beatifikácie a kanonizácie osôb, ktoré zomreli v povesti svätosti. Spomedzi tých, ktorí finále svojho života dosiahli na Slovensku a súvisia s územím Košickej arcidiecézy, sú všetci svätci mučeníci. Nikto z nich nezomrel ako nemučeník. Osôb, ktoré zomreli v povesti svätosti, je na východe Slovenska niekoľko, ale cirkevná vrchnosť sa ani v jednom prípade nepodujala do takejto kauzy.

Veľkú frekvenciu mali zjavenia, ktorých bolo relatívne veľa, ale takmer všetky sa ukázali ako pochybné. Popri nich ako osobitná skupina vystupujú udalosti, ktoré majú teologické poslanstvo o sile Božej moci, až napokon zľudovali ako legendy alebo povesti. Inou skupinou udalostí sú zjavenia mŕtvych, tzv. revelácie, ktoré sú síce v ľudovom podaní často prítomné, ale len výnimočne sú zachytené v prameňoch.

Táto práca vychádza z archívnych prameňov, literatúry, medializovaných správ, ústnej tradície, ktorá je všeobecne známa a vlastného výskumu. Nie je možné obsiahnuť všetky udalosti ani ich vyčerpávajúco prezentovať, je však dôležité zachovať si aj istý odstup a triezvo hodnotiť jednotlivé udalosti, a to dokonca v širšom než iba miestnom kontexte. Cirkev ako strážkyňa viery môže zhodnotiť len to, či sa obsah udalostí zhoduje s vierou Cirkvi. Skúmanie pravosti udalostí je oveľa komplikovanejšie, preto Cirkev skúma pravosť v dlhodobom časovom horizonte, s odstupom (pri kanonizácii sa žiada aspoň päť rokov), sledujúc všetky atribúty nielen v čase ich vzniku, ale aj predtým a potom, pretože ide o jeden morálny celok, ktorý zapadá do integrity a identity udalosti. Dôležití sú nielen svedkovia, ale aj náboženský život, ktorý sa na udalosti viaže, jeho kvalita, intenzita, frekvencia, nárast, pokles a zánik. Cirkev sleduje nielen objekty a subjekty, ale aj miesta a čas. Táto práca je sondou do tejto problematiky na príklade územia Košickej arcidiecézy.

Na tomto mieste vyslovujeme poďakovanie spolupracovníkom, informátorom, predstaveným miestnych cirkví, spoločenstiev a komunít. Tu sú ich mená (bez akademických titulov): J. E. Mons. Alojz Tkáč, Mária Jevčáková, Veronika Hudáková, Ján Čegiň, Peter Kovalčín, Ján Pavlovský, Ľubomíra Gduľová, Jakub Farkaš, Magda Palčová, Patrik Mižák SDB, Martin Kohút, Jaroslav Lajčiak, Rastislav Dzurovčin, Vincent Macejko SDB, Peter Šoltýs, Martin Kaľuha, Svorad Duda OP, Martin Kristián Šalomon OP, Melichar Matis OP, Peter Fejerčák, Peter Schmotzer, Patrik Janó, Marek Veverka, Matúš Maruščák, Michal Koval', Ján Koval', Anton Koval', Maximilián Lamanec, Peter Fejerčák, Michal Glevaňák, Martin Paulovčák, Julka Kuhajdíková, Patrícia Bučková, Irena Zacharová, Dominik Petrík, Michaela Emília Burejová, Marián Renčko, Mikuláš Fejko, František Šverha, Dávid Bilohlávek, Ľudmila Matuševská, Irena Zacharová, Jozefína Dudášová, Ján Čech, veriaci z rímskokatolíckej Farnosti sv. Vavrinca v Sobranciach.

1 Nadprirodzené a prirodzené – zázraky a znamenia

Zázrak (lat. *miraculum*) je zmyslami vnímateľný jav, udalosť vnímateľná a pozorovateľná ľudskými zmyslami, v ktorej sa prejavuje Božia moc, Boží zásah, ktorý sa nedá vysvetliť na základe súčasného stavu poznania prirodzeným spôsobom na základe známych zákonitostí, pretože presahuje aktuálnu ľudskú skúsenosť, prírodné zákony a prináša so sebou náboženské/teologické posolstvo. Zázrak je mimoriadny jav, ktorým Boh odpovedá na prosby veriacich. Skrytou príčinou zázraku, alebo času kedy nepredvídane nastane inak vysvetliteľná udalosť/jav, je Boh. Aby bol zázrak opravdivým, vyžadujú sa tri prvky: Aby to nebola vec jednoduchá nad sily prirodzené a veci stvorené, potom nad očakávanie prírody, kde sa nenachádza vzájomný prirodzený vzťah, ale vzťah podrobenosti, a nakoniec musí byť takáto vec nezvyčajná, teda iná než sa deje bežne. Zázrak človeka zasahuje v tej hĺbke jeho existencie, pri ktorej ho sprevádza celkový prehliadnuteľný súbor jeho skúseností a súčasne ho presahuje: Vo svojbytnej vnútornej prístupnosti a všeobecnej otvorenosti jeho prirodzenosti, ktorá sa utvára duchom a na jeho základe, je človek zásadne schopný vnímať to, čo je na druhom brehu jeho súboru skúseností. Teda trvalú Božiu blízkosť, ktorej sa človek musí neustále otvárať a musí prakticky realizovať celú pôvodnú šírku svojej podstaty v ochote viery, načúvaní Boha a v poctivom presvedčení k svojej konečnej existencii, v ktorej si uvedomuje vratkú neistotu svojho horizontu. Podľa Písma je zázrakom všetko to, čo na Boha odkazuje, ukazuje a dáva skusovať jeho bezprostrednú blízkosť. Zázrakom ale môže byť aj to, čo je vysvetliteľné prirodzeným spôsobom, avšak v danej situácii to upozorňuje veriaceho človeka na bezprostrednú blízkosť Boha a Božie jednanie. Zázračnosť udalosti niekedy spôsobuje chvíľu (čas), keď sa udalosť stala, ktorú by niektorí mohli nazvať náhoda, ale viera ľudu ju pochopila a interpretovala ako Boží zásah. So zázrakom sa vždy spája určitý údiv a zdesenie tých, čo sú jeho svedkami. V zázrakoch, ktoré sú chápané v súhlase ortodoxnej dogmatiky ako mimoriadne Božie zásahy do prírodného poriadku, videla porušenie zákona kauzality, podľa ktorého všetko na svete stojí vo veľkom príčinnom reťazci, čo umožňuje poznanie a zámerné konanie. Keď novodobá teológia hovorí o zázrakoch, nemyslí tým porušenie prírodných zákonov, ale na také Božie riadenie prírodných zákonov, kde nakoniec dôjde k naplneniu Božích spasiteľných plánov. Boh ako Pán prírody a dejín spasiteľne zasahuje do priebehu udalostí než by porušil zákony, ktoré sám dal. Kresťan vie, že všetko čo ho môže v budúcnosti stretnúť nemá do činenia s mŕtvou hmotou, ani s prírodnými zákonmi či dokonca s ľuďmi, ale so samotným Bohom. Prírodné zákony sú prostriedkom k uskutočneniu Božích plánov a nie je vylúčené, že Boh od samého počiatku vložil do tohto sveta sily, ktoré v určitých dobách a za určitých podmienok nadobudnú účinnosť, aby sa mohla uskutočniť svätá Božia vôľa.¹

Pre starozákonného človeka nie je zázrak udalosťou nadprirodzenej povahy, nie je to ani narušenie zákonov prírody, mimoriadny je však preto, že sa v ňom neočakávané a mimoriadne prejavuje Božia prítomnosť vo svete. Biblia vždy upriamuje pohľad veriaceho človeka na náboženský význam činov. V Starom zákone je zázrak určitou skutoč-

¹ AKVINSKÝ, Tomáš: Teologická Summa. První část. Olomouc : Krystal, 1937, s. 914-915; NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník. Praha : Kalich, 1956, s. 1291; VRAGAS, Štefan (ed.) a kol.: Teologický a náboženský slovník II. Trnava : SSV, 2008, s. 409; LEMAÎTROVÁ, Nicole – QUINSONOVÁ, Marie-Thérèse – SOTOVÁ, Veronique: Slovník Křesťanské kultury. Praha : Garamond, 2002, s. 388; KLIMAN, Andrej: Apologetika. Učebnica pre najvyšší ročník meštianských škôl. Trnava : SSV, 1940, s. 50-51.

nosťou alebo skutkom Boha, ktorý sprevádza zmluvu medzi Jahvem a vyvoleným národom. Starý zákon ďalej v zázrakoch ukazuje Božie zjavenia a účinné znamenia jeho spásy. Náboženský cieľ zázrakov je ukázať ochrannú prítomnosť Všemohúceho Boha (*Joz* 24, 17). Boh vyslobodzuje svoj ľud prostredníctvom divov a zázrakov (*Ex* 3, 20; *Ex* 7, 3; *Ex* 16, 4) a potešuje ho. Skutočné zázraky v Písme sú v ostrej kontradičcii k divom, ktoré konali mágovia a nepraví proroci (*Ex* 7, 12 – 22). Vyslobodenie z Egypta a prechod cez Červené more bol najväčším zázrakom pre Izraelitov v Starom zákone. Zázračné konanie Boha pri Červenom mori sa stalo predmetom celej židovskej literatúry, bohoslužby i nádeje do budúcnosti. Druhým obdobím, keď Boh prejavil svoje zázračné činy, je doba prorokov Eliáša a Elizea, teda v čase, keď bol izraelský ľud zvädzaný uctievaním Baála a Aštarty (*1 Krn* 17 – 20). Tretia doba, keď sa Boh prejavil ako zázračný, bola v čase, keď Asýřania táborili pri Svätom meste a hrozilo zničenie chrámu, Dávidovho trónu i vyvoleného národa (*Iz* 6 – 12; *Iz* 36 – 37). Pre ľud Izraela je zázrak znamením od Pána a všetky takéto znamenia sa vyznačujú svojou účinnosťou a mimoriadnym charakterom. Nakoniec je možné o zázrakoch z pohľadu starozákonného človeka povedať, že sú nezašlúženým darom Jahveho lásky (*Ž* 106, 7; *Ž* 107, 8).²

V Novom zákone je zázrak znamením, ktoré ako spásonosné zjavenie zjavujúceho Boha napomáha viere (*CIC* 1983, kán. 156, 584). Zázraky Ježiša Krista v Novom zákone sprevádzajú ohlasovanie Božieho kráľovstva, sú potvrdením jeho božstva, jeho mesiášskeho poslania a majú priviesť človeka k viere v Božieho Syna. V novozákonných knihách sa uvádzajú početné zázraky, ktoré exegéti delia na *zázraky prírody*, ako je napríklad rozmnoženie chleba (*Mk* 5, 21 – 43), zázračný rybolov (*Lk* 5, 1 – 11), potom sú prítomné *zázraky uzdravenia* (*Lk* 5, 12 – 26), *zázračné exorcizmy* čiže oslobodenia od démonov (*Mk* 5, 1 – 20) a *vzkriesenia mŕtvych* (*Jn* 11, 1 – 44). Zázraky robili v Ježišovom mene aj jeho učeníci (*Mk* 16, 17; *Sk* 2, 43; 4, 30; *CIC* 1983, kán. 434). Tak ako bol pre Izrael dôležitý prechod cez Červené more, taký význam malo vzkriesenie Ježiša Krista pre kresťanov v Novom zákone i v súčasnosti. Božie jednanie pri Kristovom vzkriesení malo rovnaký význam pre literatúru, bohoslužbu a nádej podobne ako prechod cez Červené more pre Izrael. Keby nebolo vzkriesenia, neboli by ani novozákonné zázraky a ľudia by sa nedopočuli o mene Ježiša z Nazareta. Keď existuje viera v to, že Ježiš je „ten Svätý Boží“, nebudú existovať ani pochybnosti o tom, že mal moc konať zázraky a divy ako o tom svedčí Nový zákon.³

V Novom zákone bol zázrak mocným činom a ten kto ich vykonával, sprevádzala určitá moc, a to buď božská, udelená Duchom Svätým či Bohom, alebo diabolská moc. Je tak definovaný každý čin, ktorý sa nedá prirodzene vysvetliť. Je to teda každý Boží zásah do života sveta a života človeka. Zázraky boli dôkazom toho, že od prorokov až po Jána Krstiteľa predpovedané Božie kráľovstvo už prišlo (*Mt* 12, 22 – 32). Preto mestá Kafarnaum, Betsaida, Korozaím budú súdené prísnejšie než Sodoma a Gomora. Práve Ježišove

² VRAGAŠ, Štefan (ed.) a kol.: Teologický a náboženský slovník II, s. 409; NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník, s. 1291; VON ALLMEN, Jean-Jacques (ed.) a kol.: Biblický slovník. Praha : Kalich, 1987, s. 327-328; HERIBAN, Jozef: Průručný lexikón biblických vied. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1992, s. 1077; FREEDMAN, David Noel (ed.): The Anchor Bible Dictionary. Volume 4. New York : Doubleday Dell Publishing Group, 1992, s. 849; LÉON-DUFOUR, Xavier a kol.: Slovník biblickej teológie. Trnava : Dobrá kniha, 2003, s. 1020-1022; KLIMAN, Andrej: Apologetika. Učebnica pre najvyšší ročník meštianskych škôl, s. 38.

³ VRAGAŠ, Štefan (ed.) a kol.: Teologický a náboženský slovník II, s. 409; LEMAÎTROVÁ, Nicole – QUINSONOVÁ, Marie-Thérèse – SOTOVÁ, Veronique: Slovník Křesťanské kultury, s. 388; NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník, s. 1291-1192; FREEDMAN, David Noel (ed.) in chief: The Anchor Bible Dictionary. Volume 4, s. 856-857, 859-860; LÉON-DUFOUR, Xavier a kol.: Slovník biblickej teológie, s. 1023-1025; KLIMAN, Andrej: Apologetika, s. 52-55, 58-61.

zázraky boli príčinou neospravedlniteľnosti nevery menovaných miest (*Mt* 11, 20 – 24), práve tak stotníkova viera v to, že na svet prišiel nový, vyšší, „nadprirodzený“ poriadok bola príčinou neospravedlniteľnosti nevery zákonníkov a farizejov (*Mt* 8, 5 – 34). Obrátenie a viera prítomná v človeku sú základným predpokladom zázraku. Obrátenie a viera sa majú zrodiť z Ježišových zázrakov. Na druhej strane môže zázrak viesť človeka k viere, ako je to výslovne dosvedčené v Evanjeliu podľa Jána ako reakcia ľudu na vzkriesenie Lazára: „Mnohí z tých Židov, čo prišli k Márii a videli, čo urobil, uverili v neho.“ (*Jn* 11, 45) Preto sú blahoslavení tí, čo sa nedotkli Zmŕtvychvstalého a uverili (*Jn* 20, 29), na druhej strane tí, ktorí zázraky videli a neuverili v Krista, nemali možnosť výhovorky.⁴

K zdôvodneniu zázraku a jeho poznateľnosti z hľadiska článku viery boli stanovené dogmy na Prvom vatikánskom koncile. Aby poslušnosť viery bola v súlade s rozumom, chcel Boh spojiť vnútornú pomoc Ducha Svätého s vonkajšími znameniami svojho zjavenia, totiž s božskými činmi, predovšetkým zázrakmi a prorocktami, ktoré pretože zreteľne ukazujú Božiu všemohúcnosť a nekonečné poznanie, sú najistejšími a každému chápaniu primeranými znameniami božského zjavenia. Preto či už Mojžiš a proroci, tak predovšetkým Kristus, vykonali mnohé a celkom zjavné zázraky a prorocktá. O apoštoloch čítame: „Oni sa rozišli a všade kázali. Pán im pomáhal a ich slová potvrdzoval znameniami, ktoré ich sprevádzali“ (*Mk* 16, 20). A o prvých kresťanoch je napísané: „Máme pevnejšie prorocké slovo a vy dobre robíte, že hľadáte naň ako na lampu, ktorá svieti v temnom mieste.“ (*2 Pt* 1, 19). V kánonoch Prvého vatikánskeho koncilu je napísané: „Ak niekto povie, že sa nemôžu diať žiadne zázraky, a preto všetky rozprávania o nich vrátane tých, ktoré sa nachádzajú vo Svätom písme, majú byť zaradené medzi povesti a mýty; alebo že zázraky nemôžu byť nikdy poznané s istotou, ani že nimi nie je náležite preukázaný božský pôvod kresťanského náboženstva: Anathema sit.“

Z dogmatického hľadiska nie je zázrak žiadnou svojvoľnou demonštráciou Božej všemohúcnosti vymykajúcou sa zákonitostiam, ale má všeobecnú súvislosť s dejinami spásy a patrí do procesu slobodného Božieho sebazdieľania v človeku a v milosti. Zázrak je sebadosvedčením tejto spasiteľnej Božej vôle vo vnútri dejín a Božieho jednanja, ktoré pramení z tejto vôle, v dejinách spásy cez prorokov (počnúc Mojžišom), a predovšetkým v osobe Ježiša Krista. Zázrak im slúži predovšetkým ako vonkajšie znamenie, ktoré dosvedčuje ich pôsobenie ako také, ktoré je podmienené Bohom. V plnom zmysle má zázrak aj eschatologický aspekt, ktorý je viditeľný najmä v rozhodujúcom zázraku – vzkriesení Ježiša Krista, nakoľko zázrak premeneného Ježišovho tela je viditeľným úkazom konečného údely človeka povolaneho do spoločenstva s Bohom.

Zázrak je z teologicko-filozofického pohľadu svätého Tomáša Akvinského niečo, čo nie je možné postihnúť zrakom a jeho skrytou príčinou je Boh. Podľa Tomáša musí každý zázrak vykazovať tri prvky: Musí byť nad prirodzené sily, nad prírodné zákony a nakoniec musí ísť o neobvyklý jav (*ST*, otázka CV, článok VII). Nasledujúca otázka kladená v *Summe* teologickej sa týka toho, či môže byť nejaký zázrak väčší než iný, na čo Anjelský učiteľ odpovedá: „Keďže všetky zázraky povstávajú tou istou Božou mocou, tak jeden zázrak nie je väčší než akýkoľvek iný“ (*ST*, otázka CV, článok VIII).⁵ V inej časti *Summy* si svätý Tomáš zas kladie otázku: „Či je niekomu zdarma daná milosť konať zázraky?“ Odpovedá, že zdarma dané milosti pochádzajú z Ducha Svätého: „V Cirkvi Boh niektorých ustanovil po prvé za apoštolov, po druhé za prorokov, po tretie za učiteľov,

⁴ NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník, s. 1192; VON ALLMEN, Jean-Jacques (ed.) a kol.: Biblický slovník, s. 328; *ST* otázka: LCXXVIII., článok: I.-II. In: AKVINSKÝ, Tomáš. Teologická Summa. Druhý díl, s. 1321-1323; LÉON-DUFOUR a kol.: Slovník biblickej teológie, s. 1024.

⁵ AKVINSKÝ, Tomáš: Teologická Summa. První část, s. 915-916.

potom sú zázraky, ďalej dary uzdravovať, pomáhať, viesť, dar rozličných jazykov“ (*1 Kor* 12, 27), no konanie zázrakov môže pochádzať aj od nečistého ducha: „Lebo vystúpia falošní mesiási a falošní proroci a budú robiť veľké znamenia a zázraky, aby zvedli, ak je to možné, aj vyvolených“ (*Mt* 24, 24). Okrem iného sa zázraky podľa Tomáša delia na znamenia, divy či prekvapenia a sily. Podľa jeho úvah je teda nevhodné stanoviť výkony moci skôr za milosť zadarmo danú než konanie zázrakov či divov. Okrem toho nastáva zázračné prinavrátanie zdravia Božou mocou, a preto sa nesmie rozlišovať medzi milosťou uzdravenia a výkonom moci. Duch Svätý, ktorým boli všetci naplnení (porov. *1 Kor* 12, 14) v dostatočnej miere obstaráva milosti potrebné k spáse, čo je potvrdené konaním zázrakov. Pre človeka je prirodzené, aby postrehol intelektuálnu pravdu cez zmysly. Preto tak ako človek vedený prirodzeným rozumom, môže dospieť k poznaniu Boha z prírodných účinkov tak skrze nadprirodzené účinky, ktoré zapríčiňujú zázraky, je človek vedený určitému nadprirodzenému poznaniu viery. Práve preto je konanie zázrakov, čo je odpoveďou na Tomášovu otázku, prináležiace milosti zdarma danej (*ST*, otázka CLXXVIII, článok I).⁶ V druhom článku si svätý Tomáš kladie otázku: „Či môžu konať zázraky aj zlí ľudia?“ Odpoveď: „Nie“ je doložená argumentáciou, že zázraky sa vyprosujú modlitbou, a tá nemôže byť vypočutá hriešnikom podľa *Jn* 9⁷ a *Prís* 28, 9⁸ a okrem toho sa zázraky pripočítavajú jedine viere *Mt* 17, 19 – 20⁹ a pretože zlí nemôžu konať dobré skutky, nemôžu konať ani zázraky (*ST*, otázka CLXXVIII, článok II).¹⁰ Filozofický pohľad na zázrak dokresľuje aj Walter Brugger, ktorý definuje zázrak vo všeobecnosti ako udalosť, ktorá vzbudzuje údiv a v užšom slova zmysle, čo je podľa neho príznačné pre teológiu ako Boží zázrak mienený ako udalosť, ktorá svojou neobvyklosťou a tým, že zachráni z núdze, alebo naplní túžbu po spáse, ukazuje človeku Božiu lásku. Zázrak sa vykladá ako Božie znamenie, to znamená zvláštnym spôsobom vykonaný skutok, ako dialogické jednanie Boha vo vzťahu k človeku. Podľa Bruggera na tomto mieste vyvstáva filozofická otázka: Ako je možné túto interpretáciu viesť do súladu s ostatným poznaním skutočnosti, predovšetkým Boha a sveta? Dlhú dobu bola všeobecne prijímaná interpretácia určitých udalostí ako Božích skutkov čo vychádzalo z toho, že Boh pôsobí vo svete dvojitém spôsobom: Obvykle prostredníctvom prirodzenej sily stvorenia pochádzajúcej z Boha a potom v zvláštnych prípadoch bezprostredne, teda bez toho aby Boh využíval síl stvorenia. Podľa tejto predstavy je zázrak vnímateľnou, neobvyklou udalosťou, ktorou uskutočňuje mimo prirodzený poriadok iba Boh z moci svojej všemohúcnosti. Pretože medzi zázrakom a neobvyklou udalosťou nie je rozdiel, čo sa týka ontologickej štruktúry, zásadný rozdiel dochádza k poznaniu zázraku ako takého tým, že človek v konkrétnej situácii rozpozná dialogický význam udalostí, poukazujúci na absolútno.¹¹

Ďalším dôkazom Božej moci podobne ako zázraky sú znamenia. Podľa von Allmera má znamenie dvojité cieľ. Najskôr ohlasuje to, čo má prísť, a potom verejne ohlasuje a zjavuje toho, ktorý už v tomto svete koná. V Starom zákone sa znamenie objavuje v štyroch významových odtieňoch. Prvým významom slova znamenie je viditeľný znak či predmet určený k podaniu jasnej správy, napríklad slnko a mesiac (*Gn* 1, 14), odznaky

⁶ AKVINSKÝ, Tomáš: *Teologická Summa*. Druhý díl. Olomouc : Krystal, 1937, s. 1321-1322.

⁷ Ide o uzdravenie slepeho od narodenia. „Znovu si teda zavolali človeka, čo bol predtým slepý, a povedali mu: „Vzdaj Bohu slávu! My vieme, že ten človek je hriešnik.““ (*Jn* 9, 24).

⁸ „Kto odvracia svoj sluch, aby nečul zákon, jeho modlitba je priam hanebnosť.“ (*Prís* 28, 9).

⁹ „Keď boli učeníci s Ježišom sami, pristúpili k nemu a spýtali sa ho: „Prečo sme ho nemohli vyhnat my?“ On im odpovedal: „Pre svoju malú vieru. Veru, hovorím vám: Ak budete mať vieru ako horčičné zrnko a povieť tomuto vrchu: prejdi sa odtiaľto ta! – prejde. A nič vám nebude nemožné.“ (*Mt* 17, 19 – 20).

¹⁰ AKVINSKÝ, Tomáš: *Teologická Summa*. Druhý díl, s. 1323-1324.

¹¹ BRUGGER, Walter: *Filosofický slovník*. Praha : Naše vojsko, 1994, s. 495-496.

otcovských rodín, respektíve zástavy (*Nm* 2, 2) alebo Kainovo znamenie (*Gn* 4, 15). Druhým významom je uistenie či pripomienka napríklad ducha (*Gn* 9, 12), uistenie pre Rachab (*Joz* 2, 12) alebo kamene z rieky Jordán (*Joz* 4, 6). Tretím významom znamenia je sprievodný jav a záruka, že predpovede prorokov budú naplnené ako napríklad smrť Héliho synov (*1 Sam* 2, 34), Saulovo prorocké vytrženie (*1 Sam* 10, 6 – 8), rôzne symbolické činy (*Iz* 20, 3; *Ez* 4, 1 – 3). Štvrtý význam slov „Božie skutky“, v pluráli „znamenia“, spolu so slovom „divy“ naznačujú Božie dielo alebo potvrdenie živej Božej prítomnosti uprostred svojho ľudu. Najväčším znamením tejto Božej prítomnosti je správa o vyslobodení z Egypta, kde sú jednotlivé egyptské rany označované ako znamenia (*Ex* 4, 28; *Ex* 7, 3; *Ex* 8, 23). Vrcholným príkladom týchto znamení je smrť egyptských prvoroďencov, prechod cez Červené more a zničenie egyptského vojska (*Dt* 4, 34; *Dt* 6, 22; *Dt* 7, 19). Znamenie môže osobne znamenať nejaký čin alebo predmet, skrze ktorý sa dáva zmysluplný význam (*Mt* 26, 48; *Lk* 2, 12). Napríklad v *Prvom liste Korinťanom* predstavujú jazyky znamenie pre neveriacich (*1 Kor* 14, 22), pretože prorok Izaiáš hovorí, že príhovor v neznámom jazyku svedčí o Božom súde nad neverou (*Iz* 28, 11 – 22), ďalej sa o znameniach hovorí ako o predzvesti posledných dní (*Mt* 24, 30; *Lk* 21, 11 – 25; *Sk* 2, 19; *Zjv* 12, 1 – 3; *Zjv* 15, 1). V Skutkoch apoštolov sa venuje zvlášť veľká pozornosť výrazu „znamenie“ (*Sk* 2, 22 – 43; *Sk* 4, 30; *Sk* 5, 12; *Sk* 6, 8; *Sk* 7, 36; *Sk* 14, 3; *Sk* 15, 12). Sám Ježiš a novozákonní svätopisci hovoria o znameniach omnoho opatrnejšie. Ježiš reaguje na žiadosť farizejov o znamenie veľmi kritickou formou (porov. *Mk* 8, 11 a nasl.; *Mt* 12, 38 a nasl.; *Mt* 16, 1 – 4; *Lk* 11, 16 – 29) a podobne tomu tak bolo aj v prípade Herodesa (*Lk* 23, 8) a na inom mieste Kristus varuje pred falošnými prorokmi, ktorí budú konať lživé zázraky a znamenia (*Mk* 13, 22; *Mt* 24, 24). Výraz znamenie je Ježišom (*Mt* 16 1 – 3) používaný aj ako „znamenie čias“, kde má mesiášsky a eschatologický význam a prekračuje obvyklý meteorologický zmysel spojený s ročným obdobím. Odtiaľ vychádza aj sám Ježiš a ukazuje na mesiášsku prítomnosť v plnosti času. Podobne ako Kristus aj svätý apoštol Pavol varuje pred „klamnými znameními a zázrakmi“ „toho zlého“ (*1 Kor* 1, 22; *2 Kor* 12, 12) a *Zjavenie svätého Jána* zasa varuje pred znamením šelmy, falošného proroka a diabolských duchov (*Zjv* 13, 13 – 18; *Zjv* 16, 14; *Zjv* 19, 20). Grécke slovo *sēmeion* sa v *Evanjeliu podľa Jána* vyskytuje častejšie než v iných novozákonných spisoch, konkrétne 17-krát. Vo štvrtom evanjeliu sa nevraví o zázrakoch, ale vždy len o znameniach. Toto slovo je takmer vždy spojené s Ježišovými zázrakmi. Autorovi Evanjelia podľa Jána záležalo na tom, aby poukázal na pravý vzťah medzi „znameními“ (symbolickým jednaním) a vierou. Zaujíma sa tu kritický postoj voči viere, ktorá je založená len na zázrakoch. Pravý zmysel znamení spočíva v tom, že priamo poukazujú na Ježišovu smrť, vzkriesenie, nanebovstúpenie a premenu, ktorú priniesol nový vek Ducha. Len takáto viera totiž vedie k viere v Ježiša ukrižovaného a vzkrieseného (*Jn* 2, 11; *Jn* 6, 26; *Jn* 12, 37; *Jn* 20, 30). Problém znamení vo všeobecnosti je ich nejednoznačnosť a možnosť ich rôzneho výkladu. Posolstvo znamení je možné chápať jedine skrze pohľad viery, ako napríklad znamenie proroka Jonáša (*Mt* 12, 39 – 42) neznamená nič pre človeka, ktorý neverí v Ježiša Krista. Práve preto je možné vieru živenú len na zázrakoch a znameniach pokladať za nezrelú, pretože len skutočne zrelá viera sa raduje zo zázrakov, ktoré vidí, no nie je na nich závislá.¹²

¹² DOUGLAS, James Dixon: Nový biblický slovník. Praha : Návrat domů, 1996, s. 1154-1155; VON ALLMEN, Jean-Jacques (ed.) a kol.: Biblický slovník, s. 328-329; FREEDMAN, David Noel (ed.) in chief: The Anchor Bible Dictionary. Volume 4, s. 857, 865-866, 868; DE FIORES, Stefano – GOFFI, a Tullo (ed.) a kol.: Slovník spirituality. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 1230; LÉON-DUFOUR, Xavier a kol.: Slovník biblickej teológie, s. 1025-1026.

Zázraky, alebo inak nadprirodzené sily dané ľuďom sú moslimskými lexikopiscami ako Khariqu'a' Adat označované ako skutočnosti odporujúce normálu. V moslimskej teológii sa zázraky označujú ôsmimi slovami. Aya: „Znamenie“ je jediným slovom, ktoré v koráne označuje pojem zázrak: *Neveriaci hovoria: „Prečo mu (Mohamedovi) nebolo zaslané žiadne znamenie?“ Odpovedzte takto: „Boh nechá zblúdiť koho chce a k sebe prizýva tých, ktorí sa k Nemu kajúcne obrátia (Súra 13, 27). Predtým si nečítal žiadnu knihu, ani si nepísal svojou pravcou; inak by tí, ktorí to pokladajú za pochabosť, zaiste pochybovali (Súra 29, 48). Ale keď vidia znamenie, odvracajú sa a vravia: „Ustavičné čary! (Súra 54, 2). Mu'dschiza: „Slabosť“ je pojem vzťahovaný len na zázraky prorokov. Ide o niečo, čo robí protivníka slabým zoči-voči pravde. Irhas: „Položiť základný kameň“ je zázrak, ktorý vykoná prorok pred tým, než nastúpi do svojho úradu. 'Alama: „To isté čo znamenie“ – toto slovo sa používa pre znamenie zmŕtvychvstania. Karama: „Dobrý čin“ je použitý pre zázrak, ktorý učinil svätý pre dobro iných a ako znamenie svojej svätosti. Ma'una: „Podporovanie“ – označuje sa ním zázrak rovnako ako od svätých. Istid-radsch: „Pokroky, napredovanie“ je označením zázraku len trpeného, pretože bol dosiahnutý s pomocou diabla. Ihana: „Hanba“ – rovnako ako zázrak dosiahnutý pomocou diabla, ktorý sa ukáže ako hanba a poníženie pre toho, ktorý ho spôsobil.¹³*

Z koránu nie je celkom jasné, či si Mohamed nárokoval moc vykonávať zázraky, dokonca Mohamed viackrát uisťuje, že na dôkaz svojej misie nepotrebuje využívať znamenia a zázraky. Dá sa to vyčítať z nasledujúcich veršov koránu: „Tým viac je toto zreteľné znamenie v hrudiach tých, ktorým bolo dané poznanie. Len nespravodliví pochybujú o našich znameniach“ (Súra 29, 49). „Neveriaci hovoria: Prečo mu (Mohamedovi) nebolo zaslané žiadne znamenie? Odpovedzte takto: Boh nechá zblúdiť koho chce a k sebe prizýva tých, ktorí sa k Nemu kajúcne obrátia. I tých, ktorým sa srdcia upokojia pri spomienke na Boha. Ako by sa aj ináč mohli srdcia upokojiť, ak nie pri modlitbách? Tí, ktorí dobré skutky činili, tým sa dostane prekrásneho miesta pobytu. Vyslali sme ťa medzi národ, pred ktorým už boli iné národy, aby si ich poučil o tom, čo sme ti vnukli, oni však nechcu uveriť v Neho. Povedz im toto: On je mojím Pánom a niet iného okrem Neho a k Nemu sa obraciam“ (Súra 13, 27 – 30). „Alebo kým nenecháš na nás padnúť alebo po kusoch, či anjelov a Boha si neprivedieš ako ručiteľov, alebo nebudeš mať dom zhotovený zo zlata, či vstúpiš do neba. Keď tam budeš, musíš nám z neba zoslať Písmo, ktoré by sme vedeli čítať. Odpovedz im však: Velebte môjho Pána!; či ja nie som iba obyčajným človekom a poslom. Nič nebráni ľuďom, aby uverili, keď sa im dostalo správne vedenie. Ale oni hovoria: Vari Boh nám ako posla vyslal obyčajného človeka? Týmto odpovedz: Keby anjeli na zemi pobývali, veru by sme ho z neba ako posla vyslali. Povedz tiež: Pán môj mi stačí ako svedok v spore s vami. On pozná svojich služobníkov a vidí ich. Dobré je vedený ten, koho Boh vedie, koho nechá blúdiť, ten nenájde ochrancu. V deň súdu sa budú plaziť slepí, nemí a hluchí a peklo sa im stane domovom“ (Súra 17, 92 – 97). Napriek tomuto jednoznačnému zamietnutiu každej schopnosti konať zázraky sú v koráne minimálne štyri miesta, o ktorých moslimovia veria, že sa vzťahujú na zázraky vykonané prorokom. Napríklad rozdelenie mesiaca: „Priblížila sa *Hodina* a rozpoltil sa mesiac, ale keď vidia znamenie, odvracajú sa a vravia: Ustavičné čary!“ (Súra 54, 1 – 2). Al-Baidawi vo svojom komentári k tomuto veršu hovorí: „Niektorí povedia, že neveriaci tento zázrak od prorokov požadovali a na to bol mesiac rozdelený. Niektorí ale veria, že sa tieto verše vzťahujú na nastávajúce vzkriesenie, a teda ide o prorockú výpoveď.“ Potom je tu podpora, ktorú dostali moslimovia v bitke pri Badr: „Ak vás nejaké dobro postretne, ich to zarmúti, a opačne, ak vás postihne nepríjemné, tešia sa z toho. Ak ste však pevní vo viere

¹³ HUGHES, Thomas Patrick: Lexikon des Islam. München : Orbis Verlag, 2000, s. 760-761.

a bohabojní, nič z ich ľstí vám neublíži. Vez, že Boh pozná ich činy. Spomeň si, keď si včas ráno opúšťal svoju rodinu, aby si veriacim pripravil tábor na boj; Boh všetko počuje a všetko vie“ (*Súra* 3, 120 – 121). Podľa toho ako túto stať chápali komentátori, išlo o pomoc anjelov, ktorí jazdili na bielych a čiernych koňoch, nosili žlté turbany, ktorých konce viseli medzi ich ramenami. Potom je tu známa nočná jazda „usre“: „Pochválený buď Boh, ktorý v noci previedol svojho služobníka zo svätej mešity (v Mekke) do najvzdialenejšej mešity (v Jeruzaleme), v ktorej okolie sme požehnali a aby sme ukázali naše znamenia. Boh všetko vidí a počuje“ (*Súra* 17, 1). A nakoniec korán, ktorý je podľa moslimov najväčším zázrakom islamu, konštatuje, že žiadneho väčšieho zázraku nebude: „Predtým si nečítal žiadnu knihu, ani si nepísal svojou pravicom; inak by tí, ktorí to pokladajú za pochabosť, zaiste pochybovali“ (*Súra* 29, 48).¹⁴

Hoci tieto príklady môžu byť len veľmi ťažko pripísané prorokovej moci, tradície informujú o mnohých príležitostiach, pri ktorých prorok v prítomnosti svojich nasledovníkov mal spôsobiť zázraky. Al-Bukhari a Muslim uvádzajú tieto: Potom čo prorok preklial počas úteku z Mekky Suraqua svojho koňa, ten sa napolovicu potopil do tvrdej zeme; prorok označil pri Badre presné miesta, na ktorých bude zabitý každý uctievač iných bohov. Anas hovorí, že každý z nich bol zabitý na tom mieste, ktoré označil prorok; 'Abdu'llah ibn Atiq cez vkladanie rúk uzdravil zlomenú nohu; pevnú zem prorok premenil jediným úderom sekery na kopy piesku; prorok nasýtil tisíc ľudí dvoma kúskami nejakého jedla; zázračným spôsobom prorok zaobstaral vodu v bitke o Hudaibiya; dva stromy sa pohli, aby urobili prorokovi tieň; z Dschabira urobil prorok cez modlitbu vynikajúceho jazdca; jeden drevený stĺp začal plakať tak, že sa skoro rozpadol na dve časti len preto, že sa oň prorok nechcel oprieť; krivajúci kôň sa stal najrýchlejším len preto, že si ho osedlal prorok; sedemdesiat alebo osemdesiat ľudí bolo nasýtených pár chlebami a maslom; sedemsto mužov bolo nasýtených jediným koláčom.¹⁵

Nasledujúce zázraky pochádzajú od rôznych autorov: Stromy a vrchy pozdravili proroka pri Mekke nasledujúcimi slovami: „Pokoľ s tebou! Ó, posol Boží.“ jeden strom sa pohol tak aby prorokovi vytvoril tónu keď pod ním spal; prorok vyhnal zlého ducha z chlapca slovami: „Chod' z neho von!“ a jedného vlka naučil prorok rozprávať.¹⁶

Z dogmatického hľadiska je znamenie skutočnosťou, ktorá odkazuje na inú skutočnosť a preto ju tým označuje. Táto odkazovacia funkcia vyplýva buď z podstaty znamenia, alebo môže mať charakter jednoduchej zmluvy. Podľa prirodzenosti odkazujú znamenia na niečo neprítomné, alebo neprítomné sprítomňuje tým, že niečo odkrýva, alebo ukrýva.

Posledným tretím výrazom popri zázraku a znamení je div, ktorý podľa von Allmera presahuje všedné udalosti a odporuje prírodným zákonom, ktoré človek pozná. Div zjavuje veľkolepú, nápadnú a nepochopiteľnú božskú a niekedy aj démonickú moc, ako o tom hovorí svätý Peter zástupom citujúc proroka Joela: „Budem robiť divy hore na nebi a znamenia dolu na zemi, krv, oheň a oblaky dymu; slnko sa premení na tmú a mesiac na krv, skôr ako príde Pánov deň, veľký a slávny“ (*Sk* 2, 19 – 20).¹⁷

Čo sa týka faktu, či nejaká udalosť bola nadprirodzená alebo prirodzená, musela neraz zasiahnuť Cirkev a podať v tejto súvislosti konkrétne stanovisko. Prvý košický arcibiskup Mons. Alojz Tkáč sa 27. augusta 1990 vyjadril ku konkrétnemu článku z novín, ktorý spochybňoval Cirkev ako inštitúciu ustanovenú Bohom. Išlo o lekárske vysvetlenie

¹⁴ HUGHES, Thomas Patrick: *Lexikon des Islam*, s. 761-763.

¹⁵ HUGHES, Thomas Patrick: *Lexikon des Islam*, s. 763.

¹⁶ HUGHES, Thomas Patrick: *Lexikon des Islam*, s. 764.

¹⁷ VON ALLMEN, Jean-Jacques (ed.) a kol.: *Biblický slovník*, s. 328.

činnosti austrálskeho misionára Steve Rydera. Mons. Alojz Tkáč definoval slovo „zázrak“ a požiadal svojich kňazov, aby spomínané skutočnosti vysvetlili veriacim.¹⁸

¹⁸ „Odporúčame do pozornosti Slovenský denník zo dňa 1. 8., a hlavne 11. 8. 1990, kde sa píše a z lekárskeho hľadiska vysvetľuje činnosť austrálskeho misionára Steve Rydera. Treba veriacich poučiť, čo je zázrak a čo nie. Čo sa dá prirodzene vysvetliť, nemožno považovať za zázrak. Zázrak musí byť overený lekárskou komisiou podobne ako je to v Lurdoch, lebo len odborníci môžu posúdiť, čo sa dá prirodzene vysvetliť a čo nie. Zázraky sa nedejú jarmočne. Každý človek má v sebe určitý magnetizmus, ináč by nebol možný napr. elektrokardiograf alebo encefalograf. Niektorí ľudia ho majú vo zvýšenej miere, a tak môžu vplývať na druhých, hlavne psychosomaticky, až tak, že dôjde k uvoľneniu svalových a nervových stiahnutí. Aj to je Boží dar, ale v rámci prírodných zákonov, preto to nemožno pripisovať Bohu priamo ako zázrak. Deus operat per causas secundarias. Veriacim to treba vysvetliť. Nezakazujem tam ísť tomu, kto hľadá takéto uvoľnenie vo svojich zdravotných ťažkostiach. Nemožno však súhlasiť s výrokmi (podľa informácií čerpaných z novín), ktoré spochybňujú Cirkev ako inštitúciu Bohom ustanovenú. Prejavuje sa to vo výrodoch: Ja a Boh, a nie je potrebná žiadna Cirkev. Prosím oltárnych bratov, aby svojich veriacich v tejto veci múdro usmernili. (Podľa Acta curiae episc. Scephusiensis. Nr. 1433/90, s. 41).“ ACAC 7 z 27. 8. 1990, prot. č. 1562/1990, bod XV, s. 15-16.

2 Teologický význam nadprirodzených udalostí

Otázka teologického zmyslu nadprirodzených udalostí sa spája s otázkou, prečo Boh robí zázraky. Z evanjelií sa dá priamo vyčítať, že Kristus robil zázraky, keď našiel u ľudí vieru, nikdy nielen kvôli senzáciám. V *Evanjeliu podľa Marka* sa ako príčina toho, že sa nemohli diať zázraky uvádza: „A nemohol tam urobiť nijaký zázrak, iba že vložением rúk uzdravil niekoľko chorých. A čudoval sa ich nevere“ (Mk 6, 5 – 6a). Podobná situácia sa odohrala vtedy keď bol Ježiš predvedený pred Herodesa: „Keď Herodes uvidel Ježiša, veľmi sa zaradoval. Už dávno ho túžil vidieť, lebo o ňom počul, a dúfal, že ho uvidí urobiť nejaký zázrak. Mnoho sa ho vypytoval, ale on mu na nič neodpovedal“ (Lk 23, 8 – 9).¹⁹ Na druhej strane už len dotyk Ježišovho rúcha s vierou prinavrátil zdravie: „Bola tam aj istá žena, ktorá mala dvanásť rokov krvotok. Veľa vystála od mnohých lekárov a minula celý majetok, ale nič jej nepomohlo, ba bolo jej vždy horšie. Keď sa dopočula o Ježišovi; prišla v zástupe zozadu a dotkla sa jeho šiat. Povedala si totiž: ‚Ak sa dotknem čo len jeho odevu, ozdraviem.‘ A hneď prestala krváčať a pocítila v tele, že je z choroby vyliečená. Ježiš hneď poznal, že z neho vyšla sila. Obrátil sa k zástupu a spýtal sa: ‚Kto sa to dotkol mojich šiat?‘ Jeho učeníci mu vraveli: ‚Vidíš, že sa na teba tlačí zástup, a pýtaš sa: Kto sa ma dotkol?‘ Ale on sa obzeral, chcel vidieť tú, čo to urobila. Žena, viediac, čo sa s ňou stalo, prišla so strachom a chvením padla pred neho a povedala mu celú pravdu. A on jej povedal: ‚Dcéra, tvoja viera ťa uzdravila. Chod' v pokoji a buď uzdravená zo svojej choroby.‘“ (Mk 5, 25 – 34).

Konanie zázrakov smeruje k tomu, aby ľudia lepšie porozumeli Bohu. Ide o Boží spôsob ako dramaticky prehovoriť k tým, ktorí majú uši na počúvanie. Práve preto je zázrak tak veľmi spätý s vierou prítomných ľudí. Tieto zázraky majú ďalej slúžiť viere tých, ktorí o nich budú neskôr počuť alebo čítať. Ježiš očakával vieru ako odpoveď ľudí na svoju prítomnosť a spasiteľné skutky. Viera ľudí ale nemá žiadny dopad na Ježišovu moc, a teda nie je nutnou podmienkou zázraku. Mnohí teológovia sa totiž domnievajú, že podľa Mk 6, 5 Ježiš nemohol v Nazarete konať zázraky kvôli nedostatku viery. Evanjelista chcel poukázať len na fakt, že na tomto mieste ľudia nechceli prijať Ježišovu radostnú zvesť i jeho samého. Konanie zázrakov nebolo zmyslom poslania Ježiša, a preto v tom zmysle nemohol Ježiš v Nazarete vykonať množstvo divov. Teda aj Ježišova neobmedzená božská moc nebola Ježišom využívaná neobmedzene. Zázračná sila má byť použitá len kvôli účelom a potrebám Božieho kráľovstva (Mk 3, 1 – 30) a na miestach, kde musí byť potlačená moc satana. Novozákonné zázraky sa neobracali proti prírodným zákonom, obracali sa proti démonickým silám, ktoré sa vzopreli Bohu a podľa Ježišovho presvedčenia prenikajú svet. Ježišova schopnosť konať zázraky je výsledkom jeho víťazstva nad satanom (Mt 4). Teologický význam Ježišových zázrakov na chorých nespočíva v tom, že sú prelomom do zákonov prírody, ale „zviazaním silného“ (Mk 3, 27), víťazstvom nad silami vôle, ktoré podľa Ježišovho presvedčenia stáli za utrpením človeka, teda akýmsi „víťazstvom nad duchom choroby“ (Lk 11, 13). Ježiš bol hlboko skormútený nad tým, aká slabá bola viera učeníkov v boji s démonickými silami (Mk 9, 19 – 29). Modlitba a s ňou spojená poslušnosť majú svoje korene vo viere v Božiu spasiteľnú moc Ježiša Krista.²⁰

¹⁹ VRAGAŠ, Štefan (ed.) a kol.: Teologický a náboženský slovník II, s. 409.

²⁰ DOUGLAS, James Dixon: Nový biblický slovník, s. 1131; NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník, s. 1192; LÉON-DUFOUR, Xavier a kol.: Slovník biblickej teológie, s. 1024-1026.

Adolf Novotný konštatuje, že sa v súčasnosti nedejú také zázraky, ako boli v dobách biblických. Nedokazuje to ale nepravdivosť alebo neskutočnosť a ani to, že to bola len mimoriadna výsada prvotnej Cirkvi, ako sa to snažili dokázať niektorí teológovia minulých dôb. Podľa autora je dôvodom skôr to, že ľudia v súčasnom kresťanstve sa vzdialili od prvotného kresťanstva a je na nich niečo nedokonalé. V súčasnosti možno zázraky vidieť v lesku svätých Kristovej Cirkvi, pretože ich heroická a zjednocujúca láska je najistejším znamením Božej prítomnosti (*Jn* 13, 35; *Jn* 17, 21).²¹

Napokon zázrak sa vyžaduje v procese beatifikácie (ak nešlo o mučeníka) a ďalší zázrak pred kanonizáciou Božieho služobníka, ktorý zomrel vo fáme svätosti. Je potvrdením toho, že Boží služobník je v nebi a prihovára sa za Boží ľud.²²

²¹ NOVOTNÝ, Adolf: Biblický slovník, s. 1192; LÉON-DUFOUR, Xavier a kol.: Slovník biblickej teológie, s. 1026.

²² VRAGAŠ, Š. (ed.) a kol. Teologický a náboženský slovník II, s. 409; LEMAÎTROVÁ, Nicole – QUINSONOVÁ, Marie-Thérèse – SOTOVÁ, Veronique: Slovník Křesťanské kultury, s. 388.

3 Kult udalostí nadprirodzenej povahy

Zázrak vzbudí v očiach veriacich vždy veľkú pozornosť. Následne sa v mieste zázraku začnú zhromažďovať ľudia a konajú sa tam púte, ktoré sú jedným zo znakov pravosti – najmä, ak pretrvávajú dlho a prežijú prvú generáciu uctievaťel'ov. Na takýto pútnických miestach sa potom dejú ďalšie zázraky, uzdravenia alebo obrátenia či konverzie inovercov. Zázračné udalosti sa skúmajú v dobe, keď sa stanú, ale aj neskôr, keď sa na udalosť zabudne do takej miery, do akej sa udalosti podarí opätovne zrekonštruovať. Pre ilustráciu skúmania zázrakov na miestach, kde sa nachádzajú milostivé sochy, možno uviesť, že v archíve Pražského arcibiskupstva je dochovaný akt týkajúci sa schválenia úcty k milostivým sochám. Prevládajú v nich výsluchy osôb, ktoré boli objektom zázraku alebo jeho svedkami. Ďalej sa v archíve nachádzajú finančné dokumenty, záznamy o votívnych daroch milostivým obrazom, sochám a podrobné zoznamy darov. Ako príklad rekonštrukcie staršieho stredovekého zázraku možno spomenúť zrekonštruovanie udalostí okolo zázraku a kultu relikvie Kristovej krvi v Košiciach. Košice boli v minulosti najväčším stredovekým pútnickým miestom až do čias, kým v 16. storočí kalvíni sprofanizovali a zničili relikviu Kristovej krvi. Pravoslávni veriaci v stredoveku, vidiac zázračne pretrvávajúci spôsob Kristovej krvi na korporáli, na ktorý nedopatrením kňaz vylial konsekrované víno, konvertovali na katolícku vieru. Pápež Bonifác IX. daroval Košiciam dňa 1. marca 1402 odpustkovú bulu, ktorá zaručovala veriacim v určené dni možnosť získať plnomocné odpustky.²³

Pravosť zázraku alebo nejakej nadprirodzenej udalosti potvrdí vždy Boh. Rabín Gamaliel v *Skutkoch apoštolov* zakročil v procese s apoštolmi a pred veľradou povedal: „Preto vám teraz hovorím: Nechajte týchto ľudí a prepustite ich, lebo ak je tento zámer alebo toto dielo od ľudí, rozpadne sa, ale ak je od Boha, nebudete ich môcť rozvrátiť. Aby ste sa neocitli v boji proti Bohu!“ (*Sk* 5, 38 – 39).

Symbolom pútí sú votívne dary. Votívne predmety sú veci alebo činnosti venované kostolu alebo ikone pri dovolávaní sa Božej pomoci a orodovania svätcov. Vótum je vlastne niečo motivované náboženskou pohnútkou, (prí)sľubom, želaním, prosbou, túžbou či Božou priazňou. Tieto predmety sú svedectvom viery obetujúceho. Buď je to odraz viery úfajúcej alebo viery vďačnej. Tieto predmety sú zároveň dôkazom toho, že pútnické miesto, milostivý obraz, oltár alebo socha patrí medzi zázračné.²⁴

²³ ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach. Košice : Viliam Ščavnický, 2013, s. 19-33, 41-58; Zázračný obraz Panny Márie Klatovskej; NA ČR, fond APA, inv. č. 3371, sign. C 112/1, č. kart. 2054, mariánsky obraz uctievaný v rodine šľachticov z Millessima; NA ČR, fond APA inv. č. 3372, č. kart. 2055, Milostivá Pieta v Hostouni pri Domažliciach inv. č. 3374, č. kart. 2055, Zázračný obraz v Prešticiach, v Krásne nad Lesy a Chřívči; NA ČR, fond APA inv. č. 3374, sign. C 122/2, č. kart. 2056, fasc. LIII, Milostivé obrazy Panny Márie v Českých Budějoviciach, Škvořeticiach z rokov 1635, 1640, 1707-1720, 1743, 1749; NA ČR, APA inv. č. 4014, D 137/3, č. kart. 2634, Milostivá socha Panny Márie v Kaplnke svätého Matúša v Hrádku pri Vlašime; NA ČR, fond. APA inv. č. 4013, sign. D 137/2, č. kart. 2634, Posudok o obraze v Maršoviciach z roku 1755; NA ČR, fond APA inv. č. 5510; ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století. Praha : Univerzita Karlova, Nakladatelství KAROLINUM, 1999, s. 63.

²⁴ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária. Prešov : Rovňák – Excel pre Rímskokatolícku cirkev, Farský úrad sv. Mikuláša v Prešove, 2010, s. 21, 77; PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie a kláštor pavlínov vo Vranove nad Topľou. Vranov nad Topľou : Excel enterprise, 2007, s. 38.

4 Nadregionálne pútnické miesta

Odpustok je odpustenie časného trestu pred Bohom za hriechy, ktoré už boli odpustené čo do viny. Toto odpustenie za stanovených podmienok získava konkrétnym spôsobom disponovaný veriaci človek na príhovor Cirkvi, ktorá ako služobníčka a správkyňa diela vykúpenia právoplatne rozdáva a udeľuje z pokladu zadost'učinenia Krista a svätých²⁵ (porov. *EI*, P 1). Hriech má totiž dvojaký následok. Večný trest za ťažký hriech sa odpúšťa v spovedi, ale časné tresty za každý hriech zostávajú. Preto treba vykonať nejaký predpísaný odpustkový úkon, aby sa odčinili aj tresty.²⁶ Odpustok môže byť čiastočný alebo plnomocný podľa toho, či oslobodzuje čiastočne alebo úplne od trestov za hriechy²⁷ (porov. *EI*, P 2). Moc udeľovať odpustky má iba najvyššia cirkevná autorita, potom tí, čo majú takú moc podľa práva alebo tí, ktorým túto moc udelil Rímsky veľkňaz.²⁸ Žiadna nižšia autorita než Rímsky veľkňaz nemôže iným udeľovať odpustky, pokiaľ takej autorite neudelila túto moc sama Apoštolská stolica²⁹ (porov. *EI*, P 5 § 1 – 2). Ak je odpustok viazaný na deň, ktorý je spojený s určitou liturgickou oslavou, prekladá sa na ten deň, v ktorý sa legitímne vykonáva preložená legitímna slávnosť či liturgická oslava³⁰ (porov. *EI*, P 13).

Plnomocný odpustok je možné získať iba raz za deň. Čiastočný odpustok je možné získať viackrát za deň.³¹ Ak ide o nebezpečenstvo smrti, môže veriaci získať plnomocný odpustok aj vtedy, keď už jeden takýto odpustok v tomto dni získal³² (porov. *EI*, P 18 § 1 – 2). Odpustok je schopný získať každý pokrstený človek, ktorý sa nenachádza v exkomunikácii a je v stave milosti posväcujúcej aspoň na konci predpísaných úkonov.³³ K tomu, aby mohol byť odpustok získaný, je potrebné mať aspoň všeobecný úmysel k získaniu odpustkov, a potom vykonať všetko čo sa požaduje v stanovenej dobe, a spôsobom určeným podľa ustanovenia odpustkov³⁴ (porov. *EI*, P 17 § 1 – 2). K získaniu plnomocného odpustku je nutné okrem vylúčenia čo i len najmenšej záľuby v hriechu, a to i k ľahkému, vykonať skutok, na ktorý je odpustok viazaný a splniť tri podmienky: vykonať svätú spoveď, prísť k Pánovmu stolu a pomodliť sa na úmysel Najvyššieho veľkňaza.³⁵ Čo sa týka sviatostnej spovede, je možné nadobudnúť viacero plnomocných odpustkov, zatiaľ čo na základe jedného svätého prijímania a jednej modlitby na úmysel Svätého Otca je možné nadobudnúť iba jeden plnomocný odpustok.³⁶ Spomínané tri podmienky potrebné k získaniu plnomocných odpustkov je možné vykonať niekoľko dní pred tým alebo potom, keď je predpísaný odpustkový úkon, je ale vhodné, aby sväté prijímanie a modlitba na úmysel Svätého Otca boli uskutočnené v ten istý deň ako odpus-

²⁵ CIC 1917 kán. 911; ID 1; EI 1968, 1; CIC 1983, kán. 992; EI 1986, 1.

²⁶ BALÁŽ, Rudolf: Slávenie kresťanského tajomstva. In: Liturgia. Časopis pre liturgickú obnovu. 2011, roč. XXI, č. 3, s. 260-261.

²⁷ ID 2; EI 1968, 2; CIC 1983, kán. 993; EI 1986, 2.

²⁸ CIC 1917, kán. 912; EI 1968, 8; CIC 1983, kán. 995 § 1; EI 1986, 7.

²⁹ CIC 1917, kán. 913; EI 1968, 10, 1°; CIC 1983, kán. 995 § 2; EI 1986, 9.

³⁰ CIC 1917, kán. 922; EI 1968, 17; EI 1986, 16.

³¹ CIC 1917, kán. 928; ID 6; EI 1968, 24 § 1, 3; EI 1986, 21 § 1, 3.

³² ID 18; EI 1968, 24 § 2; EI 1986, 21 § 2.

³³ CIC 1917, kán. 925 § 1; EI 1968, 22 § 1; CIC 1983, kán. 996 § 1; EI 1986, 20 § 1.

³⁴ CIC 1917, kán. 925 § 2; EI 1968, 22 § 2; CIC 1983, kán. 996 § 2; EI 1986, 20 § 2.

³⁵ ID 7; EI 1968, 26; EI 1986, 23 § 1.

³⁶ ID 9; EI 1968, 28; EI 1986, 23 § 2.

tkový úkon.³⁷ Ak chyba úplná vnútorná dispozícia, alebo nie je úplne vykonaný požadovaný odpustkový úkon, potom veriaci získa len čiastočný odpustok.³⁸ Podmienke modlitby na úmysel Najvyššieho veľkňaza sa učini úplne zadost', keď sa na jeho úmysel recituje Otčenáš a jeden Zdravas'. Veriaci však môžu celkom slobodne recitovať akúkoľvek inú modlitbu podľa toho, ako to zodpovedá ich zbožnosti³⁹ (porov. *EI*, P 20 § 1 – 5).

Čo sa týka pútnických miest, je vhodné spomenúť tie odpustky, ktoré sa viažu s návštevou kostola a kaplnky. V súvislosti s touto problematikou existujú tri predpisy. Prvý z nich hovorí o tom, že pokiaľ sa k získaniu odpustku, ktorý spadá v určitý deň, požaduje návšteva kostola alebo kaplnky, tak sa návšteva môže vykonať od dvanástej hodiny predchádzajúceho dňa až do polnoci druhého dňa⁴⁰ (porov. *EI*, P 14). Ďalší predpis uvádza, že odpustok spojený s návštevou určitého kostola alebo kaplnky nie je zrušený, pokiaľ bola budova zničená a do päťdesiatich rokov obnovená na tom istom mieste alebo približne v tomto mieste a bol zachovaný rovnaký titul (patrocínium) kostola alebo kaplnky⁴¹ (porov. *EI*, P 16 § 1). Posledný tretí predpis spočíva v zbožnej návšteve tohto posvätného miesta, kde je potrebné recitovať Modlitbu Pána a Vyznanie viery, pokiaľ samozrejme nie je v ustanovení odpustku predpísané niečo iné⁴² (porov. *EI*, P 19).

„Náboženské čítanie kresťanského ľudu si vždy našlo prejav úcty v rozmanitých formách zbožnosti, ktoré obklopujú sviatostný život Cirkvi, ako je uctievanie relikvií, návštevy svätých, púte, procesie, krížová cesta, ruženec, medaily atď.“ (*KKC* 1674). Osobitou formou zbožnosti sú púte, ktoré „pripomínajú pozemské putovanie do neba. Tradične sú intenzívnymi chvíľami obnovy modlitby. Svätyne sú pre pútnikov, ktorí pre seba hľadajú živé pramene, mimoriadnymi miestami, aby tam prežívali „ako Cirkev“ formy kresťanskej modlitby“ (*KKC* 2691). Z pútnických miest sú zvláštnym spôsobom privilegované svätyne. Slovo *svätyňa*, v latinčine *sanctuarium*, doslovne znamená svätostánok a v prípade pútnických miest je význam tohto slova *sancta area*, teda svätá zem, miesto, pozemok.⁴³ „Svätyňa je kostol alebo iné posvätné miesto, kam z osobitného dôvodu nábožnosti putujú početní veriaci so schválením miestneho ordinára“ (*CIC* 1983, kán. 1230). Existujú tri druhy svätých: medzinárodné (vyžaduje sa schválenie Svätej stolice), národné (schvaľuje Konferencia biskupov) a diecézne (schvaľuje miestny ordinár) (porov. *CIC* 1983, kán. 1231, 1232). „Vo svätyniach sa majú veriaci v hojnejšej miere poskytovať prostriedky spásy horlivým hlásaním Božieho slova, vhodným rozvíjaním liturgického života, najmä slávením Eucharistie a sviatosti pokánia, ako aj pestovaním schválených foriem ľudovej zbožnosti“ (*CIC* 1983, kán. 1324). Košický arcibiskup Mons. Bernard Bober povýšil na diecézne svätyne štyri kostoly od 16. júla 2011 farský kostol v Stropkove, farský kostol v Gaboltove a od 1. októbra 2011 farský kostol v Obišovciach.⁴⁴ O dva roky neskôr vyhlásil Mons. Bernard Bober štvrtú diecéznu svätyňu, ktorou sa stal farský kostol vo Veľkom Šariši.⁴⁵

Popri pútnických miestach a svätyniach existujú iné privilegované miesta, na ktorých možno častejšie získať odpustky a ktorých cieľom je zveľaďovať náboženský život veriacich. Sú nimi baziliky menšie. Košická arcidiecéza má dva takéto kostoly: Bazilika

³⁷ ID 8; *EI* 1968, 27; *EI* 1986, 23 § 3.

³⁸ ID 7; *EI* 1968, 26; *EI* 1986, 23 § 4.

³⁹ ID 10; *EI* 1968, 29; 1986, 23 § 5.

⁴⁰ *CIC* 1917, kán. 923; *EI* 1968, 18; *EI* 1986, 17.

⁴¹ *CIC* 1917, kán. 924 § 1, kán. 75; *EI* 1968, 20 § 1; *CIC* 1983, kán 78 § 3; *EI* 1986, 19 § 1.

⁴² ID 16; *EI* 1968, 25; *EI* 1986, 23 § 1.

⁴³ SHMOTZER, Peter: Sanktuárium. In: Boromeo. 2011, č. 2, s. 46.

⁴⁴ ACAC č. 4 z 26. 8. 2011, bod 4, s. 25.

⁴⁵ ACAC č. 3 z 8. 7. 2013, bod 12, s. 5.

minor svätého Egídia v Bardejove (za baziliku vyhlásená 23. novembra 2000; slávnosť sa uskutočnila 29. septembra 2001 za predsedníctva apoštolského nuncia Józefa Henryka Nowackého) a Bazilika minor Narodenia Panny Márie vo Vranove nad Topľou (za baziliku vyhlásená 19. júna 2008; slávnosť sa uskutočnila 6. septembra 2008 za predsedania kardinála Jozefa Tomka). Prešovská archieparchia má Baziliku minor Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Ľutine (za baziliku vyhlásená 22. júna 1988) a Baziliku minor Zoslania Svätého Ducha v Michalovciach (za baziliku vyhlásená 2. februára 2012). Udelenie titulu *bazilika* zdôrazňuje hlbší zväzok s nástupcom svätého Petra – rímskym pápežom. Ďalšou charakteristikou týchto pápežských chrámov je vzor v slávení liturgie a príkladnosť a zodpovednosť ich duchovenstva v pastoračii. V bazilikách je možné získať tieto plnomocné odpustky vo výročný deň zasvätenia (dedikácie), titulárny sviatok, slávnosť svätých apoštolov Petra a Pavla, výročný deň udelenia titulu baziliky, raz ročne v deň stanovený miestnym ordinárom, raz ročne v deň stanovený konkrétnym veriacim a na porciunkulu (ak je to súčasne farský kostol). Až na bardejovskú baziliku sú všetky ostatné baziliky vo svojich diecézach (eparchiách) pútnickými miestami.⁴⁶

V súčasnosti má Košická arcidiecéza desať oficiálnych pútnických miest: Kostol Svätého kríža na bardejovskej Kalvárii, Kostol svätého Vojtecha v Gaboltove, Kostol Svätého kríža na humenskej Kalvárii; Kostol Sedembolestnej Panny Márie na košickej Kalvárii, Kostol Narodenia Panny Márie v Malej Vieske, Kostol Ružencovej Panny Márie v Obišovciach, Kostol Svätého kríža na prešovskej Kalvárii, Kostol Najsvätejšej Trojice v Stropkove, Kostol svätého Jakuba staršieho vo Veľkom Šariši, Bazilika minor Narodenia Panny Márie vo Vranove nad Topľou.⁴⁷ K týmto miestam treba pripočítať viaceré ďalšie, ktoré sú významné najmenej vo svojom dekanáte alebo v nejakej skupine veriacich, napr. Svätá Mária na Bodrogu. Význam takýto lokalít stúpa, keď ukrývajú duchovný poklad, napr. vzácne relikvie, obraz, ktorý má atribúty milostivého, alebo sa pravidelne stávajú odpustkovými kostolmi pri univerzálnych cirkevných jubileách.

Na území Košickej arcidiecézy ležia dve gréckokatolícke eparchie. Prešovská eparchia má dvanásť pútnických miest: Chrám Svätého kríža v Bukovej Hôrke, Kaplnka Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Čirči, Chrám svätého Demetera veľkomučeníka v Hrabskom, Monastier Zostúpenia Svätého Ducha v Krásnom Brode, Bazilika minor Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Ľutine, Katedrála svätého Jána Krstiteľa v Prešove, Chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky v Rafajovciach, Chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky v Ruských Pekľanoch, Chrám Najsvätejšieho Srdca Ježišovho v Sabinove, Chrám svätého proroka Eliáša v Sečovskej Polianke, Chrám svätých Cyrila a Metoda v Stropkove, Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Šašovej.⁴⁸

Košická eparchia má na území Košickej arcidiecézy šesť pútnických miest: Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky v Klokočove, Katedrála Narodenia Presvätej Bohorodičky v Košiciach, Chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky v Malej Poľane, Bazilika minor

⁴⁶ ZUBKO, Peter: Konkatedrála a baziliky menšie v Košickej arcidiecéze. In: Zborník vedeckej konferencie konanej dňa 6. 5. 2010 v Košiciach: Košická arcidiecéza počas 20 rokov od nadobudnutia slobody. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010, s. 251, 259-261, 263-265; Apoštolské breve povyšujúce michalovský chrám na baziliku minor. 2. 2. 2012 (Prot. N. 394/11/L).

⁴⁷ AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006). Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006, s. 431.

⁴⁸ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008. Prešov : Petra, 2008, s. 511-517; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1. Dedičstvo sv. Cyrila a Metoda. Prešov : Petra, 2012, s. 312-321.

Zoslania Svätého Ducha v Michalovciach, Chrám svätých apoštolov Cyrila a Metoda v Sečovciach a Kaplnka Krista Kráľa pri monastieri baziliánov v Trebišove.⁴⁹

V minulosti existovali staršie pútnické miesta, na ktorých kult aj púte zanikli. V stredoveku pre eucharistické zázraky boli zvlášť významné Košice pre relikviu Kristovej krvi a Kamenica nad Torysou pre zázrak Kristovho tela.⁵⁰ Púte sa konali aj k zázračnému obrazu do dnes už neexistujúceho opátstva v Hrabkove,⁵¹ do premonštrátskeho kostola v Darnove a k mariánskemu obrazu do kláštorného kostola v Humennom. Odpustky boli pridelené aj starému kostolu, ktorý stál na mieste dnešného františkánskeho Kostola svätého Jána Krstiteľa v Bardejove. Odpustky udelil 14. decembra 1400 pápež Bonifác IX. tým pútnikom, ktorí by navštívili kostol augustiniánov v Bardejove.⁵² Pri Kostole svätej Alžbety v Košiciach existovalo Bratstvo Svätého kríža, ktorého členom udelil v roku 1717 pápež Klement XI. odpustky.⁵³ Karol Esterházi spomína v kánonickej vizitácii v roku 1775 Bratstvo svätého ruženca v Zborove, ktoré v tom čase aktívne fungovalo a malo možnosť získať odpustky udelené dekrétom Apoštolskej stolice. Na sviatok Najsvätejšieho ruženca sa v Zborove konali procesie.⁵⁴

Z prameňov zo 16. storočia vyplýva, že sa putovalo aj do Darnova.⁵⁵ Vizitácia uniatskych farností jágerským biskupom Františkom Barkóciom z roku 1746 a 1749 svedčí o ďalších pútnických miestach. Medzi mimoriadne obľúbené filiálne lokality patrila Podčičva (vo sviatok Povýšenia Svätého kríža), Sečovská Polianka (pri slávnosti Najsvätejšej Trojice), na juhu Zemplína dominoval Sátoraljaújhely a Veľaty. Medzi pútnickými miestami sa nachádzala aj doposiaľ neznáma Kalvária v Udvskom, o ktorú dbali viac zemeptani než kňazi. Do Udvského putovali veriaci z farností Ohradzany, Humenné, Kamenica nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Snina a Papín. Po tom, čo biskup Barkóci navštívil Papín, zakázal tamojším veriacim putovať do Udvského.⁵⁶ Putovalo sa aj do Tulčíka (Kostol svätých Šimona a Júdu), Sečoviec (Kostol svätej Márie Magdalény) a Svätej Márie (Kostol Narodenia Panny Márie), tieto pútnické miesta však zanikli alebo sa ich význam zmenšil.⁵⁷ Z 18. storočia sa zachovala aj určitá predpísaná forma, ako takéto putovanie vyzeralo. Na čele sprievodu sa niesol procesiový kríž sprevádzaný procesiovými zástavami⁵⁸ a miništrantmi, nasledoval kňaz, kantor a veriaci.⁵⁹ Z gréckokatolíckych lokalít

⁴⁹ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512-517; PETRÍK, Lubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 322-324; ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: Košická eparchia 2013. Košice : Gréckokatolícka eparchia Košice, 2013, s. 49, 46, 56, 60; Obežník Košickej eparchie. 1997, roč. 1, č. 1, bod 6, zo dňa 9. 6. 1997.

⁵⁰ ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 15.

⁵¹ ESTERHÁZY, Pál: Az egés világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti. Nagyszombat, 1690, s. 143-144.

⁵² GUTEK, František – JIROUŠEK, Alexander: Mestská pamiatková rezervácia. Urban heritage reserve. Košice : SÁŠA, 2012, s. 88.

⁵³ WICK, Vojtech: Dóm sv. Alžbety v Košiciach. Košice : Tlačiareň sv. Alžbety, 1936, s. 134.

⁵⁴ AACass, Košice, Districtualia, vol. 8, Protoculum KV, Esterházyanae Anno Domini 1775 in Comitatu Saárosiensi, s. 663; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva. Od počiatkov do roku 1804. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004, s. 185.

⁵⁵ HALAGA, Ondrej Richard: Počiatky Košíc a zrod metropolu. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1992, s. 124, 378; ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 54.

⁵⁶ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 148, 215-216; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii. Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia IV. Ružomberok : Verbum, 2013, s. 31-32, 106.

⁵⁷ SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 186.

⁵⁸ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 17; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 32.

⁵⁹ ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 32.

sa púte konali do Máriapóču (Máriapócs, dnešné Maďarsko) a Krásneho Brodu. Biskup Barkóci po návšteve Papína (ide o bývalú uniatsku farnosť, ktorú nahradila rímskokatolícka) zakázal putovať do Krásneho Brodu latiníkom, podľa neho tam mali putovať len katolíci gréckeho obradu: „Nech sa konajú všetky procesie podľa zvyku všeobecnej cirkvi každoročne náležite podľa predpísaného obradu do krásnobrodského monastiera, a následne nech sa tiež nevedie žiadna procesia do Udavského.“⁶⁰ Biskupovi išlo o to, aby sa každý identifikoval s vlastným obradom a riadil sa len podľa neho.⁶¹

S rímskokatolíckymi pútnickými miestami sa spája aj fakulta rozhrešiť trest exkomunikácie za úmyselný potrat (porov. *CIC* 1983, kán. 1398). Toto splnomocnenie majú na určených miestach všetci kňazi, okrem novokňazov. Toto splnomocnenie majú kňazi aj v Dóme svätej Alžbety, potom vo farskom kostole v Bardejove a v Humennom, tiež členovia diecéznej kúrie, dekaní, farári mesta Košice a jeho mestských častí, farári v okresných mestách a rehoľníci spovedajúci v exercičných domoch. Nakoniec bola daná fakulta všetkým kňazom, okrem novokňazov, na území Košickej arcidiecézy počas obdobia adventu, Vianoc, pôstu a veľkonočného obdobia až do slávnosti Najsvätejšej Trojice.⁶²

Už vynesení trest exkomunikácie *latae sententiae*, do ktorého podľa Kódexu kánonického práca upadá každý veriaci latiník po spáchaní deliktu za úmyselný potrat, sa nevzťahuje na východné cirkvi. Kódex kánonov východných cirkví tento druh trestu nepozná „pretože sa nezdajú byť nutné pre prispôsobenie východného kódexu a disciplíny východných cirkví moderným požiadavkám“, a preto sa na dokonaný potrat po dosiahnutí účinku vzťahuje len ťažký hriech, ktorý podľa práva môže platne rozhrešiť len miestny eparcha a tí, ktorým to sám dovolil. Možnosť rozhrešenia tohto hriechu je skôr pastoračnou záležitosťou a tiež skutočnosťou, že ide o vážny hriech (porov. *CCEO* 1990, kán. 724 § 1, 728 § 2). Keďže gréckokatolícki kňazi nemajú fakultu odpustiť trest exkomunikácie, nemôžu rozhrešiť (a to ani počas svojich pútí) veriaceho rímskokatolíka, ktorý *ipso facto* upadol do spomínanej cenzúry.⁶³

4.1 Bardejov – Kalvária

Kostol Svätého kríža na Kalvárii bol postavený v rokoch 1863 – 1869 na podnet Eduarda Kacvinského.⁶⁴ Kostol je postavený v eklektickom slohu, má obdĺžnikovitý tvar s polygonálne ukončeným záverom presbytéria. V oltári je obraz *Snímanie z kríža* z roku 1868, ktorý namaloval N. Gavalier. Kniha o Bardejove z roku 1977 sa zmieňuje aj

⁶⁰ AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 148; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 32.

⁶¹ ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 32.

⁶² Dokumenty diecéznej synody. Partikulárne normy. Košice : Viena, 2006, s. 293-294.

⁶³ IVAN, Jozef: Sviatosť pokánia v Kódexoch Katolíckej cirkvi. Michalovce : Misionár, 2009, s. 151-155.

⁶⁴ „In Monte Calvariae Ecclesia ad S. Crucem opera et munificentia Eduardi Kaczvinsky, Abbatis et Parochi loci, nec non e conflatis per eundem oblatis 1869. aedificata, 1869. consecrata. – Ibidem Capellae XIV Stationum S. Viae Crucis et Capella S. Mariae Magdalenae.“

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad anno Reparatae Salutis 1938. Cassoviae : E Typographia ad s. Elizabeth, 1938, s. 68; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943. Prešov : E Typografia „Andrej“, 1943, s. 40; HROMADOVÁ, Ľudmila – HRIADELOVÁ, Renáta: Bardejov. Bratislava : Tatran, 1977, s. 125; ŠUKAJLOVÁ, Margita (ed.) a kol.: Bardejov a okolie. Košice : Východoslovenské tlačiarne 1997, s. 57; DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť. In: Mozaika. 1999, roč. IX, č. 17, s. 2; GUTEK, František – JIROUŠEK, Alexander: Mestská pamiatková rezervácia, s. 98.

o organe z konca 19. storočia, ktorý sa v súčasnosti v kostole nenachádza.⁶⁵ Na strope interiéru kostola je freska, ktorá v strede výjavu stvárňuje dvoch anjelov ako po vzkriesení skladajú plachty v Ježišom hrobe,⁶⁶ naľavo sa Kristus po svojom vzkriesení zjavuje ženám⁶⁷ a vpravo je výjav Nanebovstúpenia Pána.⁶⁸ Stropné maľby namaľoval bardejovský maliar Ľudovít Medzihradský v roku 1993 ako kópiu predchádzajúcich malieb od N. Gavaliera.⁶⁹ Pod hlavným vchodom v interiéri kostola sa nachádza pamätná tabuľa na Eduarda Kacvinského, fundátora kostola na Kalvárii.⁷⁰ Eduard Kacvinský je pochovaný pod hlavným oltárom Kostola Svätého kríža.⁷¹

Jednoduchá romantická, polygonálne ukončená stavba Kalvárie s dvojvežovým priečelím je až na niekoľko detailov totožná s návrhom Viktora Miškovského z roku 1864.⁷² Na čelnej fasáde s rôzne tvarovanými otvormi, sa uplatňuje výrazná geometrická ornamentika v jemnom reliéfe a farebnom kontraste oproti základnej ploche steny. V osi priečelia, na vrchole trojstupňového štítu je osadená plastika archanjela Gabriela. V ľavej ruke štylizovane drží ľaliu a v pravej ruke vavrínový veniec, čiže symboly zvestovania a vtelenia ako príchodu Vykupiteľa a tiež vzkriesenia ako víťazného znamenia spásy.⁷³

⁶⁵ HROMADOVÁ, Ľudmila – HRIADELOVÁ, Renáta: Bardejov, s. 125; ŠUKAJLOVÁ, Margita (ed.) a kol.: Bardejov a okolie, s. 57; DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2.

⁶⁶ „V prvý deň týždňa zavčas ráno prišli k hrobu ženy a priniesli voňavé oleje, čo si pripravili. Kameň našli od hrobu odvalený, vošli dnu, ale telo Pána Ježiša nenašli. Ako nad tým rozpačito uvažovali, zastali pri nich dvaja mužovia v žiarivom odeve. Zmocnil sa ich strach i sklonili tvár k zemi. Ale oni sa im prihovorili: „Prečo hľadáte živého medzi mŕtvymi?““ (Lk 24, 1-5).

⁶⁷ „Keď sa pominula sobota, Mária Magdaléna a Mária Jakubova i Salome nakúpili voňavé oleje a išli ho pomazať. V prvý deň týždňa, skoro ráno, po východe slnka, prišli k hrobu a hovorili si: „Kto nám odvalí kameň od vchodu do hrobu?“ Ale keď sa pozreli, videli, že kameň je odvalený; bol totiž veľmi veľký.“ (Mk 16, 1-4). „Keď ráno v prvý deň týždňa vstal z mŕtvych, zjavil sa najprv Márii Magdaléne, z ktorej kedysi vyhnal sedem zlých duchov. Ona išla a zvestovala to tým, čo s ním bývali a teraz boli smutní a plakali.“ (Mk 16, 9-10).

⁶⁸ „Potom ich vyviedol von až k Betánii, zdvihol ruky a požehnal ich. Ako ich žehnal, vzdialil sa od nich a vznášal sa do neba. Oni sa mu klaňali a s veľkou radosťou sa vrátili do Jeruzalema. Stále boli v chráme a vebili Boha.“ (Lk 24, 50-53).

⁶⁹ Podľa údajov od Gabriela Drobniaka. Podľa informácie Mikuláša Lovackého je Ľubomír Medzihradský amatérsky maliar, ktorý pôsobil ako učiteľ v Bardejove. N. Gavaliera ako autora originálu spomína Ján Straka; STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária. In: Pútník svätovoješský na rok 1922. Trnava : SSV, 1921, s. 100; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku. Bratislava : Pamiatkový ústav, 2002, s. 96, 98. N. Gavalier nie je podchytený v Šarišskom múzeu v Bardejove, podľa informácie PhDr. Mikuláša Lovackého, ani v Šarišskej galérii v Prešove, podľa informácie Mgr. Margity Rešovskej.

⁷⁰ „OPERA AC MUNIFICENTIA EDUARDI KACZVINSZKY ABBATIS ARCHI-DIACONI ET PAROCHI LOCALIS PIISQUE OBLATIS FIDELIUM AEDIFICATA EST ECCLESIA ET EADICULAE IN MONTE CALVARIAE MDCCCLXIX FUNDATOR MORTUUS 1888 FEBRUARII 22.“ V preklade: „Prácou a obetavosťou Eduarda Kaczvinského, opáta, archidiakona a miestneho farára, a z milodarov veraicich bol postavený kostol a kaplnky na kalvárskom kopci 1869. Zakladateľ zomrel 22. februára 1888.“

⁷¹ GUTEK, František – JIROUŠEK, Alexander: Mestská pamiatková rezervácia, s. 99.

⁷² „Akwarel a kresba ceruzou, signované podpisom a dátumom 1864, prípravná štúdia k projektu. Materiál poskytol Mikuláš Lovacký zo zbierok Šarišského múzea, originálne inventarizačné číslo H-16543. Nie je známe či Viktor Miškovský návrh dopracoval aj do podoby projektu. Bardejovský rodák Viktor Miškovský (1838 – 1909) je známy ako dokumentarista a pamiatkar. Jeho voľná tvorba je však iba v štádiu spracovania.“ LOVACKÝ, Mikuláš: Viktor Miškovský ako výtvarník a dokumentarista (Grafická ikonografia). In: Viktor Miškovský a súčasná ochrana pamiatok v strednej Európe. Zborník z medzinárodnej konferencie pri príležitosti 160. výročia narodenia Viktora Miškovského. Košice, Bardejov dňa 18. – 21. mája 1998. Bratislava, 1999, s. 44-53; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 96.

⁷³ HALL, James: Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění. Praha : Mladá fronta, 1991, s. 144, 500; STUDENÝ, Jaroslav: Křesťanské symboly. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1992, s. 162 a nasl.,

Na návrhu od Miškovského je pole štítu vyplnené figurálnym výjavom Kalvárie s trojicou ukrižovaných a postavami Panny Márie a apoštola Jána. Tento obraz sa po obnove v roku 1921 spomína ako novo namaľovaný. Jeho autorom bol maliar Maximilián Kurth.⁷⁴ Štít je dnes prázdny, obraz ukrižovania bol zrejme tak schátraný, že už nemohol byť obnovený. Kurth je taktiež tvorcom nástenných interiérových malieb.⁷⁵

S prvou myšlienkou postaviť Kalváriu v Bardejove prišiel v roku 1847 miestny farár ThDr. Ján Andraščík, ktorý chcel obnoviť tradíciu starobyľých pašiových hier a chcel získať záhradu na vrchu Postajok (Postajek).⁷⁶ Mesto Bardejov má jednu z najstarších tradícií pašiových hier na Slovensku, ktorá je podľa archívnych záznamov bardejovského archívu doložená už v 15. storočí.⁷⁷ Takéto predstavenia sa v dobách stredoveku odohrávali väčšinou na námestí za účasti obyvateľov mesta, dokonca aj divákov zo širokého okolia.⁷⁸ Na bohatú stredovekú históriu mesta nadviazal rozmach v období reformácie, a to aj v oblasti divadla prostredníctvom školských hier, avšak roky poznačené protihabsburskými povstaniami, ku ktorým sa začiatkom 18. storočia pridali aj morové epidémie vyvrcholil zdecimovaním a hospodárskym zruinovaním mesta. Zvrat nastal v polovici 18. storočia, keď Bardejov opäť nadobudol svoju hospodársku stabilitu a nadviazal aj na svoje bohaté kultúrne tradície, a to najmä v knižnej a literárnej oblasti. Poslanie v tomto obrodeneckom hnutí bolo predovšetkým v morálnom povznesení ľudu. Prvým skutočným predstaviteľom literárnej tvorivosti na tomto poli bol Ján Andraščík,⁷⁹ ktorý v Bardejove

326 a nasl.; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 96.

⁷⁴ STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária. In: Pútnik svätovojtešský na rok 1922. Trnava : SSV, 1921, s. 100. Maximilián Kurth študoval v Berlíne a v Budapešti, maľoval biblické témy, žánrové obrazy a portréty. ÉBER, László: Művészeti lexikon I. Budapest, 1935, s. 607; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 96, 98.

⁷⁵ STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária. In: Pútnik svätovojtešský na rok 1922. Trnava : SSV, 1921, s. 100; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 96.

⁷⁶ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska. Sprievodca. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 95.

⁷⁷ „V mestskom archíve v Bardejove je uložený zoznam úloh s menami účinkujúcich v mystériu o Kristovom zmŕtvychvstaní, ktoré v meste konali niekedy medzi rokmi 1439-1450.“ CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, Milena: Divadlo na Slovensku v období feudalizmu. In: Kapitoly u dejín slovenského divadla od najstarších čias po realizmus. Bratislava : SAV, 1967, s. 33; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 95, 98.

⁷⁸ CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, Milena: Divadlo na Slovensku v období feudalizmu. In: Kapitoly u dejín slovenského divadla od najstarších čias porealizmus. Bratislava : SAV, 1967, s. 30; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 95.

⁷⁹ Ján Andraščík sa narodil 8. 6. 1799 v Lipovciach pod Braniskom, študoval na Piaristickom gymnáziu v Sabinove od roku 1810; filozofiu v košickom seminári od roku 1815; teológiu na Maďarskej kráľovskej univerzite a v Generálnom seminári v Pešti od roku 1817; za ThDr. promoval 5. 9. 1821; ordinovaný za kňaza bol 23. 11. 1822; pôsobil ako vychovávateľ v rodine grófa Krištofa Almásyho v Zsadányi v rokoch 1821 – 1825; ako vychovávateľ u grófa Štefana Almásyho v Gyöngyösi v rokoch 1825 – 1830; profesor na Biskupskom lýceu v Košiciach v rokoch 1830 – 1832; za bardejovského farára zvolený 4. 5. 1832; farár v Bardejove v rokoch 1832 – 1853; zomrel v Bardejove 24. 12. 1853. Bol vzorným kňazom, výborným kazateľom, ľudomilom, dobrodincom chudobných, učiteľom a buditeľom ľudu východného Slovenska, zakladateľom spolkov striezlivosti a autorom divadelnej hry Šenk palenčení.

Životopis vydaný z príležitosti 150. výročia smrti ThDr. Jána Andraščíka. Bardejov, [25. 12. 2003]; AACass, Episcopalia, Alojz Tkáč, Kňazské osobnosti: Ján Andraščík. Takého farára sme mali! K 140. výročiu smrti ThDr. Jána Andraščíka. Strojopis (zostavil) Gabriel Drobniak. Bardejov, november 1993, (prvá nečíslovaná strana).

pôsobil ako farár od roku 1832 až do svojej smrti v roku 1853.⁸⁰ Bol to práve Ján Andraščík, ktorý 26. novembra 1847 adresoval magistrátu mesta Bardejov prosebný list, v ktorom žiadal o vyslanie komisie na ohraňenie záhrady na už spomínanom vrchu Postajok.⁸¹

Umiestnenie kostola nebolo náhodné, pretože jeho os je predĺžením osi ulíc Poštovej, Hviezdoslavovej a Halpušovej. Priestor kostola bol vždy vyhľadávaným výletným miestom, lebo sa z kalvárskeho kopca dá dovidieť až do Mokroluhu, smerom na Zborovský hrad, údolie Bardejovskej Zábavy, v súčasnosti je ale dominantnosť tohto miesta potlačená rozrastajúcou sa zeleňou. Len Kostol Svätého kríža je vďaka svojej exponovanej polohe viditeľný zo širokého okolia.⁸² Z vrcholu Kalvárie v súčasnosti možno veľmi dobre pozorovať celý Bardejov ako na dlani.

Eduard Kacvinský vyhral voľby za bardejovského farára 25. augusta 1857. Dá sa povedať, že jeho víťazstvo bolo dosť vysoké, keď zo šestnástich hlasov získal trinásť. Hneď po jeho nástupe za bardejovského farára kúpil Eduard Kacvinský na Postajku prvú časť pozemku s rozlohou 0,75 ha pre účel výstavby Kalvárie. Výstavba tejto stavby bola jeho celoživotným dielom. Na stavbe kostola sa zúčastnili všetci bardejovskí remeselníci či už boli katolíci, alebo nekatolíci a práce vykonávali zväčša zadarmo. Na stavbe pracovali bohatí i chudobní, mladí i starí, páni i služobníctvo. Stavba bola podporovaná bardejovskými mešťanmi, a to nielen po finančnej stránke. Tí, čo si pamätali stavbu Kalvárie, vydávali svedectvo o tom, ako mestské paničky prinášali na fúrikoch tehly, kamene, piesok a ďalší materiál.⁸³ Stavba Kalvárie trvala päť rokov, v roku 1869 ju vysvätil košický

⁸⁰ LAZAR, Ervín: Kultúrne dejiny mesta – literatúra. In: KUKULA, Andrej – LUKÁČ, Andrej – TAJTÁK, Ladislav (zostavovatelia): Dejiny Bardejova. Bardejov : Šarišské múzeum, 1975, s. 191; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 95. O morovej epidémii v Bardejove sa zmieňuje Gabriel Drobníak: „Počas veľkej cholery v roku 1831 zomrelo v Bardejove v priebehu šiestich týždňov 589 obyvateľov mesta a filiálky Bardejovská nová Ves.“ DROBNIÁK, Gabriel: ThDr. Ján Andraščík. Kapušany : Bens, 2003, s. 21-22.

⁸¹ ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 95; AACass, Episcopalia, Alojz Tkáč, Kňazské osobnosti: Ján Andraščík. Takého farára sme mali!, s. 6, nesign; ŠA, Bardejov, Protocollum Magistratule Oeconomicum L. ac R. Cittis Bartfa Anni 1847, sign. 362, č. j. 4208 a 4417; DROBNIÁK, Gabriel: ThDr. Ján Andraščík, s. 29.

⁸² DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2; STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária. In: Pútnik svätovojtešský na rok 1922. Trnava : SSV, 1921, s. 26; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 95.

⁸³ Msgr. Rudolf Prónai vo svojej kronike hertníckej farnosti píše: „Bardejovský „kalvársky vrch“ pred viac než štyridsiatimi rokmi bol kopec takmer bez stromov, odhliadnuc od niekoľkých starých dubov. Roku 1868 ho zabudoval a zalesnil s nevšedným nadšením vtedajší farár Eduard Kaczvinský so svojimi veriacimi. Tak hovoria, že aj mestské panie vozili na taligách piesok, štrk, že nielen finančne sa podieľali na stavbe Kalvárie. V tom čase vtedajšia predstavená bardejovských mníchov, sestra Alfonza, zhotovila veľkú maketu z piesku, ktorá zobrazovala novú Kalváriu; tak povediac, možno na nej spočítať aj stromy, ktoré lemujú pohodlne stúpajúcu serpentínovú cestu. Dnes je vrch už husto porastený najviac jedľovými a čerešňovými stromami. Z priestoru pod kostolom skytá sa krásny výhľad na Mokroluh, odkiaľ sa Topľa vinie smerom k Bardejovu, na Zborov, ktorého zrúcaniny hradu je vidieť aj na Zábavu, odkiaľ sa ponáhľa železnica do moderného Bardejova. Najzaujímavejší pohľad však poskytuje samé mesto s kostolom, strechami domov a s troma cintorínmi s kaplnkami ako aj pozostatkami stredovekých hradieb.“

DROBNIÁK, Gabriel: Zaprášené histórie našej farnosti. Bardejovský rekordér v kaplánčení (100 rokov od ordinácie a príchodu Rudolfa Prónaia do Bardejova). In: Mozaika, 1994, roč. IV, č. 3, s. 5; STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária. In: Pútnik svätovojtešský na rok 1922. Trnava : SSV, 1921, s. 26; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 95.

biskup Ján Perger. V čase výstavby Kalvárie bol kopec nezalesnený a až po jej dokončení tam vysadili stromčeky.⁸⁴

V roku 1865 boli v dielni majstra zvonolejára Šmilniaka v Bardejove odliate dva zvony pre Kostol Svätého kríža. Väčší zvon Eduard bol odliaty na počesť zakladateľa Eduarda Kacvinského. Zvon vážil 136 kg a boli na ňom tieto nápisy: „E PIIS OBLATIS FIDELIUM FATIGIIS EDUARDI KACZVINSZKY ABBATIS BARTPHENSIS AC FUNDATORIS HUIUS MONTIS CALVARIAE ORTA SUM ANNO SALUTIS 1865.“⁸⁵ „SANCTE EDUARDE ORA PRO NOBIS!“⁸⁶ „AD NOVAM VITAM RESUSCITATA EXISTO AB ANNO 1904 DEXTERITATE FRANCISCI THURY MAGISTRI BUDAPESTINI.“⁸⁷ Nápis na tomto zvone bol doplnený o: „VIVIS VOCO! MORTUOS PLANGO! FULGURA IMPIETATIS FRANGO!“⁸⁸ Keďže sa v tom čase sa šírila „impietatis“, teda bezbožnosť, nevďačnosť a nedostatok úcty voči rodičom, bol zaužívaný text: „fulgura frango“ rozšírený na: „fulgura impietatis frango“. Zvon volá živých a ničí búrky bezbožníkov a nevďačníkov. Druhá časť nápisu svedčí o tom, že zvon musel začiatkom 20. storočia puknúť, lebo v roku 1904 bol preliaty. V tom roku sa odlievali dva zvony, kostol na Kalvárii dostal aj nový zvon, ktorý dostal meno Anton. Tento zvon váži 235 kg (priemer 77 cm, výška bez hlavy 57 cm) dostal meno v spojení so vznikom dobročinnnej organizácie *Chlieb svätého Antona*. V súčasnosti je zvon Anton jediný zo všetkých osemnástich zvonov farnosti, ktorý má originálne osadenie v pôvodnej firme František Thury, ktorá zvon v roku 1904 odliala. Svedčí o tom tento nápis: „VELEM EGYIDEJÜLEG KELETKEZETT BÁRTFÁN SZENT ANTAL KENYERÉNEK ÜDVÖS INTÉZMÉNYE.“⁸⁹ „ÉLETEMET KORNYI ANTAL BÁRTFAI PRÉPOST SÁROSI FŐESPERES FÁRADOZÁSAINAK ALAKOMAT S HANGOMAT THURY FERENCZ HARANGÖNTDŐDÉJÉNEK KÖSZÖNHETTEM 1904 ÉVBEN. 1597 SZ.“⁹⁰ Pod týmto nápisom sa nachádza modlitba: „MINDENNAPI IMÁM EZ: JÓSÁGOS ISTENÜNK! ÁLD MEG ORSZÁGUNKAT, MI MAGYAR HAZÁNKAT!“⁹¹ Tento zvon je v hornej časti drieku opatrený ozdobným pásom o šírke 14 cm. Na zvone je ikonograficky vyobrazený svätý Anton s Ježišom na rukách, odliatok je vysoký 18 cm a široký 16 cm. Okolo neho je nápis: „PADUAI SZENT ANTAL KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK!“⁹² Úderný veniec tohto zvona má ešte ozdobný pás široký 4 cm. Tento zvon na rozdiel od ostatných dvoch mal jednu zvláštnosť, ktorou bol nápis v maďarčine a prakticky oslavoval maďarizáciu, a to bol možno aj dôvod prečo nebol zrekvirovaný uhorskou armádou počas prvej svetovej vojny. Menší zvon sa volá Štefan

⁸⁴ DROBNIÁK, Gabriel: História chrámu svätého Egídia v Bardejove. In: Mozaika, 2009, roč. XIX, č. 14, s. 3; DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie. In: Mozaika, 1998, roč. VIII, č. 26, s. 2; DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 95; STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária, s. 26; ČÍČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 96.

⁸⁵ „Z milodarov veriacich za pôsobenia Eduarda Kaczvinského, bardejovského opáta a zakladateľa tohto vrchu Kalvárie, vznikol som v 1865. roku spásy.“

⁸⁶ „Svätý Eduard oroduj za nás!“

⁸⁷ „K novému životu prebudенý, existujem od roku 1904 zručnosťou majstra Františka Thuryho z Budapešti.“

⁸⁸ „Živých volám, mŕtvych oplakávam, búrky bezbožníkov zahánam!“

⁸⁹ „Spolu som mnou vznikla v Bardejove dobročinná ustanovizeň Chlieb svätého Antona.“

⁹⁰ „Za život môžem ďakovať Antonovi Korányimu, bardejovskému prepoštovi a šarišskému arcidiekanovi, za tvar a hlas Františkovi Thurymu, zvonolejárovi z Budapešti v roku 1904, číslo zvona 1597.“

⁹¹ „Mojou každodennou modlitbou je: Bože náš dobrotivý! Požehnaj nám krajinu, našu maďarskú vlasť!“

⁹² „Svätý Anton Paduánsky, oroduj za nás!“

a bol uliaty na počesť uhorského kráľa Štefana. Vážil 59 kg a bol na ňom tento nápis „IN HONOREM STI STEPHANI PROTOREGIS HUNGARIAE SUB VADIACAMO PAROCHO BARTPHENSI EDUARDO KACZVINSZKY E PIIS OBLATIO FUSUM ANNO 1865 MAGISTRO IOANNE SMILNYAK BARTPHENSI.“⁹³ Na tomto zvone bol nápis „HODIE SI VOCE, EIUS AUDIVERITIS, NOLITE OBDURARE CORDA VESTRA!“⁹⁴ Zničené zvony boli nanovo odliate vo zvonolejárskej dielni Oktáva Wintera v Brvnove na Morave.⁹⁵

Podobne ako ostatné kalvárie aj bardejovská bola koncipovaná ako krížová cesta, na ktorej bolo štrnásť zastavení. Kaplnky boli stavané ako dvojpodlažné suterénne hrobky pričom nadzemné časti boli prístupné schodmi a opatrené oltárom. V minulosti sa nadzemné časti kaplnky uzatvárali plnými dvojkrídlými dverami. Prístup na Kalváriu nebol v tom čase taký ako v súčasnosti. Napríklad štvrtá kaplnka teraz neleží pri ceste, a v dolnej časti kopca sa kaplnky stavali neskôr až po zakúpení ďalších pozemkov, preto prvá až šiesta kaplnka nemajú obrazovú nadväznosť na krížovej ceste, čo svedčí o tom, že pôvodne sa počítalo s iným rozložením kaplniek. Faktom je, že nie všetky kaplnky boli dokončené v roku 1869. Kaplnky boli opatrené týmito maľovanými obrazmi:

1. Kristus pred Pilátom.
 2. Posledná večera, v ktorej sa podľa súpisu pamiatok nachádzal obraz *Poslednej večere* zo začiatku 20. storočia namaľovaný Maximiliánom Kurthom (olej na plátne, 150 x 200 cm).⁹⁶ V súčasnosti sa tam maľba nenachádza.
 3. Veronika podáva Pánu Ježišovi ručník.
 4. Ježiš v Getsemanskej záhrade.
 5. Pán Ježiš sa stretáva so svojou matkou.
 6. Pilát odsudzuje Ježiša a umýva si ruky.
 7. Druhý Ježišov pád.
 8. Pán Ježiš napomína plačúce ženy.
 9. Tretí Ježišov pád.
 10. Vyzliekanie Ježiša zo šiat.
 11. Pána Ježiša pribíjajú na kríž.
 12. Pán Ježiš zomiera na kríži.
 13. Snímanie z kríža.
 14. Kladenie Ježiša do hrobu.
- Jednotlivé kaplnky boli fundované týmito rodinami:
1. Rodina Gyagyovská.
 2. Rodina Mankovičových, Sninčákových. Pôvodne patrila kaplnka rodine Sninčákovskej, no v roku 1910 prešla do vlastníctva rodu Mankovičovcov.
 3. Rodina Vesperéniová.
 4. Rodina Geschnášová.

⁹³ „Bol som odliaty milodar zo zbožnosti na (po)česť svätého Štefana prvého kráľa Uhorska za bardejovského farára Eduarda Kaczvinského roku 1865 bardejovským majstrom Jánom Smilnyakom.“

⁹⁴ Je to citácia Žalmu 95: „Nezatvrdzujete svoje srdcia, keď počujete dnes jeho hlas!“

⁹⁵ DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie, s. 2; DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2.

⁹⁶ FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II. Prešov : Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, 1969, s. 23.

5. Rodina Keilová. Na mreži tejto kaplnky sa nachádza ornament „K L“.

6. Rodina Biathová.

7 a 8 (dvojkaplnka). Rodina Kacvinských. Pred vstupom do kaplnky sa nachádzajú tieto nápisy: „ALAPÍTÓ MÉLT(óságos) ÉS F(ő)T(isztelen)DŐ KACZVINSZKY VICTOR VINCZENT“⁹⁷ a „PREMONTREI KANONOK – RENDNEK PRELATUSA ÉS FŐPAPJA, 1869.“⁹⁸ Prelát Vincent Viktor Kacvinský bol bratom Eduarda Kacvinského. Kaplnka bola určená pre potreby miestneho farára a prednostne vybraná na pochovanie významných osobností, pokiaľ nemali vopred určené miesto. V tejto kaplnke je pochovaný aj jeden z mestských advokátov Jozef Biloveský († 8. 9. 1919).

9. Rodina Chyzérová. Kaplnke chýba fundačný nadpis, no rozsiahla a obsažná náhrobná doska udáva zoznam pochovaných v tejto krypte a píše sa aj o dátume ukončenia kaplnky v roku 1867. Je to spoločná krypta rodiny Chyzérovej a Spoňovej, o čom svedčí aj monogram zobrazený na vstupnej mreži: „C S“. Je tu pochovaný významný uhorský lekár, člen maďarskej akadémie vied, kustód Národného múzea a kúpeľný lekár v Bardejovských kúpeľoch Dr. Kornel Chyzér († 1909) a významný výskumný lekár Vojtech Chyzér († 1910).

10. Rodina Kaminská. Táto kaplnka bola dokončená až v roku 1875, teda šesť rokov po dokončení Kalvárie o čom svedčí aj fundačný nápis: „FUND(ator). SP(ectabilis). D(ominus). IGNATIUS. KAMINSZKY. 1875.“⁹⁹

11. Farská kaplnka. Táto kaplnka pôvodne nebola založená ako farská, ale ako kaplnka sestier rehole svätého Vincenta z Pauly, ktoré vyučovali na bardejovskej dievčenskej rímskokatolíckej škole. Tak o tom svedčí aj nápis: „BENEFACTRICIBUS. SORORIS. S(ancti). VINCENTI. A. PAULO. 1868.“¹⁰⁰ Na tomto mieste je pochovaná prvá predstavená spomínanej rehole a riaditeľka dievčenskej školy, ako to stojí na náhrobnej tabuli: „VINDSPERGER KAROLINA paulai sz. Vincéről címzett zárdahölgy és a bártfai főnöknő emlékének, szül. Bécsben, meghalt áldásos életének 45-ik évében 1869 máj 6-án. A békitő sír enyhe takarja porát!“¹⁰¹ Po tom, čo rehoľa sestier svätého Vincenta z Bardejova odišla, prešla kaplnka do správy a užívania fary.

12. Rodina Szabová. Fundačný nápis na nej znie nasledovne: „FUND(ator). VINCENTIUS. SZABÓ. CUM. CONSORTE. MARIA. ANNO. 1868“¹⁰²

13. Rodina Sartoriová. „BENEFACTOR. D(ominus). FRANC(iscus). SZÁRTORY. CUM. CONSORTE. MARIA. 1867.“¹⁰³

14. Rodina Slaninková. Fundačný nápis znie takto: „FUND(avit). IOAN(nes). SEN(ior). SZLANYINKA. CUM. CONSORTE. ANNA.“¹⁰⁴ Ešte pred výstavbou kaplniek museli fundátori zložiť určitý finančný obnos – fundáciu, ktorá bola uložená v depozite cirkevných základín a úroky boli posielané farskému úradu, ktorý ich následne

⁹⁷ „Zakladateľom je osvietený a vysokodostojný Viktor Vincent Kacvinský.“

⁹⁸ „Prelát a opát rádu premonštrátov kanonických regúl, 1869.“

⁹⁹ „Zakladateľom je vážený pán Ignác Kaminský, 1875.“

¹⁰⁰ „Dobrodeniami sestry svätého Vincenta z Pauly, 1868.“

¹⁰¹ „Na pamiatku Vindespergerovej Karolíny, rehoľnej sestry Rádu svätého Vincenta z Pauly a predstavenej bardejovského dievčenského výchovného ústavu, narodenej vo Viedni, ktorá zomrela 6. mája v štyridsiatom piatom roku svojho požehnaného života. Hrob pokoja nech je ľahký!“

¹⁰² „Zakladateľ Vincent Szabó s manželkou Máriou roku 1868.“

¹⁰³ „Dobrodinec pán František Szartory s manželkou Máriou, 1867.“

¹⁰⁴ „Postavil Ján Slaninka starší s manželkou Annou.“

použil na opravu kaplniek. Bývalé socialistické zriadenie všetky fundácie zlikvidovalo. V kaplnkách nad hrobkami zomrelých sa v dávnejšej minulosti slúžili aj sväté omše.¹⁰⁵

V minulosti sa na Kalvárii slávila odpustová slávnosť trikrát do roka: Na Nájdenie Svätého kríža, Povýšenie Svätého kríža a vo sviatok svätej Márie Magdalény. Práve na tieto dni sa z dovolenia pápeža Pia IX. z dňa 27. januára 1869 viazali plnomocné odpustky.¹⁰⁶ Z liturgického poriadku bardejovskej farnosti z roku 1892 sa možno dozvedieť, ako sa koncom 19. storočia slávil kalvársky odpust. Ten sa podľa spomínaného zápisu konal v najbližšiu nedeľu po slávnosti „ipsa die“. V predchádzajúci deň sa o piatej hodine popoludní odbavovali večery. Nasledujúci deň sa vo „veľkom kostole“¹⁰⁷ ráno o siedmej slúžila tichá svätá omša po ktorej jeden z kňazov (kaplánov) v pluviáli vyviedol procesiu na Kalváriu, hneď po príchode na miesto sa tiež slúžila tichá svätá omša a okrem toho o ôsmej hodine bývali recitované sväté omše v priľahlých kaplnkách. O desiatej hodine bola kázeň a po jej skončení bývala slávnostná svätá omša pred vyloženou Oltárnou Svätostou za početnej účasti asistencie. Po skončení slávnosti kňaz v pluviáli odprevadil procesiu späť do farského kostola kde pútnikom udelil „tiché“ požehnanie.¹⁰⁸

V kopci hneď pod Kostolom Svätého kríža sa nachádza Kaplnka svätej Márie Magdalény z roku 1865. Táto kaplnka slúžila ako Boží hrob vo veľkonočnom čase.¹⁰⁹ V tejto kaplnke sa nachádzajú aj lavice, na oltári je kľachiaca socha. Táto kaplnka mala aj liturgické využitie. Vo Veľký piatok bol v tejto kaplnke umiestnený Boží hrob a v Bielu sobotu sa tu podľa starého tridentského obradu konal slávnostný obrad vzkriesenia. Tento obrad, ktorý sa lokálne vyskytoval výlučne na tomto mieste, bol veľmi zriedkavý a ďaleko presahoval hranice bardejovského kraja.¹¹⁰ V súčasnosti je magdalská kaplnka takmer prázdna a veľmi poškodená. Počas odpustovej slávnosti ku cti svätej Márie Magdalény v nedeľu 28. júla 2013 sa začalo medzi kňazmi i veriacimi bardejovskej farnosti uvažovať o jej oprave.

Súčasťou Kalvárie je aj cintorín, kde sú pochované významné osobnosti Bardejova.¹¹¹ Bývalý bardejovský kaplán a neskorší hertnícky farár Msgr. Rudolf Prónai v kronike farnosti Hertník napísal o bardejovskej Kalvárii toto: „Štvrtý cintorín bardejovských katolíkov, najelegantnejší, je na Kalvárii. Tam v blízkosti kaplnky svätej Márie Magdalény sa zoraďujú na vrchole ohradené hrobky. Tam je aj záhradka Grešákových, v nej náhrobok Pavly, ktorá sa nedožila pätnásteho roku. Počas dlhej choroby, ako katechéta, som ju často navštevoval a hrali sme sa *mlyn* – samozrejme, že vyhrala vždy ona. Neďaleko od nej je krypta Zámboreských s rakvou mojej druhej milovanej žiačky Ilonky, dobrosrdečnej, ktorá zomrela jedenásťročná na srdečnú chorobu. A ešte iní! Leží tam aj

¹⁰⁵ DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie, s. 2; DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2; DROBNIÁK, Gabriel: Kaplnky Bardejovskej Kalvárie. In: Mozaika, 2000, roč. X, č. 9, s. 2.

¹⁰⁶ DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie, s. 2; DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 96; STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária, s. 26; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvária a krížové cesty na Slovensku, s. 96.

¹⁰⁷ Myslí sa Farský kostol svätého Egídia v Bardejove.

¹⁰⁸ Liturgický poriadok bardejovskej farnosti z r. 1892. In: Mozaika. 1999, roč. IX, č. 17, s. 2.

¹⁰⁹ DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie, s. 2.

¹¹⁰ DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2; STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária, s. 100; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvária a krížové cesty na Slovensku, s. 97.

¹¹¹ ŠUKAJLOVÁ, Margita (ed.) a kol.: Bardejov a okolie, s. 57; GUTEK, František – JIROUŠEK, Alexander: Mestská pamiatková rezervácia, s. 99.

bývalý bardejovský prepošt – farár, nobilis principalis,¹¹² s ktorým som desať rokov počas pastorácie v Bardejove spolupracoval. Pri nej jeho matka a sestra. (Ja som ich zaopatroval). Na tomto mieste, peknom mieste pochovali aj Jána Minicha, veľacteného môjho predchodcu. Jeho hrob označuje mramorový pomník. Ak ťa cesta niekedy ta zavedie, nájdi ho a spomeň si na neho s jedným Zdravas' a s jedným Ave Maria i na mňa.“¹¹³ Je tam pochovaný Gejza Žebracký (7. 1. 1869 – 7. 3. 1951), ktorý bol bardejovským farárom, kanonikom, pápežským prelátom, generálnym vikárom, starostom mesta Bardejov a apoštolským protonotárom.¹¹⁴ Viedenská arbitráž z 2. novembra 1938 a obsadenie Košíc Maďarskom 11. novembra 1938 mali za následok určité komplikácie ohľadom riadenia Košickej diecézy, lebo väčšina biskupstva sa nachádzala na území Slovenska, Košice v tom čase spadali pod územie Maďarska. Biskup Jozef Čársky vymenoval 4. novembra 1938 s platnosťou od 7. novembra 1938 Msgr. Gejzu Žebrackého za generálneho vikára pre slovenské územie Košickej diecézy.¹¹⁵ Oficiálny názov znel: *Generálny Vikariát Apoštolského administrátora Bardiov*. Takýto stav pretrvával do 19. júla 1939, keď bola vydaná pápežská bula *Dioecesium fines*.¹¹⁶

Msgr. Gejza Žebracký zachránil cenné predmety pred odvlečením z Bardejova do Budapešti počas prvej svetovej vojny, resp. sa postaral o ich návrat. Počas pôsobenia tohto kňaza sa bardejovská Kalvária dvakrát rekonštruovala.¹¹⁷ Na tomto cintoríne odpočívajú ešte veľa ďalších významných osobností Bardejova i okolia. Veď aj mnohí budovatelia Kalvárie si priamo želali byť pochovaní na tomto cintoríne. Zo známych osobností je tu pochovaný bardejovský farár Anton Korányi († 1912)¹¹⁸ so svojou matkou a sestrou Te-

¹¹² „Vznešený predstavený.“

¹¹³ DROBNIÁK, Gabriel: Zaprášené histórie našej farnosti. Bardejovský rekordér v kaplánčení, s. 5.

¹¹⁴ Gejza Žebracký sa narodil 7. januára 1869 v Prešove, za kňaza bol vysvätený 29. júna 1891, v roku 1890 pôsobil ako vychovávateľ v rodine statkára Ernesta Hedryho, roku 1891 bol zastupujúcim administrátorom v Radaticiach, 1893 kaplán v Solivare, 1895 kaplán v Radaticiach, 1895 administrátor v Plavči, 1911 administrátor v Ražňanoch, 1913 farár v Bardejove, 1915 bardejovský vicearchidiakon a školský dekan, svedník sestier vykupiteľiek, 1917 člen Krajinskej historickej pamiatkovej komisie, 1918 riaditeľ Šarišského múzea, 1921 diecézny konzervátor pamiatok, 1922 čestný kanonik, riaditeľ biskupskej kancelárie, 1924 sudca mesta Bardejov, 1927 riaditeľ diecéznej charity, 1932 riaditeľ Diecézneho kňazského domova Augustíneum v Bardejovských kúpeľoch, 1933 pápežský prelát, 1935 ministerský konzervátor pamiatok pre okres Bardejov, 1937 predseda rekolekcií, 1938 – 1939 generálny vikár Bardejovského vikariátu, 1939 predseda Zväzu slovenských múzeí, diecézny konzultor, 1940 apoštolský protonotár. Pri príležitosti kňazského jubilea mu bolo 20. júna 1941 udelené čestné občianstvo mesta Bardejov. Zomrel 7. marca 1951, pochovaný je na kalvárskom cintoríne.

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 256; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001). Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 108; GUTEK, František – JIROUŠEK, Alexander: Mestská pamiatková rezervácia, s. 99.

¹¹⁵ AACass, Administratívne spisy, sign. 5315/1938; COC 1938, s. 33a; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 45.

¹¹⁶ AACass, Episcopalia, Čársky, nesign.; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 45.

¹¹⁷ DROBNIÁK, Gabriel: 80 rokov od nástupu Gejzu Žebrackého za bardejovského farára. In: Mozaika, 1993, č. 3, s. 3-4; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001), s. 108; DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2.

¹¹⁸ Anton Korányi sa narodil 27. 7. 1842 v Prešove, za kňaza bol vysvätený 12. 8. 1865, zomrel 17. 10. 1912. V roku 1865 bol kaplánom v obci Svinia a zároveň vychovávateľom v rodine Viktora Szinyeyho, roku 1869 administrátorom farnosti Kapušany pri Prešove a od roku 1874 tam bol farárom. V roku 1879 notár dištriktu, 1882 prešovský vicedekan, 1886 dekan. Bardejovským farárom bol v rokoch 1888 – 1912, od roku 1888 biskupský komisár gymnázia v záležitostiach náboženstva a mravov, 1890 bardejovský dekan. V roku 1895 sa stal prepoštom Konventu Všetkých svätých de Castro Veszprém, ďalej bol členom komisie správcovstva fondu vyslúžilých kňazov, 1902 postúpil na post šarišského archidiakona a v roku 1911 mu bol udelený titul domáci pápežský prelát.

réziou Ludwigovou, potom významný kartograf Jozef Homolka († 1908) – bol autorom vyše dvesto máp a atlasu, získal množstvo ocenení na geografických a národopisných výstavách. Odpočíva tam aj hertnícky farár Ján Minich († 1907), ktorý bol na odpočinku v Bardejove, mešťanosta mesta Bardejov, starosta bardejovskej jednoty Orla, rezbár a tvorca mnohých oltárov v kostoloch bardejovského okolia Pavol Grešák († 1951), Dr. Loe Uhlig († 1962). V druhej kaplnke je pochovaný známy lekár a riaditeľ nemocnice v Bardejove Dr. Rudolf Mankovič, v deviatej kaplnke odpočíva kúpeľný lekár a ministerský radca Dr. Chyzér.¹¹⁹

Gejza Žebracký sa po päťdesiatich rokoch od výstavby Kalvárie podujal na rekonštrukciu, ktorá prebehla v rokoch 1920 – 1921, pretože bol kostol časom i prvou svetovou vojnou veľmi poškodený. Vtedy sa opravil krov, položila sa nová strecha, nové maľované okná a dali sa nanovo uliať zvony, nakoľko prvé boli zrekvirované vo vojne roku 1915. V piatich oknách boli tieto obrazy: *Srdce Ježišovo*, *Nepoškvrnené Srdce Panny Márie*, patrón mesta *svätý Egídius*, nakoniec *svätá Mária Magdaléna* a *Baránok Boží*. Pred opravou okien boli mozaiky značne poškodené a nápisy na oknách úplne zničené. Okná boli opravené z darov jednotlivých rodín Bardejova. Z tejto rekonštrukcie existuje aj pamätný nápis v okne kde je vyobrazený svätý Egídius, že celý kostol bol za pôsobenia dekana Gejzu Žebrackého opravený v roku 1921. Z tejto rekonštrukcie pochádza aj už spomínaný triptych predstavujúci Ježišovo víťazstvo: *Zmŕtvychvstanie*, *Zjavenie sa Márii Magdaléne* a *Nanebovstúpenie*. Kostol maľoval prešovský maliar Ján Kroch, nástenné obrazy a strop maľoval majster Maximilián Kurt. Oprava stála vtedajších 90 000 korún a vnútorná výzdoba stála vyše 50 000 korún. Z dôvodu rekonštrukcie bola vyhlásená aj finančná zbierka. Na opravu Kalvárie prispeli veriaci z Bardejova, okolia, dokonca aj mimo okresu. Najväčšiu čiastku zložili americkí rodáci, z ktorých Ján Gajdoš vyzbieral čiastku na nové zvony. Nový zvon Eduard o hmotnosti 143 kg. (priemer 6 cm, výška 48 cm nesie tento nápis: „IN HONOREM SSMI CORDIS JESU E PIIS OBLATIS FIDELIUM BARTFAENSIUM IN AMERIKA DEGENTIUM SUB VAD PAROCHO GEYSAE ZSEBRACZKY FUDIT ME OKTAV WINTER BRAUNAU BOHEM. ANNO 1921.“¹²⁰ „A PESTE FAME ET BELLO – LIBERA NOS DOMINE!“¹²¹ Zvon má v hornej časti drieku ozdobný 16 cm široký pás, ktorého zdobí erb s nápisom: „OKTAV WINTER, BRAUNAU GOSSMICH, 1921“ a číslo zvona 845. Druhý zvon, ktorý bol odliaty ako náhrada za zrekvirovaného Štefana, nebol pomenovaný pôvodným menom, lebo rozpadom Uhorska zaniklo na území Slovenska domínium uhorského kráľa. Z toho dôvodu sa zastavila aj svätoštefanská oslava, a tým zanikol aj dôvod pomenovať zvon menom po tomto svätom uhorskom panovníkovi. V tom čase sa objavili snahy pomenovať zvon menom Gejza, tie však boli v súkromí odmietnuté. Nakoniec bol zvon pomenovaný na česť a slávu spolupatrónky Kalvárie svätej Márie Magdalény o čom svedčí aj nápis: „E PIIS OBLATIS FIDELIUM BARTFAENSIUM IN AMERIKA DEGENTIUM AC FATIGIIS GEYSAE ZSEBRACZKY VAD. PAROCHI FUDIT ME OKTAV WINTER BRAUNAU

Circulares Dioecesanæ Cassovienses pro annis Domini 1911-1913. Cassoviae : Typographia ad s. Elizabeth, s. 88; DROBNIÁK, Gabriel – JIROUŠEK, Alexander: Bazilika minor sv. Egídia v Bardejove, s. 116; DROBNIÁK, Gabriel – JIROUŠEK, Alexander: Chrám sv. Egídia v Bardejove, s. 114.

¹¹⁹ DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť, s. 2; DROBNIÁK, Gabriel: Aj na Kalvárii zvony bili a bijú. In: Mozaika, 1999, roč. IX, č. 17, s. 3-4; GUTEK, František – JIROUŠEK, Alexander: Mestská pamiatková rezervácia, s. 99.

¹²⁰ „K úcte Najsvätejšieho Srdca Ježišovho z milodarov bardejovských veriacich vyst'ahovaných do Ameriky, za účinkovania dekana farára Gejzu Žebrackého odliat ma Oktáv Winter z Brvnova v Čechách roku 1921.“

¹²¹ „Od moru ohňa a vojny, vyslobod' nás, Pane.“

BOH. ANNO 1921.“¹²² „MARIA MAGDALENA – ORA PRO NOBIS!“¹²³ Aj tento zvon je opatrený ozdobným pásom a erbom Oktava Wintera s číslom zvona 802. Posviacka nových zvonov bola spojená s veľkou slávnosťou pri odpustovej slávnosti sviatku svätej Márie Magdalény 24. júla 1921. Slávnosť sa začala posviackou zvonov pred hlavným oltárom farského kostola svätého Egídia a neskôr boli zvony slávnostne vyvezené na Kalváriu za veľkej účasti veriacich a pútnikov. Druhá oprava sa uskutočnila ešte za pôsobenia Gejzu Žebrackého v roku 1948 a Ing. Drobníak konštatuje, že táto oprava nepriniesla žiadne nové prvky. V podstate, najviac o bardejovskej Kalvárii je možné dozvedieť sa práve z tohto obdobia, tzv. „obdobia prvej veľkej opravy“ zo začiatku 20. rokov 20. storočia.¹²⁴

Posledné opravy sa datujú pred rokom 1992 prebiehala rekonštrukcia bardejovskej Kalvárie, ktorá vyvrcholila v nedeľu 13. septembra 1992 slávnostnou posviackou opraveného Kostola Svätého kríža. Posviacka sa konala o 16:00 v omši a predsedal jej Mons. Alojz Tkáč, košický arcibiskup-metropolita. Svätej omši predchádzal slávnostný sprievod z námestia pred farským Kostolom svätého Egídia a krížová cesta po štrnástich kaplnkách bardejovskej Kalvárie hodinu pred posviackou. Formulár svätej omše bol zo sviatku Povýšenia Svätého kríža. Arcibiskup v úvode omše požehnal kostol a neskôr v homílii poukázal na prítomnosť kríža v živote každého človeka i na jeho výkupnú cenu. Tento prvý kalvársky odpust od obnovenia Kostola Svätého kríža sa uzatvoril nasledujúci deň svätou omšou „ipsa die“, ktorú celebroidal vdp. Ladislav Franc, osikovský farár. Po skončení omše v deň sviatku sa procesia pohla späť do farského kostola, kde pútnici prijali záverečné požehnanie.¹²⁵

Do súčasných dejín bardejovskej Kalvárie patria mladí z farnosti svätého Egídia, ktorí sa na tomto mieste schádzali a spolu s kaplánmi, ktorí boli poverení pastoračiou mladých, slávili sväté omše a po nich organizovali rôzne stretnutia v kostole alebo v blízkej prírode. Sväté omše sa na Kalvárii slávili v letných mesiacoch približne od mája do októbra, v ostatných mesiacoch sa „mládežnícke“ sväté omše slúžili v Kostole svätého Michala. Ako prvý začal ako novokňaz v roku 1993 „mládežnícke“ sväté omše na Kalvárii slúžiť vdp. Peter Novák.¹²⁶ V tom čase mal iba zbor štyridsať členov a všetkých účastníkov slávenia Eucharistie bolo aj stopäťdesiat. Prvá svätá omša za účasti bardejovskej mládeže sa uskutočnila v piatok 24. septembra 1993, a to sa stalo pravidlom, omša sa odvtedy slávila každý piatok o 18:30. Peter Novák pôsobil vo farnosti dva roky a po jeho odchode na nové pastoračné pôsobisko štafetu prebrali ďalší kapláni: dp. František Havlík, dp. PhDr. Peter Rakoš, dp. Patrik Vojtek, dp. Vincent Pristaš a dp. Viliam Gavula. Po Viliamovi Gavulovi v Bardejove pôsobil dp. Marcel Senderák. Posledným kňazom, ktorý aj s mladými na bardejovskú Kalváriu putoval bol dp. Milan Supek. Po Supekovom odchode jeho nástupcovia omšu pre mladých presunuli do františkánskeho Kostola svätého Jána Krstiteľa alebo do Baziliky minor svätého Egídia. Čo sa týka účasti veriacich na týchto kalvárskejších omšiach, spočiatku bola účasť nad stopäťdesiat ľudí, neskôr počet návštevníkov klesal. Peter Rakoš počas svojho kaplánskeho pôsobenia rozdelil štyridsať-

¹²² „Z milodarov bardejovských veriacich vystáňovaných do Ameriky za účinkovania Gejzu Žebrackého dekana farára odlial ma Ottáv Winter z Brvnova v Čechách v roku 1921.“

¹²³ „Mária Magdaléna, oroduj za nás!“

¹²⁴ STRAKA, Ján: Bardejovská Kalvária, s. 99-100; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 95.

¹²⁵ Posviacka kostola na Kalvárii. In: Mozaika, 1992, roč. II, č. 20, s. 1.

¹²⁶ Narodený 24. 2. 1968 v Prešove, Sabinove, ordinovaný 13. 6. 1993 v Dóme svätej Alžbety v Košiciach. V Bardejove pôsobil ako kaplán v rokoch 1993 – 1994.

Schematizmus Košickej arcidiecézy 2002. Košice : Viena, 2002, s. 150.

členný mládežnícky zbor na farský zbor „Minore“, ktorý viedla Mgr. Marta Tokarčíková, absolventka košického konzervatória (odbor hra na organ) a Pedagogickej fakulty Katoľickej univerzity v Ružomberku a na zbor *Pelegríni*. Spevácke zbory sa počas omší striedali.

V rokoch 1997 – 1998 režíroval režisér Mgr. Roman Sorger, absolvent konzervatória v Košiciach a Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v odboroch slovenský jazyk a literatúra a estetika, na bardejovskej Kalvárii hrané krížové cesty. V súčasnosti sa tam veriaci krížovú cestu zvyknú modliť súkromne alebo v menších skupinkách. Okrem toho sa verejná pobožnosť krížovej cesty modlí počas odpustových slávností a na Veľký piatok. Pobožnosti na Veľký piatok a počas odpustových slávností sú aj v súčasnosti odba-
vované za hojnej účasti veriacich.

Na tomto mieste sa dvakrát do roka slávi odpustová slávnosť vždy „ipsa die“ a potom najbližšiu sobotu večer a nedeľu ráno. Je to sviatok Povýšenia Svätého kríža (14. septembra) a sviatok svätej Márie Magdalény (22. júla).¹²⁷ Košický arcibiskup Mons. Alojz Tkáč 29. júna 1999 určil bardejovskú Kalváriu za pútnické miesto Košickej arcidiecézy.¹²⁸ Takmer po mesiaci sa na tomto mieste slávila prvá odpustová slávnosť odvtedy, keď sa toto miesto stalo pútnickým miestom Košickej arcidiecézy. Vo štvrtok 22. júla 1999 sa o 18:30 slávila prvá svätá omša. V sobotu 24. júla 1999 bol program nasledovný: 17:00 procesia od farského kostola na Kalváriu, 17:15 krížová cesta, 18:30 svätá omša ktorej predsedal hertnícky farár Jozef Hanobík, 19:30 akadémia speváckeho zboru Egídius, 20:30 modlitba posvätného ruženca, 21:00 svätá omša pre mladých, celebroid ju zborovský kaplán Stanislav Radvanský, spieval farský mládežnícky zbor a skupina *Pelegríni*, 22:15 sa procesia vrátila späť do farského kostola. Nasledujúcu nedeľu 25. júla 1999 sa procesia na Kalváriu začala ráno o 7:45, o 8:00 začala krížová cesta, 9:00 spievaná modlitba posvätného ruženca, 9:30 svätá omša za účasti detí a po nej nasledovala slávnostná svätá omša o 11:00. Keďže k získaniu plnomocných odpustkov je potrebná aj svätá spoveď, ktorá sa vysluhovala v sobotu od 18:00 do 22:00 a v nedeľu od 9:00 do 12:00.¹²⁹ Počas odpustu sa vysluhovala sviatosť pokánia aj preto, lebo od 29. 6. 1999 sa na tomto mieste mohol rozhrešiť trest exkomunikácie za vykonaný potrat.¹³⁰

4.2 Buková Hôrka

Buková Hôrka je obľúbené a hojne navštevované miesto a druhé najstaršie odpustové miesto Rehole svätého Bazila Veľkého – baziliánov. Nachádza sa pri starej medziná-

¹²⁷ Sviatok Nájdenia Svätého kríža splynul so sviatkom Povýšenia Svätého kríža, preto v tento deň odpustová slávnosť na kalvárii už nekoná. No ešte v nedávnej minulosti sa tam ľudia v tento deň schádzali pri slávení Eucharistie. Svedčí o tom napríklad aj pozvánka na predkoncilový sviatok Nájdenia Svätého kríža v dňoch 3., 6. a 7. mája 2000. Sviatok Nájdenia svätého kríža existoval pred Druhým vatikánskym koncilom a slávil sa 3. mája.

Mozaika. 2000, roč. X, č. 9, s. 4; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 97; Missale Romanum ex Decreto Concillii Tridentini Restitutum s. Pii V. Pontificiis Maximi jussu editum Clementis VIII. Urbani VIII. Auctoritate Recognitum. Editio Ratisbonensis Septima Missis Novissimis Aucta. Cum Aprobatione Sacrorum Rituum Congregationis. Roma : Sanctae Sedis Apostolicae Typographi ez Equitis Ordinis s. Gregorii Magni, 1869, s. 358.

¹²⁸ AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej Cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431.

¹²⁹ Bardejov – Kalvária – pútnické miesto Slovenska (Pozvánka na letnú odpustovú slávnosť). In: Mozaika, 1999, roč. IX, č. 17, s. 1.

¹³⁰ ALOJZ Tkáč: Splnomocnenie odpustiť trest exkomunikácie za vykonaný potrat. 29. 6. 1999 (prot. č. 770/99).

rodne strategickej ceste do Poľska, ktoré sa nazýva *Jozefínka* (bola prebudovaná za cisára Jozefa II., 1780 – 1790), kde v minulosti stál významný monastier.¹³¹

Podľa vlastného podania cyrilo-metodskí baziliánski mníši (kalugeri) prišli do podkarpatských krajov v 9. storočí. Svoje monastiere zakladali predovšetkým na starých kultových miestach. Vytlačali starý pohanský krvavý kult býka a nahrádzali ho pravou vierou v Ježiša Krista. Práve z tohto obdobia pramení zvyk stavať kríž na chrámových vežiach pod polmesiacom, ktorý symbolizoval roky býka na znak toho, že Ježiš Kristus víťazí nad pohanským kultom božstva býka.¹³²

Ľudové rozprávanie o pôvode monastiera je spojené s menom akéhosi baziliánskeho pustovníka zvaného Arzénus Bosák (Arsenij Bosak). Zrod monastiera je spojený s uzdravením neznámeho slepca, ktorý na toto miesto prišiel z blízkej Haličiny spolu s inými na jarmok do Stropkova. Krátko po zázraku postavili jeho príbuzní spolu s obyvateľmi neďalekej rusínskej obce Bukovce malú kaplnku. Neskôr postavili dedinčania aj malý domček. Do pustovne od toho času prichádzali Bukovčania, a nielen oni, po radu, pokoj a odpustenie hriechov.¹³³ Dnes nemožno určiť, v akom čase tam pôsobil Arsenij Bosak. Pustovňa dala základ neskoršiemu baziliánskemu monastieru, ktorý určite existoval ešte pred rákociovským povstaním a jasne sa spomína po svojom znovuoobnovení v úradných listinách z 18. storočia, v spojení s istým mníchom Irinarchom Jaselským pochádzajúcim tiež z blízkej Haličiny.¹³⁴ Najstaršia dochovaná písomná zmienka o monastieri pochádza z roku 1738, ale monastier je nepochybne oveľa starší, čo dokazujú dokumenty 18. storočia odvolávajúce sa na ešte staršie dokumenty, či osobnosti z dejín bukovského monastiera.¹³⁵

Do dejín 17. storočia patrí Evanjeliár vydaný v Ľvove z roku 1670, vydanie ktorého požehnali štyria patriarchovia východnej Cirkvi (konštantínopolský, alexandrijský, antiochijský a jeruzalemský). Z tohto Evanjeliára sa v Bukovej Hôrke čítalo aj neskôr, dokonca až do roku 1997. V Chráme Povýšenia Svätého kríža mali do 19. storočia tri zvony. Stredný zvon bol uliaty v čase cisára Leopolda I. v roku 1683, čo dokazuje, že monastier existoval už vtedy, v čase prvej svetovej vojny bol zvon zrekvirovaný a roztavený na gule a kanóny. Zo 17. storočia sa spomína ešte jedna veľmi cenná pamiatka, o ktorej sa dnes už bohužiaľ nevie kde sa nachádza. Ide o čašu pochádzajúcu ešte pred rákociovských povstaní. Z 18. storočia sa však dodnes zachoval vyrezávaný baldachýn z dreva z roku 1705, ktorý sa v súčasnosti nachádza nad prestolom kaplnky, pochádza pravdepodobne z doby Jozefa I. (1705 – 1711).¹³⁶

Počas stavovských povstaní v rokoch 1703 až 1711 spustol monastier v Krásnom Brode a znova bol osídlený mníchmi v roku 1729. Pápež Klement XII. dal 17. mája 1738 plnomocné odpustky monastieru Svätého Ducha (vtedajšie patrocínium). Odpustky sú svedectvom o určitom náboženskom živote. Na hore vtedy okrem Chrámu Svätého Ducha

¹³¹ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra (Bukovej Hory) a historické zmienky o iných baziliánskych monastiéroch na Slovensku, s. 37; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 181.

¹³² TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 35.

¹³³ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 35-36; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 517; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1. diel, s. 321; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 181.

¹³⁴ BASILOVITS, J.: Brevis notitia foundationis Th. Koriathovists III. Cassoviae, 1799, s. 102; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 36.

¹³⁵ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 36-37; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 181.

¹³⁶ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 39-41.

stál aj Chrám svätých apoštolov Petra a Pavla. Dekrét o pápežských plnomocných odpustkoch priniesol z Ríma na Bukový Hôrku jeromonach Irinarch Jaselský OSBM, ktorý ho ukryl na svojej hrudi ako veľkú cennosť. Dekrét o odpustkoch napomohol k tomu, aby gróf Tomáš Sirmay (žil v zborovskom kaštieli) materiálne znovu zabezpečil monastier.¹³⁷

Plnomocné odpustky boli pre drevenú monastiersku cerkev dané na desať rokov (1738 – 1748). Preto žiadal jeromonach Irinarch Jaselský OSBM mukačevského biskupa o povolenie postaviť novú kamennú svätyňu, aby mohol pre cerkev vyžiadať trvalé odpustky. List biskupovi bol napísaný 6. októbra 1749, teda necelých šesť mesiacov po uplynutí privilégia plnomocných pápežských odpustkov. Irinarch Jaselský dostal 20. novembra 1751 od biskupa Michaela Manuela Olšavského ústne dovoľenie pre stavbu kamennej cerkvi. Posledná stopa po mníchovi Jaselskom pochádza z baziliánskeho soboru na Černečej hore pri Mukačeve. Krátko na to dejiny zaznamenávajú, že sa Irinarch musel z monastiera vysťahovať a vrátiť sa do svojho materského monastiera neďaleko Haličiny. Igumen krásnobrodského monastiera Hervasij Kaminský OSBM bol preložený na Bukový Hôrku, no ešte predtým Irinarch Jaselský navštívil Rím. Takto sa bývalý igumen chcel dovolať spravodlivosti. Sklamany Irinarch sa vrátil z Ríma do Uhorska vo vedomí, že sa už veci nedajú do riadneho stavu, preto sa radšej vrátil do Poľska. Skutočný dôvod odchodu bol, že sa nechcel podriaďovať mukačevským predstaveným a biskupovi. Nechcel sa totiž podriaďovať latinizačnej norme Zamošskej synody o stálom trojročnom posúvaní baziliánov z monastiera do monastiera a zrušenie doživotného úradu igumena.¹³⁸ Kláštor bol dohотовený v roku 1796. Anton Sirmay uvádza: „Hic Patres ordinis S. Basilii in monte Bukova Horka iam ad comitatum Sáros pertinente Sacra peragunt.“¹³⁹ Michal Lacko konštatuje, že počiatky kláštora siahajú do roku 1742.¹⁴⁰

Napriek prestavbe dreveného chrámu na kamenný si baziliáni ponechali prestol, na ktorý sa viazali plnomocné odpustky, ten sa v chráme nachádza dodnes. Čo sa týka iných starodávnych pamiatok, na Bukovej Hôrke sa nachádza ikonostas z rokov 1746 až 1764, ikony na ikonostase písal baziliánsky mních Joan niekedy po roku 1783. V chráme sa nachádzajú tieto nástenné maľby, v kupole je namaľovaný dobový výjav Najsvätejšej Trojice, kupoly sú zakončené reliéfom obrovského strapca hrozna; kupola v lodi znázorňuje Zjavenie Pána a v štyroch kútoch sú znázornení štyria evanjelisti.¹⁴¹

Mária Terézia pod vplyvom strachu z priveľkého zhromažďovania veriacich na jednotlivých gréckokatolíckych odpustoch, ale i pod vplyvom osvieteneckých myšlienok dekrétom z 8. augusta 1774 zakázala chodiť na odpusty veriacim zorganizovaných vriadnej procesii s krížmi a zástavami zo vzdialenosti väčšej ako jeden deň chôdze. Tento zákaz sa týkal všetkých gréckokatolíckych odpustov. Na odpust sa mohlo chodiť individuálne, to však bolo v tej dobe veľmi nebezpečné kvôli zbojníkom. Cisársky zákaz z roku 1774 sa nedodržiaval, preto musel mukačevský vladyka Andrej Bačinský pohroziť kňazom, ktorí na tieto odpustky prichádzali v procesii zo vzdialenosti väčšej ako jeden deň.¹⁴²

¹³⁷ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 41-67.

¹³⁸ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 69-78.

¹³⁹ SZIRMAY, Antal: Notitiae topographica, politica incluti comitatus Zempleniensis. Budae, 1803, s. 352; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004, s. 114.

¹⁴⁰ BABJAK, Ján: P. Michal Lacko SJ, informátor a formátor gréckokatolíkov. Trnava : Dobrá kniha, 1997, s. 173; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 114.

¹⁴¹ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 85-89.

¹⁴² TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 91, 93; DE JUXTA HORNAD, Vladimirus: Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatska 9. – 18. storočie. Košice : Vladimirus de juxta Hornad, 2004, s. 449-451.

V roku 1760 bol uliaty ďalší zvon pre Bukovú Hôrku. Bol na ňom zobrazený reliéf *Prečistej Bohorodičky*, ktorá na svojom ramene držala malého Ježiška. Na opačnej strane zvona bol znázornený ukrižovaný Kristus. Na zvone bol cirkevnosloviensky nápis: „Tento zvon odlial Elek A. Dozboty na slávu Pánovho kríža. Martyrij Kasper, toho času igumen v roku 1760.“ Aj tento zvon bol zrekvirovaný počas prvej svetovej vojny. Jedenásť rokov po uliatí zvona bol vybudovaný kamenný baziliánsky monastier. Tento monastier postavený v roku 1771 existoval a bol plne funkčný až do prvej svetovej vojny. Predchádzajúca drevená cerkev bola roku 1772 prenesená a predaná do Vislavy a tam zasvätená svätému Bazilovi Veľkému. O pár desaťročí neskôr však drevená cerkev zhorela.¹⁴³

V roku 1783 boli na príkaz kráľovskej rady úradne spísané všetky baziliánske monastiere existujúce na území Mukačevského gréckokatolíckeho biskupstva. Baziliánsky monastier na Bukovej Hôrke sa opisuje takto: „Tento monastier je postavený na jednej vyššej a studeným vetrom šľahanej hore. Nachádza sa neďaleko susedných dedín. Budova monastiera je kamenná, prízemná, roku 1771 od základov z milodarov veriacich postavená. Má päť izieb pre mníchov, refektár a kuchyňu. Hospodárske budovy monastiera sú drevené a staré s pivnicou pod nimi, ktorá nie je dobrá, lebo sa pri každom daždi naplňa vodou. Majer je tiež drevený a nachádzajú sa v ňom dve izby a dve komory s troma chlievmi, dvoma stodolami, jednou voziaňou a ešte jedna izba z dreva, nie dávno dobudovaná. Monastier má i nejaké zeme s krímkami a dve polia podarované Jeho Excelenciou grófom Tomášom Sirmaim, županom Šarišskej župy, ako to dokazuje i priložená autentická hramota. Okrem toho z neskorších donácií, ani právom prenajatia, ani kúpy nič iné nemá. Preto dôchodky monastiera sú rozličné... Celkovo vyrobí 639 florénov, z čoho 525 florénov pochádza z milosrdných darov veriacich. Cerkev monastiera je kamenná a bola postavená od základov pred deviatimi rokmi, ale vežu ešte dodnes nemá. Veľká je dvadsať štvorcových siah. Deň posvätenia cerkvi je sviatok Povýšenia Svätého kríža. Liturgický prestol má jeden veľký a okrem neho ešte dva malé. Taktiež na mieste starej cerkvi, ktorá bola zvalaná, stojí kaplnka s jedným prestolom. Ikonostas má, ale len spodné ikony sú dobré, horné nemá. Má rízy i ostatné liturgické náčinie ako sa vymenúvajú. Má aj odpust raz do roka na sviatok Povýšenia Svätého kríža.“¹⁴⁴

Jozef II. preveroval všetky kláštory v Uhorsku a zhodnocoval ich potrebnosť pre spoločnosť. Ak nejaký kláštor neuznal za dostatočne činný a užitočný, zrušil ho a jeho majetky pripadli monarchii. Počas ôsmich rokov zrušil Jozef II. sedemsto kláštorov a zmenšil počet rehoľníkov zo 63 000 na 27 000.¹⁴⁵ Na prehodnotenie prišiel aj bukovský baziliánsky monastier. Gróf Sirmai vyhotovil prehlásenie, ktoré 15. augusta 1787 podpísali všetci mnísi na čele so svojim igumenom Alexandrom Staurovským OSBM. V prehlásení stálo, že ak by mal monastier zaniknúť, jeho majetky by opäť pripadli grófovi Sirmaimu. Bukovský kláštor zlikvidovaný nebol, a to nielen pre svoju aktivitu – bola v ňom škola pre učiteľov –, ale aj pre obľúbenosť, a to aj u cisára, ktorému monastier slúžil ako zastávka pre cisársku poštu a cestujúcich po medzinárodnej ceste. Keď jozefínska reforma poľavila, baziliáni pod vedením igumena Arsenia Kocaka OSBM pristavili k cerkvi vežu.¹⁴⁶

¹⁴³ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 83-84.

¹⁴⁴ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 95-96.

¹⁴⁵ WINTER, Eduard: Jozefinismus a jeho dějiny. Praha : Nakladatelství Jelinek, 1945, s. 98-210; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 98; DE JUXTA HORNAD, Vladimirus: Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatska, s. 449-451.

¹⁴⁶ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 98-99.

Latinskí biskupi o monastieri baziliánov v Bukovej Hôrke v roku 1814 v tzv. predprešovskom zisťovaní zozbierali o monastieri nasledujúce informácie: „Patronátne právo má gróf Ján Sirmai. Kostol povstal z peňazí farníkov. V chráme sa nachádzajú tri zvony, ktoré boli zadovážené prostredníctvom farníkov, používané nepochybne gréckym obradom. Ide o farský kostol, ktorý je gréckeho obradu. Farnosť spravuje farár Bukovský. Chrám je od svojho vzniku nepochybne gréckeho obradu. Kostol využívajú len gréckokatolíci. Obyvatelia farnosti sú gréckeho obradu.“¹⁴⁷

O neobyčajnej popularite a sláve tohto pútnického miesta svedčí i jeho mimoriadna návštevnosť. V obežníku mukačevského gréckokatolíckeho biskupa Andreja Bačinského z roku 1799 sa zachovala zmienka o púti na sviatok Povýšenia Svätého kríža, keď v roku 1789 prišlo na púť až 65 kňazov so svojimi veriacimi.¹⁴⁸

Buková hôrka bola vďaka Arsenijovi Kocakovi OSBM centrom súdobej rusínskej literárnej činnosti. Kocák počas pobytu v monastieri napísal 256-stranový traktát asketického charakteru. Dokumenty z polovice 18. storočia svedčia o tom, že počas rekonštrukcie krásnobrodského monastiera bol dočasne v Bukovej hôrke noviciát krásnobrodských baziliánov a podobne ako v iných monastierov, bola v Bukovej Hôrke do konca 18. storočia monastierska škola, kde sa učili nielen baziliáni ale aj veriaci na kantorské funkcie. Vyučovacím jazykom bola rusínčina.¹⁴⁹

V 19. storočí žilo v monastieri približne päť až sedem mníchov. Devätnáste storočie znamená vznik Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva a v roku 1820 sa monastier v Bukovej Hôrke stal teritoriálnou súčasťou novovzniknutej eparchie. Keďže biskupstvo malo nedostatok kňazov, baziliáni boli ustanovovaní za priamych duchovných správcov okolitých farností. Išlo o farnosti v Bukovciach, Šemetkoviciach s filiálkou Olšavka. V čase keď monastier spravoval igumen Vitalij Dumnickij (1841 – 1848), sa kláštor ekonomicky pozbieral. Tento igumen používal nové metódy pestovania zemiakov a ovocia, najmä sliviek, čo pre kláštor znamenalo vyššie finančné výnosy.¹⁵⁰

Od roku 1852 do roku 1915 sa mníši modlili kompletný mníšsky chór, teda polnočnicu, utiereň, prvý, tretí šiesty a deviaty čas, večiereň, povečerie a tiež svätú liturgiu.¹⁵¹

Z posledných dejín bukovského monastiera pred jeho schátraním je ešte potrebné spomenúť výmenu šindľovej strechy na cerkvi a jej veži v rokoch 1856 až 1857 a tiež v roku 1895. Monastier mal svoju knižnicu, ktorá bola síce malá, ale obsahovala vzácne kusy sto osemdesiatich starobylých kníh písaných po rusínsky i latinsky. V roku 1899 vlastnil monastier staré pečate. Na veľkej pečati bol nápis: „ORD. S. BASILI MAG. SIGL. MONAST. DE MONTE BUKOCS.“ Na malej pečati bol nápis: „SIGNVM B. O. S. B. M.“¹⁵²

Počas prvej svetovej vojny bol monastier veľmi poškodený, časť z neho bola plne obnovená a prikrytá novou strechou. V tom čase v ňom býval už len jediný bazilián jero-monach Metodij Michail Kralický OSBM (1863 – 1945). Monastier bez dostatočného počtu mníchov čoraz viac chátral, najmä po roku 1920, keď zhorela šindľová strecha. V roku 1922 chceli kláštor odkúpiť alebo aspoň prenajať redemptoristi, k tomuto kroku ale nikdy nedošlo, pretože baziliáni nechceli predať svoju tradíciu. V roku 1931 dali bazi-

¹⁴⁷ ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II. Košice : Viena, 2009, s. 33.

¹⁴⁸ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 101.

¹⁴⁹ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 105-108.

¹⁵⁰ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 121-123.

¹⁵¹ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 127.

¹⁵² TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 130-132.

liáni odliať nový zvon ako náhradu za zvony zrekvirované počas prvej svetovej vojny, tento zvon je dodnes jediným zvonom na Bukovej Hôrke. Stará budova bukovského monastiera z roku 1771 bola natoľko schátraná, že ju bolo potrebné obnoviť. Snahy o obnovu sa počas druhej svetovej vojny nepodarili. Nová budova sa začala stavať v roku 1942. V rokoch 1942 až 1943 bol vybudovaný objekt menších rozmerov s kamenným základom a pivnicou, v ktorom mohli mnísi bývať celý rok.¹⁵³

V októbri roku 1944 došiel front druhej svetovej vojny až k Medzilaborciam, v dôsledku čoho baziliáni z Medzilaboriec prešli cez lesy do monastiera na Bukovej Hôrke. Keď sa frontová línia priblížila k Bukovej Hôrke, baziliáni sa mali odsťahovať do Trebišova. Keďže nemeckí vojaci zhabali baziliánom dva kone, nemali sa baziliáni ako evakuovať. Kone nakoniec našli a baziliáni sa preto mohli evakuovať, keď sa však po prechode frontu mnísi vrátili na miesto, našli monastier úplne vykradnutý, okná i dvere boli poodnášané. Po vojne sa už mnísi na Bukovú Hôrku nevrátili a mnísi sa rozdelili len na štyri miesta v Československu: do Trebišova, Medzilaboriec, Prešova a Prahy. Monastier v Bukovej Hôrke bol navštevovaný iba počas odpustov, kým neprišiel rok 1950 a násilná likvidácia mníšstva v Československu. Mnísi boli rozdelení do troch skupín. Najstarší mnísi boli uväznení a neskôr daní do strážených starobincov, stredná generácia bola uväznená a neskôr poslaná na prácu v továrňach v zdraví škodlivom prostredí a najmladší mnísi boli zaradení do trestaneckých jednotiek armády, do táborov PTP. Po roku 1990 sa tradícia odpustov na Bukovej Hôrke obnovila.¹⁵⁴

V súčasnosti sa konajú odpusty na Bukovej Hôrke trikrát do roka: na Zoslanie Svätého Ducha, na Premenenie Pána a na Povýšenie Svätého kríža. Len málokteré pútnické miesto malo odpusty trikrát do roka, čo hovorí o veľkom význame tohto miesta v dejinách Gréckokatolíckej cirkvi. Počas Jubilejného roka 2000 sa dali plnomocné odpustky získať aj na Bukovej Hôrke, a to nielen trikrát do roka, ale každý deň.¹⁵⁵ Dnes je Buková Hôrka dôležitým miestom duchovného života veriacich. Baziliáni systematicky toto pútnické miesto zveľaďujú. Na jar roku 2001 vysadili v okolí 3600 dubov a 60 orechov. V roku 1999 rehoľníci postavili vysoký trojramenný kríž. Sväté liturgie sa pre nedostupnosť slúžia už len trikrát do roka, a to v určené odpustové sviatky.¹⁵⁶

4.3 Čirč

Čirč je obec v okrese Stará Ľubovňa na západnom úpätí Čergovského pohoria v doline Soliská a je významným pútnickým miestom Prešovskej archieparchie. Leží na hlavnom ťahu cesty v smere Bardejov – Stará Ľubovňa.¹⁵⁷ Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1248, kde sa Čirč spomína ako súčasť kráľovského poľovnickeho revíru rodiny Detre. Vznik dediny stojí na zákupnom práve územia panstva Plaveč. Dedina bola v 14. až 16. storočí súčasťou majetku hradného panstva Kamenica, ktorého vlastníkom bola rodina Sirmaiovcov. Hrad Kamenica bol v roku 1557 dobytý cisárskymi vojskami.

¹⁵³ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 137-149; Katolícke Slovensko 2000. Trnava : SSV, 2001, s. 336; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 114.

¹⁵⁴ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 155-157, 167; Katolícke Slovensko 2000, s. 336; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 114.

¹⁵⁵ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 55, 188.

¹⁵⁶ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 183.

¹⁵⁷ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie. Prešov : Petra, 2013, s. 17; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku. Prešov : Petra, 2007, s. 19; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515.

Posledným vlastníkom tohto územia bola rodina Dežefiovcov a práve táto rodina mala podľa archívnych záznamov patronát nad rusínskou gréckokatolíckou farnosťou Čirč.¹⁵⁸

Presnejšie údaje o farnosti pochádzajú z vizitačného protokolu biskupa Michala Manuela Olšavského,¹⁵⁹ ktorý na príkaz Márie Terézie v rokoch 1750 – 1752 vykonal vizitáciu vo všetkých svojich farnostiach. Tento mukačevský biskup navštívil Čirč v roku 1751. Vo vizitačnom protokole stojí: „Cerkev je drevená, stojí od nepamäti, nevie sa kto ju postavil. Má všetky ikony. Antimenzion posvätil Georgij Bizancij.¹⁶⁰ Kalich je strieborný s diskosom a lyžičkou, hviezdica je z medeného plechu. Rizy sú dvojce, hodvábné, stichárov je päť. Bohoslužobné knihy sú všetky, okrem pôstnej triody. Cerkev sa zamyká na kľúč, ktorý je u duchovného. Duchovným je tu Izaiáš Janovič, vysvätený roku 1717 biskupom Jurajom Bizancijom. Všetkých rodín je šestnásť. K farnosti Čirč patria dve filiálne obce, Ruská Voľa nad Popradom a Obručné. Je v nich po päť rodín.“¹⁶¹

Izaiáš Janovič pochádzal zo zemianskeho rodu Janovičovcov. Zemiansky titul im 9. októbra 1722 udelil kráľ Karol VI. V tomto rode existovalo takzvané „dedičné kňazstvo“, teda kňazstvo sa tu dedilo z otca-kňaza na syna-kňaza. Tento kňazský rod pôsobil v Čirči nepretržite od roku 1648 až do roku 1900. Izaiáš je vedený aj vo vyznaní viery z roku 1926. Z tohto rodu boli títo kňazi: Daniel, Izaiáš, Šimon, Peter a posledným kňazom z tohto rodu bol Ján pôsobiaci v rokoch 1886 – 1900, je pochovaný pri terajšom murovanom chráme za svätyňou.¹⁶²

V záznamoch latinských biskupov z 18. storočia je dedina Čirč vedená ako farnosť (matkocirkev), správcom farnosti je Izaiáš Janovič, kostol je drevený a v dobrom stave.¹⁶³ Terajší chrám postavený v tradičnom barokovo-klasicistickom slohu, postavený z kameňa je zasvätený Ochraň Presvätej Bohorodičky. Rok výstavby je neznámy a na priečelí chrámu je uvedený len rok opravy 1843. Je to už v poradí tretí chrám. Prvý sa v spojitosti s farárom Henrichom spomína v roku 1330, druhý drevený chrám postavený v karpatskom štýle sa spomína okolo roku 1746. Z tohto v poradí druhého chrámu sa zachovalo niekoľko ikon, jedna z nich, Pokrov, teda Ochraň Presvätej Bohorodičky má v ľavej spodnej časti uvedené datovanie „Roku Božieho 1652, 28. februára.“¹⁶⁴

Súčasná cerkev bola postavená v roku 1843 v tradičnom barokovo-klasicistickom slohu východoslovenských sakrálnych objektov obdobia 1770 – 1830. Je to jednolodový kostol s oblým uzáverom presbytéria a so západnou predstavanou vežou, situovanou do

¹⁵⁸ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 17; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 19; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515.

¹⁵⁹ Michal Manuel Olšavský (1743 – 1767), biskupom Mukačevskej eparchie, pochádzal z Olšavice na Spiši. DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 17.

¹⁶⁰ Juraj Bizanci (1716 – 1733), biskup Mukačevskej eparchie. DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 17.

¹⁶¹ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 17; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 19; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1. diel, s. 318.

¹⁶² DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 18; AACass, GR, sign. EHa/212, vyznanie viery Makovického, Zamagurského, Šarišského, Užského a Verchovinského dištriktu z 10. novembra 1726 a Ugročského dištriktu z 3. februára 1727, s. 15-17; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 38; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 19-20.

¹⁶³ AACass, GR, Tabella repraesentans... uno Districtu Superiore Sárosiensis... 1746, s. 8; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 38.

¹⁶⁴ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 18; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 20.

štítového priečelia. V interiéri sú pruské klenby s pásmi dosadajúcimi na rímso nástenných pilastrov. Okná so segmentovým zakončením. Fasáda je členená lizénovým rámom. Veža krytá barokovou laternovou baňou. Nad segmentovým portálom nápis cyrilikou.¹⁶⁵

Pri troch studničkách na hore zvanej *Lazivské* sa udialo aj zjavenie Bohorodičky mužovi, ktorý sa volal Kozák. On nevediac, že je to Bohorodička, ale nejaké dievča, ju začal preklínať, na čo s plačom odišla. Kliatba sa ale obrátila proti nemu, Kozákov rod vymrel.¹⁶⁶ Na hore v Čirči sa okolo roku 1898 udiali podľa rozprávania ľudí súkromné zjavenie trom čirčianskym dievčatám, ktoré na tom mieste pásli dobytok. Tieto pamäti miestnych obyvateľov ohľadom dievčat, ako aj pána Kozáka spísal ThDr. Miron Podhajecký, ktorý sa dopytoval starších ľudí na to, ako im túto udalosť vyrozprávali ich rodičia. Trom dievčatám sa v chotári zvanom *Pod Uhliskami* zjavil starček, ktorý podľa jednej z interpretácií bol sám Ježiš Kristus, a spýtal sa dievčat, či by chceli, aby boli v Čirči odpusty, s čím dievčatá súhlasili. Starček zapichol do zeme palicu a povedal, že prameň z tohto miesta bude mať liečivé účinky. Pred tým než starec zmizol povedal, aby ľudia na tomto mieste postavili kaplnku. Dievčatá urobili všetko tak, ako im starec prikázal, no ľudia v dedine ich vysmiali. Krátko na to bola v obci povodeň, ktorá bola pripisovaná ako trest za nesplnenú požiadavku starca. Krátko nato postavili veriaci okolo roku 1898 drevenú kaplnku a v roku 1925 kaplnku z kameňa, v ktorej sa každoročne na sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky svätí voda.¹⁶⁷

Druhú, teraz hlavnú odpustovú kaplnku postavili v rokoch 1899 – 1901 na inom, vhodnejšom mieste, približne päťsto metrov nižšie od údajného miesta zjavenia. Výstavba sa uskutočnila na lúke, ktorú Cirkev odkúpila od Leopolda Reichmana, židovského obyvateľa. Smrť farára Jána Janoviča v marci roku 1900 dokončenie stavby oddialila o celý rok a dostavaná bola až v roku 1901. V roku 1925 bola kaplnka doplnená o ďalšiu časť (stredná časť súčasnej kaplnky). V roku 2000, bola dobudovaná predsieň kaplnky (strieka), čím sa vytvoril bohoslužobný priestor na slávenie svätej liturgie.¹⁶⁸

Na tomto odpustovom mieste sa udialo niekoľko zázračných udalostí, ktoré protokolárne zapísal ThDr. Miron Podhajecký. Napríklad, prinavrátil sa tu zrak slepému dievčatku, ktoré si umylo oči vo vode. Podľa ústnej tradície toto miesto ukázala sama Presvätá Bohorodička, keď sa nad týmto miestom ukázala v ikone.¹⁶⁹

V poradí tretia a zároveň najstaršia kaplnka sa nachádza v časti zvanej *Vilšavec*. Bola postavená okolo roku 1770 a je zasvätená svätému Jánovi Krstiteľovi. Kaplnka stojí na mieste, kde sa ešte začiatkom 19. storočia nachádzala osada Budzová a Garamčová, ktorá kedysi patrila k obci Čirč a predpokladá sa, že stojí na mieste, kde sa pôvodne nachádzal

¹⁶⁵ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I. Bratislava : Obzor, 1967, s. 281.

¹⁶⁶ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 20.

¹⁶⁷ PAPP, Štefan: Čirč – naše odpustové miesto. In: Slovo. Mesačník gréckokatolíkov v ČSSR. Trnava : SSV, 1988, č. 9, s. 10-11; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 18-19; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 21; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 20-21; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Lubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 318; MOKRIŠ, Andrej – KALFASOVÁ, Marie: Ľubotín včera a dnes. Obec Ľubotín : LIM PO, Prešov, 2013, s. 133.

¹⁶⁸ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 19; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 21; MOKRIŠ, Andrej – KALFASOVÁ, Marie: Ľubotín včera a dnes, s. 133.

¹⁶⁹ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 19; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 21; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Lubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 318.

drevený chrám. Poslednou z kaplniek, ktorá bola za pôsobenia kňaza Pavla Hal'ka OSBM dokončená v roku 2006, je zasvätená Nanebovstúpeniu Pána. Kaplnka stojí v časti *Lazivské*.¹⁷⁰

Hlavná púť sa koná v Čirči pri hlavnej kaplnke na svätej hore na sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky. Odpustová slávnosť sa slávi po Ľutinskej odpustovej slávnosti.¹⁷¹

4.4 Darnov

Na južnom Zemplíne západne od Blatného Potoka (Sárospatak, dnes Maďarsko) sa nachádzala lokalita Darnov, kde stál premonštrátsky kláštor s významným pútnickým miestom, ktoré bolo známe v celom severovýchodnom Uhorsku. A. Horváth, rodák zo Skároša neďaleko Košíc, pred polovicou 16. storočia zložil verše, v ktorých spomínal aj darnovské mariánske púte: „Kristus toto vraví: Príďte ku mne, čo sa náhlite do Ríma, blahoslavenej Panne do Kolína, odtiaľ do neveľkého Aachenu na premúdre miesta, k svätému Jakubovi do Compostelly. U koho niet sa toľké výdavky, nech ide len do Baty alebo do Košíc alebo do Varadína alebo iba do Darnova. Kde nás však priučí Kristus, aby sme plesali ako na fašiangy?“¹⁷²

4.5 Gaboltov

Listina z roku 1247 spomína jeruzalemských rehoľníkov Svätého kríža, tzv. *cruciferis de Gaboltho*, ktorí žili na južnom vrchu pohoria Busov. Nevie sa presne, keď bol tento rád založený, je ale pravdepodobné, keďže sa o ňom píše v liste z roku 1247, že bol založený oveľa skôr. Podľa tradície ho založil Gottfried Builon. Pápež Inocent VIII. spojil túto rehoľu s johanitmi, ale pápež Alexander VI. v roku 1496 uviedol pôvodnú jeruzalemskú rehoľu späť. Znova bola potvrdená týmito pápežmi: Lev X. 4. mája 1515 a 1. augusta 1561, Alexander VII. 3. augusta 1665 a Benedikt XIII. 3. marca 1727. Pápež Pius IX. zveril rehoľu 10. decembra 1847 jeruzalemskému patriarchovi a 24. januára 1868 to potvrdil.¹⁷³ Vznik križiackych reholí sa kladie do obdobia križiackych vojen, ktorých cieľom bola obrana a opätovné získanie svätých miest, ktoré Ježiš Kristus posvätil svojim narodením, životom, smrťou a zmŕtvychvstaním. Ich ďalšou úlohou bola ochrana pútnikov, ktorí prichádzali do Svätej zeme z rozličných krajín sveta.¹⁷⁴ Jedným z predpokladaných inšpirátorov tohto rádu bol aj svätý Bernard, ktorý v mene pápeža

¹⁷⁰ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 19; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 21.

¹⁷¹ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 20; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 21; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1. diel, s. 318.

¹⁷² „Az Kristus mondja: Jertek én hozzám, mit futunk Rómában, Boldogasszonyhoz Colóniába, onnat a nagy Aachba Bölcsös helyekre. A szent Jakabhoz a Compostelába. Az kinek nincsen annyi költsége, menyen csak Bátára, avagy Kassára, avagy Váraddá avagy csak Darnóra. De hol taníta minket az Kristus ez farsangzásra?“

HALAGA, Ondrej Richard: Počiatky Košíc a zrod metropolu. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1992, s. 124, 378; ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 54.

¹⁷³ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história. Bardejov : Grafotlač, 1992, s. 4.

¹⁷⁴ ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 67; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku. Sprievodca pre pútnikov. Námestovo : Štúdio F, 1992, s. 18.

Eugena III. v roku 1145 pobádal ku križiackym výpravám.¹⁷⁵ Vznik týchto rádov pochopteľne vyvolal otázku, ako je možné zlúčiť evanjeliový život rehoľníkov, konsekrovaných osôb a ľudí s vojenským spôsobom života, v ktorom sa vystavujú nebezpečenstvu za svoj život a v boji ničia životy nepriateľov. Odpoveď na túto otázku podáva sám svätý Bernard konštatujúc, že kto bojuje za Pána, nemá sa obávať straty svojho života v boji, alebo hriechu z ničenia životov nepriateľov kresťanstva.¹⁷⁶

Gaboltov bol v minulosti významnou lokalitou, pretože sa nachádzal na dôležitej ceste, ktorá viedla zo Šariša do Poľska. Existuje písomná správa o tom, že v Gaboltove bola dokonca mýtna stanica. Keďže na tomto území sa nachádzalo veľké opevnené sídlisko z predveľkomoravského obdobia, znamená to, že Gaboltov kontinuálne jestvoval od 10. až 11. storočia.¹⁷⁷

Ferdinand Uličný o prítomnosti križiakov v Gaboltove píše: „Gaboltov bol v 11. – 12. storočí majetkom uhorských kráľov. Z ich iniciatívy alebo súhlasu sa tu pravdepodobne na prelome 12. – 13. storočia usadili križiaci, nepochybne z poľského kláštora, podobne ako Chmeľove. V oboch prípadoch sa križiaci usadili v jestvujúcich dedinách, ležiacich pri krajinských cestách. Kláštor križiakov v Gaboltove treba predpokladať počas väčšiny 13. storočia. K ich gaboltovskému majetku možno patrilo aj údolie potoka Mníchov v chotári neskoršej dediny Zlaté. O čase a okolnostiach odchodu križiakov z Gaboltova niet správ. Isté je, že v polovici 14. storočia bol Gaboltov majetkom uhorského kráľa. Záverečné obdobie križiakov v Gaboltove spadá do druhej polovice 13. storočia.“¹⁷⁸ V tomto čase sa rehoľa delila na tri triedy a mohli do nej vstupovať aj ženy. Pre vstup do rehole sa požadovalo povolenie panovníka. Podľa prijatých predpisov a zvykov rehoľníci bývali v horách. Dokument vydaný panovníkom bol v roku 1247 zaslaný bardejovským cistercitom, v ktorom sa hovorí o hraniciach majetkov, ktoré susedia s majetkami križiakov z Gaboltova. Publikácia k storočnici Košického biskupstva z roku 1904 uvádza, že išlo o templárov.¹⁷⁹ Nedá sa s istotou určiť, akí rytierski mníši pri Gaboltove pôsobili.

Obyvatelia Gaboltova zachovávali dlhý čas pamiatku na rehoľníkov. Veriaci si volili spomedzi seba mužov, ktorí si pri náboženských obradoch obliekali rúcho podobné rehoľnému a konali pridelené funkcie. Takéto rúcho sa používa aj dnes a pozostáva z bielej reverendy, na ktorej okolo hrdla, na prsiach a chrbte je príkroj červeného súkna. Pri pohrebných obradoch používali príkroj čierneho súkna. Vyvolení a pobožní z ľudu sa aj bičovali, aby tým napodobňovali zvyky rehoľníkov. Nie je známe, kedy zanikol kláštor.¹⁸⁰

¹⁷⁵ AUMANN, Jordan: Zarys historii duchowości. Kielce, 1993, s. 136; HERTLING, Ludwig: Dejiny katolíckej Cirkvi. Ontario : Cambridge, 1983, s. 167; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 67.

¹⁷⁶ AUMANN, Jordan: Zarys historii duchowości, s. 137; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 67.

¹⁷⁷ BEŇKO, Ján: Osídlenie severného Slovenska. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1987, s. 195; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 69; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 18.

¹⁷⁸ ULICHÝ, Ferdinand: Dejiny osídlenia Šariša. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 79; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 70.

¹⁷⁹ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 4. „... prima meta incipit a quodam rivulo, qui nuncupatur Kitchopul, et ibi immediate tenent metas cum Cruciferis de Gyboltho...“ WAGNER, Carolus: Diplomatarium Comitatus Sarosiensis. Posonii & Cassoviae : Symptibus Joannis Michaelis Landerer, Typographi & Bibliopolae, 1780, s. 513-514; A Kassai száves egyházmegye történeti névtára és emlékönyve 1904. II. Kassa. 1904, s. 766; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 70.

¹⁸⁰ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 4.

Kostol svätého Vojtecha v Gaboltove pochádza z druhej polovice 14. storočia a pôvodne bol postavený v gotickom slohu. V nasledujúcich storočiach bol viackrát prestavovaný a upravovaný. V roku 1715 bol barokovo upravený a v roku 1855 obnovený. Kostol je jednodňový s polygonálnym uzáverom presbytéria, pristavanou sakristiou, barokovou kaplnkou zasvätenou *Pánovej večeri*, predsieňou a vežou. Obvodové múry a klenba v presbytériu pochádzajú z druhej polovice 14. storočia. Gotická rebrová klenba dosadá na figurálne konzoly a na jednu kružbovú konzolu. V mieste, kde sa klenby križujú, je prstencový svorník. Vchod do sakristie je z presbytéria cez ostrouhlý gotický kamenný portál, ktorý je krytý lomenou klenbou. Nad loďou kostola je drevená povala, ktorá nahradila klenbu z roku 1715. V chrámovej lodi sa zachoval pôvodný gotický južný portál s bohatým ostením a prútni hruškovej profilácie. Veža kostola bola v 18. storočí barokizovaná. Fasáda na presbytériu je členená gotickými opornými piliermi a gotickými oknami, v lodi sú barokové okná. Hlavný oltár zasvätený svätému Vojtechovi je renesančno-barokový s manieristickými prvkami z polovice 17. storočia. Ide o typ stĺpovej oltárnej architektúry s výklenkami pre sochy svätých Petra, Vojtecha a Pavla a nadstavcom pre sochy svätých Juraja, Michala archanjela a uhorských kráľov Štefana a Ladislava a bočné ušnice. Na stĺpoch sú umiestnené hlavy Serafínov. Všetky sochy oltára tvoria s centrálnou postavou svätého Vojtecha jeden myšlienkový celok, svätý Peter a Pavol sú symbolom apoštolskej činnosti, na ktorej má účasť svätý Vojtech. Postavy uhorských kráľov poukazujú na zásluhy svätého Vojtecha na zveľadňovaní Cirkvi v ranom Uhorsku.¹⁸¹

Ľavý bočný oltár je zasvätený Karmelskej Panne Márii a je z druhej polovice 17. storočia. V nadstavci oltára sa nachádza milostivý obraz Panny Márie Škapuliarskej. Po výtvarnej stránke je to olej na plátne s rozmermi 145 x 80 cm, ktorý je prikrytý tepaným plechovým príkrovom. V oltári sú vložené stĺpy obtočené vínnou révou s ležiacimi postavami anjelov, potom obraz svätého Jozefa a plastika svätého Rócha. Pravý bočný oltár je zasvätený Čenstochovskej Panne Márii a je zo začiatku 18. storočia, oltár má stočené stĺpy a novší nadstavec. V oltári je vložená olejomalba na plátne Panny Márie Čenstochovskej. V hornej časti oltára sa nachádza plastika svätého Vojtecha a po stranách plastiky štyroch biskupov. V predele oltára sa nachádza obraz Poslednej večere z konca 18. storočia, ide o olejomalbu maľovanú na dreve. Severný bočný oltár svätej Rozálie je z druhej polovice 17. storočia (podľa súpisu pamiatok okolo roku 1700), má dva stĺpy s akantovými krídlami po stranách, osemboký obraz svätého Antona z 19. storočia (olej na plátne) a obraz svätej Rozálie je zo začiatku 19. storočia (olej na plátne). Hlavný oltár, ako aj bočné oltáre sú vedené ako kultúrne pamiatky. Dominantou hlavného barokového oltára je púťový obraz od neznámeho autora, ktorý znázorňuje sediacu Madonu s Ježišom v náručí. Pri nohách Márie je kľačí svätý Šimon Stock, prvý generálny predstavený karmelitánov, ktorý vystiera ruku k Panne Márii, aby od nej prijal škapuliar.¹⁸²

¹⁸¹ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 9-10; ČIŽMÁR, Marián: Krása Karmelu v Gaboltove. (Z dejín náboženského života a škapuliarskeho bratstva v Gaboltove). Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 14-20; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II. diel, s. 26; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 365; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 98; Schematismus venerabili cleri Dioecesis Cassoviensis 1938. Cassoviae, 1938, s. 69; BAGIN, Anton – ŠAŠKY, Ladislav: Svätý Vojtech. Trnava : SSV, 1997, s. 56-57, 69; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 41.

¹⁸² MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 9-10; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 26-27; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 365; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 98-99; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 18.

Na víťaznom oblúku je korpus Krista v barokovej úprave, pravdepodobne zo začiatku 16. storočia, barokový kríž z druhej tretiny 18. storočia a obrazy apoštolov z 19. storočia. V predsieni sa nachádzajú staré obrazy maľované na dve strany, boli tak robené preto, aby sa počas sviatkov mohli obrátiť na príslušnú stranu, nápisy na nich sú v starej češtine. V kostole sa nachádza aj kalichová krstiteľnica a rokoková monštrancia. Niektoré predmety z obdobia 17. storočia boli z tamojšieho kostola prenesené a uložené v Šarišskom múzeu v Bardejove.¹⁸³

Ku gaboltovskej farnosti sa viaže päť kaplniek. V obecnej kronike Gaboltova sú zaznamenané legendy, ktoré sú zachytené vďaka ústnemu podaniu. Prvou je Kaplnka svätého Vojtecha. Legenda hovorí o ceste svätého Vojtecha do Poľska. Svätý Vojtech sa so svojím sprievodom počas cesty zastavil pri žriedle čistej vody, aby si odpočinul a uhasil smäd. Obyvatelia obce na tom mieste, kde sa napil, postavili kaplnku a neskôr si Vojtecha zvolili za svojho patróna. Úcta k tomuto svätcovi pretrváva do dnešného dňa a vode z tohto žriedla sa pripisuje zvláštna moc. Kaplnka bola postavená začiatkom 19. storočia a opravená bola v roku 1891. Je vedená ako kultúrna pamiatka.¹⁸⁴

Kaplnka Svätého kríža je postavená blízko fary a raz ročne na krížové dni sa tam konajú bohoslužby. Kríž, ktorý sa v súčasnosti v kaplnke nachádza, bol dlhšiu dobu pohodený na povale skladiska kostolných predmetov. Okolo roku 1869 prišla na to miesto mladá Katarína Vasiľáková a keď našla a pobožkala kríž, precitla a počula slová, aby jej brat obnovil kríž a dal ho do kaplnky, ktorá bude postavená na určenom mieste. Dievča kríž donieslo domov. K mladej dievčine prichádzal v podobe žobráka „božský“ posol a žiadal ju, aby veriaci opravili kaplnku čo najskôr a bol daný aj prísľub, že malo skončiť sedem rokov trvajúce ničenie úrody ľadovcom. Dvanásť občanov mali povolené nosiť materiál na stavbu kaplnky a všetko sa urobilo tak, ako prikázal onen posol Kataríne.¹⁸⁵

S ďalším súkromným zjavením súvisí výstavba tretej kaplnky zasvätenej Narodeniu Panny Márie. Panna Mária sa na tom mieste zjavila Márii Vasiľákovej. Keď sa vydala a odišla do Ameriky, svoje doposiaľ utajované zjavenie vyjavila rodine Jozefa Chovanca, že na mieste zjavenia chce postaviť kaplnku. Na jej výstavbu obetovala všetko, čo mala v Gaboltove. Kaplnka bola postavená v roku 1912, je evidovaná ako kultúrna pamiatka.¹⁸⁶

Štvrtá kaplnka sa nazýva Pokojová („capella pacis“) a na jej výstavbu prispela darkyňa Anna Rotai z USA sumou 6000 amerických dolárov (74 000 Kč). Kaplnku dal vystavať farár Anton Leverdovský († 1934). Gaboltovčania spomínajú na darkyňu s úctou a vďakou.¹⁸⁷

Poslednou kaplnkou je Kaplnka svätého Jána a pôvodne bola postavená medzi lipami pred kováčovým domom. Neskôr ju nadlesný dal zbúrať a vystavať vo svojej záhrade.¹⁸⁸

Odpustová slávnosť v Gaboltove je spojená so sviatkom Panny Márie Škapuliarskej. Táto tradícia siaha až do začiatku 18. storočia. Pri gaboltovskom kostole jestvovalo

¹⁸³ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 10; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutelné východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 27.

¹⁸⁴ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 10; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 365.

¹⁸⁵ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 11.

¹⁸⁶ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 11; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 365.

¹⁸⁷ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 11; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad anno Reparatae Salutis 1938, s. 69.

¹⁸⁸ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 11.

už v roku 1706 Bratstvo Panny Márie Škapuliarskej, ktoré bolo zriadené na základe indultu generála bosých karmelitánov v Ríme, ktorý následne potvrdil jágerský biskup Štefan Telekeši. Hlavnú zásluhu na jeho založení mali bosí karmelitáni z Krakova. Pápež Klement XI. (1700 – 1721) udelil gaboltovskému kostolu privilégium úplných odpustkov, ktoré sa vzťahovali aj na nečlenov, ktorí sa dňa 16. júla alebo nasledujúcu nedeľu zúčastnili na bohoslužbách v tomto kostole. Táto okolnosť zaiste podnietila zvýšený záujem a väčšiu účasť veriacich na gaboltovských odpustoch. Text kánonickej vizitácie, ktorý o týchto skutočnostiach svedčí je nasledovný: „Odpustky sú na sviatok Arcibratstva Škapuliarskej Panny Márie, ako aj na sviatok patrocínia kostola, čiže na svätého Vojtecha. Bratstvo tu bolo vovedené roku 1706 na základe buly vydanej generálom karmelitánov. Odpustky boli pridelené tak, ako ich majú všetky podobné rímske arcibratstvá. Bratstvu patrilo mlyn, ktorý si kúpilo od luterána Dežefiho, ktorý im predal stavbu v ruinách.“¹⁸⁹

Dôležitou úlohou bratstva bola spiritualita, podľa ktorej sa jeho členovia zaväzovali, aby sa v deň sviatku Panny Márie Karmelskej zúčastnili osobitej pobožnosti. V ranných hodinách sa modlili ofíciom Panny Márie, tzv. „malé hodinky“ k Nepoškvrnenému Srdcu Panny Márie. Odbavovali sa tak, že sa preorátor predmodlieval tri lekcie zo spomínaného ofícia od oltára Panny Márie Karmelskej a na konci modlitby sa za sprievodu organa zborovo spieval hymnus *Teba, Bože chválime*. Počas tohto chválospevu kňaz-preorátor incenzoval oltár a na konci chválospevu hodinky zakončil príslušným verzikulom s oráciou. Členovia bratstva mohli v deň sviatku získať plnomocné odpustky. Štatúty škapuliarskeho bratstva uvádzali, že gaboltovský farár bol automaticky jeho predstaveným.¹⁹⁰

Na odpustovú slávnosť putuje veľké množstvo pútnikov, prevažne z východného Slovenska. Toto miesto je cieľom niektorých konkrétnych skupín pútnikov: Rómovia, muži a miništranti. Od roku 2000 bola farnosť Gaboltov zverená do duchovnej správy rehoľným bratom z Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa. Za oficiálne pútnické miesto Košickej arcidiecézy bol Gaboltov potvrdený 29. júna 1999.¹⁹¹ Od 16. júla 2011 sa farský Kostol svätého Vojtecha v Gaboltove stal diecéznou svätyňou.¹⁹²

4.6 Hrabkov

V starých schematizmoch sa objavujú správy o zaniknutom hrabkovskom opátstve. Dokumenty z dávnych časov nehovoria o tom, kedy bolo toto opátstvo založené, ani nespomínajú rok, kedy toto miesto mníši opustili. Zrúcaný kláštor opátstva vystaval pre augustiniánskych eremitov (presnejšie viliamitov) gróf Mikuláš z Perína asi v roku 1334. Hrabkov mal patrocínium svätých apoštolov Šimona a Júdu. Majetky kláštora boli po reformácii dané Spoločnosti Ježišovej a v čase jej nečinnosti bol kláštor do základu zrúcaný.¹⁹³

¹⁸⁹ AACass, KV, Gaboltov 1775 A, s. 4, 8; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 99.

¹⁹⁰ ČIŽMÁR, Marián: Karmelitánske pútnické miesta na území Košickej arcidiecézy. In: Púte a putovanie : Zborník príspevkov zo VII. monotematického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín v Košiciach 8. novembra 2005. Košice : Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2006, s. 105-106.

¹⁹¹ AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431.

¹⁹² ACAC č. 4 z 26. 8. 2011, bod 4, s. 25.

¹⁹³ „Abbatia olim Benedictinorum. – Quo anno heac Abbatia fundata sit quove desierit? Veterum haud perhibent monumenta. – Dirutum Abbatiae Monasterium pro fratribus Eremitis Augustinianis extruxit Comes Nicolaus de Peren anno 1334. et pro dote ejusdem possessionem Hrabkov contulit cum jure Patronatus

V stredoveku sa v kostole hrabkovského kláštora bol milostivý obraz blahoslavej Panny Márie, ku ktorému sa utiekali s veľkou zbožnosťou kresťanskí veriaci a dosiahli aj milosti. Ale počas reformácie bol zničený kostol ako aj kláštor.¹⁹⁴ Táto tradícia pretrvala až do 18. storočia.

V stredoveku tu bolo založené benediktínske opátstvo. Toto tvrdenie sa opiera o rukopisnú prácu Michala Paintnera, v ktorej uviedol súpis kráľovských benefícií.¹⁹⁵ Opátstvo, ktoré sa v roku 1334 nachádzalo v dezolátnom stave, daroval Mikuláš z Perína augustiniánom. K dotácii dodal gróf Mikuláš aj Kostol svätých Šimona a Júdu „cum jure patronatus“.¹⁹⁶ Text donačnej listiny bol spísaný v Spišskej Kapitule.¹⁹⁷ V roku 1351 vlastníctvo Hrabkova augustiniánom odňal Vavrínek, syn Ladislava z Vít'aza, keď dokázal svoje právo na vlastníctvo Hrabkova. Spornú záležitosť predostrel prior augustiniánov Mikuláš z Hrabkova uhorskému palatínovi. Spor sa doriešil tak, že augustiniáni namiesto vlastníctva Hrabkova dostali do vlastníctva dedinu Chmiňany. Stalo sa tak v roku 1361, keď bola vystavená patričná listina uhorským palatínom.¹⁹⁸ Patronátne právo na kláštor v Hrabkove mala rodina Bertotiovcov.¹⁹⁹ Damián Fuxhoffer v knihe *Monasteriologia Regni Hungariae II* uvádza ako rok odchodu augustiniánov u Hrabkova rok 1526.²⁰⁰ Vlastníctvo majetku Chmiňany v roku 1546 kráľ Ferdinand daroval mestu Prešov.²⁰¹ Po príchode jezuitov do Prešova dalo mesto majetok Chmiňany ako donáciu pre jezuitskú rezidenciu v Prešove. Po násilnom prerušení činnosti jezuitov v Prešove a ich odchode po roku 1773 prešiel majetok obce Chmiňany do študijného fondu.²⁰²

4.7 Hrabské

Obec Hrabské leží v severozápadnej časti Nízkych Beskýd blízko hranice s Poľskom. Obec sa nachádza v okrese Bardejov a je rodiskom blahoslaveného biskupa a mučeníka Vasiľa Hopka. Najstaršia písomná zmienka o obci je z roku 1353.

Ecclesiae BB. Simonis et Judae Apost. Bona Monasterii, quae subsequis temporibus PP. Societatis Jesu pro dote Residentiae suae Prešovensis impetrarunt, cessante hac Societate, ad fundum Studiorum devoluta sunt.“ Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 2.

¹⁹⁴ „RHABKÓI CSUDÁLATOS BOLDOG ASSZONY KÉPE, MAGYAR ORSZÁGBAN. Az Rhábkióí Klafstromnak Templomában-is tartatott egy csudálatos Boldogságos Szűz képe, kihez nagy áetatofással folyamodtak az Keresztyén hivek, 's malasztokat-is nyertek. De az után való időkbén Németh Országból az Lutheránus, és Cálvinista vallások bé-jöttek vólna Magyar Országban, 'skövetkezendő képpen Szepes és Sáros Vármegyékben ne szenvedhetvén az Isten Szentséges Anyjának tiszteletit, mind az Templomot, mind pedig az Klastromot el-rontották, kinek alég vagyon csak emlékezete-is.“ ESTERHÁZY, Pál: Az egés világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti, s. 143-144.

¹⁹⁵ FUXHOFFER, Damiani – CZINAR, Maurus: *Monasteriologiae regni Hungariae I*. Pestini, 1852, s. 295; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166.

¹⁹⁶ Schematismus cleri Dioecesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1899. Cassoviae, 1899, s. 33;

ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166.

¹⁹⁷ WAGNER, Carolus: *Diplomatarium Comitatus Sarosiensis*. Possoni et Casoviae, 1780, s. 517;

ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166.

¹⁹⁸ O tomto píše P. Gabriel Heveneši, SJ, vo svojich poznámkach. ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166.

¹⁹⁹ Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis A. D. 1840. Cassoviae, 1840, s. 79; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166.

²⁰⁰ FUXHOFFER, Damiani – CZINAR, Maurus: *Monasteriologiae regni Hungariae II*. Pestini, 1860, s. 211; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166.

²⁰¹ WAGNER, Carolus: *Diplomatarium Comitatus Sarosiensis*, s. 555; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166.

²⁰² ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166-167.

Z archívnych dokumentov vyplýva, že Karol Róbert daroval v roku 1338 z majetku hradu Šariš²⁰³ magistrovi Bartolomejovi, synovi Pongráca zo spišských Poľanoviec opustený les „Malczow“, ležiaci medzi riekami Topľa a Malcov, so sto usadlosťami,²⁰⁴ ktorý susedil s majetkami Rikolfa z Brezovice, Mičkbána z Pečovskej Novej Vsi a dedinou Kurov. Išlo o veľkú, kultivovanú a nepochybne skôr osídlenú pôdu s veľkou dedinou Malcov. Už v roku 1344 ju Bartolomej predal Petrovi z Korytného, ktorý si listinu v roku 1353 dal potvrdiť Ľudovítovi I. V tejto potvrdzujúcej listine je ohraničená už aj ďalšia osada Hrabské, ktorá vznikla na zvykovom práve vyčlenení z Malcova azda už pred 13. storočím.²⁰⁵ V prvej polovici 15. storočia začalo valašské obyvateľstvo doosídľovať mnohé staršie osady. Na hornej Topli a jej prítokoch Hrabské, Veneciu, Lukov, Bogliarku, Kružľov, Krivé, Vyšný a Nižný Tvarožec, v ktorých podľa desiatkového súpisu z roku 1538 väčšina obyvateľstva patrila k východnému rítu.²⁰⁶ Obec Hrabské patrila pôvodne zemanom z Poľanoviec, v 16. storočí ich spríbuzneným potomkom, a to Zedníkovcom, Bakoniovcom a Petróciovcom. Začiatkom 17. storočia si svojej zemepanskej práva na túto obec uplatňovali Čákiovci, v 19. storočí Anhaltovci a Desaurovci.²⁰⁷

Jedna z miestnych kroník zachytáva smutnú udalosť súvisiacu s otcom neskoršieho biskupa Vasiľa Hopka. Dňa 6. júla 1905 sa nad Hrabským strhla silná búrka. Vasil' Hopko, ktorý bol kostolníkom a zvonárom, šiel zvoniť na vežu priamo pod zvony tak, ako to bývalo zvykom. Jeden z elektrických výbojov zasiahol kostolnú vežu a Vasil' Hopka usmrtil. Vtedy mal dvadsaťosem rokov. Jeho krajanovia mu na miestnom cintoríne postavili pomník a neskôr v roku 1970 dal jeho syn vladyka Hopko postaviť nový pomník, ktorý aj sám posvätil.²⁰⁸

Farnosť v Hrabskom bola zriadená v dávnej minulosti. Tunajšie obyvateľstvo je gréckokatolíckeho vyznania. Farnosť bola až na pár výnimiek vždy obsadená nejakým duchovným, ak farnosť kňaza nemala, bola spravovaná kňazom zo susedného Snakova alebo Malcova.²⁰⁹

Záznamy latinských biskupov z 18. storočia v roku 1726 pri prijatí záverov Zamošskej synody spomínajú Juraja Nižalovského.²¹⁰ Súpis farností Šariša z roku 1746 uvádza obec Hrabské ako matkocirkev, v tom čase tam bol farárom Juraj Nižalovský, kostol bol drevený, starobylý a v dobrom stave.²¹¹ V roku 1800 bol uprostred obce postavený nový chrám v klasicistickom slohu, zasvätený svätému veľkomučeníkovi Demetrovi Solúnskemu, ktorého sviatok sa slávi 26. októbra. Ide o jednolodový chrám s polkruhovým uzáverom a do štítového priečelia situovanou vežou, chrám je krytý pruským klenbami. Fasáda kostola je členená lizénami a podstrešnou rímsou. Na veži je

²⁰³ Karol I. Róbert z Anjou, uhorský kráľ v rokoch 1301/1307/1308 – 1342. Tento panovník v bitke pri Rozhanovciach 12. júla 1312 zvíťazil nad vojskami Omodejovcov a zabral im sídla v krajoch Abov, Turňa a Šariš. DANCÁK, František: Hrabské, s. 13.

²⁰⁴ BEŇKO, Ján: Osídlenie severného Slovenska. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1985, s. 195-196; DANCÁK, František: Hrabské, s. 13.

²⁰⁵ BEŇKO, Ján: Osídlenie severného Slovenska, s. 195-196; DANCÁK, František: Hrabské, s. 13.

²⁰⁶ BEŇKO, Ján: Osídlenie severného Slovenska, s. 233; DANCÁK, František: Hrabské, s. 14.

²⁰⁷ NOVÁK, Jozef: Pečate miest a obcí na Slovensku I. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2008, s. 334; DANCÁK, František: Hrabské, s. 14.

²⁰⁸ DANCÁK, František: Hrabské, s. 19.

²⁰⁹ DANCÁK, František: Hrabské, s. 27.

²¹⁰ AACass, GR, sign. EHa/212, vyznanie viery Makovického, Zamagurského, Šarišského, Užského a Verchovinského dištriktu z 10. novembra 1726 a Ugočského dištriktu z 3. februára 1727, s. 15-17; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 50.

²¹¹ AACass, GR, Tabella repraesentans... uno Districtu Superiore Sárosiensis... 1746, s. 8; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 51.

umiestnený lizénový rám a baroková laternová baňa.²¹² Počas tzv. predprešovského zisťovania v roku 1814 sa o farnosti zistili nasledujúce údaje: Farnosť patrila do dekanátu Sekčov, prevláda rodina Korotnoky, ktorá mala patronátne právo. Chrám povstal usilovnosťou a zo zbierok veriacich. Zvony boli odliate prostredníctvom veriacich. Farský kostol užívali len gréckokatolícki veriaci a nedelili sa oň s latinským obradom. V obci bol jeden farár a veriaci boli gréckokatolíckeho obradu. Farnosť od svojho vzniku bola nepochybne gréckokatolíckeho obradu. Vnútorne zariadenie kostola bolo podľa gréckeho obradu, a to oblečenie, nádoby, ktoré zadovážili veriaci.²¹³

V cerkvi sa nachádzajú tri zvony. Veľký: svätý Dimitrij z roku 1922, stredný: svätý Nikolaj z roku 1923, malý: svätý Peter z roku 1922. V priebehu rokov bol chrám niekoľkokrát opravovaný: 1897, 1919 – 1920, 1939, 1956, 1971, 1977 – 1980, 1985, 1992, 1998 – 2003. Jednou z mnohých príčin opráv bola aj skutočnosť, že chrám bol počas druhej svetovej vojny poškodený výbuchom skladu munície, ktorú počas odchodu Nemci vyhodili do vzduchu. Následkom výbuchu popraskali chrámové múry.²¹⁴ V chráme sa nachádza mnoho kultúrnych a historických pamiatok. Vzácnou knihou je *Triodion*, ktorý bol vydaný v Lvove v roku 1688. Matričné knihy spred roku 1930 zhoreli, zachovali sa len niektoré čiastkové odpisy, a to aj z roku 1898. Farská kronika bola vedená od roku 1968 Františkom Dancákom.²¹⁵ V obci sú ešte dve kaplnky, jedna z nich je zasvätená Spolutrpiacej Bohorodičke z roku 1881 a druhá Matke Ustavičnej pomoci z roku 1928. V roku 1932 bol okolo chrámu postavený kamenný múr pokrytý betónovou strechou, ktorý je okolo cerkvi dodnes.²¹⁶

Prvé ľudové misie viedli v dňoch 11. až 19. februára 1943. Viedli ich redemptoristi Jozef Fail a Teodor Čelustka. V roku 1947 bol za biskupa vysvätený ThDr. Vasil' Hopko. Dňa 8. novembra toho istého roku za odpustovej slávnosti svätého Demetra zúčastnil aj novovysvätený biskup.²¹⁷ Okrem blahoslaveného hieromučeníka Hopka pochádza z Hrabského aj ďalší slávny rodák otec Demeter Petrenko, arcidekan v Levoči. Z Hrabského pochádzajú aj obaja rodičia biskupa Emila Mihalika (1904 – 1976), bol to prvý biskup eparchie Parma v USA, biskupom bol v rokoch 1969 – 1984. Poslednou kňazskou osobnosťou je Vojtech Andráš, syn miestneho učiteľa Andreja Andrášiho, pôsobiaceho v Hrabskom začiatkom 20. storočia.²¹⁸

Problematika „Prešovského soboru“ sa dotkla aj obce Hrabské. Dňa 28. apríla 1950 boli gréckokatolícke farnosti zakázané a automaticky sa stali pravoslávny. Vtedajší duchovný otec Metod Székely odmietol konverziu na pravoslávie, preto bol 13. júna 1950 zatknutý a z fary odvečený, neskôr ho odsúdili na nútené práce. Zomrel 2. januára 1997 v Košiciach. Veriaci farnosti Hrabské sa v časoch „Prešovského soboru“ prejavili ako verní Rímu, odmietli prijať pravoslávneho kňaza.²¹⁹ Aj Peter Pavol Gojdič aj tunajší rodák Vasil' Hopko boli internovaní a odsúdení. Súd s Vasil'om Hopkom sa udial v Bratislave 24. októbra 1951 pred Štátnym súdom. Vasil' Hopko bol rozsudkom č. j. 2 Ts III 87/51 uznaný za vinného z velezrady a vyzvedačstva podľa § 1 odst. 1 lit. c/odst. 2a

²¹² HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 445.

²¹³ AACass, GR, *Conscriptio Ecclesiarum Graeci Ritus Catholicorum in I. Comitatus Sarosiensi Processu Szektsüensis ... 4^{ac} 8^{bris} 1814 N° 23034 intimatae peracta*, s. 4-5; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 50-51.

²¹⁴ <http://www.hrabske.ocu.sk/sk/-cirkev>; DANCÁK, František: Hrabské, s. 19, 29.

²¹⁵ DANCÁK, František: Hrabské, s. 31-32.

²¹⁶ DANCÁK, František: Hrabské, s. 33.

²¹⁷ Pamätná kniha obce Hrabské, s. 90-91; DANCÁK, František: Hrabské, s. 34.

²¹⁸ DANCÁK, František: Hrabské, s. 34.

²¹⁹ DANCÁK, František: Hrabské, s. 35.

ods. 1 zák. č. 231/48 Zb. a odsúdený trest odňatia slobody na pätnásť rokov, peňažnú pokutu vo výške 20 000 Kčs, konfiškácie majetku v prospech štátu a k strate čestných občianskych práv na dobu desať rokov.²²⁰

V rokoch 1968 – 1978 bola k farnosti Hrabské pričlenená filiálna obec Kríže, ktorá do tej doby patrila pod farnosť Livov, potom táto filiálka v rokoch 1978 – 2003 patrila pod farnosť Kružlov a od roku 2004 bola znovu prifarená k farnosti Hrabské. Od 1. januára 2011 je Hrabské sídlom protopresbytera.²²¹

Hrabské sa stalo pútnickým miestom v roku 2003. Pápež Ján Pavol II. pri kanonizačnej svätej omši 14. septembra 2003 v Bratislave vo formule blahorečenia vyslovil, aby sa ctihodný Boží služobník od tejto chvíle nazýval blahoslaveným a aby sa mohol jeho sviatok sláviť na miestach podľa noriem práva každý rok 11. mája, teda v deň jeho biskupskej vysviacky. Odpustová slávnosť pripadá spravidla na druhú májovú nedeľu. Gréckokatolícky schematizmus z roku 2008 udáva, že v Hrabskom sa slávi odpust každý piaty rok, inak je vždy v Prešovskej katedrále. Príprava tohto pútnického miesta začala ale oveľa skôr. Z toho dôvodu napísal správca farnosti Martin Zlacký 1. októbra 2001 predsedovi vlády Mikulášovi Dzurindovi list, v ktorom požiadal o finančnú pomoc na opravu chrámu. V správe stojí, že náklady na opravu chrámu spolu činili sumu 2 047 874,80 Sk. Na opravu bola poskytnutá suma 324 975 Sk z *Kirche in not* z Nemecka, obecný úrad v Hrabskom prispel sumou 50 000 Sk. Neskôr ten istý farár po rozhovore s veriacimi napísal list vладыkovi Jánovi Hirkovi, v ktorom ho prosí, aby mohol každoročne sláviť spomienkovú slávnosť na počesť vладыku Hopka každoročne 23. júla, teda v deň jeho úmrtia. Z príležitosti dvadsiateho piateho výročia jeho smrti slúžil božskú liturgiu v Hrabskom Mons. Ján Hirka. V období príprav na blahorečenie sa ešte slávila spomienka pri príležitosti jeho nedožitého deväťdesiatich ôsmich rokov v nedeľu 21. apríla 2002, popoludní bola v chráme za biskupa slúžená panychída. Na päťdesiate piate výročie biskupskej vysviacky Vasil'a Hopka sa 11. mája 2002 konala v Hrabskom slávnosť. Bolo to v sobotu a predchádzala jej trojdňová príprava. Slávnosť ako taká začala ráno o 9:30 slávnostným sprievodom z rodného domu Božieho služobníka Vasil'a Hopka k farskému chrámu, kde bola vonku na pódiu slúžená božská liturgia, ktorú slúžil Ján Hirka. Spomienková slávnosť na päťdesiate šieste výročie biskupskej vysviacky Vasil'a Hopka v sobotu 10. mája 2003 bola duchovnou prípravou na jeho blahorečenie. Slávnostnú svätú liturgiu vtedy slávil prešovský eparcha Ján Babjak a spoluslúžil emeritný biskup Ján Hirka spolu s kňazmi Prešovskej eparchie. Dňa 11. mája 2003 poskytol vznikajúcemu pútnickému miestu Úrad vlády Slovenskej republiky, na základe žiadosti doručenej jej predsedovi Mikulášovi Dzurindovi, finančná pomoc v hodnote 60 000 Sk. Z tejto sumy bol vyhotovený bulletin, obrázky a nápis použitý pri kanonizačnej svätej omši v Bratislave a v Prešove pri prenesení ostatkov do Katedrálneho chrámu svätého Jána Krstiteľa. Od 9. mája 2004 začal putovať po farnostiach relikviár s ostatkami blahoslaveného hieromučenika Vasil'a. V roku 2009 sa po prvýkrát v histórii uskutočnila odpustová slávnosť pri jeho ostatkoch, ktoré sú umiestnené v katedrálnom chráme v Prešove.²²²

²²⁰ BORZA, Peter: Blahoslavený Vasil' Hopko, prešovský pomocný biskup (1904 – 1976). Prešov : Petra, 2003, s. 63-65; DANCÁK, František: Hrabské, s. 51.

²²¹ DANCÁK, František: Hrabské, s. 36.

²²² DANCÁK, František: Hrabské, s. 70-81; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 513.

4.8 Humenné – Kalvária

Kanonická vizitácia humenskej farnosti z roku 1773 informuje o tom, že humenská Kalvária stála už v 18. storočí: „Stojí tu vrch Kalvária, postavená predchádzajúcim farárom Martinom Joanovičom zo zbožných obiet jeho a veriacich. Nachádza sa v dezolátnom stave. Na vrchu stoja tri kríže, stredný s obrazom Ukrižovaného, namalovaným na plechu, ostatné dva bez figúr. Dole je miesto pre oltár, pod ktorým sa nachádza drevená figúra Krista ležiaceho v hrobe. Naokolo je šesť kaplniek predstavujúcich tajomstvá trpiaceho Krista. Kalvária má základinu na údržbu z výnosov farského kostola pod správou farára, ktorý z nej každoročne vydáva odpoveď.“²²³

Kalvársku kaplnku Sedembolestnej Panny Márie literatúra datuje do rokov 1849, 1891 alebo i 1766/1767.²²⁴ Charakteru jej architektúry lepšie zodpovedá staršie datovanie. Kaplnka je neoklasicistická, jednolodňová, zaklenutá pruskými klenbami, so štvorhrannou vežou na priečelí a lizénovým rámovaním fasád. Balkón nad vstupom súži ako kazateľnica. Stavba bola obnovená v roku 1875. Na oltári sa nachádza plastika *Piety* s adorujúcimi anjelmi po bokoch, v spodnej časti sa nachádza Boží hrob. Na terase pre kostolom sú postavené kríže, stredný s polychrómovanou liatinovou plastikou Krista, bočné kríže sú aj s figúrami lotrov maľovanými na plechu. Pred vstupom do kostola bol v roku 1996 postavený baldachýnový prístrešok v tvare padnutého jesenného listu pre bohoslužby slávené vonku. Návrh bol realizovaný Ing. arch. Jánom Karandyšovským a akademickým sochárom Jaroslavom Drotárom. Na os kaplnky smeruje vo dvoch radoch trinásť zastavení krížovej cesty. Krížová cesta je lemovaná stromovou alejou z čias výstavby kostola (pravdepodobne staršou ako Kalvária). V hlbokých polkruhovo ukončených nikách malých bokových stavieb sú umiestnené kovové polychrómované reliéfy, chránené mrežou, rovnaké ako napríklad na Kalváriách v Diakovciach, Novej Bani či Topoľčiankach, ktoré sú zväčša datované do prvého desaťročia 20. storočia. Zastavení krížovej cesty je trinásť, reliéf 14. zastavenia je upevnený na balkóne poslednej kaplnky. Pobožnosti s procesiou sa konajú na slávnosť Panny Márie Sedembolestnej, krížové cesty, na Veľký piatok.²²⁵ Mons. Alojz Tkáč potvrdil 29. júna 1999 humenskú Kalváriu ako oficiálne pútnické miesto Košickej arcidiecézy.²²⁶

K humenskej kalvárii sa viaže jedna mimoriadna zázračná udalosť. Počas prvej svetovej vojny v roku 1914, keď sa tu bojovalo, bol kostolík zázračne uchránený pred zničením. Udalosť zachytil maliar Edvi Illés. Počas odpustu v sobotu 13. 9. 2014 si pripomenuli sté výročie tejto udalosti. O 18:00 sa konala krížová cesta za zahynuvších vojakov a o 19:15 celebroidal omšu Peter Veselský SDB.

²²³ AACass, KV, (1773) 617; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 179; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 102.

²²⁴ Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Košice (1915) 13 – tam sa uvádza rok 1891; Súpis 1 (1967) 469 – uvádza rok 1891; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Košice (1978) 219 – uvádza rok 1766. ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 179; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 101; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 469; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Sarmariensis in Slovachia 1943, s. 109.

²²⁵ ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 179; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 101-102; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 469.

²²⁶ AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431.

4.9 Kamenica nad Torysou

V severnej časti chotára obce Kamenica nad Torysou sa nachádza kopec Remety, kde sa v 11. alebo 12. storočí predpokladá pustovňa.²²⁷ Z prameňov pochádzajúcich z prvej polovice 14. storočia vyplýva, že vtedajší majiteľ hradu i celého kamenického panstva Rikolf sa pokúšal o fundáciu kláštora pri existujúcom kostole Všetkých svätých.²²⁸ Majiteľ panstva Kamenica v kostole Všetkých svätých objavil „krvácajúcu oblátku“, ktorú v roku 1346 vyhlásil pred jágerským biskupom Mikulášom za pravú. Túto relikviu chcel miestny pán predať a za utŕžené peniaze postaviť kláštor.²²⁹ K relikvii „zázračnej hostie“ prichádzalo množstvo veriacich, o čom svedčí spomínaná listina jágerského biskupa Mikuláša z roku 1346. Šľachtici z Kamenice mali biskupovi Mikulášovi bližšie objasniť túto záležitosť a zložiť prisahu, že to nie je nijaký podvrh ani falzifikát.²³⁰ O kulte v neskoršom období niet správ, preto možno predpokladať, že po zásahu cirkevnej vrchnosti zanikol, pretože nebol pravý. Rikolfov zámer postaviť kláštor sa mohol opierať o pomoc tamojších pustovníkov, nebol však nikdy realizovaný.²³¹

4.10 Klokočov

Klokočov v okrese Michalovce leží v severnej časti Východoslovenskej nížiny na južnom úpätí Vihorlatu. Južne od obce sa jeho pohorie znižuje do Podvihorlatskej priekopej prepadliny, v ktorej je Zemplínska Šírava.²³² Prvá písomná zmienka o obci je z roku 1358. V roku 1670 tu zázračne slzila ikona Bohorodičky a počas napadnutia chrámu maďarským kalvínskym vojskom v časoch kuruckých vojen po prebodnutí ikony bajonetom (bodákom) jedného z vojakov i plakala.²³³

Zápis o Klokočove vo vizitačných protokoloch latinských biskupov z času prijatia záverov Zamošskej synody z roku 1726 spomínajú len meno tamojšieho kňaza, bol ním

²²⁷ ULIČNÝ, Ferdinand: Dejiny osídlenia Šariša. Košice, 1990, s. 120; SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku. In: Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku. Príspevky na II. sympóziu o cirkevných dejinách Slovenska na Trnavskej univerzite 15. – 16. októbra 1993. Trnava : Trnavská univerzita, 1994, s. 60.

²²⁸ KURC, Ágnes: Lovagi kultúra Magyarországon a 13. – 14. százban. Budapest, 1988, s. 158; SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku, s. 60-61.

²²⁹ KURC, Ágnes: Lovagi kultúra Magyarországon a 13. – 14. százban, s. 159, 218; SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku, s. 61.

²³⁰ BOLEŠ, Daniel – ANGELOVIČ, Jozef: Z dejín obce Lúčka 1323 – 1918. Prešov : L. I. M., 2002, s. 33.

²³¹ SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku, s. 61.

²³² Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II. Bratislava : Veda, 1977, s. 34; ULIČNÝ, Ferdinand: Dejiny osídlenia Užskej župy. Prešov : FF UPIŠ, 1995, s. 114-115; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 22.

²³³ PAPP, Štefan: Panna Mária – Matka Spasiteľa – Bohorodička. In: Slovo – mesačník gréckokatolíkov v ČSSR. 1987, roč. IXX, č. 12, s. 7-8; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 322; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku II, s. 53; ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: Košická eparchia 2013, s. 49; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína. Košice : Gréckokatolícky apoštolský exarchát, 2007, s. 8; DANCÁK, František: Homo viator. Prešov : Petra, 2004, s. 39; BOHÁČ, Vojtech: Mariánske pútnické miesta katolíkov byzantského obradu na Slovensku. In: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 109.

Peter Krasickij (Kasinský).²³⁴ Ďalším zaujímavým faktom dejín Klokočova patrí správa, ktorú objavil Paňkevič v jednom starodávnom liturgikone, ktorá spomína, že v roku 1730 bol v Klokočove baziliánsky monastier. Aj vizitácia biskupa Michala Manuela Olšavského nepriamo dokazuje tento fakt, pretože z jeho vizitácie vyplýva, že v dedine bola okrem drevenej cerkvi zasvätenej Prečistej Panne Márii aj druhá drevená cerkev pokrytá šindľami, zasvätená Bazilovi Veľkému. Patrocínium svätého Bazila Veľkého poukazuje na fakt, že tam v minulosti baziliánsky monastier mohol stáť.²³⁵

Neexistujú doklady o tom ako vyzeral Klokočov a jeho chrám v roku slzenia, ale existuje protokol vizitácie biskupa Michala Manuila Olšavského (1743 – 1767) z roku 1750, čiže osemdesiat rokov po zázraku slzenia. Klokočov bol vtedy malou dedinkou a majetkom grófov Stáraiovcov, Semeria, Draveckého a Nického. Klokočov bola veľmi chudobná dedina s gréckokatolíckymi poddanými. Dedina nemala ani farskú budovu a ani pozemok. Farár žil na obecnom námestí, kde si za vlastné peniaze postavil dom. Do klokočovskej farnosti vtedy patrili filiálky Kaluža a Kusín. Kantor v Klokočove bol brat farára, ktorý žil v domčeku pod lesom, kde vyrúbал les a postavil si tam malý dom.²³⁶

V roku 1750 bol klokočovský chrám drevený, pokrytý šindľami, veľmi starý a takmer rozpadnutý. Bol zasvätený Zosnutiu Presvätej Bohorodičky. Chrátový kalich bol cínový a ako bohostánok sa v tom čase používala malá okrúhla cínová krabička. V chráme boli dvojce. Mali dva zvony. Filiálny chrám v Kaluži bol zasvätený svätému Bazilovi Veľkému, bol v dobrom stave a filiálka Kusín chrám nemala. Klokočov mal do stopäťdesiat obyvateľov.²³⁷

Ikona putovala po mnohých miestach. Najskôr bola prenesená do Mukačeva, v roku 1688 do Viedne, v roku 1692 do Turecka a v roku 1705 opäť do kaplnky na Mukačevskom hrade. Keď bol hrad dobytý, bola ikona v roku 1711 odvezená znova do Viedne, kde ju uložili v cisárskej kaplnke. Mesto Prešov žiadalo cisársky dvor o vrátenie ikony. Mária Terézia ikonu síce nevrátila, ale Prešovu poslala jej kópiu. Ikona, ktorá sa v klokočovskom chráme nachádza dnes, je v poradí už druhou kópiou.²³⁸

Terajší Chrám Zosnutia Presvätej Bohorodičky z roku 1835 je klasicistický. Obnovený bol v roku 1945, teda päť rokov pred tým, než kostol na určitý čas dostala Pravoslávna cirkev. Súpis pamiatok z roku 1968 opisuje kostol ako jednolodňovú stavbu so

²³⁴ AACass, GR, sign. EHa/212, vyznanie viery Makovického, Zamagurského, Šarišského, Užského a Verchovinského dištriktu z 10. novembra 1726 a Ugočského dištriktu z 3. februára 1727, s. 17-18; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 60.

²³⁵ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastýra, s. 209.

²³⁶ PAPP, Štefan: Panna Mária – Matka Spasiteľa – Bohorodička. In: Slovo – mesačník gréckokatolíkov v ČSSR, s. 7-8; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 9.

²³⁷ V tom čase existovala iba Mukačevská eparchia. Až neskôr ju pre svoju veľkosť pápež Pius VII. dňa 21. 9. 1818 rozdelil a na západnom území zriadil novú eparchiu so sídlom v slobodnom kráľovskom meste Prešov, ktoré vybral kráľ František I. a bol to zároveň posledný zásah panovníka do delenia diecéz na území dnešnej Košickej arcidiecézy. Klokočov ale aj napriek tomu patrila do Mukačevského ordinariátu. Košický apoštolský exarchát bol povýšený na eparchiu bulou pápeža Benedikta XVI. Qui Successimus, 30. 1. 2008.

ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch, s. 211, 430-431; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 40; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 23; PAPP, Štefan: Panna Mária – Matka Spasiteľa – Bohorodička, s. 8; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 23; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku I, s. 322; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 23.

²³⁸ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku I, s. 322; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 13-16; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 23.

segmentovým uzáverom presbytéria, pristavanou sakristiou a predstavanou vežou, priestory boli kryté pruskými klenbami, ktorých pásy dosahujú na rímsach nástenné pilastre. V cerkvi sa nachádza baldachýnový oltár s predstavaným ikonostasom z roku 1898. Bočný oltár obsahuje maľby P. Bogdánskeho z roku 1880.²³⁹

V roku 1946 bol obnovený kostol aj fara a tiež sa na toto miesto obnovili púte. V roku 1948 bola ikona vladykom Vasiľom Hopkom korunovaná. Dnes sa s istotou nevie, kde sa ikona z roku 1670 nachádza, ale jedna kópia tejto ikony sa nachádza v podzemnej kaplnke Dómu svätého Štefana vo Viedni. Ikona bola cenná pre svoju zázračnosť a jej cena bola zväčšená veľkou cenou drahokamov a plátien. Ikona bola určite uložená v pokladnici cisárov. Od 16 septembra 1991 až do februára 1997 navštívila klokočovská ikona všetky gréckokatolícke farnosti na Slovensku a pred kópiami tejto ikony sa veriaci všetkých farností Košickej eparchie modlia modlitbu za upevnenie rodín.²⁴⁰

Odpustová slávnosť sa koná každoročne na sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky. Pápež Pius XI. v breve z 10. septembra 1923 pod číslom 11153/23 udelil klokočovskému chrámu právo usporadúvať odpustové slávnosti s platnosťou plnomocných odpustkov. Od vzniku apoštolského exarchátu v Košiciach je Klokočov najvýznamnejším pútnickým miestom Košického exarchátu a neskôr Košickej eparchie, kde na slávnosť prichádzajú tisíce pútnikov. Odpustová slávnosť je tematicky zameraná na obnovu rodín. V roku 2009 zostavil vladyka Milan Chatur zasväcujúcu modlitbu ku Klokočovskej Matke Božej za upevnenie rodín. V roku 2010 bola zostavená modlitba za rodiny so zasvätením sa Klokočovskej Bohorodičke, ktorú sa pred kópiami ikony modlia v každej farnosti. Na tomto mieste sa pravidelne slávia fatimské soboty a každú fatimskú sobotu programovo zabezpečuje vždy iný protopresbyterát.²⁴¹

4.11 Košice I

V stredovekom Uhorsku existovalo niekoľko pútnických miest: hroby svätého Štefana, prvého kráľa a jeho syna Imricha v Stoličnom Belehrade, svätého Ladislava vo Veľkom Varadíne, svätého Gerarda v Čanáde, svätého Simeona v Zadare, svätého Andreja-Svorada a svätého Beňadika v Skalke a v Nitre, svätého Pavla pustovníka v Budíne, ďalej Panny Márie v Marianke, Svätej krvi v Košiciach a v Hronskom Beňadiku, hrob blahoslavenej Margity Uhorskej na Zajačom ostrove pri Budíne, hrob Jána Kapistránskeho v Iloku a tiež iné lokálne miesta.²⁴² Vznik pútí k hrobom svätých bol prirodzený. Zá-

²³⁹ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku II, s. 53; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 10.

²⁴⁰ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 26; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1. diel, s. 322; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 19-20; ŽEŇUCH, Peter: Po stopách klokočovskej ikony. Michalovce : Gecko & Bural, 1993, s. 18; BOHÁČ, Vojtech: Mariánske pútnické miesta katolíkov byzantského obradu na Slovensku, s. 110; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 24.

²⁴¹ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1. diel, s. 322-323; ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: Košická eparchia 2013, s. 49; Obežník Košickej eparchie, 1997, roč. 1, č. 1, bod 6, zo dňa 9. 6. 1997; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 19.

²⁴² DVOŘÁKOVÁ, Daniela: Rytier a jeho kráľ. Stibor zo Stiboríc a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitným zreteľom na územie Slovenska. Budmerice : Rak, 2003, s. 360-361; JUDÁK, Viliam: Hviezdy slovenského neba. Partizánske : Naše kníhkupectvo, 1993, s. 64-83; JUDÁK, Viliam: Priatelia Boží. Slovenské martyrológium. Bratislava : Lúč, 1995, s. 41-45; MARSINA, Richard (zost.) a kol.: Legendy stredovekého Slovenska. Ideály stredovekého človeka očami

zraky, ktoré sa na týchto miestach stali, často neustávali ani po kanonizácii. Dôvod púť do Košíc bol odlišný; aj tu sa síce nachádzali relikvie, ale nie nejakého kanonizovaného svätca, ale samého Krista, ktorý nekonečne prevyšuje ľudskú nedokonalosť absolútnou svätosťou. Relikvie vznikli zázračným spôsobom priamo v Košiciach. Tým sa aj výrazne mení *genius loci* Košíc od iných uhorských pútnických miest. Kult Svätej krvi bol výlučne kristocentrický.²⁴³ V stredoveku existovali tzv. „knihy zázrakov“ alebo tiež „zbierky zázrakov“, boli určené na zveľadenie kultu svätca a dokumentovali Božiu priazeň na pútnickom mieste. V Košiciach sa ale kult svätca nenachádzal. Relikvia Svätej krvi sa odvádzal priamo od Krista. Kristus ako prameň svätosti a vzor dokonalosti nepotrebuje rozmnožovanie svojej slávy, potrebovalo ho ale dané miesto a mesto. Na iných miestach, kde sa uchovávali relikvie spojené s Kristom, sa knihy zázrakov viedli a zachovali.²⁴⁴ Nepoznáme žiadne námietky cirkevnej vrchnosti proti tomuto kultu, práve naopak, ak by chýbalo cirkevné schválenie, alebo by existovala akákoľvek pochybnosť, nebolo by možné žiadať a dostať ani pápežské odpustky, ako sa to stalo v košickom prípade v roku 1402. Kult Svätej krvi preto možno považovať za reálny a autentický.²⁴⁵

V tom čase dochádzalo k silnej valašskej kolonizácii. Noví kolonisti opúšťali svoje niekdajšie domovy a prichádzali do novej krajiny. Spojenie medzi ideálom opustenia vlasti a hľadaním miesta posväteného Kristom, apoštolmi alebo svätými, je základom toho, čo dnes chápeme ako kresťanská púť. V cieľi svojej cesty sa pútnik snažil uvidieť obraz, sochu či náhrobok a dotknúť sa ho, aby sa vo viere stretol s transcendentnou skutočnosťou. Bol to dotyk so samým Spasiteľom, ktorý bol v tomto prípade sprítomnený jeho Svätou krvou. Išlo o existenciálne stretnutie presahujúce bežnú ľudskú skúsenosť, kde pútnika napĺňa Božia milosť.²⁴⁶

Pútnická spisba, ktorá by bližšie charakterizovala tých, ktorí putovali k Svätej krvi do Košíc, sa nezachovala. Možno si ale vytvoriť obraz o vnútornom svete pútnikov podľa

cirkevných spisovateľov. Budmerice : Rak, 1997; PAŠTEKA, Július (ed.) a kol.: Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska. Bratislava : Lúč, 2000, s. 18-20, 89; KARÁDI, Ilona (ed.) a kol.: A magyarok története. Budapest : Officina '96 Kiadó, 2006, s. 37; JUDÁK, Viliam – BEDNÁR, Peter – MEDVECKÝ, Jozef (eds.): Kolíska kresťanstva na Slovensku. Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emeráma v premenách času. Bratislava : Biskupský úrad v Nitre – Archeologický ústav SAV vo vydavateľstve Arte Libris – Plekanec & Haviar, 2011, s. 70-83; ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 15.

Prvých piati uhorskí svätci boli kanonizovaní v roku 1083; 16. – 17. júla v Nitre pustovníci Andrej-Svorad (10. storočie – okolo 1030) a Beňadik (2. polovica 10. storočia – okolo 1034), 26. júla v Čanádi biskup Ger(h)ard/Gellért OSB (10. storočie – 24. september 1046), 15. augusta kráľ Štefan I. (cca 969 – 15. august 1038) v Stoličnom Belehrade a 5. novembra aj kráľovič Imrich (1000/1007 – 2. september? 1031). Dňa 27. júna 1192 bol vo Varadíne kanonizovaný kráľ Ladislav I. (cca 1040 – 29. jún 1095). Kult svätého Simeona existoval v Zadare po celé 13. storočie, ale za panovania Ľudovíta I. Veľkého nabral celokrajinský rozmer. Simeon je biblický svätec spomínaný v Evanjeliu podľa Lukáša (Lk 2, 25-35). Vo východnej cirkvi má sviatok 3. februára, v západnej 8. októbra. V roku 1377 založil kráľ Ľudovít I. Veľký pavlínsky kláštor v Marianke. V roku 1381 získali budínski pavlíni relikvie svätého pustovníka Pavla (cca 228 – cca 341), ktoré boli neskôr pred Turkami prevezené do Trenčína, kde neskôr zhoreli pri požiari hradu. V roku 1489 bola postavená pútnická Kaplnka Svätej krvi v Hronskom Beňadiku pre relikviu Kristovej krvi, ktorú kráľ Matej Korvín (1458 – 1490) získal od pápeža. Dcéra kráľa Belu IV. Margita OP (1242? – 18. 1. 1270) bola po smrti uctievaná ako blahoslavená, kanonizoval ju 19. 11. 1943 pápež Pius XII. Ján Kapistránsky OFM (24. 6. 1386 – 23. 10. 1456) bol beatifikovaný v roku 1690 pápežom Alexandrom VIII. Jeho ostatky sú nezvestné. ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 15.

²⁴³ ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 15-16.

²⁴⁴ BYLINA, Stanisław: Lidová zbožnosť pozdního středověku ve světle sbírek zázraků. In: NODL, Martin – SOMMER, Petr – DOLEŽALOVÁ, Eva (eds.): Verba in imaginibus. Praha : Argo, 2004, s. 213-214; ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 16.

²⁴⁵ ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 17.

²⁴⁶ ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 51.

toho, čo sa dialo na iných stredovekých miestach a predpokladať to aj v Košiciach. Pútnici putovali v skupinkách, možno nie organizovane, skôr individuálne, ale v jednom čase prichádzalo mnoho pútnikov, pretože v blízkosti relikvií síce bolo možné pomodliť sa kedykoľvek, ale vidieť ich bolo možné iba raz, možno párkrát do roka. Pútnici prichádzali často pešo a boso. Videnie konkrétnych relikvií patrilo k podstate putovania, na konci stredoveku sa toto začalo vytrácať, stačilo vedomie blízkosti svätých relikvií.²⁴⁷

K púťam patrili rôzne odriekané modlitby, a to známe, špeciálne, lokálne i spontánne. Viacerí kresťania púťou plnili Bohu daný sľub. V cieli putovania robili pútnici isté typické gestá, medzi ktoré patrilo pobožkanie svätej zeme (ktorá nosila sväté relikvie) čiže svätého miesta, dotknutie sa oltára s relikviami alebo samého relikviára, často sa aj obchádzalo miesto, kde boli uložené relikvie pokolenačky s odriekaním prosieb a zbožným plačom. Fyzický kontakt sa neskôr obmedzil na jednoduché dotknutie sa s odriekaním modlitby. Pútnici očakávali zázrak. Ak boli vyslyšaní, nechávali na týchto miestach votívne dary ako poďakovanie za vypočutie prosby.²⁴⁸

Z pápežskej buly vyplýva, že do Košíc putovali aj Valasi a Rusíni, ktorí pod vplyvom zázrakov prestupovali na katolícku vieru.²⁴⁹ Aj keď sa pozornosť buly sústreďovala na Valachov a Rusínov, na prvom mieste sem celkom určite putovali králi. Napríklad kráľ Žigmund bol v Košiciach viackrát na Veľkú noc, teda v čase, keď sa relikvie vystavovali k verejnej úcte.²⁵⁰ Príklad kráľa nasledovali mnohí šľachtici (predpokladáme Stibora zo Stiboríc, ktorý stál za postavením Kostola svätej Kataríny v krakovskom Kazimierzi), ktorí panovníka sprevádzali a určite prichádzali aj sami. Relikvie si mohli uctiť všetci návštevníci mesta, cestujúci, obchodníci, vojaci počas výprav i jednoduchí pocestní. Latinskí veriaci sú spomenutí len jednoduchým spomenutím, boli totiž samozrejmosťou. No boli to práve oni, ktorí dali Košiciam povest' pútnického miesta široko-d'aleko. V čase od 1. mája sa v Košiciach konal dvoj- až trojtýždňový jarmok.²⁵¹

O pútnikov bolo v Košiciach postarané, pápež určil v bule jasne, že pútnikov treba spovedať od 30. apríla do 4. mája. Počet kňazov s farárom bol trinásť. V tom čase bolo riadnym časom spovedania pútnikov veľkonočný čas. Práve vtedy sa veriacim vystavovala relikvia Svätej krvi.²⁵²

Súčasťou pútnických miest bolo aj vykonanie spravodlivosti. Za závažný skutok ako vražda sa ukladala púť do ďalekého pútnického miesta, predovšetkým do Jeruzalema, Ríma, Aachenu, Kolína, Mainzu, Compostelly, Liège a inam. Na týchto miestach bolo možné získať rozhrešenie a pokoj duše. Košice sa dostali takýmto mestám na roveň.²⁵³

4.12 Košice – Kalvária

Kostol Sedembolestnej Panny Márie je situovaný na severozápade mesta Košice, teraz už v zalesnenom južnom svahu kopca Kalvária. V minulosti bola táto Kalvária jedným z najväčších pútnických miest východného Slovenska. Toto pútnické miesto nevzniklo ako dôsledok nejakého zjavenia alebo zázračného uzdravenia, osobitný zámer

²⁴⁷ ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 51.

²⁴⁸ BYLINA, Stanisław: Lidová zbožnosť pozdňého stredoveku ve světle sbírek zázraků, s. 213-220.

²⁴⁹ MVHRH 1/4, s. 417.

²⁵⁰ ELIÁŠ, Štefan (ed.) a kol.: Dejiny Košíc v dátach 1. Košice : Tlač Typopres, 2007, s. 74.

²⁵¹ HALAGA, Ondrej Richard: Počiatky Košíc a zrod metropoly. Košice : Východoslovenská vydavateľstvo, 1992, s. 387.

²⁵² ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 53.

²⁵³ HALAGA, Ondrej Richard: Počiatky Košíc a zrod metropoly, s. 124, 174, 378.

zakladateľov bol, aby sa na tomto mieste konali púte. Umiestnenie kostola počas výstavby bolo v lesoch Slovenského Rudohoria. Neďaleko kostola je cintorín a Kaplnka svätej Rozálie. Cintorín s kaplnkou boli kedysi vysunuté za hradby mesta, dnes sú už súčasťou Košíc a bezprostredne ich obklopuje obytná štvrť. Na košickej Kalvárii sa v minulosti slávil Veľký piatok a vzkriesenie vo Veľkú sobotu. Od roku 1826 udelil pápež tomuto kostolu odpustky na sviatok Nájdenia Svätého kríža, Povýšenia Svätého kríža a na nedeľu po 15. septembri, na sviatok Sedembolestnej Panny Márie.²⁵⁴

V roku 1737 bolo pripravené dosiaľ nevídane predstavenie, ktoré prilákalo neobyčajne veľa ľudí. vo štvrtok Svätého týždňa bola postavená Olivová hora, ktorej horná časť priblížila tajomstvo agónie. Dole boli rôzne väzenia a v nich duše odovzdané očistným plameňom trasúce sa strachom až vzbudzovali bázeň a ľútosť. Elegantne vytvorená ilúzia bola osvetlená viac ako sto sviecami a lampami. Okrem toho tu bola strhujúca hudba a spev, ktoré výjav sprevádzali a nakoniec zaznelo túžené slovo, ktoré predstavenie ukončilo. Toto bolo veľkým povzbudením, po omšiach zaviedli nábožné spevy, ktoré boli hojne navštevované. Zároveň bol v tomto roku položený základ nesmiernej kalvárskej hory pátrom Jurajom Mihalócim, horlivým slovenským kazateľom a mužom hlbokkej zbožnosti, ktorý ľudí presvedčil, že najvhodnejším prostriedkom na uctenie pamiatky na kríži zomierajúceho Bohočloveka bude postaviť na kopci pri meste Golgotu. Nuž bolo to vybraté miesto a položené základy a na vrchu vztýčené elegantná tesaná socha ukrižovaného Krista. Konali sa sem často prosebné pobožnosti sprevádzané veľkou zbožnosťou a slzami, niekedy aj mužov. Nakoniec sa sčasti mesto prisľúbilo, sčasti patróni zaručili za jej postavenie. Náležitosti s tým spojené boli vykonané pátrom, ktorému bola kongregácia agónie zverená.²⁵⁵

Vznik Kalvárie súvisel s činnosťou košických jezuitov a nimi vedeného Združenia Kristovej agónie, ktoré tu pôsobilo už v roku 1689. Myšlienku výstavbu Kalvárie schválilo Jágerské biskupstvo. Vznik tejto stavby bol iniciovaný v roku 1734 pátrom Jurajom Mihalócim, ktorý viedol v rokoch 1728 až 1729 výstavbu Kalvárie v Kláštore pod Znievom. Konštitúcia *Constitutio Montis Calvariae* z roku 1738 dokladá začatie stavebných prác i fakt, že táto konštitúcia bola prijatá mestskou radou 31. decembra 1738. Na výstavbu kostola vtedy prispelo aj mesto, v roku 1734 venoval košický sklársky cech kostolu vitráže. Práce na kostole boli v súlade s plánmi Nikodéma Litzkého, v roku 1756 sa dokladá staviteľ Lukáš. Spoločnosť Ježišova používala tento kostol len pätnásť rokov, pretože bola v roku 1773 zrušená.²⁵⁶

²⁵⁴ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 103; BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (ed.) a kol.: Sakrálne pamiatky v Košiciach. Košice : ASPRODECUS, 2009, s. 121; ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 198.

²⁵⁵ ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 198-199.

²⁵⁶ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (ed.) a kol.: Sakrálne pamiatky v Košiciach, s. 121-122. Jágerským biskupom bol v rokoch 1715 – 1744 Gabriel Erdödy. Kalvária vznikla zásluhou práve tohto biskupa. WICK, Béla: A kassai kálvária története. Košice : Szent Erzsébet-Nyomda Részvénytársaság, 1926, s. 71; ZENTKO, Jozef: Úcta k prebolestnej Matke na Kalvárii v Košiciach. In: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 91; KISS, Štefan – HALASZ, Juraj: Sprievodca po košických kostoloch, Kostol na Kalvárii a kaplnka svätej Rozálie. Košice : Košice : Historická Spoločnosť Imricha Henszlmana, 2000, s. 4. Spomína sa slávenie sviatku Najsvätejšej Trojice aj s procesiou spolkom Svätého kríža – Sanctae Crucis Sodalitas. Vzhľadom na rôznorodosť označení tohto spolku je možné predpokladať, že ide o bratstvo, ktoré sa všeobecne nazýva Kongregácia Kristovej agónie. ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: Kalvárie a krížové cesty na Slovensku, s. 198.

Jágorský biskup podujatie podporoval.²⁵⁷ So stavbou Kalvárie sa začalo už v roku 1737, hoci až 31. decembra 1738 je datovaná mestskou radou konštitúcia *Constitutio Montis Calvariae*, podľa ktorej sa v predošlom roku sčasti mestom, sčasti zo zbožných darov patrónov začala výstavba Kalvárie.²⁵⁸ Podľa tohto ustanovenia bol správcom Kalvárie jezuitský páter, predstavený Kongregácie Kristovej agónie. Jeho povinnosťou bolo od strážcu Kalvárie týždenne alebo mesačne prevziať zhromaždené peňažné dary a tie umiestniť do pokladnice opatrenej dvoma zámkami, od ktorej mal jeden kľúč správca a druhý mestom zvolený inšpektor. Mestskej rade sa každoročne predkladala správa o príjmoch a výdajoch. Správca mal tiež na starosti poveriť dobrého veriaceho ako strážcu.²⁵⁹ Správcom až do dokončenia stavebných prác bol páter Ján Krstiteľ Baláši.²⁶⁰ V zápise sa spomína aj krstné meno staviteľa Kalvárie – Lukáš. Skôr zmienený staviteľ Litzky, ktorý sa vyskytuje vo všetkých skorších záznamoch uvádzaných Keménim, sa vyskytuje len pod menom Nikodém, čo by naznačovalo, že došlo k zmene staviteľa.²⁶¹ Podľa záznamov Fridricha Urbanusa vo svojich Dejinách uhorskej provincie rehole svätého Františka bol kostol v roku 1758 dokončený.²⁶²

Podľa stručného záznamu v kánonickej vizitácii z roku 1771 mal kalvársky kostol po dostavbe tri kaplnky vybavené oltármi: Jeden v dolnej svätyni, druhý v hornej a tretí nad schodmi, ktorých jednotlivé stupne obsahujú relikvie svätých. Zariadenie a paramenty kalvárskeho vrchu sú: jedna prenosná stolica, Svätý hrob v dolnej svätyni, v ktorom pátri jezuiti na Veľký piatok vykladajú Najsvätejšiu Sviatosť Oltárnu k verejnej účte a na Bielu sobotu o štvrtej hodine popoludní konajú oslavu vzkriesenia Pána. K vybaveniu patrí jeden kalich, tri kazuly, dve alby a jedna monštrancia. Ostatná omšová výbava je pri príležitosti konania pobožnosti donášaná z kostola pátrov jezuitov. Fond údržby a opráv pozostáva z darov veriacich. Starajú sa oň pátri jezuiti, ktorí príjmy a výdaje uchovávajú u administrátora Kalvárie. Kalvária má aj dva zvony, pričom ani

²⁵⁷ AACass, KV, Košická Kalvária, 1771 A, s. 214-215. Vo vizitácii je uvedené, že výstavbu Kalvárie podporoval jágerský ordinár. AACass, KV, Košická Kalvária, 1771 B. Vo vizitácii je uvedené, že Kalvária výslovne povstala zásluhou biskupa Erdődyho. WICK, Béla: A kassai kalvária története. Košice : SI 1927, s. 16, 71.

²⁵⁸ KEMÉNY, Lajos: Mű és művelődéstörténeti adatok Kassa város életbűl a rokokó korában. In: Archeologiai Értesítő, XXXVI, 1916, s. 217-218; WICK, Béla: A kassai kalvária története, s. 7, 8-9, 16; STRAKA, Ján: Košická Kalvária. In: Pútnik svätovojtešský, 1934, roč. LXII, s. 18; AACass, KV, Košická Kalvária, 1771 A, s. 214; AACass, KV, Košická Kalvária, 1771 B.

²⁵⁹ Heac proinde ad normam Calvariaum Posoniensis et Graecensis constituta sunt. WICK, Béla: A kassai kalvária története, s. 9.

²⁶⁰ WICK, Béla: A kassai kalvária története, s.11-12; KEMÉNY, Lajos: Mű és művelődéstörténeti adatok Kassa város életbűl a rokokó korában, s. 219.

²⁶¹ „V druhej súpiske kde je uvedené, že stavbu previedli podľa projektu N. L. Litzkého. Zo záznamov, ktoré publikoval Lajos Kemény, vyplýva, že Litzky pochádzal z Tirolska. V Košiciach sa spomína v roku 1743 v súvislosti s vyplatením vysokej sumy za obnovu veže hornej brány. V roku 1760 už dokonca ako murársky majster podpisuje týmto cechom prijaté artikuly. Spolu s T. Tornyossym viedol napríklad stavbu špitálskeho kostola.“ KEMÉNY, Lajos: Mű és művelődéstörténeti adatok Kassa város életbűl a rokokó korában, s. 212, 214.

²⁶² WICK, Béla: A Kassai Kalvária története, s. 14; STRAKA, Ján: Košická Kalvária. In: Pútnik svätovojtešský, s. 86.

jeden nebol požehnaný.²⁶³ V 18. storočí tu bol aj prenosný organ, ktorý spoločne užívali na Kalvárii a v Kaplnke svätej Rozálie.²⁶⁴

Rehoľa jezuitov bola v roku 1773 zrušená a správa Kalvárie prešla na mestského farára. Z radov poslancov zastupiteľstva mesta Košice bol k nemu pridelený svetský kurátor, aby mu pomáhal v majetkových záležitostiach. Posledný jezuitský správca Kalvárie bol Adam Revický, ten odovzdal pokladnicu Kalvárie, v ktorej bolo 23 rýnskych zlatých. Z rozhodnutia Márie Terézie prešli výdavky na údržbu Kalvárie na mestskú pokladnicu.²⁶⁵ Koncom 18. a začiatkom 19. storočia mala kalvárska pokladnica kapitálovú istinu vo výške 400 rýnskych zlatých, z ktorej čerpala úroky. Hlavný príjem bol používaný na organizáciu jesenného odpustu.²⁶⁶

Podľa stručného popisu kánonickej vizitácie z roku 1808 za prvého košického biskupa Andreja Saba mal kostol tri oltáre a prakticky rovnaké zariadenie ako v predchádzajúcom období.²⁶⁷ Okrem zmienených pobožností z roku 1771 sa tu ďalej spomínajú sväté omše slávené s hudbou na sviatky Nájdenia a Povýšenia Svätého kríža a tiež vo sviatok Bolestnej Panny Márie. Vo vežičke mali dva požehnané zvony, jeden vážiaci okolo 60 libier venovaný úcte svätého Jána, druhý približne 20 librový k úcte svätého proroka Jonáša. Udržiavanie Kalvárie bolo zabezpečované z darov veriacich, na ktoré dohliadal inšpektor farského kostola a ročne magistrátu predkladal správu o hospodárení. V prípade väčších opráv mal sa obrátiť o pomoc na mesto.²⁶⁸

V dejinách kostola sa zapísalo viacero udalostí. Do roku 1817 tu bol počas napoleonských vojen zriadený vojenský sklad. Pôvodná funkcia kostola bola obnovená až v roku 1820, keď bola Kalvária zrekonštruovaná a biskupský úrad ju nariadil vysvätiť. V rokoch 1860 – 1870 sa uskutočnila prestavba veže z drevenej na murovanú. Veža bola neskôr obnovená v rokoch 1883 – 1884. V šesťdesiatych rokoch 20. storočia nasledovala postupná obnova kostola i celého areálu a v roku 1978 do okien po bokoch hlavného oltára osadili novodobé vitráže.²⁶⁹

Kostol sa po obnove začal vzmáhať, o čom najlepšie svedčí skutočnosť, že 14. júla 1826 udelil Lev XII. pútnikom, ktorí budú putovať na košickú Kalváriu, plnomocné odpustky.²⁷⁰

Kostol postavili ako blokovú dvojpodlažnú stavbu s tzv. dolným a horným kostolom. Dispozícia sa v oboch podlažiach nad sebou opakuje – dva rady mohutných pilierov, na ktoré dosadá zaklenutie, členia halový priestor kostola na tri lode. Na západnej strane sa napája predĺžená svätyňa s polygonálnym záverom vo výške oboch podlaží kostola.

²⁶³ AACass, KV, Košická Kalvária, 1771 A, s. 214; AACass, KV, Košická Kalvária, 1771 B; WICK, Béla: A Kassai Kalvária története, s. 16, 31, 53-54; v roku 1846 namiesto starých zvonov zaobstarané dva nové, ktoré podľa nápisov odlial Pavol Schmitz v Prešove. Väčší z nich, vážiaci 44 kg, bol v čase prvej svetovej vojny 2. septembra 1916 vojenskou mocou zrekvírovaný za 176 korún. WICK, Béla: A Kassai Kalvária története, s. 34, 53-54.

²⁶⁴ Koncom 19. storočia už takmer nepoužiteľný organ darovali košickému múzeu a na Kalváriu zaobstarali harmónium od lipskej firmy na hudobné nástroje Henrika Zimmermanna za 340 korún. WICK, Béla: A Kassai kalvária története, s. 33.

²⁶⁵ Listy publikoval Vojtech Wick. WICK, Béla: A Kassai Kalvária története, s. 18-22, 55-56.

²⁶⁶ WICK, Béla: A Kassai Kalvária története, s. 28, 56.

²⁶⁷ WICK, Béla: A Kassai Kalvária története, s. 27-28.

²⁶⁸ WICK, Béla: A Kassai Kalvária története, s. 27-28

²⁶⁹ Schematismus 1915, s. 34; WICK, Béla: A Kassai Kalvária története, s. 28-29; BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 122.

²⁷⁰ WICK, Béla: A Kassai kalvária története, s. 62-63. V decembri toho roku odpustky vyhlásil košický biskup Štefan Cseh. STRAKA, Ján: Košická Kalvária. In: Pútnik svätovojtešský, s. 59. Odpustky boli aplikované iba na sviatok Povýšenia svätého kríža. WICK, Béla: A Kassai kalvária története, s. 62-63.

V osi hlavnej fasády kostola vyrastá z jeho základnej blokovej hmoty osemboká veža, v hornej časti ukončená cibulovou strechou s lucernou. Korunuje tak hlavnú fasádu, ukončenú skoseným štítom s dvojicou barokových váz, a pripája sa k nej ešte aj vysunutá stavba zastrešených tzv. svätých schodov. Tie ústia v interiéri na emporu dolného kostola, kde ich uvádza socha Bolestného Krista. Veľmi jednoducho riešený interiér kostola rytmiizujú iba polkruhovo ukončené okenné otvory horného a dolného kostola, a výraznejšie sú podstrešná profilovaná korunná rímsa a zaoblené nárožia stavby. Dolný kostol je priestorovo väčší a mohutnejší – jeho tri lode sú členené piliermi s rímsovými hlavicami, ktoré nesú vysoké valené klenby, prečlenené styčnými lucernami s maľovanou výzdobou usporiadanou do medailónov. Výzdoba pochádza z roku 1908, keď košický farár Endre Kozora dal kostol vymaľovať prešovskej firme Koch-Gratzl. Dominantou svätyne tejto časti chrámu je baroková drevená (bohato zlátaná architektúra) oltára baldachýnového typu so súsoším Piety a dvoma postavami svätíc z roku 1748.²⁷¹

Do hlavnej lode sa vstupovalo predsieňou oproti oltáru (dnes sa viac používa vstup z bočnej lode). Tu je dodnes zachovaná v podveží umiestnená kaplnka s výjavom Krista vo väzení, kde sa za hrotitými mrežami nachádza naturalisticky stvárnená socha sediaceho zbičovaného Krista. Schodiská prepájajúce horný a dolný kostol sú situované vo východnej časti chrámu, pôvodne boli jednosmerné: Severné schodisko malo nástupnú funkciu a južné zostupnú. Sú v ňom zavesené unikátne obrazy s náboženskými výjavmi: Noli me tangere,²⁷² Kristus stretá ženy, Večera v Emauzoch, Zjavenie apoštolom, Neveriaci Tomáš, Odovzdanie kľúčov svätému Petrovi.²⁷³

Samotné riešenie kostola s členením na horný a dolný kostol je výnimočné, a ani nie je známy dôvod takéhoto usporiadania. Z funkčného hľadiska však umožňovalo užívanie kostola rôznymi národnostnými skupinami: Horný kostol bol do 20. storočia nemecký, potom maďarský. V roku 2002 bolo toto podlažie profanované a začalo slúžiť ako spoločenský priestor miestneho saleziánskeho centra.²⁷⁴

V kostole sa nachádzajú viaceré historické a kultúrne pamiatky: Erb mesta Košice z druhej polovice 18. storočia s rozmermi 150 x 70 cm, ktorý je umiestnený nad vchodom do sakristie; neskorobarokový iluzívny oltár z druhej polovice 18. storočia s baldachýnovým obrazovým závesom; v oltári je vsadený obraz Madony s dieťaťom (olej na plátne) a na predele oltára na nachádzajú realistické i štylizované kvety; obraz Korunovanie Panny Márie z druhej polovice 18. storočia (olej na plátne, 155 x 120 cm) – obraz je v súčasnosti orezaný v ráme z druhej polovice 19. storočia a umiestnený vo svätyňi.²⁷⁵ Kostol je špecifický a vzácny nielen svojim ojedinelým stavebným typom, ale tiež ucelene zachovaním ikonografickým programom, ktorý dotvára kalvársku cestu a patrí k najvýznamnejším stavbám kalvárií a krížových ciest na Slovensku. Jeho dodnes zachovaná autentická podoba, spolu s vybavením umeleckými sochárskymi a maliarskymi dielami či mobiliárom, má veľkú umelecko-historickú hodnotu. Areál s kostolom dobre ilu-

²⁷¹ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 103-105; BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (ed.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 125-126.

²⁷² „Nedotýkaj sa ma!“

²⁷³ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 126-127; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 84.

²⁷⁴ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 127.

²⁷⁵ FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 84.

struje aj rekatolizačné poslanie jezuitského rádu, ktorý programovo inicioval vznik ďalších komplexov kalvárií na Slovensku.²⁷⁶

Kalvárske kaplnky boli postavené do druhej polovice 18. storočia. Podobne ako kostol aj výstavbu kaplniek iniciovali košickí jezuiti. V rokoch 1757 – 1758 bolo postavených deväť kaplniek krížovej cesty. V súčasnosti je kaplniek spolu šesťnásť, pričom dve z nich nie sú štáciové zastavenia, tie boli vybudované na počesť Nepoškvrneného počatia Panny Márie. Špecialitou týchto kaplniek je, že sú to zároveň pohrebné krypty košických rodín, ktoré v mestskej pokladnici uložili na ich udržiavanie sto až dvesto zlatých. Kaplnky sú uložené v dvoch radoch na mierne vyvýšenom kopci. Sú postavené v rokokovom štýle a majú rôznu podobu. Kaplnky majú obdĺžnikovitý pôdorys, na čelnej stene väčší otvorený vstup ukončený stlačeným oblúkom s konkávne vybraným ostentom a rímsovými hlavicami. Rôzne tvarované oblúkové štíty zdobia buď plastické obrazy s datovaním a nápisom alebo kovová lúčožiara s iniciálami I. H. S. alebo kríž. Na Kalvárii sa v rokoch 1849 – 1889 pochovávalo, lebo susedný cintorín na Rozálii nepostačoval.²⁷⁷

Z historicko-regionálneho významu je na týchto kaplnkách hodnotná ich vnútorná výzdoba. V niektorých sa zachovali aj výjavy ich pôvodnej kalvárskej cesty. Ide o viacfigurálne plastické polychrómované skupiny postáv v takmer životnej veľkosti, no veľkú umeleckú hodnotu nemajú. Vzácné sú tým, že sú súčasťou pôvodného vybavenia. Najhodnotnejšie a najlepšie zachované je súsošie Ecce homo. Pilát oblečený ako rímsky veliteľ sedí trochu bokom a predstavuje ľudu zbičovaného Krista. Túto kompozíciu dotvárajú Kajfáš a dvaja drábi. Dodnes sa ešte zachovali tieto plastiky: Kristus na Olivovej hore, Zajatie, Kristus pred Kajfášom, Bičovanie, Korunovanie tŕním. Na niektorých kaplnkách sa zachovali aj letopočty. V tretej kaplnke je rok 1882, v piatej kaplnke je na liatinovej tabuľke uvedený rok 1868, na štrnástom zastavení je nápis A. D. 1867.²⁷⁸ Celý kalvársky komplex je dnes husto obšavaný modernými panelovými a rodinnými domami. Košaté stromy, najmä lipy od roku 1930 značne podrástli, vysadené boli zásluhou Štefana Vinklera.²⁷⁹

Na kalvárskom kopci sa nachádzajú aj iné pamiatky. Na východnej strane Kalvárie sa nachádza pieskovcová socha svätého Jána Nepomuckého, vytesal ju neznámy kamenár v roku 1860. Na severnej strane kostola je socha svätého apoštola Petra, ktorá bola vytesaná z ružového ryolitového tufu, má stopy polychrómie. V roku 1912 na túto sochu spadol konár, ktorý ju značne poškodil. Na zadnej strane kostola sa opiera súsošie Piety. Súsošie znázorňuje kríž a pod ním Máriu držiacu v rukách mŕtve telo Ježiša Krista. Kompozíciu dotvárajú traja anjeli, z ktorých jeden drží srdce prebodnuté siedmimi dýkami. Socha bola vytvorená podľa neznámej barokovej predlohy pravdepodobne sochárom Ignácom Čehom okolo roku 1840. Od Ignáca Čeha je aj ďalšie súsošie Noli me tangere, ktoré na Kalvárii stojí od roku 1835. Je vytesané z kameňa s výrazným ružovým odtieňom. Súsošie znázorňuje stretnutie Márie Magdalény s Ježišom po zmŕtvychvstaní. Sochár toto dielo vytvoril podľa predlohy barokovej rytiny Francisa Antona Meloniho, ktorá sa používala v dobovom vydaní ilustrovanej biblie. Posledným súsoším je výjav Kristus a Samaritánka, ktoré sa nachádza za kostolom. Aj toto súsošie pochádza od Ignáca Čeha.

²⁷⁶ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 127.

²⁷⁷ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 129.

²⁷⁸ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 129-132.

²⁷⁹ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 132.

Dielo vzniklo v roku 1835 a mesto mu za jeho prácu vyplatilo 240 zlatých. Vyvrcholenie košickej Kalvárie tvorí skupina Ukrižovania, je situované pred kostolom. Podľa kánonickej vizitácie v roku 1720 bolo toto súsošie päťfigurálne, čo už dnes nie je pravda. Vojtech Wick zaznamenal, že v roku 1864 silný víchor zhodil kríže, ktoré potom opravovali dvaja kamenári. Vtedy boli pravdepodobne nahradené kamenné telá plechovými imitáciami, ktoré v roku 1900 obnovil košický maliar Ede Lengyel-Reinfuss za stopäťdesiat korún. Pôvod prestavby i možné premeny sôch sú do dnešnej doby neobjasnené. V poslednej dobe miestni saleziáni vymenili plechové korpusy Ukrižovaného i lotrov korpusmi z Poľska.²⁸⁰

Košická Kalvária má privilégium plnomocných odpustkov od roku 1826 a odjakživa na Kalváriu putovali ľudia Abovsko-turnianskej, Šarišskej, Zemplínskej a Spišskej župy. Púte sa tu konali v máji na sviatok Nájdenia Svätého kríža (sviatok v súčasnosti splynul so sviatkom Povýšenia Svätého kríža), potom na sviatok Povýšenia Svätého kríža a tiež na slávnosť Sedembolestnej Panny Márie. Pútnici zo svojich domovov vyrážali už deň pred sviatkom s tradičnými púťovými symbolmi, čiže procesiovým krížom, zástavami, sochou alebo obrazom. Pútnici sa cestou modlili alebo spievali. Keď sa pútnici blížili do cieľa, modlili sa radostný ruženec a pred kalváorskými kaplnkami sa modlili pobožnosť krížovej cesty, až došli k veľkému kríži pred kostolom, ku ktorému položili kvety. Za spevu trikrát obišli kostol.²⁸¹

Veľká procesia prichádzala z Dómu svätej Alžbety na čele s predstavenými niektorého košického rehoľného domu za sprievodu miništrantov a zástav. Hneď za nimi nasledovala Mariánska kongregácia, Košický mládenecký spolok a Ženský spolok s obrazom. Uprostred ľudu kráčali klerici a uprostred kanonikov kráčal košický biskup. Na kalváorskom vŕšku bol postavený poľný oltár, kde sa potom slávila svätá omša. Veriaci si ale vykonali aj súkromné pobožnosti v interiéri kostola a tiež pobožnosť na svätých schodoch.²⁸²

Pri kamennej soche svätého Petra, ktorá pripomína trojnásobné zapretie Krista sa v minulosti nachádzal prameň s liečivou vodou, ktorý ľudia vyhľadávali najmä pre liečbu očných chorôb.²⁸³

Súčasná podoba a stav sakrálnych objektov a malých sakrálnych stavieb, drobných výtvarných artefaktov výrazne mariánskeho charakteru je výsledkom spoločensko-historického vývoja, ktorý predstavuje a podrobne ilustruje mariánsku úctu na východnom Slovensku, konkrétne v Košiciach.²⁸⁴ Košický arcibiskup Mons. Alojz Tkáč potvrdil 29. júna 1999 košickú Kalváriu ako oficiálne pútnické miesto Košickej arcidiecézy.²⁸⁵

4.13 Košice III

Košická gréckokatolícka obec bola v roku 1794 spravovaná Mukačevským biskupstvom. Gréckokatolícka farnosť v Košiciach vznikla relatívne neskoro, a to až po vzniku Prešovskej eparchie. Keď veriacich v Košiciach začalo pribúdať, vymenoval biskupský

²⁸⁰ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 135-141.

²⁸¹ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 105.

²⁸² PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 106.

²⁸³ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 106.

²⁸⁴ ZENTKO, Jozef: Úcta k prebolestnej Matke na Kalvárii v Košiciach, s. 98.

²⁸⁵ AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431.

úrad v Prešove v roku 1850 pre neďalekú Zdobu kaplána, ktorý pastoračne pôsobil aj v Košiciach. Prvým miestom slávania bohoslužieb bola michalská kaplnka a od roku 1851 sa bohoslužby konali v prenajatej miestnosti v prízemí domu Karola Vandračka, ktorá stála na rohu Pivovarskej ulice a Strednej aleje a ešte v tom istom roku bola košická gréckokatolícka cirkevná obec vyňatá z farnosti Zdobu a erigovaná na samostatnú farnosť aj s vlastnými matrikami.²⁸⁶

V roku 1852 získali gréckokatolícki veriaci v Košiciach pozemok za hradbami na mieste, kde v 14. storočí pretekalo rameno rieky Hornád. Farská budova sa začala stavať v roku 1853 a dokončená bola až v roku 1874. Od roku 1853, keď sa začala stavať farská budova, sa bohoslužby slávili vo vtedajšom akademickom, jezuitskom (dnešnom premonštrátskom) kostole na Hlavnej ulici a od 2. decembra 1864 sa košickí gréckokatolíci stretávali na bohoslužbách v seminárnom kostole na Hlavnej ulici. V roku 1875, teda rok po dokončení stavby farskej budovy, vymenoval prešovský biskup Mikuláš Tóth prvého správcu farnosti Júliusa Vislockého a 25. apríla 1882 bol posvätený základný kameň gréckokatolíckeho chrámu v Košiciach. Vtedy bol hlavným celebrantom Michal Kotradov. Celkový počet gréckokatolíkov v tomto roku bol 2243. Stavba chrámu bola pre nedostatok financií často prerušená. Výsledkom tejto snahy bol chrám postavený v neorománsko-byzantskom štýle, posvätený bol 26. decembra 1886 biskupským poverencom, prešovským kanonikom Ignácom Stempákom a zasvätený bol Narodeniu Presvätej Bohorodičky. Kostol sa teda staval v rokoch 1882 – 1886. Postavil ho Ľudovít Schmiedt podľa projektu Viliama Kolatseka. Kostol v čase posvätenia nemal ikonostas, veže, kazateľnicu a ani zvony. Veže boli postavené firmou Kolatsek spolu s firmou Wirth, ktorá na nich prispela sumou tritisíc forintov a nakoniec z daru grófa Dionýza Andrášiho z Krásnej Hôrky. Veže boli posvätené 18. augusta 1896 a zvony boli posvätené 6. novembra 1898. Ikonostas s kazateľnicou je dielom sochára Juraja Urza z Košíc a ikony, dvadsaťjeden ikon na ikonostase spolu so siedmimi ikonami na kazateľnici pochádzajú z dielne Ľvovskej gréckokatolíckej firmy Michala Dymeta a Konštantína Urbana. Posviacka ikonostasu sa konala 5. januára 1902. Interiérová výzdoba a maľba boli dokončené v roku 1910. Autorom pôvodnej maľby bol Štefan Hegedüs, tá bola ale v spomínanom roku 1910 premaľovaná Rudolfom Orosom²⁸⁷

Dňa 16. septembra 1907 zomrel farár a kanonik Prešovskej diecéznej kapituly a titulárny hollóthovský prepošť Július Vislocký, za účinkovania ktorého bol chrám vybudovaný a úplne dokončený. Farníci mu na jeho pamiatku dali vyrobiť mramorovú tabuľu, umiestnenú v prednej časti chrámu. Terajšia košická katedrála je jedinou pôvodnou gréckokatolíckou katedrálou v strednej Európe. Ostatné katedrály byzantsko-slovanského obradu (v Užhorode, Prahe, Przemysli, Bratislave a v Prešove) sú pôvodné rímskokatolícke kostoly neskoršie darované gréckokatolíkom.²⁸⁸

Chrámu je riešený ako jednolodový so svätyňou a päťuholníkovým záverom, na severnej strane katedrály s obdĺžnikovou sakristiou. Vysokú edikulu s hlavným vstupom na západnej fasáde lemujú dve hranolové veže po stranách, ukončené sú korunnou rímou so skosenými rohmi, nad zvukovými oknami trojuholníkovito vyklenutou. Kupolovitá strecha

²⁸⁶ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 30; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 517; ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: Košická eparchia 2013, s. 56.

²⁸⁷ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 30-31; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 517; BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálne pamiatky v Košiciach, s. 102; ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: Košická eparchia 2013, s. 56.

²⁸⁸ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 31.

veží je posadená na nízkych polygonálnych tamburoch. Fasáda lode je členená horizontálnou pásovou rustikou, medzi oknami lode sú vystupujúce hranolové piliere s vysokým soklom, oblúkovito ukončenou zapustenou zvislou lizénou na čelnej ploche drieku piliera a trojuholníkovou štítovou helmicou na kvadratickej základni so štukovým zrkadlom, prechádzajúcej do profilovanej korunnej rímsy lode, ukončenej oblúčkovým vlysom. Zastrešenie sedlovou strechou vyhotovili s malým sklonom. Loď chrámu je zaklenutá troma poľami klenieb na pásoch, dosahujúcich na hlavice na hlavice združených pilastrov s hladkým driekom, s povrchovou úpravou stucco lustro. Na severnej strane lode je umiestnená kazateľnica s baldachýnom. Na každej strane lode sa nachádzajú spovednice z tmavého dreva, zapustené do hĺbky obvodového muriva, v supraporte s biblickými výjavmi. Svätyňa je zaklenutá konchou. Od lode je oddelená dreveným dvojpodlažným ikonostasom so stĺpovou architektúrou v bielo-zlatom farebnom vyhotovení. Nad svätostánkom sa dvíha stĺpová architektúra s okrúhlymi stĺpmi na vysokej hranolovej základni. V predsieni chrámu sú dvojkrídlové vráta hlavného vstupu na celú výšku miestnosti, kazetované s pôvodným kovaním. Podlaha v predsieni je liate tarazzo s bordúrou a oválnym rámcem s datovaním „1886“. Empora na západnej strane lode je zaklenutá valenou klenbou, s balustrovým zábradlím nad profilovanou rímsou. Na západnej stene empy je kruhové okno s farebným zasklením. Veže sú sprístupnené drevenými schodiskami.²⁸⁹

V rokoch 1950 – 1968 bol chrám v správe Pravoslávnej cirkvi, no po roku 1968 sa na tomto mieste znovu obnovil bohoslužobný život. Od roku 1997 sa košický chrám stal katedrálou a sídelným chrámom Košického apoštolského exarchátu. Od roku 2008 je to sídlo košického eparchu, ktorý začal písať novodobé dejiny gréckokatolíkov Košiciach. Celoeparchiálny odpust je 8. septembra na sviatok Narodenia Presvätej Bohorodičky a je tematicky zameraný na obnovu rodín eparchie, pretože tejto pastorácii má blízko prvý košický eparcha Mons. Milan Chatur.²⁹⁰ Vedľa chrámu bola v posledných rokoch vystavaná moderná rezidencia Košického eparchu, ktorá vytvára spolu s budovou fary a kamenným múrom uzatvorené priestranstvo. Počas odpustovej slávnosti predstavuje toto miesto tichú oázu uprostred rušného mestského hluku. Odpustová slávnosť vrcholí v nedeľu na slávnostnej cirkevno-slovanskej archijerejskej liturgii, ktorá je zakončená obchodom (procesiou) okolo katedrály s čítaním štyroch častí z evanjelií a myrovaním.²⁹¹

4.14 Krásny Brod

Krásny Brod sa nachádza v okrese Medzilaborce a leží v Nízkych Beskydách v doline horného Laborca na významnej ceste vedúcej z Uhorska a Podkarpatska do Haliče. V 14. storočí tu na pozvanie uhorského kráľa prišiel so svojim vojskom Teodor Korjatič, aby ochraňoval hranice. Dedina vznikla v prvej polovici 15. storočia a najstaršia písomná pamiatka pochádza z roku 1478. Obec bola od svojho založenia až do konca 17. storočia vo vlastníctve Drugetovcov ako majetková časť humenského panstva.²⁹²

²⁸⁹ BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 102-106.

²⁹⁰ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 31; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 517; PETRÍK, Lubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 324; BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (eds.) a kol.: Sakrálné pamiatky v Košiciach, s. 107; ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (eds.) a kol.: Košická eparchia 2013, s. 56; Obežník Košickej eparchie, 1997, roč. 1, č. 1, bod 6, zo dňa 9. 6. 1997.

²⁹¹ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 133-134.

²⁹² ULIČNÝ, Ferdinand: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy. Michalovce : Zemplínska spoločnosť, 2001, s. 249-250; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 23;

Vznik krásnobrodského monastiera sa datuje do 14. storočia. Jeho začiatky sú zahalené rúskom tajomstva, legend a hypotéz. Podľa jednej tradície sa tu zázračne uzdravil jeden slepý žobrák Michal Spalinský, ktorý tadiaľto prechádzal v piatok pred sviatkom Zoslania Svätého Ducha. Pretrel si oči vodou zo studničky a vrátil sa mu zrak. Žobráka viedol za ruku jeden chlapec z Čabín do Krásneho Brodu. Unavení a smädní sa zastavili na zablatenom mieste, pri studničke pri terajšej monastierskej cirkvi. Keď sa slepec napil zo studne a umyl si vo vode svoje belmom pokryté oči, naraz zbadal žiarivý kríž, ktorý sa vznášal nad prameňom. Zvest' o tomto uzdravení sa veľmi rýchlo rozšírila, a to i preto, že aj predtým videli pracujúci ľudia nad touto studňou svetlo. Tento pútnik potom namaloval obraz. Miestni ľudia na tom mieste postavili kaplnku a umiestnili v nej ikonu Presvätej Bohorodičky z Podolia, ktorá sa v Krásnom Brode nachádza dodnes. Monastier zasvätený Svätému Duchu sa tak stal miestom, kde sa ľudia chodili liečiť, neskôr sa tam stretávali na jarmokoch. Šľachtic Teodor Korjatovič († 1417) z Podolia tu dal koncom 14. storočia postaviť väčší drevený chrám a monastier, ktorému venoval obce Čabiny, Sukov a Krásny Brod. Spolu s Teodorom Korjatovičom prišli na toto územie aj mníši, ktorí sa podľa ľudového podania modlili za jeho úspech a on im z vďačnosti za ich morálnu podporu daroval veľké územie. V monastieri začali pôsobiť baziliáni. Podľa niektorých prameňov tu v 16. storočí jestvoval monastier baziliánov, ktorý mal drevený chrám. Tento komplex bol v roku 1603 zničený. Baziliáni si stihli zachovať len svoje životy. V kláštore zhoreli vzácne písomnosti a starodávne ikony. Zachrániť sa podarilo len ikonu Presvätej Bohorodičky.²⁹³

V novej literatúre sa však objavujú mienky, ktoré nabádajú k triezvemu hodnoteniu významu Teodora Koriatoviča, pokiaľ ide o zakladanie baziliánskych kláštorov. Tak napríklad historik Ján Adam v jednej zo svojich štúdií píše: „V rusínskej (ukrajinskej) publicistike, ale aj v odbornej spisbe sa preceňuje úloha Fedora Koriatoviča, ukrajinského šľachtica z Podolia, v dejinách uhorských Rusínov na prelome 14. a 15. storočia. Koriatovičovi, ktorý dostal od Žigmunda Luxemburského mukačevské panstvo, tradícia pripisuje aj založenie viacerých kláštorov (Mukačevo, Krásny Brod a iné), na čo však v prameňoch niet opory. V prípadoch, keď v miestnej tradícii prežívajú podania o „starých monastiéroch“, ktoré našli svoje miesto aj v literatúre, ale priamymi prameňmi sú

DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 32; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 319.

²⁹³ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 24; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 32; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 319; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku. Prešov : Baziliánske vydavateľstvo Blahovistníka, 1995, s. 23-25; SZIRMAY, Antonius: Notitiae topographica, politica incluti comitatus Zempleniensis. Buda, 1803, s. 386; BABJAK, Ján: P. Michal Lacko SJ, informátor a formátor gréckokatolíkov. Trnava : Dobrá kniha, 1997, s. 172; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 109. Súpis pamiatok o kláštore a obraze svedčia toto: „Zrúcaniny kláštora baziliánskej rehole. Kláštor založili v 16. storočí. Jeho prvý drevený kostol spolu s kláštorom zrúcaný roku 1603. Roku 1752 vybudovaný barokový pútnický kostol a kláštor vedno s kaplnkou zázračného obrazu krásnobrodskej Madony. Kláštor i kostol v prvej svetovej vojne zničené, od roku 1915 ležia v rumoch. Kaplnka sa zachovala. Kaplnka zázračného obrazu krásnobrodskej Madony, neskorobaroková, postavená roku 1761 juhovýchodne od niekdajšieho kostola. Stavba má vonkajšiu úpravu klasicistickú. Združené pilastre s rímsovou hlavicou a tympanónom zakončené priečelie, interiér barokový. Nad datovaným vstupným portálom je segmentová rímsa s volutovými krakorcami a obraz Panny Márie. Na neskorobarokovom oltári z polovice 18. storočia je ikona Panny Márie zo 14. storočia v barokovom tepanom obale. Obraz je známy pod menom krásnobrodská Madona. Empírový svietnik kovový s emailovými obrazcami zo začiatku 19. storočia.“ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 129.

neverifikované, ide zrejme o odkaz istých praktík východných kňazov-popov. Po ovdovení už nemohli uzatvárať nové manželstvo, a tak niektorí odchádzajú žiť mníšskym životom, prípadne tak robia aj z iných príčin. Už spoločenstvo troch-štyroch takýchto popov sa považuje za kláštor. Archeologický výskum v Krásnom Brode, ku ktorému sa takáto tradícia viaže, nepriniesol žiadne nálezy, ktoré by mohli potvrdiť existenciu predchádzajúceho stredovekého objektu na mieste skúmaného kláštora z polovice 18. storočia.²⁹⁴ ThDr. Ján Babjak SJ tiež konštatuje, že i napriek tomu, že kláštor v Krásnom Brode sa pokladá za monastier so starou tradíciou, no „o jeho počiatkoch nemáme presných správ...“ Vyslovuje tiež mienku Michala Lacka SJ, že kláštor jestvoval už v 15. storočí.²⁹⁵

Tradícia hovorí o tejto udalosti. V 16. storočí patrilo územie Krásneho Brodu Drugetovcom z Humenného, ktorí boli v tom čase kalvíni. S nadžupanom Valentínom Drugetom (1577 – 1609) sa spája udalosť odohrávajúca sa v roku 1603. Kronikár opísal túto udalosť takto: „V predvečer sviatku Zoslania Svätého Ducha šľachtic Valentín z Humenného sa náhodne prechádzal na svojom koči okolo monastiera, a to práve v čase, keď k nemu smerovali procesie z jednotlivých dedín. Kráčali rezkým krokom a spievali nábožné piesne. Obchádzajúc jednu z týchto procesií, sa jeho kone splašili, koč sa prevrátil a on si pritom nešťastne zlomil ruku. Vtedy sa strašne rozzúril a rozkázal svojím hajdúchom podpáliť chrám i monastier. Títo okamžite vyplnili rozkaz svojho nemilosrdného pána.“²⁹⁶ Po tejto udalosti Valentín Druget vážne ochorel a žiaden lekár mu nevedel pomôcť. Na radu svojich priateľov urobil Valentín sľub, že opäť vybuduje chrám i monastier, ktorý dal v návale hnevu spáliť. Potom, čo svoj sľub splnil, sa mu opäť vrátilo zdravie.²⁹⁷

Na jeseň 1613 prišiel na pozvanie Juraja III. Drugeta z Przemysla do Humenného gréckokatolícky biskup Atanáz Krupecký (1610 – 1652). Jeho úlohou bolo získať miestne duchovenstvo pre úniu s Rímom podľa vzoru Brestskej únie. Únia mala byť uzatvorená na sviatok Zoslania Svätého Ducha v roku 1614 v Krásnom Brode, kam bol biskup pozvaný, aby posvätil nový chrám na druhý deň sviatku. K uzatvoreniu únie nakoniec nedošlo, podarilo sa to až 24. apríla 1646 v Užhorode, kde bola podpísaná tzv. Užhorodská únia.²⁹⁸

²⁹⁴ ADAM, Ján: Predpoklady vzniku kláštorov východného obradu v severovýchodnom Uhorsku. In: Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku. Trnava : Trnavská univerzita, 1994, s. 73-74; OLEXA, J.: Istoriko-arheologične dolidženňa u Krasnomu Brodi v 1976 roci. In: Naukovyj zbirnyk Muzeju ukrajin-skoji kul'tyry v Svydyku, 10/1982, s. 613-624; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 109.

²⁹⁵ BABJAK, Ján: P. Michal Lacko SJ, informátor a formátor gréckokatolíkov, s. 172.

²⁹⁶ „Celý drevený kláštorňý komplex s chrámom zhoreli spolu s celým vnútorným vybavením, knižnicou a archívom. Mnisi (baziliáni) si zachránili len holé životy. A údajne sa ešte zázračným spôsobom zachránil obraz Bohorodičky, ktorý našli pastieri neďaleko kláštora. Podľa ústneho podania ikona Bohorodičky plakala, až kým sa nepostavil nový chrám.“ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 25-27. Na túto legendu sa odvoláva aj František Dancák; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 24; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 33; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 24; SPIŠIAK, Pavol: Rehoľa Baziliánov. In: Katolícke Slovensko 833-1933. Trnava : SSV, 1933, s. 200; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 110.

²⁹⁷ Valentín I. zostal až do smrti protestantom. Zomrel vo veku 32 rokov dňa 9. novembra 1609 na Užhorodskom hrade. DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 24.

²⁹⁸ STOLÁRIK, Stanislav: Humenské kolégium a traja košickí mučeníci. Humenné : Regionálne kultúrne stredisko, 1995, s. 38; ULÍČNÝ, Ferdinand: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy, s. 250; DANCÁK,

O púťach a baziliánskom monastieri svedčí aj Matej Bel (1684 – 1749) vo svojom diele *Zemplínska stolica*: „Dedina je máličko početnejšia, osadníci sú Rusíni. Pod dedinou sa nachádza kláštor gréckeho obradu, slávny ako pre iné veci, tak aj pre každoročné púte ľudí tohto gréckokatolíckeho náboženstva. Schádza sa tu rusínsky ľud v obrovskom množstve.“²⁹⁹

V rokoch 1708 – 1729 bol monastier viackrát spustošený a v rokoch 1752 – 1761 bol na jeho mieste vybudovaný nový veľký monastier a murovaný chrám. Posledné veľké stavovské povstanie, následkom ktorého bol spustošený aj monastier, bolo Rákociho povstanie v rokoch 1703 – 1711. Dôkazom toho je aj cirkevnosloviensky nápis vytesaný do kameňa v hlavnej lodi: „V roku 7260 od stvorenia sveta, od roku Kristovho narodenia 1752.“ Vtedy bola postavená nová kaplnka pre zázračnú ikonu, o ktorej sa tvrdí, že sa vždy zachránila z ohňa.³⁰⁰ Pavol Spišiak konštatuje, že kláštor bol spustošený požiarom v roku 1706 a nanovo dobudovaný bol v roku 1752.³⁰¹

Na tomto mieste je dobré uviesť opis monastiera zo 17. júna 1729, ktorý zachoval bazilián Ján Bazilovič. Ide o dokument podpísaný miestnym eparchom, teda o záznam chrámového inventáru: „V roku 1729 bola monastierska cerkev Zoslania Svätého Ducha zachovalá, drevená. Bol v nej ikonostas s ikonami Spasiteľa, Bohorodičky a všetkými ostatnými, ktoré si vyžaduje byzantský obrad. Na cirkvi boli dva kríže zo svetlého kovu. Monastier nemal žiadne stále dôchodky, okrem odpustov. Monastiersky cintorín bol poškodený. V drevenej cirkvi bol malý prestol, na ktorom boli tri obrusy. Okrem toho tu bol maličký kivot bez zámku a dva medené svietniky. Nad prestolom bol baldachýn. Pred ikonou Bohorodičky na malom oltárikú bol jeden obrus a naokolo hodvábná, zlatým vyšívaná ozdoba. Na tomto oltárikú, pred ikonou Bohorodičky, stál tiež kovový svietnik. Na žertveníku boli tri obrusy, starodávna cínová čaša spolu s diskosom, hviezdou a prasknutou lyžičkou. Čo sa týka kňazského oblečenia, boli tu tri sticháre, jeden pojas, jeden felón zelenej farby a jeden červený. Epitrachily tu boli dva, obyčajné. Okrem Liturgikona, Evanjelia a Apoštola, tu boli i iné knihy potrebné na slúženie bohoslužieb ako Triod, Oktoich... Na tetrapode pred ikonostasom boli dva obrusy, tiež ozdobné plátno naokolo. Kadidelnica medená a dostatočná zásoba kadidla a sviečok. Okná a dvere na cirkvi boli dobré a so zámkami. Zvonice boli dve, zvony tak isto, ale jeden z nich bol prasknutý. Pred drevenou cirkvou, na cintoríne, bola postavená kamenná kaplnka, na ktorej jedna väčšia vežička bola červená a druhá zelená. Nachádzal sa v nej jeden prestol a na ňom čudotvorná ikona krásnobrodскеj Bohorodičky. Bol tu i strieborný plášť, ktorý darovala šľachtičná po Žigmundovi Petöovi, na ikone bol náhrdelník z perál.“³⁰²

V súpise kňazov z roku 1726 vizitácia uvádza Petra Kocibalu, Vasil'a Ortonáša, Ladislava Organiča, ďalej sa hovorí o kláštore a farárovi menom Ján.³⁰³ Krásny Brod sa vo

František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 25; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 31-32.

²⁹⁹ BEL, Matej: *Zemplínska stolica*. Bratislava : Zemplínsky valal, 1999, s. 197.

³⁰⁰ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 25; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 33; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 319; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 43, 53.

³⁰¹ SPIŠIAK, Pavol: Rehoľa Baziliánov. In: Katolícke Slovensko 833-1933, s. 200; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 110.

³⁰² TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 43-44.

³⁰³ AACass, GR, sign. EHa/208, vyznanie viery Humenského dištriktu z 8. septembra 1726; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 63.

vizitačnom protokole farností severného Zemplína z roku 1733 uvádza ako farnosť, chrám je drevený, väčší, málo vybavený. Uprostred Krásneho Brodu sa nachádza dobre vybavený drevený kostol. Nachádza sa tu aj správa o tom, že pred mnohými rokmi sa tu usadila baziliánska rehoľa.³⁰⁴ Ďalej sa v neskoršom súpise farností Šariša a Zemplína z roku 1746 uvádza Krásny Brod ako farnosť, miestnymi kňazmi vtedy boli Vasiľ Lipovič a Ján Organaš (svorní kňazi), kostol bol v dobrom stave, ktorý bol znovu postavený pred dvadsiatimi piatimi rokmi, približne roku 1721.³⁰⁵

S výstavbou kláštorného chrámu sa začalo v roku 1744. Už to nebola drevená stavba ako dovtedy, ale chrám vybudovaný z pevného materiálu.³⁰⁶ Po vybudovaní kláštora v ňom začal pulzovať duchovný život, takže kláštor spel k svojmu vrcholnému rozkvetu.³⁰⁷

Podľa vizitácie biskupa Františka Barkóciho z roku 1749 sa uvádza, že gréckokatolícki veriaci zvykli putovať do Máriapócu a Krásneho Brodu. Jágerský biskup po návšteve Papína zakázal putovať rímskokatolíckym veriacim do Krásneho Brodu. Biskupovi išlo o to, aby sa veriaci identifikovali so svojím obradom.³⁰⁸ Vizitačný protokol Krásneho Brodu z roku 1749 uvádza: „Rímskokatolícka filiálka farnosti Papín. Drevená cerkev s potrebnou výbavou [znovu postavená v roku 1721.³⁰⁹] Obyvatelia rusnáci: okolo 250. Presbyter Vasiľ Lipovič bol vyskúšaný z potrebných vecí 9. júla 1749 na hrade Humenné jágerským biskupom Františkom Barkócim. Presbyterovi patrila ¼ sedliackej usadlosti a každý sedliak mu platil 4 chleby.“³¹⁰ V čase regulovania farností, pôvodne podľa joze­fínskeho zámeru roku 1796 existujú o Krásnom Brode informácie od vtedajších štátnych úradníkov. Ich záznamy sú nasledovné: Počet veriacich 440, farnosť má filiálku Rokytovce s kostolom. Kaplán tu nie je. Ročný príjem kňaza je 140,24 zlatých. Patronátne právo má Tomáš Anton Sirmai. Kostol je drevený, vybavený, s kapacitou 200 ľudí ale na spadnutie. Farnosť existuje od nepamäti, fara je drevená a v dobrom stave. Farárovi patrí polovica obce. Existuje tu baziliánsky kláštor s pätnástimi rehoľníkmi a s ročným príjmom 637,05 zlatých.³¹¹

Vizitačný protokol mukačevského biskupa z roku 1757 podáva o Krásnom Brode tieto údaje: „Sú tu dvaja kňazi, starší je Vasilij Lipovič, jeho vysvätil biskup Bizancij a druhý kňaz je Joan Orhonas, ktorý bol vysvätený v Poľsku biskupom Ustrickým. Majú farnosť Krásny Brod a filiálku Rokytovce. Bývajú na slobodnej pôde, ktorú majú vyde­lenú od Adama Sirmaiho, vtedajšieho zemepána a slobodne ju užívajú. Ľudí, ktorí sa môžu spovedať je 356. Vo farnosti 40 gazdov, ktorí dávajú farárovi ročný dôchodok. Vo filiálke Rokytovce je 100 ľudí spôsobilých spovedať sa v dedine je 18 gazdov, oni dávajú kňazovi po dve vrecia ovsu a po štyri chleby v oboch miestach. Knihy na kázne nemajú okrem jednej písanej v evanjeliári. V materskom chráme nie je, ale na filiálke je krstiteľnica

³⁰⁴ AACass, GR, sign. FO 6c; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 63.

³⁰⁵ AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtus Homonensis... 1746, s. 2; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 63.

³⁰⁶ SZIRMAY, Antal: Notitiae topographica, politica incluti comitatus Zempleniensis, s. 388.

³⁰⁷ ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 110.

³⁰⁸ AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 148; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 32.

³⁰⁹ AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtus Homonensis... 1746, s. 2; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 73.

³¹⁰ AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 146; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 73.

³¹¹ MOL, C 104 (Acta reg. paroch.), Comitatus Zempliniensis, s. 237; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 63-64.

z kameňa. Kantor nie je. Cerkev je drevená, posvätená jágerským biskupom, postavená pred dvadsiatimi štyrmi rokmi. Predošlá cerkev, ktorá bola od nepamäti, zhorela. Prestol má potreté plachty čisté, dva medené svietniky, cibóriá drevené, antimenzion posvätený biskupom Bizancijom, vzduch a prikrývky z kartónu, iliton a lention sú čisté, felóny tri, jeden šovkový, ostatné z kartóna, tri sticháre, čaša s príslušenstvom je z cínu, žertveník je dobrý čistý, zámok chrámu je dobrý, kľúč opatruje farár. Zvony sú dva, teraz požehnané vizitátorom. Chrám má štyri úle včiel, zvonenie ráno i večer bolo a ostáva i naďalej. Odpusty nemajú. Chrám je zasvätený Zboru svätého Jána Krstiteľa (?). Knihy obradov sú všetky.³¹²

Z predprešovského zisťovania, ktoré sa na príkaz panovníka konalo v rokoch 1814 – 1815, sú nasledujúce záznamy: „Krásny Brod, patronátne právo má slobodná barónka Apolónia Révaiová. Chrám bol nepochybne postavený starostlivosťou gréckokatolíkov, chrám je zničený, lebo sa v ňom nekonali bohoslužby. Zvony boli zadovážené prostredníctvom gréckokatolíkov. Ide o farský kostol, gréckokatolíckeho obradu. Farár je tu iba gréckokatolícky a je zároveň členom kláštora. Chrám bol v roku 1814 nepochybne gréckeho obradu od svojho vzniku. Čo sa týka rozloženia veriacich celej obce sú všetci obyvatelia gréckokatolíci, okrem štyroch rímskokatolíkov ustanovených na tridsiatkovej stanici.“³¹³

Z roku 1749 existujú správy o tom, že do Krásneho Brodu putovali aj veriaci latin-ského obradu. Biskup Barkóci po návšteve Papína zakázal latiníkom putovať do Krásneho Brodu, podľa neho tam mali putovať len katolíci gréckeho obradu: „Nech sa konajú všetky procesie podľa zvyku všeobecnej cirkvi každoročne náležite podľa predpísaného obradu do krásnobrodského Monastira, a následne nech sa tiež nevedie žiadna procesia do Udavského.“³¹⁴ Biskupovi išlo o to, aby sa každý identifikoval s vlastným obradom a riadil sa len podľa neho.³¹⁵

Podľa Františka Dancáka, ktorý sa odvoláva na Štefana Pappa, navštívil v roku 1750/1752 monastier Zoslania Svätého Ducha mukačevský biskup Michal Manuel Olšavský (1745 – 1767), ktorý vo vizitačnom protokole zapísal slová starých obyvateľov Krásneho Brodu: „Na základe tradície je krásnobrodský monastier zo 14. storočia. Tu sa neznámy slepý žobrák vyliečil vodou zo studničky, namaľoval ikonu Bohorodičky a pre túto ikonu vystaval kaplnku. Neskôr na tom mieste bol postavený monastier.“³¹⁶ Tento údaj je ale pravdepodobne nepravdivý.

³¹² ГАДЖЕГА, Василий: Дополнения к истории русинов и русских церквей в бывш. жупѣ Земплинской. VIII. Протокол визита епископа Михаила Ман. Ольшавского в Земплинѣ в Шарашѣ. In: НАУКОВЫЙ ЗБОРНИК ТОВАРИСТВА „ПРОСВѢТА“ В УЖГОРОДѢ ЗА 1930 – 31. РОК ВИДАЄ ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЫЙ ОДДѢЛ РОД РЕДАКЦІЄЮ: ДРА ВАСИЛІЯ ГАДЖЕГИ, АВГУСТИНА ВОЛОШИНА, ДРА ИВАНА ПАНЬКЕВИЧА И ДРА ВОЛОДИМИРА БИРЧАКА РОЧНИК VII – VIII. УЖГОРОД : ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛІАН В УЖГОРОДѢ, 1931, s. 108-109.

³¹³ AACass, GR, Conceptio Ecclesiarum G. Ritus in Comitatu Zempliniensi existentium..., Districtus Laborcensis, s. 1-2; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 64.

³¹⁴ AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 148; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 32.

³¹⁵ ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 32.

³¹⁶ PAPP, Štefan: Prečistá Panna Mária v dejinách a živote našich diecéz. In: Slovo. Mesačník gréckokatolíkov v ČSSR. 1998, č. 7, s. 8; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 26; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 33. Vladimír Timkovič datuje návštevu biskupa Olšavského na 6. 7. 1750. TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 51.

Pápež Pius VII. obdaril 11. júna 1806 monastier plnomocnými odpustkami, ktoré sa od tej doby udeľujú pri príležitosti chrámového sviatku na Zoslanie Svätého Ducha. Monastier bol v minulosti významným centrom duchovnosti, kultúry a jarmokov. Krásny Brod je najstarším známym miestom na území Prešovskej archieparchie. Podľa Anatolija Králického a jeho svedectva z roku 1865 sa v krásnobrodskom monastieri schádzali veriaci z okolitých dedín a miest vo veľkom počte na odpustovú slávnosť v deň Turíc, na sviatok Povýšenia Svätého kríža, na sviatok Ochrany Presvätej Bohorodičky a na Veľký a Svätý piatok.³¹⁷

V tomto monastieri bol noviciát pre mladých kandidátov rádu baziliánov a filozofická škola, v ktorej sa učili viacerí slávni profesori, ako napríklad Arsenij Kocák (1737 – 1800), autor prvej gramatiky pre Rusínov. Pôsobil tu aj národopisec, historik a spisovateľ Anatolij Kralický OSBM, ktorý zbieral ľudové piesne, obyčaje a rozprávky, historik Joannik Bazilovič OSBM (1742 – 1821), ktorý zanechal veľmi dôležitý opis krásnobrodského monastiera zo 17. júna 1729, ďalej národný buditeľ Alexander Pavlovič (1819 – 1900), Adolf Dobriansky (1817 – 1901) a Alexander Duchnovič (1803 – 1865). V nedeľu 17. júna 1821 bol na tomto mieste vysvätený prvý prešovský biskup Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva Gregor Tarkovič (1754 – 1841), Tarkovič sa po vysviacke vrátil do Prešova. Berúc do úvahy vysviacku prvého prešovského gréckokatolíckeho biskupa a pôsobenie veľkých osobností vidieť, že monastier v Krásnom Brode zohrával v dejinách dôležitú úlohu.³¹⁸

Počas prvej svetovej vojny bol monastier zničený ruskými a rakúsko-uhorskými vojskami. Monastier bol zničený zásahom rakúskych granátov. Odvtedy bol v ruinách. Baziliáni sa stiahli do kláštora v Máriapóci. Po Nežnej revolúcii sa baziliáni do Krásneho Brodu opäť vrátili a o toto miesto sa starajú dodnes. V roku 1998 začali mnísi výstavbu nového monastiera. Staré historické ruiny ostali zachované a nový kláštor sa vystaval severovýchodne od zrúcanín. Nový kláštor bol posvätený 2. júna 2002. Na severnej strane od historického miesta bol v krátkom čase postavený aj nový chrám, ktorý bol posvätený 7. júna 2009. Ikona Presvätej Bohorodičky sa nenachádza v chráme krásnobrodského monastiera, ale v kaplnke pri chráme. Na ikone vidieť len tvár a ruky Presvätej Bohorodičky, pretože ostatné časti ikony sú zakryté strieborným plášťom. V roku 1950 ľudia krásnobrodskú ikonu ukryli a po roku 1968 ju opäť umiestnili v Chráme svätého Jána Krstiteľa v Krásnom Brode. V sedemdesiatych rokoch 20. storočia bola ikona reštaurovaná.³¹⁹ Odpustová slávnosť sa koná v Krásnom Brode každoročne na sviatok Zoslania Svätého Ducha a na sviatok Ochrany Presvätej Bohorodičky.³²⁰

³¹⁷ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 27; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 71.

³¹⁸ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 27; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 33; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 30-67.

³¹⁹ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 27; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 34; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku I, s. 319; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 85; SPIŠIAK, Pavol: Rehoľa Baziliánov. In: Katolícke Slovensko 833-193, s. 200; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 110.

³²⁰ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 28; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 34; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku I, s. 319.

4.15 Ľutina

Ľutina sa pokladá za najväčšie pútnické miesto východného obradu na území Slovenska vôbec. Toto miesto vyhľadávajú ročne tisíce gréckokatolíkov i pravoslávnych veriacich. Na tomto mieste veriaci uctieujú Pannu Máriu ako „Matku jednoty“. Sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky, ktorý slávi Cirkev koncom leta, je hlavným odpustovým sviatkom.³²¹

Správa o zjavení svätého Mikuláša a zázračných udalostiach, ktoré sa udiali v roku 1851 v Ľutine, sa po celej Prešovskej eparchii i do celého sveta šírili ako blesk. Tisíce veriacich prichádzali na toto miesto na všetky sviatky Bohorodičky. Dnes už nevedno z akej iniciatívy si každý veriaci so sebou priniesol aj tehlu alebo kameň na stavbu kaplnky v mieste zjavenia. Takýmto spôsobom z dedín Prešovskej eparchie (ale aj zo Zakarpatska, Haliče a Potisia) v Ľutine vyrástla hora kameňa. Kaplnka ku cti Zosnutia Prečistej Bohorodičky v Ľutine mala byť prejavom veľkej lásky všetkých gréckokatolíkov k Bohorodičke a na jej stavbu sa dobrovoľne hlásili majstri aj robotníci. Už v roku 1852 na sviatok Uspenia Presvätej Bohorodičky bola nová kaplnka posvätená, a to za účasti šesťnásttisíc. Na oltár v kaplnke položili veľkú ikonu Uspenia, ktorú podľa malého obrázku namaloval neznámy maliar. Okolité hory počuli velebnú modlitbu a spev šesťnásttisíc pútnikov: „Vo uspeníji tvojom nas neostavila jesi Bohorodice.“³²² Počas posviacky kaplnky prehovorili zázrakom aj svätí bratia Kozma a Damián, lekári, ktorí zadarmo liečili ľudí prvokresťanských čias, lebo aj títo svätci ostali v pamäti veriacich ako prví ochrancovia Ľutiny. Niekoľko sto metrov nad kaplnkou vytryskol prameň čistej krištáľovej vody, aby desiatkam tisícov pútnikov uhasila smäd.³²³

Čo sa týka histórie farnosti pred zjavením svätého Mikuláša, tak rímskokatolícka vizitácia z roku 1746 pri súpise farností Šariša a Zemplína udáva lokalitu z názvom *Litine*, ktorá patrí pod farnosť Hanigovce, kostol sa nachádzal v dobrom stave.³²⁴ To isté potvrdzuje vizitačný protokol mukačevského biskupa Michala Manuela Oľšavského z roku 1757: „Filiálka *Lucina* s chrámom, kde je 164 svedov schopných ľudí a 66 takých, čo nie sú schopní svedovať sa. Sú tam štyria luteráni a päť rímskokatolíkov.“³²⁵

Miestni gréckokatolícki veriaci z Ľutiny a Olejníkova sa po roku 1852 rozhodli postaviť na hore kaplnku. Prešovský biskup Jozef Gaganec (spravoval diecézu v rokoch 1843 – 1875) listom zo 16. novembra 1853 dovoľil postaviť kaplnku.³²⁶ Stalo sa tak vďaka obeťavosti kurátorov, ktorí putovali cez Viedeň, Budín, Sedmohradsko a Podkarpatsko. Do Ľutiny začali putovať veriaci a každý so sebou prinášal kamene, z ktorých potom postavili kaplnku aj s oporným múrom, ktorý sa nachádza pod ňou.³²⁷ Posviacka kaplnky sa

³²¹ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 191; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 28-29.

³²² „V svojom zosnutí si nás neopustila, Bohorodička.“

³²³ PAPP, Štefan: Prečistá Panna Mária v dejinách, s. 8-14; DANCÁK, František: Ľutina. Prešov : Petra, 2010, s. 49-51; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 312; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 29.

³²⁴ AACass, GR, Tabella repraesentans... Superiore Districtu Sárosiensis... 1746, s. 5; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 72.

³²⁵ ГАДЖЕГА, Василий: Дополнения к истории русинов, s. 65.

³²⁶ Ľutinské stretnutia 1994. In: Slovo. 1994, č. 16, s. 14; DANCÁK, František: Ľutina, s. 61.

³²⁷ BORZA, Peter: Mariánske pútnické miesto Ľutina od roku 1851 dodnes. In: KOPRIVNÁKOVÁ, Jana (ed.) a kol.: Mariánske pútnické miesta Prešovskej gréckokatolíckej metropolie, s. 32; DANCÁK, František: Ľutina, s. 61.

uskutočnila 27. augusta 1854. Jozef Gaganec poveril posviackou kanonika Jozefa Šoltisa. Na posviacke sa zúčastnilo asi dvadsaťtisíc veriacich.³²⁸

Dňa 24. mája 1855 poslal pápež Pius IX. apoštolské breve, kde sú vypísané odpustky, ktoré možno na Ľutinskej hore získať.³²⁹ Bolo tomu tak štyri roky po zjavení a treba povedať, že Svätá stolica reagovala na udalosti v Ľutine veľmi rýchlo.³³⁰ Vďaka tomu sa Ľutina stala najväčším pútnickým a odpustovým miestom Prešovskej eparchie.³³¹

Po schválení sa začala celoštátna zbierka na stavbu Kaplnky Nanebovzatia Panny Márie. Udalosti uzdravení z prvých rokov po zjavení svätého Mikuláša sú zaznamenané v zápisnici a uložené vo vatikánskych archívoch.³³² Potom, čo pápež Pius IX. vydal bulu o odpustkoch, začala sa prvá oficiálna púť v Ľutine v dňoch 27. – 28. augusta 1855. Púte sa zúčastnili početné procesie pútnikov (približne desaťtisíc veriacich). V predvečer sa pri žriedle uskutočnilo posvätenie vody, tak večiereň s lítiou a spovedanie až do ranných hodín a ráno sa modlila utiereň. Počas svätej liturgie po evanjeliu prečítal jakubiansky farár Ján Chanath apoštolské breve o odpustkoch pre Ľutinu. Dňa 1. októbra 1855 prišiel Ľutinu i novo vysvätenú kaplnku navštíviť prešovský biskup Jozef Gaganec. Do roku 1866 bola Ľutina filiálkou farnosti Hanigovce, no udalosti Ľutinských zjavení spôsobili, že aj Ľutina dostala farára. Predošlý farár Štefan Rojkovič bol premiestnený do farnosti Drienica.³³³ V roku 1878 sa na hore začali stavať ďalšie kaplnky: svätej Anny, Svätého kríža a svätého Mikuláša pri prameni. V roku 1930 bola dokončená posledná z nich.³³⁴ V roku 1896 sa začalo s výstavbou nového chrámu a ešte v tom istom roku bola postavená aj strecha. Realizácia stavby bola na Jánovi Surínovi, cena za chrám bola vyčíslená na 15 000 zlatých. Chrám bol pre rôzne bližšie neurčené problémy dostavaný až v roku 1903, teda šesť rokov po plánovanom ukončení stavby.³³⁵ Dokončená stavba za pôsobenia farára Teodora Rojkoviča bola v roku 1903 posvätená prešovským biskupom Jánom Válayiom. Pôvodný drevený chrám svätého Kozmu a Damiána v tom čase stojaci v strede súčasnej farskej záhrady zhorel krátko pred jeho ukončením.³³⁶ V auguste 1942 prišli do Ľutiny sestry služobnice Nepoškvrnenej Panny Márie: sr. Eustachia Legnavská ako predstavená, sr. Justína Sidlárová a sr. Nádej Gavulová. Vtedy bývali v súkromnom dome u pána J. Semana, no už o rok 8. novembra 1943 posvätil prešovský biskup Pavol Peter Gojdič OSBM nový kláštor. Pri posviacke kázal sekretár vladyku Gojdiča a neskorší pomocný biskup Vasil' Hopko. Staviteľom kláštora bol Ing. František Dugás z Prešova.³³⁷

³²⁸ Ľutinské stretnutia 1994. In: Slovo. 1994, č. 16, s. 14; DANCÁK, František: Ľutina, s. 61; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 312.

³²⁹ PIUS PP. IX. Apoštolské breve pápeža (11. 5. 1855). PAPP, Štefan: Prečistá Panna Mária v dejinách, s. 8-14; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 53-54; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 43; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 516.

³³⁰ ČERVÍNKA, Jozef: Ľutina objektívom televíznej kamery. Odkaz Ľutiny pre dnešok. In: Slovo – časopis gréckokatolíckej cirkvi. Trnava : SSV, 1995, č. 21, s. 14-15; DANCÁK, František: Ľutina, s. 59.

³³¹ DANCÁK, František: Ľutina, s. 51; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 312.

³³² DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 44.

³³³ Ľutinské stretnutia 1994. In: Slovo. 1994, č. 16, s. 14; DANCÁK, František: Ľutina, s. 61-63; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 44.

³³⁴ BORZA, Peter: Mariánske pútnické miesto Ľutina od roku 1851 dodnes, 2008, s. 32; DANCÁK, František: Ľutina, s. 63.

³³⁵ DANCÁK, František: Ľutina, s. 64.

³³⁶ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 44; DANCÁK, František: Ľutina, s. 64.

³³⁷ ZBIHLEJOVÁ, Veronika: Kláštor v Ľutine. In: Slovo. 1991, č. 8, s. 8; DANCÁK, František: Ľutina, s. 64.

V októbri roku 1944 vyhlásil prešovský biskup Gojdič v Prešovskej eparchii mariánsky rok, ktorý bol slávnostne ukončený 28. augusta 1945, a to práve počas Ľutinského odpustu.³³⁸ Na sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky 28. augusta 1948 posvätil vладыka Gojdič a jeho pomocný biskup Hopko nový kláštor sestier služobníc. Počas tejto slávnosti pristúpilo k svätému prijímaniu množstvo ľudí, predpokladá sa, že až štyridsaťpäť tisíc a v podvečer tejto slávnosti odslúžil vладыka Gojdič moleben k Presvätej Bohorodičke. O dva roky sa stala udalosť, ktorá dramatickým spôsobom ovplyvnila existenciu Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Dňa 28. apríla 1950 na tzv. „Prešovskom sobore“ bola Gréckokatolícka cirkev násilne pripojená k Pravoslávnej cirkvi. Preto cirkev musela zmeniť svoju činnosť, stala sa tajne fungujúcou, ktorá musela mlčať. Vtom čase boli biskupi a kňazi vo väzeniach.³³⁹ Komunistická vláda zrušila mužské a ženské kláštory, a preto aj sestry služobnice museli kláštor opustiť. Kláštor bol zoštátnený.³⁴⁰ Tamojší kňaz Irenej Bačinský, ktorý vo farnosti účinkoval od roku 1930, nemohol ďalej vo farnosti pôsobiť ako kňaz Gréckokatolíckej cirkvi.³⁴¹ V roku 1968 bola činnosť Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku opäť povolená.³⁴² Ľutina sa stala miestom, kde sa veriaci mohli stretnúť, prehľbovať svoju vieru a verejne prejaviť príslušnosť k svojej Cirkvi.³⁴³ Situácia sa aj napriek spoločensko-politickým nátlakom štátu, ktorý bol vyvíjaný na pútnikov, začala zlepšovať a aj počet pútnikov narastal. Augustová odpustová slávnosť v roku 1968 sa konala za mimoriadne dramatických okolností, lebo bolo tesne po invázii vojsk Varšavskej zmluvy do Československa. Celý priebeh bohoslužieb a kázne bol rušený preletmi ťažkých bojových lietadiel.³⁴⁴ Po 21. auguste 1968 bola Gréckokatolícka cirkev až do 17. novembra 1989 len „trpená a trpiaca“.³⁴⁵

Do Ľutiny prišlo 24. augusta 1969 viac ako tridsaťtisíc pútnikov. Odpustovej slávnosti sa zúčastnili aj Mons. ThDr. Vasil' Hopko a Mons. Ján Hirka. Celá akcia bola kontrolovaná Verejnou bezpečnosťou.³⁴⁶ V rokoch 1981 – 1984 za účinkovania Cyrila Jančišina (1975 – 1991), dostala farnosť novú vonkajšiu aj vnútornú podobu. Spolu s veriacimi sa mu podarilo ešte za politicky nestabilných podmienok obnoviť budovu farského úradu a v rokoch 1981 – 1984 urobiť generálnu opravu chrámu.³⁴⁷ Autorom vnútornej maľby, okien, bohostánku a ikon vo svätyni je akademický maliar Mikuláš Klimčák. Ostatné zariadenie interiéru navrhol Ing. arch. Marián Sitarčík.³⁴⁸ Dňa 24. augusta 1986 slúžil sláv-

³³⁸ POTÁŠ, Marián: Dar lásky. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001, s. 95-96; DANCÁK, František: Ľutina, s. 65; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 44.

³³⁹ KOČIŠ, Gejza Jozef: Gréckokatolícky kalendár 1977. Michalovce : Spolok sv. Cyrila a Metoda, 1966, s. 64; DANCÁK, František: Ľutina, s. 67; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 44.

³⁴⁰ ZBIHLEJOVÁ, Veronika: Kláštor v Ľutine. In: Slovo, 1991, č. 8, s. 9; DANCÁK, František: Ľutina, s. 67.

³⁴¹ DANCÁK, František: Ľutina, s. 67.

³⁴² Stalo sa tak dňa 13. júna 1968 vládnym uznesením č. 205/1968 Zb. a vládnym nariadením č. 70/1968. ŠTURÁK, Peter: Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Československu v rokoch 1945 – 1989. Prešov : Petra, 1999, s. 152; DANCÁK, František: Ľutina, s. 67.

³⁴³ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 44.

³⁴⁴ DANCÁK, František: Ľutina, s. 68.

³⁴⁵ SEMAN, Ján: A znova žijeme. Prešov : Spolok biskupa P. P. Gojdiča, 1997, s. 71; DANCÁK, František: Ľutina, s. 68.

³⁴⁶ DANCÁK, František: Ľutina, s. 69.

³⁴⁷ „Z chrámu boli odstránené bočné oltáre, baldachýn nad oltárom, starobylé obrazy a iné. Niektoré z nich už neboli do chrámu vrátené.“ DANCÁK, František: Ľutina, s. 71.

³⁴⁸ Dejiny pútnického miesta Ľutina. Ľutina : Gréckokatolícky farský úrad v Ľutine, 1991, s. 12.

nostnú svätú liturgiu a kázal Mons. Ján Hirka.³⁴⁹ Na tejto púti sa zúčastnilo štyridsaťtisíc pútnikov, pričom celá akcia bola poznačená tvrdými opatreniami zo strany štátnych orgánov. Štátne orgány pripravili niekoľko odpútavacích akcií: diskotéku, cvičenie požiarnikov, vypnutie elektrického prúdu a iné.³⁵⁰

Prešovský ordinár Mons. Ján Hirka požiadal 8. mája 1987 pápeža Jána Pavla II., aby Ľutinský chrám povýšil na baziliku minor. V roku 1987 bol vyhlásený mimoriadny Mariánsky rok³⁵¹ a v jeho závere pápež Ján Pavol II. povýšil 22. júna 1988 Chrám Usnutia Panny Márie v Ľutine na Baziliku minor.³⁵² Na slávnostnej odpustovej bohoslužbe v dňoch 27. – 28. augusta 1988 Mons. Ján Hirka zverejnil apoštolské breve. Desiatky tisíc pútnikov neskrývali prejavy radosti spevom a potleskom. Pápež rozhodol predĺžiť Mariánsky rok v Prešovskej eparchii až do sviatku Nepoškvrneného počatia Panny Márie, teda do 8. decembra 1988.³⁵³

Po novembri 1990 sa začala generálna oprava celej mariánskej hory³⁵⁴ a od marca toho istého roku sa v Ľutine obnovila činnosť Kongregácie sestier služobníc Nepoškvrnenej Panny Márie.³⁵⁵ Do Ľutiny prišlo 9. septembra 1991 päť sestier služobníc zo Sládečkoviec. Keďže v prízemí kláštora bola ešte stále materská škola, sestričky bývali na poschodí kláštora.³⁵⁶ Čo sa týka hierarchie, v roku 1992 slúžil prvýkrát liturgiu nový prešovský pomocný biskup Mons. Milan Chatur CSsR.³⁵⁷

Na mariánskej hore počas odpustovej slávnosti roku 1995 bol už dobudovaný liturgický priestor podľa projektu Ing. arch. Juraja Osvalda.³⁵⁸ Kongregácia sestier služobníc Nepoškvrnenej Panny Márie 1. septembra 1999 po súhlase Ministerstva školstva Slovenskej republiky zriadila v Ľutine Cirkevnú materskú školu sestry Jozafáty; bola to prvá gréckokatolícka cirkevná škola na Slovensku.³⁵⁹

Vo štvrtok 1. mája 2003 sa v Ľutine uskutočnilo štvrté celoslovenské stretnutie bohoslovcov. Svätú liturgiu vtedy prvýkrát ako prešovský eparcha slúžil Mons. Ján Babjak SJ. Stretnutia sa zúčastnili aj apoštolský nuncius Mons. Józef Henryk Nowacki, Mons. Alojz Tkáč, košický arcibiskup-metropolita, Mons. Štefan Sečka, pomocný spišský biskup a Mons. Ján Hirka, emeritný prešovský biskup.³⁶⁰

Celoeparchiálna zbierka na rekonštrukciu baziliky sa konala 5. augusta 2007³⁶¹ a 19. augusta informoval správca farnosti dp. Peter Borza o rekonštrukčných prácach, konkrétne išlo o prístavbu dvoch bočných lodí a zväčšenie námestia pred bazilikou.³⁶² Na

³⁴⁹ Kronika otca ordinára. In: Slovo. 1986, č. 11, s. 15.

³⁵⁰ HLINKA, Anton: Sila slabých a slabosť silných. Zagreb : Grafički zavod Logos, 1989, s. 283-284.

³⁵¹ DANCÁK, František: Ľutina, s. 72.

³⁵² PAPP, Štefan: Prečistá Panna Mária v dejinách, s. 8-14; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 57-58; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 516; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 312.

³⁵³ DANCÁK, František: Ľutina, s. 73.

³⁵⁴ DANCÁK, František: Ľutina, s. 74.

³⁵⁵ DANCÁK, František: Ľutina, s. 74.

³⁵⁶ RUSNAČKOVÁ, Mária: Dejiny rehole Sestier Služobníc Nepoškvrnenej Panny Márie. Diplomová práca. Spišská Kapitula : Spišské Podhradie, 2001, s. 57.

³⁵⁷ DANCÁK, František: Ľutina, s. 77.

³⁵⁸ DANCÁK, František: Ľutina, s. 84.

³⁵⁹ Miesto kde sa vždy oplátí prísť. In: Slovo. 1999, č. 18, s. 10.

³⁶⁰ PETRÍK, Ľubomír: IV. púť bohoslovcov Slovenska. In: Očami hovorca. Päť rokov biskupskej služby vладыку Jána Babjaka SJ 1. Prešov : Petra, 2003, s. 51.

³⁶¹ Obežník Biskupského úradu Prešov, 2007, č. 6. bod 5.

³⁶² BORZA, Peter: Naše pútnické miesta: Ľutina. In: Slovo. 2007, č. 17, 18, s. 12-13.

dvadsiate výročie vyhlásenia baziliky minor v dňoch púte 16. – 17. augusta 2008 boli už dve nové lode prikryté a omietnuté, po skončení odpustu došlo k prepojeniu s hlavnou loďou. Počas púte v dňoch 15. – 16. augusta 2009 sa uskutočnila posviacka rozšírenej a obnovej baziliky minor, ktorá má po rozšírení 350 m². Púte sa vtedy zúčastnilo dvadsaťtisíc pútnikov. V pravej lodi, ktorá slúži ako farská kaplnka, sa nachádza zreštaurovaný ikonostas a oltár.³⁶³

V roku 2011 na tomto mieste pribudli dve nové kaplnky. Jedna je zasvätená blahoslaveným gréckokatolíckym mučeníkom, na ktorej vrchole je osadený umelecký reliéf od akademického sochára Otmara Olivu, ktorý pripomína vernosť gréckokatolíckeho kléru, rehoľníkov a veriacich, ktorú preukázali v utrpeniach počas komunistického režimu a vzkriesenie Gréckokatolíckej cirkvi v bývalom Československu v roku 1968. Druhá kaplnka je zasvätená svätému divotvorcovi Mikulášovi. Vladyka Ján Babjak SJ posvätil dvanásť nových spovedníc a obnovený kríž na skale nad areálom baziliky.³⁶⁴

Na žiadosť dp. Michala Leščišina, správcu baziliky, a s podporou Mons. Jána Babjaka SJ, prešovského arcibiskupa-metropolitu, bola bazilika pričlenená zvláštnym *putom duchovného príbuzenstva* k Bazilike Sancta Maria Maggiore v Ríme s privilegiom plnomocných odpustkov. Dekrét bol vydaný 9. júna 2010.³⁶⁵

4.16 Malá Poľana

Chrám v Malej Poľane, postavený v roku 1929, je zasvätený Narodeniu Presvätej Bohorodičky. Kostol bol postavený na mieste starého rozobratého kostola. Dnešná murovaná jednolod'ová stavba opakuje typ klasicistických kostolov so vstavanou vežou, zakončenou dvojitou barokovou cibul'ou. Starší drevený kostol bol prenesený do Hradca Králové. Za archieparchiálne pútnické miesto ho v roku 1940 ustanovil prešovský biskup Peter Pavol Gojdič OSBM. Je to pútnické miesto k úcte Božského Srdca Ježišovho. Blahoslavený biskup a mučeník Gojdič bol veľkým šíriteľom úcty k Božskému Srdcu. Odpušťová slávnosť je tu práve na tento sviatok.³⁶⁶

4.17 Malá Vieska

Malá Vieska je jedným z mnohých mariánskych pútnických centier, ktoré sa spájajú s tradíciou uctievania milostivého obrazu Póčskej madony. Mariánsky kostol bol v Malej Vieske postavený v roku 1803 na vyvýšenom mieste blízko lesa. Chrám je pekný a priestranný, postavený v neskorobarokovom štýle a do dnešného dňa do neho prichádzajú stovky pútnikov vo sviatok Narodenia Panny Márie. Pápež Gregor XVI. udelil v roku 1831 tomuto kostolu odpustky vo výročný deň púte. Kánonická vizitácie z roku 1775 o tamojšom zaznamenáva nasledovné údaje: „Patronátne právo nad týmto miestom malo mesto Košice, boli tam tieto strieborné votívne predmety: srdcia 8, nohy 7, oči 8, korunky 5, postavičky 6, zuby 2, obrázky 2, ruky 4, prstene 2, kost' 1, jazyk 1, krabička 1, kamienok 1, iných neidentifikovaných 78. Okrem toho sa tu nachádzali aj vóta zo zlata

³⁶³ DANCÁK, František: Ľutina, s. 101-102; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 312.

³⁶⁴ PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 316.

³⁶⁵ DANCÁK, František: Ľutina, s. 107-108; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 313.

³⁶⁶ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku II, s. 278; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 511.

a drahých kameňov v počte 23. Na obraze Panny Márie boli dvojce strieborných lúčov, veľkých strieborných lúčov, jeden okolo Panny Márie, druhý okolo Ježiša. Obraz bol korunovaný – strieborné korunky zadovážili košickí mešťania. Iné červené korunky kombinované so zlatom darovala grófka Čákiová. Obraz mal aj tretiu sadu koruniek. K obrazu patrilo niekoľko votívnych plášťov (šiat): 4 červené, 6 bielych, 7 čiernych, niekoľko ďalších.³⁶⁷

Pôvod tohto obrazu siaha do obce Póč v Maďarsku. Tento obraz sa u veriacich v Póči tešil veľkej úcte a o niekoľko rokov neskôr v nedeľu zo 4. novembra 1696 tri dni a tri noci slzil. Tento jav sa prerušil a opätovne obraz slzil po dobu jedenástich dní až do sviatku Nepoškvrneného počatia Panny Márie 8. decembra 1696. Keď zázračný pôčsky obraz z príkazu cisára Leopolda I. bol prenášaný do Viedne cez Košice, zastavil sa aj s celým sprievodom v Barci, kde túto situáciu využili jezuiti, ktorí dali urobiť dve kópie tohto obrazu. Jedna kópia ostala v Dóme svätej Alžbety a druhá kópia bola uložená najprv vo vtedajšom jezuitskom Kostole Najsvätejšej Trojice (dnes premonštrátsky kostol) a odtiaľ bol v roku 1773 prenesený do kostola v Malej Vieske, kde je uložený dodnes na hlavnom oltári.³⁶⁸

Milostivý obraz začali čoskoro navštevovať a vyhľadávať i Košičania. Medzi najznámejších pútnikov patrila Alex Jordánsky, významný košický rodák, kanonik, biskup, profesor a autor prvej publikácie o pútnických miestach Uhorska. Publikácia vyšla v bernolákovskej slovenčine v roku 1838. V tejto publikácii sa spomína, ako do Malej Viesky v roku 1774 putoval s rodičmi ako malý deväťročný chlapec.³⁶⁹

Božia Matka na zázračnom obraze pravou rukou ukazuje na dieťa, ktoré sedí vzpriamene, v ľavej ruke drží kvet a pravou žehná. Ikona Bohorodičky je napísaná podľa ikonopiseckej tradície východnej cirkvi, je jednoduchá, dôstojná, ba až obradne strnulá. Na jej tvári sú výrazne veľké oči, ktorými pozerá na dieťa a rukou ukazuje ako na kráľa. Ježišov kvet otočený kalichom hore vyjadruje prijímanie Božích darov.³⁷⁰

Pútnické miesto v Malej Vieske má jedinečnú polohu aj preto, lebo stojí na tichom mieste, ktoré človeka nielen priťahuje, telesne osviežuje, ale i duševne povznáša.³⁷¹ Kostol v Malej Vieske bol 29. júna 1999 potvrdený ako oficiálne pútnické miesto Košickej arcidiecézy.³⁷²

4.18 Michalovce

Chrám Svätého Ducha je materským chrámom redemptoristov byzantského obradu na Slovensku. Chrám je postavený v neogotickom slohu a postaviť sa ho podarilo v rekordne krátkom čase. Stavebné práce začali 2. júla 1934 a slávnostná posviacka bola 29. septembra 1935. Chrám v neobyzantskom slohu tvorí s kláštorom na Masarykovej ulici jeden komplex. Tento chrám pre svoje výhodné postavenie v meste a horlivých re-

³⁶⁷ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 107; AACass, KV, Družstevná n/H, 1775 B, s. 6-8.

³⁶⁸ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 107-108; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 30.

³⁶⁹ JORDÁNSKY, Alex: Krátky opis milostivých obrazov blahoslavenej Panni Marie Matky Božej, ktoré v kráľovstve Uherském, a patrícich k němu částkách a krajinách veřejně sa ctí. Bratislava, 1838, s. 20; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 108.

³⁷⁰ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 109.

³⁷¹ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 109.

³⁷² AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431.

redemptoristov už od svojich počiatkov slúžil ako východné pútnické miesto pre gréckokatolíkov zo Zemplína, ktoré gréckokatolíci často navštevujú. Barbarská noc z 13. na 14. apríla 1950 ukončila túto etapu požehnanej činnosti. Po likvidácii Gréckokatolíckej cirkvi objekty užívala Pravoslávna cirkev, ktorá si v Michalovciach založila samostatnú eparchiu. Redemptoristi kostol i kláštor prebrali späť v roku 1990.³⁷³

Chrám s kláštorom slúži ako centrum apoštolátu ľudových misií v srdci Zemplína. Stavba oboch komplexov si vyžadovala veľkolepé úsilie predstavených i rehoľníkov, medzi ktorými vynikal v horlivosti bl. Metod Dominik Trčka. Samotná kaplnka a kláštor, posvätené v roku 1931, kapacitne nepostačovali, preto postavili o necelých sedem rokov aj chrám. Chrám konsekroval 29. septembra 1935 mukačevský biskup Alexander Stojka spolu s biskupom Nikolajom Čarneckým CSsR. Chrám je postavený v neobyzantskom slohu s pôdorysom kríža, predstavuje typ tzv. byzantských centrálnych bazilík. Ramená kríža sú v exteriéri zdôraznené valenou klenbou a polkruhovo zakončenými štítmi. Štvorec kríženia dostáva akcent veľkým polygónom tamburu, ktorý je krytý nízkou kupolou. V interiéri vyniká veľkoplošná vnútorná výzdoba v podobe nástenných malieb na stenách i v kupole.³⁷⁴

Na tomto mieste sa okrem pútí konajú často aj kňazské vysviacky, no pútnikov na toto miesto privádzajú aj iné príležitosti. Odpust tematicky zameraný na obnovu kléru sa okrem sviatky Turíc koná aj na sviatok Ružencovej Panny Márie, tento je zameraný pre ctiteľov Matky Ustavičnej pomoci – nachádza sa tam Arcibratstvo Matky Ustavičnej pomoci. Od roku 2011 sú v bočnom oltári Božského Srdca Ježišovho uložené ostatky blahoslaveného hieromučeníka Metoda Dominika Trčku CSsR, prvého protoigumena gréckokatolíckych redemptoristov, staviteľa kláštora v Michalovciach a významného člena komunity; odpust na tento sviatok je 25. augusta. Tento rehoľný chrám bol v roku 2012 povýšený na baziliku minor.³⁷⁵

4.19 Obišovce

Kostol v Obišovciach bol vrátený do rúk katolíkov po dlhoročnom spore, ktorý sa tiahol od roku 1736 do roku 1768, respektíve 1770. Tento spor nadobudol veľký rozmer, do ktorého sa okrem jednoduchých ľudí zapojili aj zemepáni, stoliční predstavení, hajdúsi, sudcovia, farári, dekáni, biskupi, úradníci a ministri cisársko-kráľovských inštitúcií. Kostol v Kysaku, pod ktorého filiálku patrili aj Obišovce, patrili pred Tököliho povstaním do roku 1682 katolíkom. Počas Tököliho vzbury vyhnali protestanti katolíckeho farára, ktorý následne odišiel do Poľska a od roku 1683 zaujali kostol v Kysaku evanjelici. Evanjelickí kazatelia pôsobili s prestávkami aj vo filiálkach Obišovce a Trebejov do roku 1731, keď farníci vyhnali svojho predikanta Jána Kedera.³⁷⁶ Hneď potom sa sídlo evanje-

³⁷³ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Lubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 323; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 135-136.

³⁷⁴ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 136.

³⁷⁵ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Lubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 323; Obežník Košickej eparchie. 1997, roč. 1, č. 1, bod 6, zo dňa 9. 6. 1997; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 135.

³⁷⁶ AACass, Košice, Ecclesiae, scholae, campanae, etc. ab A catholicis...in Cottu Sáros, AT, da/1; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 224-225; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in 1943, s. 82.

lickej fary prenieslo do Obišoviec.³⁷⁷ Viacerí obišovskí zemepáni katolíckeho vyznania týmto vzniknutým stavom neboli spokojní, pretože sa ipso facto stali svetskými patrónmi evanjelického kostola a fary. Preto od štyridsiatych rokov 18. storočia vyvíjali úsilie, aby sa kostol i fara vrátili katolíkom. Jedným z prvých barónov, ktorý sa o to viackrát pokúšal, bol barón Imrich Stárai, ktorý býval v Chabžanoch. Listom z 23. apríla 1743 požiadal biskupa Barkóciho, aby pomohol vrátiť kostol v Obišovciach späť katolíkom.³⁷⁸ Týmto listom žiadal biskupa o pomoc a podporu akcie komposesorátu, ktorý už niekoľko dní pred tým poslal žiadosť Márii Terézii. Členovia tohto komposesorátu žiadali cisárovnú, aby poslala Šarišskej župe rezolúciu, na základe ktorej by župan mohol odovzdať obišovský kostol katolíkom. Táto žiadosť bola odôvodnená tým, že všetci patróni sú katolíkmi a kostol stojí v blízkosti kúrie, v časti obce Putnok. Členovia komposesorátu v liste zdôraznili fakt, že obišovský kostol bol okupovaný bez vedomia a súhlasu patrónov, a že je všeobecne známe, že pred asi osemdesiatimi rokmi (okolo roku 1663) bol postavený poľskými kvestormi a zasvätený úcte svätého Martina. Pisatelia poukázali na Karola VI., ktorý vydal mandát v prospech Františka Andrášiho, ktorý na základe tohto mandátu získal späť kostol v Monoku. Žiadosť okrem Imricha Stáraiho podpísali aj zemepáni František Görgei, Pavol Šemšei st., Ján Okoličáni, Imrich Zombori a Gabriel Füzi.³⁷⁹ Zemepáni katolíckeho vyznania združení v komposesoráte neúnavne písali listy Šarišskej župe, biskupovi aj cisárovnjej. Aj napriek tomu, že sa ich úsilie zdalo daromné, napísali v roku 1747 jágorskému biskupovi Barkócimu, aby im v Obišovciach dovolil postaviť nový kostol. V liste stojí, že ich kňaz (dvorný kaplán) slávi bohoslužby v drevenej stodole.³⁸⁰ Stoličný súd Šarišskej stolice vyšetroval vzbury obišovských protestantov, ktoré vyvolal učiteľ Milan Varga. Pri vyšetrovaní svedčil aj katolícky kňaz Ján Pribóci,³⁸¹ ktorý slúžil obišovským katolíkom, neskôr bol v rokoch 1750 – 1754 farárom v Drienove.³⁸² V tejto záležitosti svedčil v roku 1750 pred súdnou tabuľou Spišskej župy bývalý evanjelický predikant z Kysaku a Obišoviec Ján Keder, ktorý v spomínanom roku bol už katolíckym licenciátom, teda konvertoval, bol administrátorom kostola vo Vydrníku. On a jeho žena Alžbeta vydali svedectvo, že kostol v Kysaku pred Rákociho povstaním, teda pred rokom 1705 bol katolícky a až v rokoch 1715 – 1730 prešiel pod správu evanjelikov. Podľa ich svedectva bol za Rákociho povstania do Obišoviec uvedený prvý protestantský predikant Andrej Šterba, ktorý tam pôsobil asi tri roky, po ňom v Obišovciach pôsobil Peter Braxatoris, ktorý tam účinkoval až do roku 1715. Kostol bol vtedy *in statu deserto*. V roku 1730 opravili miestni obyvatelia kostol v Obišovciach a vtedy zemepáni Karoli a Stárai previedli na katolíkov aj kostol v Kysaku. Toto svedectvo je potvrdené Kederom aj v roku 1755. O tom, že kostol bol kedysi katolícky, svedčí aj fakt, že luteráni slávili najbližšiu

³⁷⁷ ULIČNÝ, ml. Ferdinand: Reformácia v Šarišskej stolici do konca 18. storočia. In: ACEP II, s. 73; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 225; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 82.

³⁷⁸ AACass, Košice, Ecclesiae, scholae, campanae, etc. ab A catholicis...in Cottu Sáros, AT, da/2; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 225.

³⁷⁹ AACass, Košice, Ecclesiae, scholae, campanae, etc. ab A catholicis...in Cottu Sáros, AT, da/3. „Najstaršie časti rim. kat. kostola v Obišovciach sú románske. Za reformácie muselo dôjsť k jeho čiastočnej dezolácii a v 17. storočí bol rekonštruovaný, alebo prestavaný. Iste nebol okolo roku 1663 postavený od základov ako úplne nový. Ďalšie prestavby a štýlové úpravy zaznamenal aj nasledujúcich storočiach.“ SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 225.

³⁸⁰ AACass, Košice, Ecclesiae, scholae, campanae, etc. ab A catholicis...in Cottu Sáros, AT, da/7; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 225.

³⁸¹ AACass, Košice, Ecclesiae, scholae, campanae, etc. ab A catholicis...in Cottu Sáros, AT, da/8; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 225.

³⁸² A kassai százéves, I., s. 388; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 225.

nedeľu okolo sviatku svätého Martina na spôsob odpustu, svedčí o tom vyšetrovací aj spis Šarišskej župy z roku 1755. V spise ďalej stojí, že iba pred rokom či dvoma luteráni vynesli z kostola obraz svätého Martina, nespálili ho, ale zato ho uložili na nejakom neznámom mieste, alebo ho zničili nejakým iným spôsobom. Spory medzi katolíkmi a evanjelikmi opäť vypukli v 60. rokoch 18. storočia, keď v Obišovciach pôsobil protestantský predikant Ján Pruni. Najprv sa na neho sťažoval Vojtech Karnafer, ktorý pôsobil ako katolícky farár vo Veľkej Lodine, kvôli tomu, že krstil, sobášil a vykonával náboženské obrady nie iba pre svojich farníkov. Veľkolodinský farár žiadal biskupa, aby vicearcidiakonovi Matejovi Flaškajovi poslal mandát, s ktorým by mohol proti menovanému začať šetrenie. Svedectvo Vojtecha Karnafera nebolo ojedinelé a podporili ho aj ostatní katolícki kňazi, ktorí pôsobili v okolitých farnostiach. Vo svojich listoch uvideli aj mnohé biskupské práva a kráľovské rezolúcie či mandáty, ktoré kazateľ porušoval tým, že neoprávnene krstil, sobášil, pochovával a vyberal štolárne poplatky. V roku 1763 tento kazateľ znesvätil sviatok svätého Vojtecha, ktorý bol uhorským sviatkom a v kostole vyhlásil, že na sviatok obišovského patróna svätého Martina sú dovoľené všetky práce. Latinský symbol „IHS“ nachádzajúci sa v kostole nechal prepísať hebrejskými písmenami, z kostola nechal odstrániť obraz Panny Márie a nahradil ho obrazom Najsvätejšej Trojice. Tieto obvinenia boli podpísané farármi Matejom Pažickým zo Sedlíc, Martinom Lovasom z Chabžian, Pavlom Leškom z Brestova, Andrejom Višňovským z Drienova, Jurajom Kyselom z Petrovian, Jozefom Plačkom z Kostolian nad Hornádom a Petrom Kasperom z Radačova.³⁸³ Ján Maďarič, kaplán Alžbety Šemšeiovej, zostavil v roku 1765 písomnú formu pre obišovský komposesorát, na základe ktorého mohli zemepáni žiadať vrátenie kostola katolíkom a súčasne vypudiť Pruniho.³⁸⁴

Keď sa v roku 1767 urobil súpis katolíkov a protestantov v Obišovciach, katolíci boli len v malej prevahe. Vicearcidiakon Matej Flaškaj o katolíkoch biskupovi napísal, že sú ako filiálka spravovaní z Drienova, kde v júli roku 1767 pôsobil prešovský františkán Romuald Markovský. Jeho spolubrat Chryzológ Murín býval v dome Görgeiovcov v Obišovciach a sviatosti či omše sa katolíckym veriacim vysluhovali v drevenej šope. Šarišská župa po svojom zasadaní 15. júna 1768 žiadala obišovského predikanta, aby podľa kráľovského mandátu faru opustil a vrátil ju späť katolíkom. V tomto období, nevedno z akej príčiny, vyhorela drevená fara obišovského kazateľa. Evanjelickí veriaci z Trebejova zhromažďovali drevo z pánskych lesov na jej postavenie. Toto bolo pravdepodobne vhodnou príležitosťou pre úrady, ktoré využili nepriaznivú situáciu kazateľa. Celý spor sa vyšetroval v júli 1768. Vyšetrovanie viedol šarišský podžupan Mikuláš Gomboš a stoličný sudca Pavol Zombori. Zo spisu sa možno dozvedieť, že komposesori sa viackrát stretávali v kúrii Görgeiovcov a kvôli ich bezpečnosti prichádzali s nimi aj stoliční hajdúsi. Dvaja z nich boli Šarišania a jeden z nich pochádzal zo Spiša. Prítomnosť týchto hajdúchov provokovala protestantov a skončilo sa to bitkou. V momente, keď chceli hajdúsi použiť pušky, zasiahli zemepáni, takže k streľbe nedošlo. Hajdúsi a pravdepodobne aj ich protivníci niekoľko úderov predsa len dostali.³⁸⁵ Protestanti boli neústupčiví a za svoju vec sa vedeli aj pobiť. Z vyjadrení svedkov vidno, že sa vyhrážali bitkou, vypálením, ba aj smrťou. Na strane katolíkov však boli kráľovsko-cisárske nariadenia. Tak tomu bolo aj v prípade obišovskej fary. Z listu vicearcidiakona Mateja Flaškaja, ktorý napísal 3. októbra 1769 list biskupovi Esterházim, sa možno dozvedieť, že šarišský župný fiškál vyhostil predikanta z Obišoviec a na miesto katolíckeho farára tam bol

³⁸³ „Pri menoslove nie je jasné kde pôsobil Jozef Plačko (Platzsko). Uvádza sa ako „Szent-ivániensis“, má to však byť pravdepodobne „Szent-istvaniensis“, t. j. kostoliansky.“

³⁸⁴ SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 226-227.

³⁸⁵ SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 227.

provizórne ustanovený dvorný kaplán (*capellanus aulicus*). Čakalo sa totiž na patronátny návrh farára, ktorého by biskup kanonicky potvrdil. Kostol v Obišovciach bol vrátený katolíkom 1. októbra 1769 v prítomnosti arcidiakona Jána Schmelcera, prvú omšu tam slávil spomínaný prešovský františkán. Celá akcia sa udiala za asistencie stoličných hajdúchov.³⁸⁶

Obnovený kostol bol po vrátení zasvätený Ružencovej Panne Márii, hlavná fasáda dostala vonkajšiu podobu v roku 1865, riešená bola na spôsob neogotických stavieb so stupňovitým oblúčikovým vlysom a dvoma slepými arkádami medzi konzolami veže. Vnútorne zariadenie kostola pochádza z roku 1888, hlavný oltár, bočné oltáre a kazateľnica pochádzajú z tej istej rezbárskej dielne.³⁸⁷

V roku 1775 sa v kánonickej vizitácii sa spomína patrocinium Ružencovej Panny Márie, no ako pútnické miesto sa Obišovce v tomto roku a ani v roku 1811 nespomínajú a nespomína sa ani žiaden milostivý obraz.³⁸⁸ Anton Medvec konštatuje, že existuje presvedčenie, že pri rozširovaní mariánskej úcty v Obišovciach zohrali úlohu františkáni, medzi ktorými boli aj bratia z Poľska.³⁸⁹ Táto teória je do istej miery napadnuteľná, pravdepodobne súvisí s nižšie citovanou teóriou o pôvode obrazu z poľského Tarnova. Kult Panny Márie Ružencovej šíria v prvom rade dominikáni, a tí pôsobili v Košiciach, čo je pomerne blízko. Františkáni mohli v Obišovciach vykonávať kňazskú službu, ale šírenie kultu Ružencovej Panny Márie je pomerne nezvyčajné.

Jedna z viacerých legend okolo vzniku pútnického miesta v Obišovciach a okolo pôvodu obrazu Panny Márie hovorí, že pôvodný obraz visel v Drienove a počas reformácie po obsadení kostola kalvínmi bol odtiaľ vyhodený a obyvatelia Obišoviec ho preniesli na horu Putnok. Anton Medvec konštatuje, že jedna časť legendy je pravdivá a druhá nie. Pri pátraní v inventároch kostolov drienovskej farnosti sa skutočne našiel obraz Panny Márie v drienovskom kostole, kde visel v bočnom sanktuáriu a spomína sa ako drevená ikona Panny Márie. Visel tam ešte v roku 1811, teda vyše pol storočia po tom, čo bol kostol v správe kalvínov (v ich rukách bol do roku 1759), teda časť legendy o vyhodení obrazu kalvínmi je zrejme nepravdivá. Podľa Antona Medveca to bolo skôr opačne, pripúšťa totiž teóriu, že obraz visel v Obišovciach už v 18. storočí. Ján Pruni v roku 1763 obraz Panny Márie z obišovského kostola odstránil a nahradil obrazom Najsvätejšej Trojice. Nevie sa, či bol obraz prenesený do kostola v Drienove a potom späť prenesený do Obišoviec. Stať sa tak malo až po roku 1811.³⁹⁰ Autor knihy *Koleso času. Obišovce* konštatuje, že prenášanie častí inventárov medzi kostolmi nebolo nič nezvyčajné.³⁹¹ V skutočnosti je to tak, že vymieňanie inventáru medzi kostolmi nebolo bežnou vecou a podobné prípady sa na území súčasnej Košickej arcidiecézy nestávali, nie sú však vylúčené. Navyše podľa najnovších výskumov obraz v Obišovciach nie je historický, je papierovou púťovou kópiou nalepenou na plátne,³⁹² nejde o drevenú ikonu.

O existencii pútí k milostivému obrazu Panny Márie hovorí legenda, že keď tade pútnici kedysi dávno viezli obraz Panny Márie z Tarnova, tak na mieste, kde stojí dnešný obišovský chrám, voz s koňmi zastal a ďalej sa nepohol. Aj napriek námahe sprievod sa

³⁸⁶ AACass, Košice, Ecclesiae, scholae, campanae, etc. ab A catholicis...in Cottu Sáros, AT, da/34; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 228.

³⁸⁷ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 112.

³⁸⁸ AACass, KV, Drienov, 1775, 1811; MEDVEC, Anton: *Koleso času. Obišovce. Obišovce* : MKV-PRESS, Košice, 2014, s. 205-206.

³⁸⁹ MEDVEC, Anton: *Koleso času. Obišovce*, s. 206.

³⁹⁰ AACass, KV, Drienov, 1811; MEDVEC, Anton: *Koleso času. Obišovce*, s. 206-207.

³⁹¹ MEDVEC, Anton: *Koleso času. Obišovce*, s. 206-207.

³⁹² SUČKOVÁ, Jana Vianea: Rozhovor. Prešov 14. 9. 2013.

nemohol pohnúť, preto sa rozhodli nechať obraz „zvláštnou žiarou žiariaci“ na ned’alekom strome a od toho času k nemu začali putovať mnohí veriaci.³⁹³ Tento obraz určite nepochádza z Trnava, je to kópia Trnavskej Panny Márie, čo je zreteľne viditeľné na texte, ktorý je nalepený na druhej strane obrazu; tento nápis sa pôvodne nachádzal pod púťovým plagátom, ktorý je nalepený v prednej časti obrazu. Zámena slova Tyrnavia (Trnava) so slovom Tarnov je najpravdepodobnejším vysvetlením, prečo došlo ku skomoleniu tradície. Neveľký posun skomolenia od Tyrnavia k Tarnovia svedčí, že táto tradícia je mladá, má len niekoľko generácií a reálne vznikla v 19. storočí.³⁹⁴

Existuje aj ďalšia legenda, ktorá hovorí o tom, že obraz bol v pôvodnom farskom kostole v Drienove. Za čias reformácie ho získali protestanti, ktorí mali vo zvyku posvätné obrazy vyhadzovať. Obraz Panny Márie poškodili šľahnutím biča, čo je vidieť v podobe krvavých stôp na lícach Madony. Zbožní veriaci obraz zachránili a odniesli do ned’alekých Obišoviec a zavesili na strom.³⁹⁵ Aj táto legenda je napadnuteľná. Obraz je podľa reštaurátorky len litografiou z 19. storočia, na ktorej sú odhalené časti (tvár a ruky) domalované olejovou farbou a spomínané kvapky krvi v skutočnosti nie sú krvou, ale nejakou inou, neolejovou farbou. Rovnako treba zvážiť fakt, litografia je mladšia než rabovanie kostolov a profanácia sakrálnych obrazov, veď kostol v Obišovciach bol katolíkom vrátený ešte v roku 1769, čiže skôr.³⁹⁶ Zázračný legendický topos by sa dal považovať za vierohodný iba vtedy, ak by sa dokázalo, že pred súčasným obrazom v minulosti existoval ešte nejaký starší. Historická pamäť sa ale nezachovala, a nie je ani správa, že by vierohodnosť nejakého zázraku spojeného s obrazom bola potvrdená šetrením diecézneho biskupa či iných vierohodných svedkov.

Iná tradícia spomína zásluhu šľachtického rodu Mariášiovcov, ktorí boli tunajšími patrónmi a od začiatku 19. storočia obývali obišovský kaštieľ. Zrejme oni dali v roku 1865 v Obišovciach postaviť nový kostol s kryptou, do ktorého pochovali príslušníkov svojho rodu. Pre ich rod bola charakteristická úcta k Panne Márii a práve tento rod mal na budovaní pútnického miesta značnú zásluhu.³⁹⁷ Zemepáni sa bežne pohybovali po krajine a Trnava má dodnes povest’ silného mariánskeho miesta, na ktoré putovali všetci katolíci, ktorí mohli. Odtiaľ si priniesli kópiu obrazu, ktorý zavesili v kostole. Obraz Trnavskej madony si aj tu získal úctu, ktorá prerástla miestny význam.

Dnes nevedno, po akom čase začali do Obišoviec prichádzať prví pútnici, muselo sa tak stať až po roku 1811, pretože kánonická vizitácia púte ani pútnikov nespomína. Určite sa tak nestalo zo dňa na deň, ale kým sa obec a chrám dostali do povedomia, trvalo to nejaký čas. K rozvoju pútnického miesta na konci 19. storočia prispela aj železnica, ktorá vedie okolo sanktuária. V *Storočníci Košického biskupstva* z roku 1904 sa už Obišovce spomínajú ako vyhľadávané pútnické miesto. Obišovce sa dostali aj na stránky novín, časopisov a kalendárov. Ján Straka v roku 1931 sa o Obišovciach zmieňuje v *Pútniku svätovojeťšskom*.³⁹⁸ V tom čase existovalo pri kostole aj Bratstvo Ružencovej Panny Má-

³⁹³ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: *Pútnické miesta Slovenska*, s. 110.

³⁹⁴ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: *Pútnické miesta Slovenska*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 110; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 177; SUČKOVÁ, Jana Vianea: Rozhovor. Prešov 14. 9. 2013.

³⁹⁵ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: *Pútnické miesta Slovenska*, s. 110.

³⁹⁶ SUČKOVÁ, Jana Vianea: Rozhovor. Prešov 14. 9. 2013; AACass. Košice, Ecclesiae, scholae, campanae, etc. ab A catholicis...in Cottu Sáros, AT, da/34; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 228.

³⁹⁷ MEDVEC, Anton: *Koleso času*. Obišovce, s. 207.

³⁹⁸ MEDVEC, Anton: *Koleso času*. Obišovce, s. 207-210.

rie, ktoré bolo založené 1. januára 1923.³⁹⁹ Napriek tomu, že Obišovce boli vyhľadávaným pútnickým miestom, tunajšia kapelánia nebola obsadená kňazom. V rokoch 1932 – 1938 spravovali kapelániu františkáni z Prešova. Spravovanie františkánov skončilo v roku 1942 pridelením riadneho administrátora Dr. Emila Stacha. V tom čase už zúrila druhá svetová vojna. Zvlášť táto vojna sa dotkla tunajšej kapelánie i chrámu. Kostol aj fara ostali po prechode frontu poškodené.⁴⁰⁰ Po skončení vojny veriaci len veľmi ťažko znášali poškodenie kostola sovietskymi vojakmi. Prvá svätá omša sa v kostole odbavila až na Kvetnú nedeľu 1945. Kostol bol zrenovovaný do konca septembra 1945. Celkové náklady na opravu sa vyšplhali na 250 000 Kčs. Sestry dominikánky z Petrovian obliekli obraz Panny Márie do nového rúcha a vyfutovali aj vojakmi zdevastovaný svätostánok. Obnovený Kostol Ružencovej Panny Márie bol slávnostne posvätený počas októbrovej odpustovej slávnosti biskupom Jozefom Čárskym. Po rokoch vojny sa púte do Obišoviec znovu obnovili.⁴⁰¹

Po roku 1948 sa odpusty smeli konať len so súhlasom štátnej moci, o ktorú spočiatku nikto nežiadal, čo malo za následok trestné oznámenia zo strany Štátnej bezpečnosti.⁴⁰² Odpust v roku 1952 sa konal bez šiatrov a predajcov. Z odpustkových milodarov veriaci začali stavať v jeseni 1952 na základoch starej stodoly kaplnku, ktorá mala slúžiť na slúženie malých svätých omší; táto kaplnka bola v tichosti posvätená v máji 1953.⁴⁰³ V polovici šesťdesiatych rokov na margo náboženskej situácie v obci zaznamenal Dr. Stach v Historii domus tento zápis: „Náboženský život vo farnosti upadá. Mládež sa odťahuje od sviatostí a zostáva v náboženstve ľahostajná. Sú prípady, že i vieru daktorí už celkom stratili.“⁴⁰⁴ Po smrti Dr. Stacha prebral 1. mája 1969 kaplánu ThDr. Jozef Pavlovič, ktorý v Obišovciach pôsobil 14 rokov. Do dôchodku odišiel na jeseň 1982. V decembri 1983 začali Obišovce spravovať kapláni z Dómu svätej Alžbety v Košiciach. Neskôr v roku 1984 bol na kaplánu do Obišoviec menovaný Stanislav Stolárik, neskorší biskup. V roku 1987 sa po osemnástich rokoch uskutočnila slávnostná svätá omša vonku. V roku 1990 z Obišoviec odišiel Stanislav Stolárik. V nasledujúcom období sa kňazi v Obišovciach veľmi rýchlo striedali. Medzi rokmi 1990 – 2002 sa vystriedali Andrej Jura z Veľkej Lodiny, František Doľák, Michal Vaško, Jozef Krištof, Albín Senaj ml. a Jaroslav Šebastián Gajdoš OPraem.⁴⁰⁵

Obišovce boli 1. júna 1998 povýšené Mons. Alojzom Tkáčom na samostatnú farnosť s filiálkami Kysak a Trebejov. Od roku 2002 bol za farára v Obišovciach menovaný duchovný správca Juraj Valuš.⁴⁰⁶ Obišovce boli potvrdené ako oficiálne pútnické miesto Košickej arcidiecézy v roku 1999.⁴⁰⁷ Dňa 1. októbra 2011 boli Obišovce povýšené na diecéznu svätyňu Košickej arcidiecézy.⁴⁰⁸

Od roku 2004 sa každú prvú sobotu mesiaca v Obišovciach konajú pravidelné fatické soboty pre celú arcidiecézu, na ktorú prichádzajú veriaci zo všetkých dekanátov.

³⁹⁹ MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 210.

⁴⁰⁰ MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 210-211.

⁴⁰¹ AFÚ Obišovce, Historia domus, s. 19; MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 211-212.

⁴⁰² AFÚ Obišovce, Historia domus, s. 45; MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 213.

⁴⁰³ AFÚ Obišovce, Historia domus, s. 63, 65; MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 215.

⁴⁰⁴ AFÚ Obišovce, Historia domus, s. 105; MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 217.

⁴⁰⁵ AFÚ Obišovce, Historia domus, s. 117, 127, 135, 137, 133, 165, 169, 175-177; MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 218-220.

⁴⁰⁶ MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 220-221.

⁴⁰⁷ TKÁČ, Alojz: Dekrét o ustanovení pútnických miest. (29. 6. 1999); AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431.

⁴⁰⁸ ACAC č. 4 z 26. 8. 2011, bod 4, s. 25.

Keďže Obišovce ležia medzi Košicami a Prešovom, sú navštevované mnohými pútnikmi.⁴⁰⁹ Od 1. októbra 2011 sa kostol v Obišovciach stal diecéznou svätyňou.⁴¹⁰

Bardejovský farár Gejza Žebrácky vydal v roku 1919 modlitebník, v ktorom je zachovaná pieseň k Obišovskej Panne Márii:

Vikvitla ruža v obišovskom chrame – krásne še škeve na svatim oltare – Maria Maria – Maria z ruži kvet – na tebe vola cali široki svet.

Ten chram zahrada ruženca svateho – braca a sestri vstupujeme do ňeho – Maria atď.

Ta zahrada je Ružanskej Kralovni – kdze kvitňu ruže prelubeznej voni – Maria atď.

Zahradna brana zo zlata čisteho – tam ona čeka criteľa svojeho – Maria atď.

Brana bez zamku ľehko tam možeš prisc – maj čiste šerdco ruža v nej možeš bic – Maria atď.

Tam ce and'eli pekne privitaju – a medzi ružezahradníci daju – Maria atď.

Zahradníca je tota ruža mila – ktora nam tutak ľubežne vikvitla – Maria atď.

Posmešme do nej – bratre šestro mila- ňeb ju kralovna sama zhotoviľa – Maria atď.

Te drahe ruže, ktore v nej vikvitňu – zos milu voňu ku ňebu še dzvihňu – Maria atď.

Predraha rosa z ňeba na ňich pada – obživuje jich pomoc jim dodava – Maria atď.

Zahradníca jich svu rosu políva – a pred Ježiša jich voňu prescira – Maria atď.

Zahradne udi viju z ružoch veňec – svojej Kralovnej modľa še ružaňec – Maria atď.

Bratri ružaňec do ruk svich vežmíme – zdravaš Maria takto še modlíme – Maria atď.

Kdiž še modlíme tento svati žoltar – složíme veňec Marii na oltar – Maria atď.

A tak zvolajme zdravas budz Kralovna – tehoto venca najhodnějša Panna – Maria atď.

Tvoja čistota pred Bohom tak mila – že ce vivoľi Matku sveho Sina – Maria atď.

S tím ši še stala – a i Matka naša – nam darovana od Pana Ježiša – Maria atď.

Za to o Matko prjmi nas za ditki – bisme mohl'i bic v tvej zahradze kvitki – Maria atď.

A ked nam pridze posledna hodzina – pridz nam k pomoci – Matko naša mila – Maria atď.

Lebo ľem v Tebe všecku nadej mame – že ce uzreme v tvej ňebeskej slave – Maria atď.

*Rač na tam dovesc skerz Sina svojeho – bisme na veki vidzeľi tvar jeho – Maria atď.*⁴¹¹

4.20 Podčičva

Medzi najobľúbenejšie pútnické miesta na severe Zemplína patrí aj obec Podčičva, kde sa dodnes koná odpustová slávnosť na sviatok Povýšenia Svätého kríža.⁴¹² Biskup František Barkóci navštívil Podčičvu v piatok 4. júla 1749.⁴¹³ Vo vizitačnom protokole sa nachádza tento zápis: „Rímskokatolícka filiálka farnosti Ondavské Matiašovce. Toto miesto 4. júla 1749 osobne navštívil jágerský biskup František Barkóci, ktorý v kaplnke Povýšenia Svätého kríža, postavenej jeho predkami, odslúžil omšu.“⁴¹⁴ Plnomocné odpustky boli udelené na sviatok patrocínia na sedem rokov. Prichádzalo sem množstvo pútnikov. Na skale nad kaplnkou stál kríž s korpusom. K latiníkom prichádzal kaplán z Tovar-

⁴⁰⁹ ACAC 3 z 28. 6. 2004, bod 8; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 110.

⁴¹⁰ ACAC č. 4 z 26. 8. 2011, bod 4, s. 25.

⁴¹¹ Katolicki cirkevní Spevník pre svojich farníkovch bardiovských Géza Zsebráczky dekan – farár. S odobrením Ordinariadu koššického pod číslom 1124/1919. Vytiskla Spoločenská knihtiskárna v Kroměříži, Morava, 1919, s. 214-216; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 277.

⁴¹² AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 148; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 93.

⁴¹³ ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 19.

⁴¹⁴ „Locum hunc ... 4a julii accesimus, et capellam sub haereditario castro nostro Csicsva per majores nostros in memoriam Exaltationis S. Crucis DNJC fundatam, praemisso his missae sacrificio canonice visitavimus.“ AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 217; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 88.

ného a k uniatom presbyter zo Sedlísk. Pri moste cez Ondavu stála socha svätého Jána Nepomuckého.“⁴¹⁵

4.21 Prešov – Kalvária

Prešovská Kalvária hľadá na mesto zo západnej strany a patrí medzi krajinárske, kultúrne, historické a duchovné dominanty, ktoré svedčia o duši Prešova. Sväté vrchy a kalvárie ako predmet katolíckeho kultu sa v Uhorsku nemohli dlho budovať ani rozvíjať. Tento záujem do Uhorska priniesli až jezuiti v čase rekatolizácie. Toto bol prvý zásadný rozdiel od ostatných európskych krajín, pretože inde sa kalvárska tradícia spájala s františkánmi, a nie jezuitami. Františkáni sa totiž starali o pútnické miesta v Svätej zemi a táto duchovnosť im bolo blízka, pretože ich zakladateľ svätý František bol prvým stigmatizovaným svätcom a na vlastnom tele zakúšal bolesti Krista na kríži.⁴¹⁶ Zakladanie kalvárií pôvodne do jezuitskej charizmy nespádalo, no Spoločnosť Ježišova dokázala naplno prijať a využiť v rámci pastoračie barokovú zbožnosť v rámci *pietas Austriaca*.⁴¹⁷ Sedemnásť a osemnásť storočie bolo časom zrodu novej spirituality. Kultúrne nastali nové časy, duchovné kresťanstvo ostalo takým istým, teda „s očami upretými na Ježiša, pôvodcu a zavŕšiteľa viery“ (Hebr 12, 2). Zo stredoveku pochádzajú kalvárie nachádzajúce sa vo víťazných oblúkoch gotických chrámov. Je tomu tak nielen v Prešove⁴¹⁸ ale i v Bardejove, Košiciach a okrem toho sa vo farských kostoloch nachádzali aj Božie hroby.⁴¹⁹ V európskom kontexte znamenalo 18. storočie pre Cirkev pátranie po duchovnom prístave, kam by mohol človek bezpečne zakotviť. Baroková zbožnosť bola reakciou nielen proti reformovaným cirkvám, ale tento druh zbožnosti bol reakciou na renesančné pôžitkárstvo, intelektualizmus a zosvetštenie cirkevných kruhov.⁴²⁰ Cirkev začala takmer všade budovať nové štruktúry nie na zelenej lúke, ale získavaním si svojho niekdajšieho postavenia.⁴²¹

Početnosť diecézneho kléru katolíkov bola po reformácii veľmi nízka a viazaná skôr na miesta, kde boli významné fundačné majetky. Na druhej strane sa potreboval racionálny prvok doplniť o duchovný život. Tento aspekt ponúkali práve rehole. Okrem ideového zázemia a misijného nadšenia mali rehole relatívne dostatočný počet členov a prostriedkov, aby nielen vytlačili protestantskú vieru, ale šli do takých foriem náboženského života, ktoré by veriacich oslovili aj v budúcnosti.⁴²² Medzi rehole, ktoré sa v Uhorsku podieľali na rekatolizácii, patrili jezuiti, františkáni a pavlíni. Častokrát získali

⁴¹⁵ AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 217; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 88.

⁴¹⁶ BUJAK, Adam: Arcybratstwo męki Pańskiej. Kraków : Biały Krug, 2007, s. 61; ZUBKO, Peter: Prešovská kalvária, s. 10.

⁴¹⁷ ZUBKO, Peter: Prešovská kalvária, s. 10.

⁴¹⁸ „Kalvária v Konkatedrále sv. Mikuláša nie je pôvodná, ale bola sem premiestnená na začiatku 19. storočia z pôvodného minoritského kostola (dnešná gréckokatolícka katedrála) s troma ďalšími oltármi a sédesom.“ ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia, s. 143; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 95-96; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 10.

⁴¹⁹ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 10.

⁴²⁰ NEŠPOR, Zdeněk: Náboženství na prahu nové doby. Česká lidová zbožnost 18. a 19. století. Ústí nad Labem : Albis international, 2006, s. 88; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 10.

⁴²¹ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 10.

⁴²² JOHNSON, Paul: Dejiny kresťanství. Brno : CDK – Barrister & Principal, 1999, s. 321; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 10-11.

priazeň miestnych autorít a šľachty, ktorá súhlasila s ich príchodom a činnosťou.⁴²³ Najorganizovanejšou bola Spoločnosť Ježišova, ktorá zakladala kolégiá, univerzity, rôzne kongregácie a takýmto spôsobom sa snažila vplývať aj na tých miestach, kde priamo nepôsobili, ale mali tam dosah prostredníctvom katolíckej inteligencie, ktorú vychovali.⁴²⁴

V priebehu niekoľkých rokov bola Kalvária v Prešove postupne vystavaná a v rámci celého Uhorska bola považovaná za najkrajšiu hneď po banskoštiavnickej Kalvárii.⁴²⁵ Kongregácia Kristovej agónie iniciovala založenie Kalvárie na vršku neďaleko Prešova v roku 1721. Prvou kaplnkou, ktorá bola postavená, bola Kaplnka Krista modliaceho sa v Getsemanskej záhrade.⁴²⁶ Na ďalších miestach mali byť postavené ďalšie štyri zastavenia. Celú myšlienku iniciovali predstavení kongregácie: Karol Jankovič SJ a superior rezidencie Pavol Samaróci SJ. Mestský magistrát bol pre vec nadchnutý a výstavbu podporil listom z 25. septembra 1722. Jeden z členov mestskej rady Juraj Smolník nechal na vrchole kopca vztýčiť a požehnať kríž. Keďže bol hlavný iniciátor stavby Pavol Samaróci SJ v nasledujúcom roku odvolaný, nadšenie rýchlo vyprchalo. Tieto ideály sa znovu zrodili až po dlhých dvadsiatich rokoch, keď bola v roku 1743 získaná autentická relikvia Svätého kríža. Ďalšia etapa rozvoja nastala za predstaveného a súčasne miestneho kurátora Juraja Lieskovského SJ a za superiora Štefana Saliho SJ. Základom výstavby malo byť postavenie kostola na vrchole kopca. Písomný súhlas na postavenie Kalvárie vydal jágerský biskup František Barkóci 24. marca 1751. Kvôli výstavbe sa začali konať zbierky. Základný kameň bol slávnostne položený 3. mája 1752.⁴²⁷ Základom celého priestranstva sa skutočne stala princípálna kaplnka, teda malý kostol na najvyššom mieste, okolo ktorého boli postavené ďalšie malé kaplnky zvané štácie. Donátormi kostola boli Anton Medňanský, Anastázia Kapiová, Štefan a Anton Klobušickovci. Výstavba bola ukončená v roku 1754.⁴²⁸

Celý kalvársky komplex bol do súčasnej podoby dobudovaný výstavbou menších kaplniek až po príchode Františka Pergera SJ do Prešova po roku 1764. Tento páter mal bohaté skúsenosti s výstavbou Kalvárie v Banskej Štiavnici z rokov 1744 – 1751, čo sa odzrkadlilo aj na vzhľade prešovských kaplniek. Poradie a usporiadanie kaplniek malo svoju logiku, severnou stranou východného svahu sa vystupovalo hore k princípálnej kaplnke a južnou stranou svahu sa zostupovalo dolu, pričom oba chodníky sa spájali pred Svätými schodmi. Dňa 4. februára 1766 napísal správca prešovskej Kalvárie František Perger SJ jágerskému biskupovi list, že by chcel uprostred vrchu postaviť kaplnku so Svätými schodmi, ako je to v Ríme alebo v Jeruzaleme. Správca zároveň biskupa poprosil, aby požiadal Rímsku kúriu o sväté relikvie, ktoré by sa v tejto kaplnke umiestnili na verení úctu, čím by sa zvýšila prestíž tohto miesta a návštevnosť veriacich. Predstava interiéru bola vznešená: Mramorové schody, na konci ktorých by bol kňaz, ktorý by podával relikvie k úcte veriacim. Biskup túto horlivú snahu zhasil hneď v zárodku. Správca prijal toto rozhodnutie so zármutkom, ale odovzdal sa Bohu v modlitbe a pri čítaní 11.

⁴²³ ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 311-327; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 11.

⁴²⁴ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 11.

⁴²⁵ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 14.

⁴²⁶ AACass, AP, Prešov, List zo 17. 11. 1772, nesign.; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po sakrálnych pamiatkach a cirkevnom živote Prešova. Prešov : UNIVERZUM, 1999, s. 106; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Prešov : Univerzum, 1997, s. 95; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 14.

⁴²⁷ AACass, KV, Prešov, 1755, s. 9-10, 19-20; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 14-15.

⁴²⁸ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 15.

kapitoly *Lukášovho evanjelia* mu Duch Svätý vnukol, aby sa nedal odradiť. Opakovaná iniciatíva sa vyplatila. Kaplnka Svätých schodov bola postavená vďaka kniežat'u Karolovi Radziwiłłovi. Etapa výstavby kaplnky bola zavŕšená konsekráciou kostola 14. septembra 1769, teda na sviatok Povýšenia Svätého kríža.⁴²⁹

K roku 1775 zaznamenala kanonická vizitácia okrem princípálnej kaplnky aj desať menších štácií, no nie vo všetkých bol oltár na celebrowanie omše. Riadne zriadených a plne vybavených bolo šesť oltárov: V kostole bol hlavný oltár Ukrižovania Krista, vpravo oltár Božského Srdca, vľavo oltár Sedembolestnej Panny Márie; v Kaplnke Sedembolestnej Panny Márie bol oltár toho patrocinia a rovnako aj v Kaplnke svätého Jozefa bol oltár svätého Jozefa. Šiesty oltár bol zasvätený tajomstvu Krista modliaceho sa v Getsemanskej záhrade. V kostole boli malé dvadsaťlibrové zvony a iný stoštyridsaťosemilibrový zvon svätého Jána evanjelistu od miestneho farára uliate v roku 1774, ktoré požehnal jágerský biskup v roku 1775 počas kánonickej vizitácie. V hlavnej kaplnke boli zavesené dve strieborné srdcia, jedno v roku 1774 a druhé v roku 1775 k nohám Ukrižovaného Krista.⁴³⁰

Na Kalvárii sa nachádza cintorín. Ešte pred Vianocami roku 1751 a opakovane 29. januára 1752 požiadal superior prešovskej rezidencie Štefan Sali SJ jágerského biskupa o dovoľenie pochovávať na Kalvárii mŕtvych kresťanov-katolíkov a o fakultu nový cintorín požehnať.⁴³¹ Z kontextu vyplýva, že sa tak stalo.⁴³² V roku 1814 sa do kánonickej vizitácie uviedlo, že cintorín sa nachádzal v predpísanej vzdialenosti od kaplniek a pochovaní tam boli len katolíci. Cintorín bol kedysi dávno požehnaný, ale na začiatku 19. storočia obnovený, v roku 1812ho požehnal prešovský dekan Imrich Bolinský. Na okraji tohto cintorína bolo miesto, kde boli pochované deti, ktoré zomreli bez krstu. O cintorín sa staral strážca hory, ktorý býval v drevenom domčeku blízko hlavnej kaplnky.⁴³³

Dňa 17. decembra 1752 napísal Juraj Lieskovský SJ biskupovi list so zaujímavým návrhom, aby na tomto mieste dovolil viesť pustovnícky život. Ako prvého pustovníka predstavil biskupovi Františka Kolceviča, ktorý žil podľa pravidiel eremitov. Bol oblečený do rehoľného rúcha a býval v drevenom domčeku na Kalvárii. Manuálne pracoval, staral sa o celý areál a len dvakrát v roku bol vyrušený pútnickými slávnosťami.⁴³⁴ Biskup tento návrh písomne odsúhlasil 26. júna 1754. Farár dával pustovníkovi ročne tridsať florénov. Jeho prítomnosť na tomto mieste sa veľmi osvedčila. Neskôr sa však ukázalo, že niet človeka, ktorý by túžil po takomto živote, no ešte v roku 1814 sa spomína Jakub Molnár, hlboko veriaci päťdesiatpäťročný ženatý muž, ktorý za svoju prácu dostával dvadsať zlatých. Mal presne stanovené povinnosti: Ochraňoval večné svetlo, staral sa o olivový olej (pre večné svetlo, aby nezhaslo, alebo nespôsobil požiar), staral sa o všetky menšie stavby, strážil strechy, udržiaval mobiliár a vykonával nutné opravy.⁴³⁵

⁴²⁹ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 15.

⁴³⁰ AACass, AP, Prešov, 1775, s. 10; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 15-16.

⁴³¹ AACass, AP, Prešov, List z roku 1751 a 29. 1. 1752; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 16-17.

⁴³² PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 17.

⁴³³ AACass, KV, Prešov, 1814, nestránkované; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 17.

⁴³⁴ AACass, AP, Prešov, List 1752, nesign. V roku 1775 bol jedným z ôsmich krížov na Prešove AACass, KV, Prešov, 1775, s. 22.

⁴³⁵ AACass, KV, Prešov, 1814, s. 6; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 17.

Po odchode jezuitov, pretože bola ich rehoľa zrušená, sa správcovstvo kalvárskej hory presunulo na diecézny klérus.⁴³⁶

Kánonická vizitácia z roku 1814 bližšie popisuje náboženský život na tomto mieste. V tom čase bola prešovská Kalvária filiálkou prešovskej farnosti. Prvý odpustový sviatok sa tu slávil 3. mája a druhý 14. septembra. Priebeh slávností bol rovnaký počas obidvoch sviatkov. Deň pred slávnosťou sa na Kalvárii slúžila tichá svätá omša, počas ktorej sa konsekrovala hostia, ktorá bola vyložená na adoráciu počas celej slávnosti. Večer sa spievali večery a počas nich sa veriacim ukazovala relikvia Svätého kríža, ktorú si veriaci prichádzali uctiť bozkom. Na tento akt sa zvykli viazať plnomocné odpustky a patrilo to k podstate návštev tohto miesta. V deň sviatku sa prvá omša slávila o štvrtej hodine nad ránom ako čítaná, teda jednoduchým spôsobom.⁴³⁷

Z kontextu kanonickej vizitácie vyplýva, že išlo o významné miesto, na ktoré prichádzali veriaci už počas večera a bdeli až do rána. Veriaci dostali požehnanie od svojho farára a prichádzali organizovane v procesiách na čele s krížom a v sprievode náboženských piesní a modlitieb. So sebou si zvykli zobrať aj poživeň pre seba a svojich blízkych. Procesia prišla najprv hore k hlavnej kaplnke, kde sa vítali pútnici, potom bol individuálny program. Po skončení prvej omše sa začalo spovedať a trvalo to celé dopoludnie. Počas spovedania, zrejme po každej hodine, sa slúžili sväte omše. Keďže oltárov bolo niekoľko, miesto slávenia Eucharistie sa obmieňalo. Spovedalo sa najmä v kaplnkách za kostolíkom, ktoré boli na to určené a presne podľa predpisov (kňaz mal reverendu, superpelíciu a štólu). Súčasťou pokánia bola návšteva hlavnej kaplnky, kde veriaci obetovali svoj milodar. V deň slávnosti o pol ôsmej, keď už dorazila hlavná procesia, sa začalo kázať. Jedna kázeň bola maďarsky a druhá bola v slovenčine. Každá z nich mohla trvať aj hodinu – každopádne obsah homílie nebol rovnaký, nakoľko každú z kázni prednášal iný kňaz. O desiatej hodine sa slávila slávnostná spievaná omša, ktorá mala teoforický charakter. Slávila sa s vyloženou Oltárnou Sviatosťou a pri omši sa používalo kadidlo, bol to teda najokázalejší spôsob slúženia omše. Po omši sa navracala procesia späť do mesta. Popoludní o piatej sa na Kalvárii konali slávnostné druhé večery pred vyloženou Eucharistiou, počas ktorých bola opäť možnosť uctiť si bozkom relikviu Svätého kríža.⁴³⁸

Okrem hlavných dní odpustových slávností sa na Kalvárii slúžili niektoré pobožnosti aj v iné časti roka, napr. na Veľký piatok či Bielu sobotu. Podľa kanonickej vizitácie sa procesia so sochou zmŕtvychvstalého Krista konala na Bielu sobotu okolo štvrtej popoludní.⁴³⁹

Podľa tej istej vizitácie prvého košického biskupa Andreja Saba z roku 1814, ktorá sa uskutočnila 23. júla,⁴⁴⁰ existovali na prešovskej Kalvárii tieto kaplnky:⁴⁴¹

I. Getsemanská záhrada s postavou modliaceho sa Krista s anjelom a spiacimi apoštolmi.

⁴³⁶ AACass, KV, Prešov, Humillima reflexio Alexandri Vitlinszky... 1808; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 18.

⁴³⁷ AACass, KV, Prešov, 1814, nestránkované; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 18.

⁴³⁸ AACass, KV, Prešov, 1814, nestránkované; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 19.

⁴³⁹ AACass, KV, Prešov, 1814, nestránkované; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 19.

⁴⁴⁰ AACass, AP, Prešov, List z 8. 5. 1816, nesign., s. 5; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 19.

⁴⁴¹ AACass, KV, Prešov, 1814, nestránkované; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 19.

II. Kristus predvedený pred Piláta.

III. Kaplnka svätých schodov v dvadsiatimi ôsmimi stupňami a oltárom Sedembolestnej.

IV. Bičovanie Krista.

V. Korunovanie trnám a výjav Piláta s Barabášom pred ľudom.

VI. Kristus nesúci kríž otláča svoju tvár na Veronikinu šatku.

VII. Kristus padajúci pod krížom.

VIII. Princípálna kaplnka, teda kostol, kde je postava ukrižovaného Krista medzi dvoma lotrami, pod krížom je Mária a apoštol Ján.

IX. Kaplnka Sedembolestnej Panny Márie a Božského Srdca.

X. Kaplnka svätého Jozefa a Božieho hrobu.

XI. Snímanie z kríža.

XII. Nesenie do hrobu.

XIII. Zmŕtvychvstanie.

XIV. Kristus sa zjavuje apoštolom a obrátenie neveriaceho Tomáša.

XV. Nanebovstúpenie Pána.

Prešovská Kalvária je príkladom toho, že pobožnosť krížovej cesty sa vyvíjala a v tom čase nebola ustálená tak ako dnes.⁴⁴²

V roku 1867 sa na oltári spomínajú votívne dary, ktoré svedčia o tom, že toto miesto je milostivé: dve modliace sa ženy, tri srdcia, jeden kríž, jeden modliaci sa muž, jedna ruka, dve okuliare a jedna noha. Dary svedčia o uzdraveniach, ktoré veriaci pripisovali tomuto miestu.⁴⁴³

Prešovská Kalvária podlieha poveternostným vplyvom, geologickým pomerom podložia, technickým nedokonalostiam a vandalizmu. Z týchto príčin musel byť objekt v 20. storočí niekoľkokrát renovovaný a rekonštruovaný. V roku 1904 bola rekonštruovaná Kaplnka svätých schodov. Výraznejší záujem o prešovskú Kalváriu sa vo verejnosti objavil zásluhou knihy Vojtecha Wicka, ktorá vyšla v roku 1919 po maďarsky a v roku 1921 po slovensky.⁴⁴⁴ V roku 1935 boli obnovené reliéfy v kaplnkách a taktiež drevené sochy; práce vykoval prešovský akademický maliari Mikuláš Jordán, Alois Nevický a kolektív. Obnovená Kalvária bola požehnaná v roku 1936.⁴⁴⁵ Počas komunizmu začiatkom päťdesiatych rokov 20. storočia bol pod Kalváriou vybudovaný protiletectký kryt, čo znemožňovalo prístup ku kaplnkám 13 a 14, čo spôsobilo, že chátrali. Generálna obnova komplexu bola prevedená v rokoch 1982 – 1983 za farára Jozefa Šestáka. Posviacka obnoveného diela sa uskutočnila 14. septembra 1983. Posledné reštaurátorské a konzervačné práce sa uskutočnili až po páde komunistického režimu. V rokoch 1995 – 2002 Jozef Osvald SJ konzervoval sväté schody a drevené reliéfy kaplniek. V roku 2007 – 2009 sa obnovili vnútorné maľby kostola.⁴⁴⁶ Kostol na Kalvárii bol spolu s niekoľkými hnutel'

⁴⁴² AACass, KV, Prešov, 1814, nestránkované; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 19.

⁴⁴³ AACass, AP, Prešov, Inventarium... eperjessiensis... 1869, s. 21; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 21.

⁴⁴⁴ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 69.

⁴⁴⁵ AACass, Zbierka fotografií; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 69.

⁴⁴⁶ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 69.

nými artefaktmi československým štátom 17. apríla 1963 vyhlásené za kultúrnu pamiatku.⁴⁴⁷

Prešovská Kalvária je vyhľadávaným miestom pre domácich návštevníkov i turistov, a to nielen v čase oficiálnych cirkevných pobožností. Chodníky Kalvárie sú jedinečným miestom na vnútorné stíšenie v meditácii, čo často využívajú účastníci duchovných cvičení v exercičnom dome rehole jezuitov, ktorý je postavený pod kalvársnym kopcom. Z Kalvárie vidno širokú panorámu Prešova i hrady Kapušany a Šariš.⁴⁴⁸

Po roku 1989 bol zavedený zvyk, že sa na Kalvárii počas nediel' od Veľkej noci až do sviatku Všetkých verných zosnulých slúžia pravidelné sväté omše pre verejnosť. Slávnostné omše sa slúžia na sviatok Božieho tela, Povýšenia Svätého kríža a na Veľký piatok sa tu koná pobožnosť krížovej cesty.⁴⁴⁹ Prešovská Kalvária bola 29. júna 1999 oficiálne potvrdená ako pútnické miesto Košickej arcidiecézy.⁴⁵⁰

4.22 Prešov II

Prvým chrámom Prešovskej archieparchie a druhým najväčším chrámom Prešova je Katedrálny chrám svätého Jána Krstiteľa v juhozápadnej časti Hlavnej ulice. Katedrála pozostáva z lode, dvoch bočných kaplniek a predsieni s farskou kaplnkou a cez sakristiu a spojovaciu chodbu je prepojená s biskupskou rezidenciou i s budovou Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity. Chrám bol postavený na mieste staršej gotickej stavby stojacej pri mestskej nemocnici, ktorú začali stavať v roku 1429 ako špitálny kostol. Predtým bola k mestskému špitálu pristavaná menšia kaplnka. Bola zasvätená Panne Márii. V susedstve starého kostola sa nachádzala nemocnica a chudobinec. V tom čase sa tento kostol nachádzal mimo prvých mestských hradieb a až neskôr po ich presunutí sa chrám dostal dovnútra mesta. Po reformácii kostol užívali v rokoch 1540 – 1672 evanjelici. Vtedy sa v písomnostiach uvádzal ako *ecclesia hospitalensis*. Po porážke Vešelénioho sprisahania bol Prešov v roku 1672 obsadený vojskom generála Spankua. Evanjelikom bol kostol odobraný v júni 1672 jágerským kanonikom Štefanom Kološvárim, a to aj napriek protestu mešťanov priamo vo Viedni. V jeseni 1672 bol kostol po úspešnej výprave kuruckých vojsk opäť v rukách evanjelikov, ale len do konca roka, lebo vtedy evanjelici kostol opäť stratili.⁴⁵¹

V roku 1673 bol kostol na základe nariadenia kráľa Leopolda I. odovzdaný minoritom, ktorí prišli do Prešova a v rokoch 1705 – 1711 slúžil potrebám prešovských rímskokatolíkov aj ako farský kostol. V rokoch 1753 – 1754 bol chrám zásluhou biskupa Štefana Kecera, člena veľkoveradínskej kapituly a veľkého mecéna rehole minoritov, prebudovaný do súčasnej zbarokizovanej podoby. Hlavným staviteľom bol Gašpar Urlespacher z Prešova. Sanktuárium bolo po prestavbe orientované na západ, hlavný vstupný portál bol premiestnený na východ (do ulice) a priečelie bolo viac zvýraznené bohatou baroko-

⁴⁴⁷ Súpis pamiatok na Slovensku II. Bratislava : Obzor, 1968, s. 563; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutelné Východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II. Prešov : Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody 1969, s. 218-220; Ilustrovaná encyklopédia pamiatok Slovensko. Bratislava : Simplicissimus vydavateľstvo, 2009, s. 925. PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 69.

⁴⁴⁸ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 115.

⁴⁴⁹ PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: Prešovská kalvária, s. 69.

⁴⁵⁰ ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431.

⁴⁵¹ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 53; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po historickom Prešove, s. 54; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po sakrálnych pamiatkach Prešova, s. 58.

vou výzdobou. V priestore chrámovej lode boli vystavané dve kaplnky a tretia vznikla v priestore pod vežou. Nad novovybudovaným chórom bola zachovaná gotická sieťová klenba. Z pôvodného špitálneho kostola sa zachovala časť múru s opornými piliermi a kostolnou vežou. Pravdepodobne v závere barokovej prestavby sa postavilo dnes už neexistujúce súsosie svätého Jána Nepomuckého, ktoré bolo umiestnené na Hlavnej ulici pred kláštorom. V roku 1757 vznikli štyri väčšie fresky zo života svätého Jána Krstiteľa. Autor týchto malieb je neznámy. Po odchode minoritov dostali kostol v roku 1792 gréckokatolíci. Z príkazu Jozefa II. sa chrám stal po zriadení gréckokatolíckeho biskupstva v roku 1818 katedrálou. Tri roky pred tým urobil košický biskup z príkazu panovníka kánonické zisťovanie pred vznikom samostatnej Prešovskej eparchie, v ktorom sa uvádza: „V Prešove sa nachádza vikariálny kostol, ktorý pred tým patrilo konventu pátrov minoritov a po zrušení konventu bol postúpený pre používanie gréckokatolíkom, postavený zo solídneho materiálu, bol prispôsobený latinskému rítu, dokázal pojať všetok prichádzajúci ľud. Jeho vnútorné usporiadanie, sedes a mnohé oltáre ozdobené podľa latinského obradu zoskupil v počte tri spolu so sedesom, prostredníctvom miestodržiteľského intimátu, farský kostol latinského obradu v Prešove, ostatné boli rozmiestnené v Košickej diecéze a zvyšné dva boli ponechané v tomto kostole po námietke vikára gréckeho obradu učinej na najvyšších miestach; nato bola vydaná kráľovská rezolúcia, rešpektujúca Kaplnku svätého Antona z fundácie Kecercov, počet oltárov prináležiacich tomuto kostolu môže byť získaný naspäť. Posvätná výbava tohto kostola prináležiaca gréckemu obradu podľa kráľovskej rezolúcie je honosná. V tomto kostole sa však nachádza výbava latinského obradu, prispôbena na používanie vo farskom kostole latinského obradu v Prešove, horlivo slúži na čítanie svätej omše v tomto kostole; používanie v tomto kostole kňazmi latinského obradu od času odstúpenia je slobodné tak, aby v prípade slávnostných sviatkov procesie latinského obradu boli vedené do tohto kostola. Tento kostol je podľa zaslaného rozpracovaného projektu na reguláciu farností navrhnutý ako farský a návrh bude schvaľovaný najvyššou ratifikáciou, aby bol prijatý po rozvážnom uvážení.“⁴⁵² Bulou *Relata semper* vznikla Prešovská eparchia a katedrála slúžila gréckokatolíkom až do dňa, keď bola v roku 1950 štátnou mocou zlikvidovaná a chrám sa dostal do vlastníctva Pravoslávnej cirkvi. Katedrála sa vrátila Gréckokatolíckej cirkvi 5. júla 1968. V čase, keď už kostol patrilo gréckokatolíkom, sa zrealizovala ešte jedna úprava, a to v roku 1835. Prešovský eparcha Jozef Gaganec (1793 – 1870) upravil katedrálu pre potreby východného rítu. Úpravy pozostávali z opravy oltára, vytvorenia ikonostasu, biskupského trónu, kazateľnice, kanonických lavíc. Autorom ikonostasu z roku 1846 je sochár Juraj Roman a viedenský maliar Albert Fikas. Obrazy namaľoval Jozef Mikloši (1792 – 1841) a Michal Mankovič (1785 – 1853). Po znovuoobnovení Gréckokatolíckej cirkvi sa v rokoch 1977 – 1980 pristúpilo k rozsiahlej renovácii.⁴⁵³

Tento chrám je miestom, kde boli uložené ostatky blahoslavených hieromučeníkov Pavla Petra Gojdiča (Kaplnka Svätého kríža) a Vasil'a Hopka (Kaplnka svätých apoštolov Petra a Pavla). Do kaplnky svätých Petra a Pavla boli v roku 1981 prenesené ostatky biskupa Gojdiča, jeho telo sa do roku 1968 nachádzalo v krypte katedrály a po jeho blahorečení boli jeho ostatky vystavené v presklenom sarkofágu oproti, teda v Kaplnke Svätého kríža. Sarkofág navrhol akademický maliar Mikuláš Klimčák. Pri vchode do kaplnky svätých apoštolov sú pamätné tabule a reliéf pápeža Jána Pavla II. Na ľavej tabuli je text:

⁴⁵² AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtu Ujhelyiensi... 1746, s. 7; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 96.

⁴⁵³ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 54; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch, s. 211-215; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po historickom Prešove, s. 54-55; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po sakrálnych pamiatkach Prešova, s. 58.

„Tento chrám navštívil a modlil sa v ňom Svätý Otec Ján Pavol II. 2. júla 1995.“ Obe kaplnky boli pristavené v rokoch 1753 – 1754 a ich pôvodné oltáre, zasvätené svätému Antonovi Paduáskemu a Svätému krížu, sa dnes nachádzajú v rímskokatolíckom kostole v Lúčke v okrese Sabinov.⁴⁵⁴ Maľby nad vchodmi do kaplniek namaľoval Ignác Roškovič (1854 – 1915). Ide o nástenný obraz Stretnutie Simeona s Ježišom a obraz na kazateľnici: Kristus Rozsievateľ. Z liturgických predmetov je veľmi cenný kalich od zlatníka Jána Silašihu (1705 – 1782), evanjeliár od neznámeho majstra a berla, ktorú venoval cisár František Jozef I. biskupovi Jánovi Vályimu (biskup v rokoch 1883 – 1911).⁴⁵⁵

Pri vchode do katedrály je Kaplnka ochrany Presvätej Bohorodičky, je to vlastne farský chrám v Starom meste. Za oltárom v sklenenej skrini je drevená plastika Panny Márie s Ježišom v náručí a korunky na ich hlavách sú dielom zlatníka Jána Silašihu. Kaplnka bola pôvodne Loreťou⁴⁵⁶ a loretánske kaplnky⁴⁵⁷ sú zvyčajne v kostoloch františkánskych reholí. Ako vyplýva z listiny z 1. marca 1758, je dnešná podoba kaplnky riešením po požiari z roku 1891. Nábožné ženy milostivú sošku v kaplnke odjakživa pokladali za „Madonu získavajúcu pre manželstvo“.⁴⁵⁸

Pod katedrálou sa nachádza krypta, v ktorej sú uložené ostatky gréckokatolíckych biskupov: Jozefa Roga de Camelis (mukačevský biskup v rokoch 1689 – 1706), Gregora Tarkoviča (prešovský biskup v rokoch 1821 – 1844), Dr. Mikuláša Tótha (prešovský biskup v rokoch 1876 – 1882), Dr. Jána Vályiho (prešovský biskup v rokoch 1883 – 1911). Srdce Jána Vályiho je uchované v puzdre nad truhlou. V krypte sú pochovaní aj niektorí členovia kapituly, napríklad kanonik Alexander Duchnovič (1803 – 1865). Na tomto mieste spočívajú členovia rehole minoritov, jezuitov a viaceré svetské osobnosti.⁴⁵⁹

Dňa 17. novembra 2003 sa udiala jedinečná historická udalosť, lebo do katedrály bola slávnostne prenesená a natrvalo umiestnená verná kópia Turínskeho plátna, v ktorom bolo podľa tradície Cirkvi zabalené mŕtve Ježišovo telo po tom, ako ho zvesili z kríža. Táto kópia bola zhotovená najnovšou fotografickou metódou na plátne s rozmermi originálu (4,37 x 1,11 m). Originál je uložený v Turíne (Taliansko), verejnosti však nie je bežne prístupný. Kópia je uložená v Prešove medzi Kaplnkou Svätého kríža a biskupským trónom. Táto kópia bola uložená v Prešove vďaka pôsobeniu blažených hieromučeníkov Pavla a Vasil'a. Vo svete ešte existujú ďalšie dve kópie, prvá v izraelskom Jeruzaleme a druhá vo Vilňuse v Litve.⁴⁶⁰

Katedrálny chrám svätého Jána Krstiteľa, v ktorom sú uložené aj relikvie Svätého kríža, svätého Jána Krstiteľa a svätého prvomučeníka Štefana, sa stal významným pútnickým miestom, na ktoré prichádzajú veriaci z celého sveta, medzi nimi aj významné osobnosti cirkevného a politického života. Najvýznamnejšou návštevou v dejinách tohto

⁴⁵⁴ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 54-55.

⁴⁵⁵ ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po historickom Prešove, s. 54.

⁴⁵⁶ Originálna Loreta (domček Panny Márie) sa nachádza v známom mariánskom pútnickom mieste Loreto neďaleko Ancony. Podľa legendy v ňom bývala Panna Mária, no v roku 1295 ho do Loreta z Nazareta premiestnili anjeli. Odvtedy sa toto miesto stalo pútnickým a spravujú ho františkáni – kapucíni. DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 55; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 320; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 65.

⁴⁵⁷ Z rozličných nábožných a poetických oslovení, ktorými veriaci ľud vyzýval Pannu Máriu a ktoré z časti vznikli v Lorete, ale z väčšej časti na iných miestach, sa neskôr vyvinuli aj Loretánske litánie. DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 55.

⁴⁵⁸ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 55.

⁴⁵⁹ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 55; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po historickom Prešove, s. 55.

⁴⁶⁰ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 56.

chrámu bola návšteva Jána Pavla II. dňa 2. júla 1995, keď prišiel vzdať úctu blahoslavenému hieromučeníkovi Pavlovi Petrovi Gojdičovi za jeho vernosť Cirkvi. Farská odpustová slávnosť sa koná v prvú októbrovú nedeľu (Ochrana Presvätej Bohorodičky) a archieparchiálna púť je na sviatok Narodenia svätého Jána Krstiteľa (24. júna), na výročný deň biskupskej vysviacky blahoslaveného biskupa a mučeníka Vasiľa Hopka (11. mája) a na sviatok blahoslaveného biskupa a mučeníka Pavla Petra Gojdiča OSBM (17. júla). Svätý Ján Krstiteľ je tiež patrónom archieparchie.⁴⁶¹

4.23 Rafajovce

Obec Rafajovce sa nachádza v južnej časti Nízkych Beskýd, v doline rieky Ondalík, severozápadne susedí s dolinou rieky Ondava v okrese Vranov nad Topľou. Zmienka z roku 1595 spomína túto obec ako súčasť stropkovského panstva, ktoré patrilo rodine Pethöovcov, jej dedičstvom bola až do 19. storočia. Obec je ale pravdepodobne staršia a stotožňuje sa s niektorou obcou panstva, ako o tom svedčí listina z roku 1408.⁴⁶²

Rafajovce sú ojedinelým príkladom dediny, ktorej okolnosti vzniku sú známe pomerne veľmi presne, a to vďaka jedinečnému zápisu v urbári stropkovského panstva z roku 1557.⁴⁶³ Z uvedeného zápisu vyplýva, že zakladateľom obce bol šoltýs Rafaj. Po dohode so šľachtickým rodom Pethöovcov sa stal vlastníkom hradného panstva, na mieste dnešných Rafajoviec vybudoval po roku 1554 vlastné obydlie. Pri jeho dome sa neskôr usídlilo niekoľko valašských rodín.⁴⁶⁴

Vznik obce sa spája s ikonou Bohorodičky, ktorá sa raz zjavila ľuďom odpočívajúcim pod vysokým stromom. Zvest' o tomto úkaze sa veľmi rýchlo šírila. Vodu, ktorá vytryskla z kmeňa buka, považovali za liečivú a prameň nazvali zázračným. Čoskoro sa tam usadil jeden mních, ktorý ikonu sám napísal.⁴⁶⁵

V roku 1690 bola v Rafajovciach založená farnosť. Meno prvého farára v tejto farnosti je známe zo schematizmu Mukačevskej eparchie z roku 1788, bol ním Peter Bačinský, ktorý vo farnosti pôsobil v rokoch 1788 – 1792. Podľa schematizmu z roku 1792 mala farnosť sedem filiállok.⁴⁶⁶ Drevený chrám v Rafajovciach mohol byť postavený oveľa skôr čomu by nasvedčoval malý zvon, na ktorom je nápis: „EZ A HARANG

⁴⁶¹ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 56; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 513; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po sakrálnych pamiatkach Prešova, s. 58; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 320.

⁴⁶² DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 67; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 57; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 320; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III. Bratislava : Obzor, 1969, s. 12.

⁴⁶³ ULIČNÝ, Ferdinand: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy, s. 420; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 67; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 57.

⁴⁶⁴ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 67; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 57.

⁴⁶⁵ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 194.

⁴⁶⁶ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 67; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 57.

RAFAJÓCZI. AZ URNAK 1536, ESZTENDEJÉBEN.“ Čo v preklade znamená: „Toto je rafajovský zvon. Pochádza z roku Pána 1536.“⁴⁶⁷

Rafajovce sú jedným z pútnických miest, kde sa nachádza zázračná ikona Presvätej Bohorodičky. Eparchiálna odpustová slávnosť sa koná na sviatok Zoslania Svätého Ducha a farská slávnosť na sviatok Narodenia Presvätej Bohorodičky.⁴⁶⁸ Podľa tradície bol v Rafajovciach aj baziliánsky monastier, o ktorom sú známe nasledujúce okolnosti. Na svahu *Girocka* stál kedysi obrovský strom, spod ktorého vyvierať prameň. V tom čase sa v blízkosti prameňa usadil istý rehoľník, ktorý bol aj kňazom. Hneď ako prišiel, napísal ikonu Presvätej Bohorodičky s malým Ježišom, tú zavesil na strom a začal pod ním kázať. Jeho dvaja spoločníci začali v blízkosti prameňa hospodáriť. Vykľočovali kus lesa a vytvorili malé gazdovstvo. Mních za pomoci ľudí v roku 1530 postavil drevenú cerkev, v ktorej bola hlavnou relikviou ním napísaná ikona Presvätej Bohorodičky. Chrám slúžil ako monastier zasvätený Zoslania Svätého Ducha.⁴⁶⁹ Najstaršia správa o baziliánskom monastieri pochádza zo staroslovienskeho Trebníka z roku 1695, ale ide len o poznámku,⁴⁷⁰ nie o historický dôkaz. Podľa ďalších záznamov mal kláštor plnomocné pápežské odpustky. O tieto odpustky v roku 1707 žiadal pre rafajovský monastier mukačevský biskup Jozef Hodermanský, ktorý ako dôvod pre udelenie uviedol, že sa na sviatok Zoslania Svätého Ducha na tomto mieste udialo mnoho zázrakov.⁴⁷¹

V 20. až 30. rokoch 17. storočia starý drevený chrám zhorel a zo zhoreniska bola zachránená len zázračná ikona. Zachránený obraz bol prenesený do susednej obce Girovce, ikona sa však zázračným spôsobom – podľa tradície – vrátila k prameňu. Veriaci v domnení, že ikonu niekto z Girovci odniesol, ju vrátili späť, ikona sa znova objavila v Rafajovciach a takto sa to opakovalo niekoľkokrát. Vtedy veriaci rafajovskej farnosti postavili kaplnku, do ktorej umiestnili ikonu. Po udalostiach, ktoré sa v súvislosti so zázračnou ikonou stali, začalo na toto miesto prichádzať množstvo pútnikov z celého okolia a vďaka ich milodarom a materiálnej pomoci sa v obci postavil murovaný chrám.⁴⁷² Matej Bel (1684 – 1749) konštatuje, že Rafajovce boli rusínskou obcou, ktorá mala svoj chrám.⁴⁷³

Pri prijatí záverov Zamošskej synody (1726) sa spomína miestny kňaz Vasil' Bačinský.⁴⁷⁴ Pri súpise farností Šariša a Zemplína z roku 1746 sa Rafajovce označujú ako farnosť. Tunajším farárom bol stále Vasil' Bačinský. Kostol bol starobyľný a v dobrom

⁴⁶⁷ UNGVÁRY, Ede: Rafajóczi község vázlatos története. In: Adalékok Zemplén-vázmegyé történetéhez. Sátoraljaújhely : Zemplén Könyvnyomtató Intézete, 1900, s. 335-338; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 67.

⁴⁶⁸ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 67-68; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 57; Schematismus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512.

⁴⁶⁹ KOPRIVNÁKOVÁ, Jana: Dejiny obce a farnosti Rafajovce. Prešov : GFT PU : Diplomová práca, 2006, s. 48; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 68.

⁴⁷⁰ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastýra, s. 248.

⁴⁷¹ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 68; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 58.

⁴⁷² DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 69; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 58; Schematismus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 320.

⁴⁷³ BEL, Matej: Zemplínska, s. 167.

⁴⁷⁴ AACass, GR, sign. EH/211, vyznanie viery stropkovského dištriktu zo 4. novembra 1726; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 98.

stave.⁴⁷⁵ Zápisy štátnych úradníkov ohľadom regulácii farností pôvodne podľa zámeru cisára Jozefa z roku 1796 opisujú Rafajovce, ktoré mali 138 veriacich. Farnosť mala nedávno postavený murovaný kostol s kapacitou tristo ľudí, ktorý potreboval vybavenie. Farnosť podľa záznamov existovala od nepamäti. Farská budova bola kúpená starostlivosťou predošlého farára a bola v dobrom stave.⁴⁷⁶

Kánonická vizitácia mukačevského biskupa Michala Manuela Olšavského podáva o Rafajovciach tieto údaje: „Diakon Peter Bačinský, vysvätený na diakona tohto roku biskupom Michalom Manuelom Olšavským. Pozemok z jednej štvrtiny slobodný je vydeľený od pánov Petevských. Je tam 80 svedcov schopných ľudí. Farnosť má dve filiálky Giraltovcu a Košarovcu, vzdialené štvrť hodinu od materského chrámu, kde chrám nie je, preto chodia na vysluhovanie svätých tajomstiev do farskej cerkvi. Vo farnosti je dvanásť gazdov, ktorí odovzdávajú kňazovi každý štvrťrok za seba po tri vrecia, dve vrecia ovsa a jedno obilia. Cerkev je drevená, krásna, veľká, v dobrom stave, postavená pred päťdesiatimi rokmi, roku 1701. Cerkev je ako zvonku aj zvnútra krásna, obrazy sú všetky krásne, posvätené spolu s chrámom arcipresbyterom. Cintorín je ohradený plotom. Prestol je veľký, krásny, zakrytý plachtami. Kivot je drevený, s krásnym obrazom, antimenzion posvätený biskupom Bizancijom. Čaše sú dve, jedna pozlátená z medi, druhá je cínová a starobylá. Liturgikon a Trebnik opravené, sú tu všetky potrebné knihy. Žertveník je dobrý, krásny. Zvony sú dva, posvätil ich arcipresbyter. Chrám má dôchodok z dvoch lúk a troch polí, ktoré farár využíva a platí z nich chrámu dva florény. Je tu čudotvorná ikona, ktorá sa preslávila v roku 1705, čo je dokázané v svedectvách biskupov, tieto svedectvá boli zaprotokolované. Biskupi tam síce neprichádzali, ale odpusty sa tam konali na sviatok Narodenia Prečistej Panny Márie, ale neboli udelené pápežské odpustky. Každý rok sa prinášali peniaze do chrámu k účte Prečistej Panne Márii.“⁴⁷⁷

V obci sa traduje, že na tomto mieste bolo uzdravených niekoľko ľudí. Jedno podanie rozpráva o slepom tulákovi, ktorý z vďačnosti za uzdravenie dal postaviť kaplnku pri prameni. Ďalšie uzdravenie sa udialo Alojze Gojdičovej, rodenej Puzovej, ktorá trpela podagrou. Bolesti jej zmizli po 21 dňoch užívania vody z prameňa. V roku 1893 sa vrátil zrak päťročnej Eme Sipošovej.⁴⁷⁸

Ikona z Rafajoviec nie je zázračná len pre objavovanie sa pri prameni v Rafajovciach a pre zázračné uzdravenia. Ikona Presvätej Bohorodičky je aj slziacim obrazom, a zároveň ikonou, ktorá slzila na území Mukačevskej eparchie v roku 1705. Biskup Jozef Hodermanskyj OSBM v roku 1707 poprosil uhorského prímasa Christiana Augusta de Saxonia o vyžiadanie a potvrdenie pápežských plnomocných odpustkov.⁴⁷⁹

Nový barokový chrám z kameňa bol v Rafajovciach postavený v roku 1750, zasvätili ho Narodeniu Presvätej Bohorodičky. Vybudovali ho uprostred obce na vyvýšenom mieste. Na strope je namaľovaný obraz Zoslania Svätého Ducha, pravdepodobne ako pamiatka na starý drevený chrám. Do nového chrámu bola prenesená aj zázračná ikona. Ikona v súčasnosti zdobí hlavný oltár v chráme. Ikona je písaná a z prednej strany osade-

⁴⁷⁵ AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtus Homenensis... 1746, s. 4; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 98.

⁴⁷⁶ MOL, C 104 (Acta reg. paroch.) Comitatus Zempliniensis, s. 154; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 98.

⁴⁷⁷ ГАДЖЕГА, Василий: Дополнения к истории русинов, s. 22-23.

⁴⁷⁸ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 70; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 58.

⁴⁷⁹ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 69-70; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 59; TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastýra, s. 248.

ná do pozláteného preskleného rámu. Obraz sa vynáša len počas odpustových slávností, aby bol bližšie veriacemu ľudu. Apoštolská stolica udelila rafajovskému chrámu plno-mocné odpustky a na odpust sem prichádzajú veriaci z ďalekého okolia.⁴⁸⁰ Súpis pamiatok uvádza, že súčasná cerkev pochádza z roku 1750 a obnovená bola v roku 1931. Vý-mal'ba kostola pochádza z čias obnovy kostola.⁴⁸¹

V období rokov 1907 – 1913 sa obec nazývala *Máriakút* (Mariánska studňa). Vodný prameň bol začiatkom 20. storočia prerobený na studňu zakrytú drevom, neskoršie bola studňa betónová s kovovým krytom. Prameň mal takúto podobu až do roku 2003, keď sa okolie studne vydláždilo a bol nad ním postavený drevený altánok. Chrám a farská budova boli tiež opravené a posvätené v roku 2004.⁴⁸²

V roku 2010 bola zhotovená verná kópia milostivej ikony ako putovný obraz, ktorý sa dnes nachádza na južnej strane chrámovej lode. Počas eparchiálneho odpustu v roku 2011, keď si Rafajovce pripomenuli 260. výročie od postavenia chrámu, sa uskutočnila posviacka nového interiéru chrámu i blízkej kaplnky vedľa chrámu, ktorú zasvätili Bož-skému Srdcu Ježišovmu.⁴⁸³

Počas odpustových slávností sa pri kaplnke svätí voda, ide o takzvané makabejské svätenie. Voda sa na tomto mieste svätí aj vo sviatok Bohozjavenia. Voda je obľúbená nielen u miestnych obyvateľov, ale aj u ľudí z celého okolia. Voda nezamrzá a je čistá v každom období. Nachádza sa vedľa cesty, ktorá vedie do Giroviec.⁴⁸⁴

4.24 Ruské Pekl'any

Obec Ruské Pekl'any sa radí medzi odpustové miesta gréckokatolíckej archieparchie vďaka svojmu rodákovi blahoslavenému biskupovi a mučeníkovi Pavlovi Petrovi Gojdičovi OSBM. Bol blahorečený pápežom Jánom Pavlom II. na námestí svätého Petra 4. novembra 2001. Jeho sviatok pripadá na 17. júla, v deň jeho pozemských i nebeských narodenín. Každoročná archieparchiálna púť sa koná v Prešove 17. júla, z toho v Ruských Pekl'anoch každý piaty rok.⁴⁸⁵

4.25 Sabinov

Chrám Najsvätejšieho Srdca Ježišovho v Sabinove sa začal stavať v roku 1902 a bol dokončený 30. mája 1904, ale pôvodne bol zasvätený svätému veľkomučeníkovi Jurajovi.

⁴⁸⁰ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 69; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 58; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku I, s. 320. Kostol narodenia Panny Márie, barokovo klasicistický z roku 1750, obnovený v roku 1931. Jednolodový barokový priestor s presbytériom krytý pruskými klenbami. Predstavaná veža situovaná do západného priečelia. Výmal'ba a ikonostas s čias obnovy kostola. HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 12.

⁴⁸¹ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 12.

⁴⁸² DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 70; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 59. František Dancák uvádza preklad „mariánska zem“ ale preklad je nesprávny. Správny preklad slova „máriakút“ je „mariánska studňa“, čo lepšie korešponduje s históriou tohto pútnického miesta, pretože tam studňa skutočne bola a dodnes existuje.

⁴⁸³ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 71.

⁴⁸⁴ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 71; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 59.

⁴⁸⁵ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 514.

Chrám bol postavený v tradičnom slohu východoslovenských klasicistických sakrálnych stavieb. Ide o jednolodový chrám s polygonálnym uzáverom presbytéria. Na západnej strane chrámu bola situovaná veža. V roku 1917 bol za kaplána do Sabinova menovaný otec Gojdič, ktorý bol veľkým ctiteľom Božského Srdca a preto z jeho iniciatívy došlo k zmene patrocínia chrámu. Svedčí o tom aj listina *Coetus presbyterorum seacularium ad Sanctae Mariae de Pace Urbis* z 3. augusta 1926. Počas osláv sedemstého výročia udeľenia mestských práv Sabinovu bol tento farský chrám v roku 1999 povýšený na eparchiálne pútnické miesto. Každoročne sa tu koná odpustová slávnosť na sviatok Božského Srdca.⁴⁸⁶

4.26 Sátorajauhely

Mestečko Sátorajauhely bolo dominantným pútnickým miestom na juhu Zemplína.⁴⁸⁷

Záznam z kanonickej vizitácie z polovice 18. storočia hovorí o farnosti toto: „Sídlo rímskokatolíckej farnosti. Farnosť bola kánonicky zvizitovaná jágerským biskupom Františkom Barkóciom 3. júna 1749. Kamenný farský kostol svätého Imricha, konsekrovaný; tri benedikované zvony. Plnomocné odpustky na deň patrocínia. Pod kostolom krypta. Farár František Barta, 44-ročný, tu pôsobil štyri roky; rozprával po maďarsky a slovensky. Murovaná fara; okrem fary mal farár jednu sedliacku usadlosť. K farnosti patrili rozsiahle nehnuteľnosti, medzi nimi aj mlyn na Roňve. Kaplán Jozef Petö, 30-ročný. Kaplnka Najsvätejšej Trojice postavená pred ôsmimi rokmi pavlínmi; na odpust sem prichádzali púte. Púte z farnosti odchádzali na Sedembolestnú Pannu Máriu do Veľát, na Narodenie Panny Márie do Svätej Márie. Pavlínsky kláštor. Obyvatelia: katolíci 476 a 158 detí, uniati 308 a 125 detí, pravoslávni 12 a 3 deti, luteráni 13 a 5 detí, kalvíni 450 a 126 detí, Židia 50 a 16 detí. Obyvatelia Maďari a sčasti Slováci. Kamenná cerkev postavená pred 7 rokmi [v roku 1740 na starobyľom mieste].⁴⁸⁸ Patrili k nej vinice a iné pozemky získané testamentárne. Pri cerkvi bol cintorín a 2 zvony. Presbyter Michal Palčík bol tu vyskúšaný z potrebných záležitostí 5. júna 1749 jágerským biskupom Františkom Barkóciom. Presbyterovi patrili isté polia, lúky a vinice, ktoré boli zanedbané a opustené. Od každého obyvateľa dostával 2 korce úrody a solídnu štólu. Uniatsky kantor mal od svojej komunity malý domček, dostával korec pšenice.“⁴⁸⁹

Podľa vizitácie putovali na sviatok Nanebovzatia Panny Márie do Sátorajauhelya rímskokatolícki veriaci z farnosti Cejkov, Lastovce, Slivník, Trebišov a Veľký Kazimír.⁴⁹⁰

Dielo Pavla Esterháziho z roku 1690 hovorí o obraze Blahoslavenej Panny Márie, ktorý bol v kláštore pavlínov. Pri tomto obraze si katolíci vyprosili mnohé milosti, preto

⁴⁸⁶ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 511; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 77.

⁴⁸⁷ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 148; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 32.

⁴⁸⁸ AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtu Ujhelyiensis... 1746, s. 1; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 93.

⁴⁸⁹ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 138-143, 147-149; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 93.

⁴⁹⁰ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 156-159, 161, 209-212, 234-237, 228-231; AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtu Ujhelyiensis... 1746, s. 2; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii, s. 76, 95, 103, 107.

tam prichádzali púte, a to dokonca aj z ďaleka. Často sa stalo, že na 15. augusta tam prišlo aj niekoľko tisíc ľudí, ktorí tam s veľkou zbožnosťou prijímali sviatosti.⁴⁹¹

4.27 Sečovce I

Kostolík svätej Márie Magdalény bol pútnickým už od 17. storočia. Dala ho postaviť šľachtičná Katarína Čapiová na lokalite Koscelok.⁴⁹²

4.28 Sečovce II

Vladyka Milan Chatur dňa 5. júla 1997 dekrétom *Pod ochranou solúnskych bratov* na sviatok svätých Cyrila a Metoda ustanovil sečovský chrám za pútnické miesto Košickej eparchie. Podľa súpisu pamiatok z roku 1969 sa hovorí o Chráme Nanebovstúpenia Pána, ktorý bol postavený v roku 1757. Následkami druhej svetovej vojny bol natolko zničený, že v roku 1954 bol postavený nový chrám, pričom došlo aj k zmene patrocínia. Odpustová slávnosť sa tu koná každoročne 5. júla. Chrám v Sečovciach je výhodný kapacitne i geografickou polohou. Odpust je tematicky zameraný na obnovu života rehoľných komunít a prehĺbenie v cyrilo-metodskej úcte.⁴⁹³

4.29 Sečovská Polianka I

Kostol Najsvätejšej Trojice v roku 1708 získal biskupov otec František Barkóci od protestantov. Následne sa miesto stalo významnou pútnickou lokalitou. Vizitačný protokol farnosti z roku 1749 hovorí: „Rímskokatolícka filiálka farnosti Parchovany. Obec osobne navštívil jágerský biskup František Barkóci 15. júna 1749. Kamenný katolícky Kostol Najsvätejšej Trojice, cintorín a drevená zvonica oplotené murovaným plotom. Kostol v roku 1708 získal biskupov otec František Barkóci. Bol tu farský pozemok. Obyvatelia: katolíci 134, gréci 78, luteráni 12, kalvíni 2, detí spolu 55. Reč slovenská. Cerkev s posvätnou výbavou postavená v roku cca 1716. Presbyter Teodor Neznajovič, ktorý tu bol vyskúšaný z potrebných záležitostí pri príležitosti návštevy jágerského biskupa Františka Barkóciho. Presbyter mal polia s veľkosťou 17 korcov, 25 korcov, 2 lúky na 3 vozy sena.“⁴⁹⁴

Kostol bol postavený v druhej polovici 17. storočia. V roku 1762 bol rozšírený a prefasádovaný. V roku 1841, 1861, 1889, 1936 bol reštaurovaný a po vojnovom poškodení v roku 1945 opravený. Jednolod'ová stavba so segmentovým zakončením presbytéria, pristavanou sakristiou a predstavanou vežou, situovanou do štítového priečelia. Pomerne široká loď je krytá pruskými klenbami, v presbytériu krížová klenba. Na západnej strane interiéru murovaný organový chór. Na bočných fasádach oporné piliere z 18. storočia. Podstrešný zuborezný vlýs. Veža je členená lizénami a krytá baroková laternová

⁴⁹¹ ESTERHÁZY, Pál: Az egés világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti. Nagyszombat, 1690, s. 115-116.

⁴⁹² SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 186.

⁴⁹³ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 513; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 324; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 84; ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: Košická eparchia 2013, s. 46; Obežník Košickej eparchie, 1997, roč. 1, č. 1, bod 6, zo dňa 9. 6. 1997.

⁴⁹⁴ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 281-282; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 4, 94.

strecha stojí v čele štítovej fasády s voluntovými krídlami. Hlavný oltár je opatrený obrazom Najsvätejšej Trojice z roku 1888.⁴⁹⁵

4.30 Sečovská Polianka II

V roku 1723 sa spomína uniatsky kňaz Simeon Bukatovič.⁴⁹⁶ V roku 1746 sa Sečovská Polianka uvádza ako uniatska farnosť, jej kostol bol v primeranom stave, postavený pred tridsiatimi rokmi, približne v roku 1716.⁴⁹⁷ Neskôr bola farnosť pri sceľovaní pozemkov a na zákrok zemepána presunutá do Cabova. Po odchode kňaza Emila Petácha do dôchodku v roku 1943 bola obec odfarená od Cabova a od 1. októbra 1943 povýšená na samostatnú farnosť. Za správcu farnosti bol menovaný Augustín Leukanič. Základný kameň farskej budovy bol požehnaný 6. augusta 1944 a 16. septembra 1945 bola posviacka farskej budovy. Obidve požehnania vykonal biskup Pavol Peter Gojdič OSBM.⁴⁹⁸

Murovaný barokovo-klasicistický chrám bol postavený v roku 1870 a zasvätený bol svätému Bazilovi Veľkému. V roku 1947 bol pôvodný chrám prestavaný, predĺžený a z oboch strán bola urobená prístavba. Posviacku obnoveného chrámu vykonal 19. októbra 1947 prešovský svätiači biskup ThDr. Vasil' Hopko. Pri posviacke došlo aj k zmene patróna chrámu, ktorý bol od tejto chvíle zasvätený Panne Márii Karmelskej. V roku 1993 pristúpili veriaci s dp. Marekom Petrom k rozhodnutiu postaviť nový chrám, keďže na starom kostole bolo na obvodových stenách niekoľko deformačných trhlin a prehyby na strope. Keďže Panna Mária Karmelská nie je v gréckokatolíckom kalendári, začalo sa uvažovať aj o zmene patrocínia na také, ktoré by bolo gréckokatolíkom vlastnejšie, a pritom by sa neprerušila úcta k Panne Márii Karmelskej, ktorú si domáci veriaci ako aj veriaci okolitých farností ctia od roku 1947. Správca farnosti sa preto obrátil so žiadosťou o zmenu patróna na gréckokatolícke biskupstvo. V liste spomenul, že starý chrám bol zasvätený sviatku Premenenia Pána. Odpoveď zo dňa 14. júla 1993 znela v tom duchu, že chrám bude zasvätený svätému prorokovi Eliášovi. Podľa tradície odpustovú slávnosť v novom chráme slávia ku cti Panny Márie Karmelskej. Základný kameň posvätil Mons. Ján Hirka, prešovský sídelný biskup, dňa 26. septembra 1993. "Termín odpustovej slávnosti bol obežníkom z dňa 16. júla 1997 uverejnený pod hlavičkou „diecézne odpustové slávnosti“. V roku 2001 bol na odpustovej slávnosti prítomný aj apoštolský nuncius Mons. Henryk Józef Nowacki.⁴⁹⁹

Pri svojej prvej pastoračnej návšteve v Sečovskej polianke potvrdil Mons. Ján Babjak SJ dekrétom č. 1373/2003 zo dňa 12 júna 2003 toto miesto za eparchiálne pútnické miesto: „Pri modlitbách a zvážení, rešpektujúc dlhoročnú úctu a tradíciu úcty k Panne Márii Karmelskej na základe moci mne danej, ustanovujem Farnosť svätého proroka Eliáša“.

⁴⁹⁵ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 85.

⁴⁹⁶ AACass, GR, sign EHa/207, vyznanie viery Ujhelyského dištriktu z 3. septembra 1726; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 109.

⁴⁹⁷ AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtu Ujhelyensi... 1746, s. 4; AACass, GR, Conscriptio Ecclesiarum G. Ritus Catholicorum in Cottu Zemplén... districtu Gálszétsiensi, s. 1; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 109.

⁴⁹⁸ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 78-79; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 63-64.

⁴⁹⁹ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 79-80; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 64; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 514; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 85.

ša v Sečovskej Polianke dňom 18. júla eparchiálnym pútnickým odpustovým miestom ku cti Panny Márie Karmelskej a proroka Eliáša.⁵⁰⁰

V rámci každoročného odpustu je možné obliecť sa do rúcha svätého škapuliara a stať sa členom Arcibratstva svätého škapuliara.⁵⁰¹

4.31 Stropkov I

Stropkov je pútnickým miestom pre zázračný obraz Panny Márie Karmelskej, ktorý v roku 1754 namaľoval košický maliar Henrich Schweitzer. Obraz sa nachádza na bočnom barokovo- rokokovom oltári, ktorý zhotovil košický rezbár Jozef Hartman. Panna Mária je na maľbe vyobrazená v stoji, má purpurovo-modré rúcho, ktoré zdobia zlaté ruže. Madona drží škapuliar v pravej ruke a v náručí si pridŕža dieťa, ktoré sa vinie k svojej Matke. Obe postavy ako keby vystupovali z tmavých oblakov, za ktorými sa otvárajú nebesia. Nadprirodzenú atmosféru maľby zvyrazňujú anjeli. Obidve figúry sú zdobené zlatými lúčovými svätožiarami a zlatými korunkami, ktoré obetovali vďační darcovia.⁵⁰²

Pútnický kostol Najsvätejšej Trojice v Stropkove je charakteristický svojimi troma loďami, neskorogotickými sieťovými klenbami i renesančným portálom. Pozoruhodné sú najmä tie prvky výzdoby, ktoré sa vzťahujú na mariánsky kult. Na maľbách je stvárnená mladosť Panny Márie, panenstvo, materstvo a tiež jej oslava v nebi. Vzácnosťou je aj pamätná tabuľa z roku 1675, ktorá je umiestnená na fasáde veže. V nej sa nachádza reliéf muža v brnení, ktorému sa zjavuje madona v oblakoch. Pôvod tejto tabule je votívny, ktorým sa Pethőovci, vtedajší zemepáni, poďakovali Božej Matke.⁵⁰³ Podľa súpisu pamiatok je táto baroková stavba z roku 1673. Kostol má klasicistickú fasádu z konca 18. storočia. Je to jednolodňová stavba situovaná k severnému krídlu kláštora, kde sa uzatvára rajskou záhradou. Presbytérium je polygonálne uzatvorené a kryté hrebienkovitou klenbou s lunetami. V lodi sa nachádza hrebienkovitá krížová klenba, z presbytéria vedie barokový portál do sakristie, ktorý má kamennú šambronu s ušami a v nadpraží barokovú kartušu s datovaním 1675. Predstavenú vežu kostola spolu s kláštorom jednotne prefasádovali, na oboch sa uplatňujú tónové lizény.⁵⁰⁴

Na tomto mieste existovalo Bratstvo svätého škapuliara, založené a uznané Rímom v roku 1669. Správcom bratstva bol vždy stropkovský farár, ktorý vždy vo sviatok Škapuliarskej Panny Márie prijímal do bratstva nových členov.⁵⁰⁵

O duchovnú službu pre pútnikov sa od nepamäti starali františkáni z poľského Krosna, a to až do prvej svetovej vojny.⁵⁰⁶ Z príležitosti sviatku Panny Márie z hory Karmel sa konali odpustové slávnosti, na ktoré prichádzali pútnici nielen zo Zemplína, ale aj z Šariša a dokonca aj Poľska. Medzi pútnikov patrili dokonca aj gréckokatolíci, najmä

⁵⁰⁰ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 80; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 64-65.

⁵⁰¹ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 80; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 65; Schematismus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 514.

⁵⁰² PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 117.

⁵⁰³ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 117, 119.

⁵⁰⁴ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 211; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 144.

⁵⁰⁵ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 119.

⁵⁰⁶ O pôsobení Františkánov svedčí aj Matej Bel (1684 – 1749): „Bohoslužby vykonávajú otcovia františkáni, ktorých sem priviedli kedysi dávno Pethőovci namiesto minoritov. Kláštor majú postavený v severnej časti.“ BEL, Matej: Zemplínska stolica, s. 164.

z okolia Prešova. Pútnici noc z 15. na 16. júla prebdeli zvyčajne na modlitbách a spevoch. Skoro ráno sa pri oltári Karmelskej madony slúžila obeta svätej omše a hneď po nej nasledovalo prijímanie nových členov do škapuliarskeho bratstva. Odpusty sa uchovali aj počas celého 19. storočia a až do druhej svetovej vojny to bol najväčší odpust na severnom Zemplíne. Zvlášť dojímavá bola d'akovná púť v roku 1947, v tomto roku veriaci na znak pokánia a vernosti svätej Cirkvi prinášali na pútnické miesta kríže. Škapuliarske odpusty sa v Stropkove udržali aj počas komunistickej totality. V roku 1999 bol Stropkov potvrdený ako oficiálne pútnické miesto Košickej arcidiecézy a od 16. júla 2011 je Stropkov diecéznou svätyňou.⁵⁰⁷

4.32 Stropkov II

V októbri 1921 prišli do františkánskeho kláštora v Stropkove prví redemptoristi, členovia Pražskej provincie. Komunitu tvorili pátri dvoch obradov, medzi nimi blahoslavený Metod Dominik Trčka. V roku 1947 začali redemptoristi s výstavbou nového gréckokatolíckeho chrámu svätých Cyrila a Metoda. V slávnostnom sprievode bola z Kostola Najsvätejšej Trojice prenesená ikona Matky Ustavičnej pomoci, ktorú 15. augusta 1924 priniesol z Čiech do Stropkova Dominik Trčka. Bola to prvá takáto ikona na Slovensku. Chrám bol posvätený 4. septembra 1949 a hlavným konsekrátorom bol Pavol Peter Gojdič OSBM. Po obnovení činnosti Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku sa tu začali konať eparchiálne slávnosti na sviatok svätých Cyrila a Metoda a na sviatok Matky Ustavičnej pomoci.⁵⁰⁸

4.33 Svätá Mária

V obci Svätá Mária bol kostol vrátený katolíkom v roku 1672.⁵⁰⁹ Kánonická vizitácia z 18. storočia konštatuje: „Svätá Mária je rímskokatolícka filiálka farnosti Cejkov. Jágerský biskup František Barkóci osobne navštívil obec 7. júna 1749, pretože tu ležali biskupské majetky. Starobylý murovaný kostol Narodenia Panny Márie, primerane opravený. Vo zvonici 2 zvony. Obyvatelia: katolíci 59 a 21 detí, rusnáci 22 a 2 deti, kalvíni 17 a 6 detí. Reč slovenská a maďarská. Žiadna cerkev.“⁵¹⁰ Podľa vizitačných protokolov sem putovali veriaci na sviatok Narodenia Panny Márie z farnosti Cejkov, Rad a Sátoraljaújhely.⁵¹¹ Dnes je kostolík v lužnom lese pútnickým miestom maďarsky hovoriacich veriacich, v roku 2000 tu bolo možné získať jubilejné odpustky.

⁵⁰⁷ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 119; AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431; ACAC č. 4 z 26. 8. 2011, bod 4, s. 25.

⁵⁰⁸ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie, 2008, s. 514; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 211.

⁵⁰⁹ AACass, Košice, Ecclesiae, Scholae... in Comitatu Abaujvár, Zemplininsi, Nr. 3; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 191, 195.

⁵¹⁰ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 164-165; AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtu Ujhelyiensis... 1746, s. 6; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 94.

⁵¹¹ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 138-143, 147-149, 156-159, 161, 173-174; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 60, 89, 93.

4.34 Tulčík

V strednom Šariši sa v 17. a 18. storočí sa okrem Veľkého Šariša putovalo aj do Tulčíka do Kostola svätých Šimona a Júdu. Dôvodom púť boli milostivé obrazy Panny Márie. Pútnická lokalita v Tulčíku časom stratila na svojom význame podobne ako Sečovce.⁵¹²

4.35 Šašová

V roku 1726 tu ako presbyter pôsobil Teodor Gutorovič a Štefan Ďatkovič. Chrám bol v roku 1746 v primeranom stave a miestnym kňazom bol Štefan Žatkovič.⁵¹³ Kánonická vizitácia mukačevského biskupa Michala Manuela Olšovského z 24. augusta 1757 hovorí, že tu stále pôsobil Štefan Žatkovič, ktorý bol vysvätený v Marmaroši biskupom Stojkom. Krstiteľnica bola drevená. Cerkev bola drevená, v dobrom stave, postavená asi pred päťdesiatimi rokmi. Tradovalo sa, že ikona Panny Márie sa preslávila asi pred štyridsiatimi štyrmi rokmi. Najprv z písmen, ktoré sú na ikone napísané na zvyčajnom mieste, vytekali asi týždeň krvavé kvapky. Na tento zázrak sa prišiel pozrieť gróf Aspermont so svojím dvorom a veľa popov. Hovorilo sa, že potom, čo ikona plakala asi päť rokov, biskup Hodemarský prikázal zadržať túto fámú. Odpusty tam potom prestali a v polovici 18. storočia sem neprichádzali žiadni pútnici. Hovorilo sa, že mnoho ľudí sa zázračne uzdravilo, ale chýbali dokumenty a verejný kult ikony.⁵¹⁴

Ikona Bohorodičky s Ježišom v náručí pochádza z 15. storočia. Keďže starý chrám stál ďaleko od obce a bol už schátraný, veriaci sa rozhodli postaviť nový. Nová cerkev bola postavená v roku 1842 a bola zasvätená Zosnutiu Presvätej Bohorodičky. Základy chrámu boli v roku 1838 posvätené ortuťovským farárom Jánom Zápotockým. Obec nemala pozemok na výstavbu cerkvi, obrátili sa farníci na zemepána Juraja Gundelfingera s prosbou o darovanie pozemku na výstavbu, ktorý s tým nesúhlasil. V čase odmietavého postoja majiteľa pozemku sa obraz zjavoval na mieste, kde dnes stojí murovaný chrám. Táto zázračná udalosť obmäkčila skúpeho majiteľa natolko, že pozemok na stavbu chrámu poskytol bezplatne. Hneď po posviacke chrámu bol starobylý obraz Bohorodičky premiestnený do nového chrámu na bočný oltár.⁵¹⁵

Rôzni autori sa domnievajú, že s týmto obrazom sa spájali aj mimoriadne vyslyšania a uzdravenia. Chrám dostal plnomocné odpustky od pápeža Pia VI. dňa 30. júna 1779 na sedem rokov. Odvtedy sa konal odpust 28. augusta, keď sa podľa juliánskeho kalendára slávil sviatok Uspenia Presvätej Bohorodičky. Ikona je do dnešného dňa cieľom pútnikov. Podľa kánonickej vizitácie z roku 1834 bola ikona označená ako *miraculosa* čiže

⁵¹² SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 186.

⁵¹³ AACass, GR, Tabella repraesentans... altera parte Superioris Districtus Sárosiensis... 1746, s. 1; ZUBKO, Peter: Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II, s. 120.

⁵¹⁴ ГАДЖЕГА, Василий: Дополнения к истории русинов, s. 40-41.

⁵¹⁵ DIKY, Juraj: Prierez históriou a súčasnosťou obce Šašová, s. 19-20; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 61; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 74-75; KOMÁR, Juraj: Naše rodiská. In: Bardejovské novosti, 1993, roč. IV, č. 26, s. 6; KOČIŠOVÁ, Marta: Diecézna púť k obrazu Šašovskej Bohorodičky. In: Bardejovské novosti, 1999, roč. X, č. 33, s. 5; DANCÁK, František: Šašová a jej zázračná ikona, s. 30-31; KOPRIVŇÁKOVÁ, Jana: Dejiny Rafajoviec. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007, s. 49; DANCÁK, František: Šašová a jej zázračná ikona, s. 32.

zázračná.⁵¹⁶ Obec Šašová je podľa niektorých autorov najstarším pútnickým miestom gréckokatolíkov v severovýchodnom Šariši. Toto pútnické miesto si zachovalo svoju kontinuitu aj v rokoch pravoslavia a normalizácie.

Podľa súpisu pamiatok, ktorý bol vykonaný v roku 1969, sa spomína cerkev postavená v klasicistickom slohu z roku 1845. Chrám je jednoloďový, so segmentovým zakončením presbytéria a predstavanou vežou, derivát východoslovenských sakrálnych stavieb. Klenby sú pruské a dosadajú na rímso pilastrov. Fasády majú polkruhové zakončenie okien a lizénový rám. Na južnej stene kostola sú osadené slnečné hodiny z čias stavby chrámu. Chránové zariadenie je z konca 19. storočia.⁵¹⁷

Nedaleko chrámu sa nachádza kaplnka z roku 1888 a v jej strede vyviera prameň vody. Legenda hovorí, že voda pomáha liečiť očné neduhy. Kaplnka nad prameňom bola opravená v roku 1987. V deň púte k šašovskej ikone sa posväcuje prameň v kaplnke. Liečivé účinky vody síce nie sú preukázané, ale 26. apríla 2011 bola vykonaná analýza kvality vody, ktorú urobilo oddelenie laboratórnej medicíny NsP svätého Jakuba v Bardejove a vodu označili za nezávadnú, vhodnú pre ľudskú potrebu.⁵¹⁸ Vonkajší oltár, pri ktorom sa konajú odpustové slávnosti, bol postavený v roku 1991. V roku 2011 prebehla generálna oprava chrámu, počas odpustovej slávnosti v sobotu 11. augusta 2012 ju Mons. Ján Babjak SJ posvätil. Aj Kaplnka Najsvätejšej Trojice bola opravovaná, posvätená bola v nedeľu 14. septembra 2012. Púte sa konajú týždeň pred odpustovou slávnosťou v Lutine. Odpustová slávnosť sa začína sobotu podvečer svätením prameňa, potom pokračuje celonočným bdením v modlitbách a pokračuje sa v nedeľu, keď slávnosť vrcholí svätou liturgiou.⁵¹⁹

4.36 Trebišov

Kaplnka Krísta Kráľa trebišovského baziliánskeho monastiera je z rozhodnutia vladky Milana Chautura pútnickým miestom Košickej eparchie.⁵²⁰

V dňoch 10. – 18. apríla 1943 baziliáni uskutočnili sväté misie v Trebišove, Vojčiach, Sečovciach a Kuzmiciach. Peter Pavel Gojdič OSBM súhlasil so zriadením bazi-

⁵¹⁶ DIKY, Juraj: Priezez históriou a súčasnosťou obce Šašová, s. 23; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 62; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 75-76; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 516; KAPUTA, Andrej: Údaj o zázračnej ikone v Šašovej už z roku 1757. In: Bardejovské novosti, 2011, roč. XXII, č. 26, s. 6; KOMÁR, Juraj: Naše rodiská, s. 6; KOČIŠOVÁ, Marta: Diecézna púť k obrazu Šašovskej Bohorodičky, s. 5; DANCÁK, František: Šašová a jej zázračná ikona, s. 33; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 321.

⁵¹⁷ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku III, s. 239.

⁵¹⁸ DIKY, Juraj: Priezez históriou a súčasnosťou obce Šašová, s. 24; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 62; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 77; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 516; KOMÁR, Juraj: Naše rodiská, s. 6; KOČIŠOVÁ, Marta: Diecézna púť k obrazu Šašovskej Bohorodičky, s. 5; DANCÁK, František: Šašová a jej zázračná ikona, s. 34; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 321.

⁵¹⁹ BOHÁČ, Vojtech: Drahá perla. In: Slovo. Dvojtyždenník gréckokatolíkov v ČSSR, 1992, č. 14, s. 13; VARGOVČÍKOVÁ, K.: Chrám uspenia Bohorodičky v Šašovej. In: Gréckokatolícky kalendár 2001. Michalovce : Byzant, 2001, s. 108; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 62; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 516; KAPUTA, Andrej: Šašová a jej zázračná ikona. In: Bardejovské novosti. 2011. roč. XXII, č. 22, s. 6; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 75-77; DANCÁK, František: Šašová a jej zázračná ikona, s. 43; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 321.

⁵²⁰ ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: Košická eparchia 2013, s. 60.

liánskeho monastiera v Trebišove, ktorý bol posvätený 2. júla 1944 na sviatok darovania čestného rúcha Presvätej Bohorodičky v Blachernách. Posvätil ho biskup Gojdič. Monastier bol požehnaný v prítomnosti generálneho delegáta a neskoršieho protoigumena Sebaštiana Sabola OSBM, ako aj benefaktorov kláštora Michala a Jána Ďurišinovcov z Trebišova, ostatných baziliánov bolo dvadsať a veriacich asi tisíc. Monastier bol situovaný v severnej časti mesta.⁵²¹

V roku 1947 bol založený časopis *Cyril a Metod*. Bol oficiálny časopis *Jednoty svätých Cyrila a Metoda*, ale ťarcha zodpovednosti ležala na trebišovských baziliánoch. Časopis sa z Trebišova expodoval do celého Slovenska. Pred likvidáciou kláštorov v ČSR v hodnotiacej správe o stave náboženského života v Trebišove komunistický režim konštatoval: „Veľmi aktívnu nepriateľskú činnosť vyvíja gréckokatolícky kláštor v Trebišove na čele s predstaveným Polykarpom Olejárom. V kláštore je nateraz 6 až 12 mníchov. Kláštor vyvíja veľmi aktívnu činnosť. Veľmi často ho navštevujú mnohí gréckokatolícki duchovní, ktorí tu prichádzajú pre rady. V poslednom čase vo väčšom počte chodia do kláštora na svedenie roľnícke ženy z okolitých obcí. Všeobecná situácia na Zemplíne pred ďalšie akcie je omnoho horšia než v severných okresoch. Hrozí nebezpečenstvo, že by gréckokatolíci – Slováci dali prednosť skôr Rímskokatolíckej cirkvi než Pravoslávnej.“⁵²²

V noci z 13. na 14. apríla 1950 boli baziliáni násilne odvedení. V budove monastiera bola zriadená krčma a hotel Centrál, tým bolo toto miesto sprofanizované. Baziliáni sa do Trebišova mohli vrátiť po roku 1990. K obnoveniu monastierskeho života došlo až vďaka iniciatíve protoigumena Mariána Potaša OSMB v roku 1992, teda po štyridsiatich dvoch rokoch. Monastier bol v sobotu 3. októbra 1992 požehnaný prešovským sídelným biskupom Jánom Hirkom v prítomnosti protoigumena otca Mariána Potaša OSBM, iných kňazov a približne sedemsto veriacich. Vtedy bol za igumena ustanovený Jozef Novák OSBM. Neskôr sa k nemu pridali český bazilián Eliáš Dohnal OSBM.⁵²³

Dekrétom generálnej kúrie baziliánov v Ríme zo 6. októbra 1997 bol v tomto monastieri zriadený noviciát pre baziliánsku Provinciu svätých Cyrila a Metoda na Slovensku. Ich magistrom bol igumen monastiera otec Jozafát Timkovič. Noviciát trval až do roku 2000, keď bol 8. mája protoigumenom otcom Polykarpom Jacošom OSBM zrušený. V rokoch 1998 – 1999 bol v chráme postavený ikonostas a steny boli vyzdobené maľbami, v hodnote 460 000 Sk. Ikony napísal Rastislav Bujna z Bratislavy a rezbárske práce na ikonostase urobil Anton Križanovský zo Stropkova. Ikonostas bol 31. októbra 1999 požehnaný Milanom Chauturom na sviatok Krista Vševládca (Pantokratora).⁵²⁴

4.37 Udavské

Jágorský biskup František Barkóci vizitoval Udavské 10. júla 1749. V Udavskom sa nachádzala Kalvária, o ktorú viac dbali zemepáni než kňazi. Putovali sem veriaci z farských obcí Ohradzany, Humenné, Kamenica nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Snina, Papín. Biskup po návšteve Papína zakázal putovať do Udavského, pretože toto miesto

⁵²¹ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 260-261; KUŠNÍR, Pavol: Polykarp Gabriel Oleár OSBM (1913-1971). In: Zostali verní. Osudy gréckokatolíckych kňazov I. Košice : Byzant 1997, s. 69; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 114.

⁵²² TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 261; KUŠNÍR, Pavol: Polykarp Gabriel Oleár, s. 69; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 114-115.

⁵²³ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 262-263, 265; Schematizmus gréckokatolíckeho prešovského biskupstva 1994. Prešov : Gréckokatolícke biskupstvo, 1994, s. 155; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 115.

⁵²⁴ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastyra, s. 265, 267.

nemalo oficiálne cirkevné schválenie a do Krásneho Brodu mali putovať iba uniati. Biskupovi išlo o to, aby sa každý veriaci identifikoval s vlastným obradom a riadil sa len podľa neho.⁵²⁵

Vizitačný protokol z polovice 18. storočia hovorí: „Rímskokatolícky Kostol Najsvätejšej Trojice s priliehajúcou vežou, ktorý postavil pred 47 rokmi gróf Peter Ziči. Najmenší bočný oltár pochádzal predchádzajúceho dreveného kostola. Zvony tri, svätého Jána Krstiteľa, svätého Kataríny a svätého Donáta, ktorý požehnal František Barkóci 23. septembra 1742 v Tovarnom ešte ako spišský prepošt (1740 – 1744) a titulárny biskup *Tenagrensis*. Odpustky boli udelené na sviatok patrocínia na sedem rokov. Farár Jozef Maťašovský, tridsaťtriročný, v pastoračii pôsobil 8 rokov, na tomto mieste 5 rokov. Drevená fara. Púte odchádzali na Všetkých svätých a na svätú Annu do Humenného, na Nanebovstúpenie Pána do Kamenice nad Cirochou, na Nanebovzatie Panny Márie do Ohradzian. V Udavskom bola Kalvária na pánskom pozemku, oplotená, so starobylými sochami pred kolapsom, ktoré opravoval patrón. Obyvatelia: katolíci 315 a 107 detí, uniati 34 a 11 detí, luteránka 1, Židia 15. Reč slovenská.“⁵²⁶ O Kalvárii svedčí aj Matej Bel: „Pre katolícke bohoslužby je tu vybudovaný kostol a Kalvária na vysokom kopci.“⁵²⁷

4.38 Veľaty

Veľaty boli v polovici 18. storočia rímskokatolíckou filiálkou farnosti Lastovce. Kostolu svätého Martina patrilo strieborný kalich, ktorý podľa ústnej tradície nebohý pán Košovič presunul k jezuitom do Blatného Potoka. Stála tu Kaplnka Bolestnej Panny Márie, na ktorú prichádzali púte z Cejkova, Lastoviec, Plechotíc, Sátoraljaújhely, Slivníka, Trebišova, Veľkých Ozoroviec.⁵²⁸

4.39 Veľký Šariš

Kostol svätého Jakuba patrí k najstarším cirkevným stavbám na Šariši. Už v roku 1274 stál vo Veľkom Šariši kláštor svätého Stanislava, v ktorom pôsobili augustiniáni, resp. viliamiti. Ich činnosť bola ukončená reformáciou v 16. storočí. V polovici 18. storočia stabilizovali a začali sa zakladať nábožné bratstvá, medzi nimi aj Bratstvo Panny Márie Karmelskej, založené medzi rokmi 1749 – 1764. Existovalo tu aj Bratstvo Najsvätejšej Sviatosti. Bratstvá existovali až do roku 1785, keď boli príkazom Jozefa II. zrušené.⁵²⁹

⁵²⁵ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 148; AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 149-151; AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 82, 84-85, 92, 94; AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 156, 158; AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 76-77; AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 148; AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 155-156; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 32, 63, 68, 70, 84, 86, 95.

⁵²⁶ AACass, KV, Horný Zemplín, 1749, s. 100-102, 104; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 104; HRADSZKY, Josephus: Initia, s. 474; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 104.

⁵²⁷ BEL, Matej: Zemplínska stolica, s. 198.

⁵²⁸ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 138-143, 147-149, 156-159, 209-212, 228-231, 234-237, 241-244, 246, 254-256, 258-259; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 60, 76, 88, 93, 95, 103, 106.

⁵²⁹ SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku, s. 59-60; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 71; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 120-121; AACass, KV, Veľký Šariš, 1749 A, s. 2; AACass, KV, Veľký Šariš, 1814 A, s. 2-3.

Kánonická vizitácia z roku 1749 ešte nespomína nijaký milostivý obraz, neexistovalo tu ani o nijaké bratstvo. Oltár Škapuliarskej Márie sa prvýkrát spomína v kánonickej vizitácii z roku 1814. V kostole sa nachádzalo päť oltárov a lampy svietili len pred hlavným oltárom, oltárom Bolestnej Panny Márie a oltárom Karmelskej Panny Márie.⁵³⁰

Na sviatok Karmelskej Panny Márie sa viazali plnomocné odpustky. Hlavná púť sa konala v deň sviatku Panny Márie z hory Karmel, teda 16. júla. Pôvodná úcta sa nevzťahovala na obraz, ale na sochu Karmelskej Panny Márie. Oltár Karmelskej Panny Márie je rokokový, z prvej polovice 18. storočia, nachádza sa na severnej strane hlavnej lode ranogotického kostola. Zachovali sa tam fragmenty neogotickej architektúry (gotické okno), ako aj fresky na vonkajšej fasáde a na vnútornej stene kostola. Reštaurátori odhalili nástennú maľbu zo 14. storočia, ktorá predstavuje výjav ukrižovania Krista. Neskororománske prvky má mohutná hranolová veža na západnom priečelí, ktorá pochádza z 13. storočia. Kostol je obohnáný múrom, v ktorom sú umiestnené zastavenia krížovej cesty. V roku 1891, teda počas rozsiahlej renovácii interiéru, bola milostivá socha nahradená obrazom, ktorý sa v oltári nachádza dodnes. Tento obraz je pozoruhodný, pretože sa v ňom spájajú motívy Ružencovej i Škapuliarskej Panny Márie. Na obraze odovzdáva Mária, Kráľovná Karmelu, ruženec svätému Dominikovi, v pravej ruke madona drží škapuliar a odovzdáva ho svätému Šimonovi Stockovi.⁵³¹

K najväčšiemu rozkvetu púti vo Veľkom Šariši došlo na prelome 19. a 20. storočia. Z roku 1900 je zachovaná Kniha bratstva Panny Márie Karmelskej, v ktorej je zapísaných mnoho pútnikov z rozličných končín Šariša Mons. Alojz Tkáč 29. júna 1999 kostol vo Veľkom Šariši potvrdil ako oficiálne pútnické miesto. V roku 2013 bol Veľký Šariš povýšený na diecéznu svätyňu Košickej arcidiecézy.⁵³²

4.40 Vranov nad Topľou

Na miestach terajších sakrálnych stavieb čiastočné archeologické výskumy potvrdili staršie románske sakrálné objekty (cca 13. – 14. storočie). Dnešný kostol bol postavený v gotickom slohu po príchode františkánov v roku 1441. Ich kláštor a kostol v roku 1478 vyhorel a obnovený bol k roku 1480. Za reformácie boli františkáni v roku 1540 vypovedaní a vtedajší patrón Juraj Bátorí kostol odovzdal reformovaným evanjelikom (kalvínom). Ďalšie protestantské patrónky Eufrozína Drugetová a Mária Esterháziiová kostol zveľadili rozšírením lode. V rámci rekatolizačných snažení prišli v roku 1672 do Vranova pavlíni, ktorých v roku 1676 vyhostili povstalci Juraja Thököliho, preto sa pavlíni v roku 1681 vracajú do Vranova znova a definitívne. Kostol bol prestavaný – zachovajúc si však prvky gotiky – v rokoch 1713 – 1714. Dňa 20. apríla 1718 kostol vyhorel. Nasledujúca obnova prebiehala dlhých 38 rokov v rokoch 1718 – 1756. Kostol vtedy získal barokový interié: Fresky namaloval významný uhorský maliar Ján Lukáš Kracker (1717 – 1779), oltáre a kazateľnicu zhotovil košický rezbár Jozef Hartman (1719 – 1764). Celé vnútro kostola patrí medzi najčistejšie a najkrajšie barokové interiéry na východnom Slovensku. V kostole sú štyri oltáre: hlavný oltár Panny Márie, bočné oltáre sv. Pavla, pustovníka, sv. Klimenta, pápeža a sv. Jána Nepomuckého. Patrónka kostola Zuzana Sirmaiová zabezpe-

⁵³⁰ AACass, KV, Veľký Šariš, 1814 A, s. 2-3, 16.

⁵³¹ AACass, KV, Veľký Šariš, 1814 A, s. 15-16; AACass, KV, Veľký Šariš, 1814 D, s. 10-11; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 121-122.

⁵³² ACAC č. 3 z 8. 7. 2013, bod 12, s. 5; AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431; ČIŽMÁR, Marián: Starobyľ a pútnický Veľký Šariš. Levoča : Polypress, 1999, s. 34.

čila kovové liturgické pamiatky, ktoré vyrobil známy uhorský zlatník Ján Silaši z Levoče (1705 – 1782) – pacifikál, kalich, cibórium, monštranciu. Milostivý obraz, Silašeho dielo a všetok mobiliár kostola sú zapísané v zoznamoch kultúrnych pamiatok – kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky.

V roku 2008 uplynulo 300. výročie prinesenia milostivého obrazu vranovskej Panny Márie do tohto chrámu. Ide o olejomalbu na plátne Kráľovnej anjelov s rozmermi 54 x 41,5 cm od anonymného autora, ktorá vznikla na začiatku 17. storočia a nesie prvky neskoršej renesancie a raného baroka; typologicky ide o kópiu Pasovskej madony. Pôvodným vlastníkom bol František Golecký, ale – nevedno prečo – nachádzal sa v držbe rodiny Berčéniovej. Pavlíni sa do kontaktu s obrazom prvýkrát dostali 21. augusta 1708, keď obraz zázračne slzil a následne ho preniesli do kostola, kde je predmetom kultu dodnes. Počas ničivého požiaru 20. apríla 1718 sa stal ďalší zázrak, keď tento obraz ako jediný zostal nedotknutý ohňom. Počas následnej obnovy kostola sa dostal na najčestnejšie miesto na hlavný oltár, kde sa nachádza dodnes. Po zrušení pavlínov v Uhorsku cisárom Jozefom I. v roku 1786 spravovali kostol diecézni kňazi. V roku 1990 so súhlasom košického biskupa Mons. Alojza Tkáča sa pavlíni vrátili a spravujú toto miesto dodnes.

Patrocínium bočného oltára sv. Klimenta, pápeža, je na tomto mieste oveľa staršie, než samotný oltár vyhotovený v 18. storočí. Vranov nad Topľou bol súčasťou hradného panstva Čičva, na ktorom sa nachádzalo jedno z obranných veľkomoravských hradísk. Na začiatku 14. storočia na mieste veľkomoravského hradiska postavili hrad, ktorého súčasťou bola hradná Kaplnka sv. Klimenta, pápeža. Po ukončení stavovských povstaní bol hrad aj s kaplnkou zbúraný v 18. storočí. Keďže patrocínium farského kostola nemalo zaniknúť, rozhodli sa pavlíni, ktorí túto farnosť spravovali, preniesť patrocínium zbúranej hradnej kaplnky do svojho kláštorného kostola. Podľa viacerých historikov je patrocínium sv. Klimenta v tejto oblasti určite starobylé – siaha do veľkomoravských čias, keď tu pôsobili sv. Cyril-Konštantín a sv. Metod, apoštoli Slovanov, alebo ich žiaci. Sv. Kliment bol patrónom misie solúnskych bratov na Veľkú Moravu a jeho relikvie sa cez Veľkú Moravu dostali do Ríma. Patrocínium teda uchováva tradíciu začínajúcu na konci 9. storočia a udržiavanú dodnes. Okrem náboženskej služby Božiemu ľudu pavlíni vo Vranove pestovali národný život a podporovali slovenský národ. Viacerí mníši zohrali významnú prácu na presadení kodifikácie slovenského jazyka, ktorú napokon uskutočnil katolícky kňaz Ostrihomskej arcidiecézy Anton Bernolák v roku 1787.

Najvýznamnejšie púte sa na toto miesto konajú v nedeľu najbližšiu 8. septembra. Slávnosti predchádza slávnostná novéna a po sviatku nasleduje oktáva menších slávení. Na samotný odpust prichádzajú hlavné sv. omše celebrowať košickí biskupi a iní, zvyčajne vysoko postavení cirkevní hodnostári miestnej cirkvi. Z tohto kostola sa pravidelne od roku 1991 konajú pešie púte, ktoré smerujú do pútnického miesta Czestochowa v Poľsku. Púte sa začali výzvou Božieho služobníka, Svätého Otca Jána Pavla II. na medzinárodné stretnutie mládeže v spomenutom roku. Jeho odkaz takto pretrváva dodnes. Dnešná komunita pavlínov bola obnovená v roku 1990 práve príchodom rehoľníkom z Jasnej Góry z Poľska a spravujú ju Slováci, ktorí majú viaceré rehoľné povolania.⁵³³

⁵³³ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 7-10; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Szmariensis in Slovachia 1943, s. 147; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 89; BEL, Matej: Zemplínska stolica, s. 153; ISKROVÁ, Daniela: Úcta k Vranovskej Madone. In: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 101; AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 148; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 32;

Hlavnou zložkou interiéru kostola je polychrómia. Vranovský kostol maliarsky ozdobil absolvent viedenskej akadémie Ján Lukáš Kracker, ktorý pracoval najmä pre premonštrátov v Jasove. Od tohto maliara sa zachovalo len jedno dielo nachádzajúce sa na klenbe kláštorného schodišťa. Rozsahom väčšie dielo sa v minulosti nachádzalo v kostole a pre jeho dokonalé umelecké stvárnenie sa o tamojšom chráme už v tejto dobe hovorilo ako o bazilike. Krackerovo dielo bolo 20. augusta 1873 veľmi poškodené požiarom. Nedbalosťou vtedajších úradníkov bolo zničené aj toto Krackerovo dielo. Z prameňov sa vie, že na zaniknutej maľbe boli alegorické maľby štyroch svetadielov a mohli nadväznosť byť na evanjelium, obetu, alebo univerzalizmus Kristovho vykupiteľského diela. Oltár a kazateľnicu stvárnil košický rezbár Jozef Hartman. Súčasná tematicky najdôležitejšia maľba sa nachádza v priestore medzi hlavným oltárom a kazateľnicou. Je to freska Narodenie Panny Márie, ktorá nadväzuje na titul kostola. Na strope v strednej časti lode medzi piatym a ôsmym pilierom sa nachádzajú tri fresky: Božie narodenie, Zmŕtvychvstanie Ježiša Krista a Zoslanie Ducha Svätého. Nevie sa, kto je ich autorom, no podľa záznamov cisárskych likvidátorov z roku 1786 boli na tomto mieste iné fresky, ktoré boli v roku 1873 natoľko poškodené, že sa už nedali opraviť, a tak sa nahradili novými výjavmi. Podľa záznamov sa v centre nachádzala postava svätého Pavla pustovníka a v jeho blízkosti postavy svätého Antona opáta, svätého Augustína a svätého Hieronyma. Boli tam umiestnené aj postavy šiestich kľačiacich pavlínov. Po stranách výjavu boli vyobrazené ešte štyri postavy zobrazujúce pavlínske rehoľné provincie: maďarskú, chorvátsku, českú a dalmátsku. Výjav bol doplnený o dve nádoby s kvetinami, jednou postavou veľkého anjela a desiatich menších anjelov.⁵³⁴

V pilieroch podopierajúcich organový chór sa nachádzajú dve maľby. Na južnom pilieri bolo zdôraznené vnútro Berčénioho domácnosti s oknom, po pravej strane ktorého je zavesený obraz. Pod obrazom je umiestnený latinský text opisujúci udalosť slzenia: „Dňa 21. augusta roku 1708 v dome rodiny Berčéniovcov plakala vranovská milostivá Panna Mária, ktorej slzy utrel otec Augustín Hnatovič.“ Ťažšie sa číta druhý nápis umiestnený na severnej strane kostola: „Po prestaní slzenia milostivý obraz Vranovskej Panny Márie preniesli do tunajšieho kostola.“ Na základe tohto textu je možné tvrdiť, že na ňom bolo vyobrazené prenesenie do farského kostola.⁵³⁵

Tretia, dnes veľmi poškodená Krackerova maľba, sa nachádza na zadnej stene kostola. Táto maľba zaberá obrovskú časť priestoru, takmer 56 m². Zo spomínaných poznámok cisárskych úradníkov vyplýva, že v dolnej časti sa nachádza veľká postava kľačiaceho svätého Pavla pustovníka, nad ním sú štyri alegorické ženské figúry naznačujúce a znázorňujúce Božské čnosti: vieru, nádej, lásku a morálnu čnosť múdrosť. Zo spomínaných postáv sú dnes viditeľné len dve. Na severnej stene kostola namaľoval autor iluzívnu maľbu okien. Medzi dopĺňujúcu maliarsku výzdobu patria postavy dvoch anjelov. Vranovskí pavlíni nikdy nezabudli na dary, ktoré boli venované ich kostolu. Zuzana Barkóciová Sirmaiová v roku 1752 darovala kostolu výnimočne pekný, bohato zdobený ornát a Ján Silaši vyhotovil vzácnu monštranciu z darov Zuzany Sirmaiovej a Kláry Barkóciovej. Pavlíni tieto dary dali zvečniť majstrovi Jánovi Lukášovi Krackerovi. Zobrazenie monštrancie sa nachádza medzi tretím a štvrtým pilierom vo výklenku nad tretím oknom v južnej stene. Oproti na severnej stene sa nachádza ornát, štóla a kalichové doplnky. Kvetinové doplnky sú paralelne rozmiestnené nad druhým, tretím a štvrtým pilierom. V priehlbni severnej steny pod piatym iluzívnym oknom medzi šiestym a siedmym pilie-

⁵³⁴ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 11-15; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 148.

⁵³⁵ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 15-16.

rom je umiestnená kvetinová výzdoba. Kracker využíval pri vyplnení malých oblúkovitých plôch nad piliermi alebo nad oknami južnej steny kostola abstraktné dekoratívne prvky: kruhové, mušľové, pásikavé, stuhové a mašľové.⁵³⁶

Hlavný oltár bol postavený z finančnej pomoci Žigmunda Petöho v roku 1762. Nevie sa, čo sa stalo s predošlým oltárom, ktorý bol postavený v roku 1730. Vie sa len to, že tak, ako ostatné drevené časti kostola sú dielom košického majstra Jozefa Hartmana, tak jeho dielom bol aj hlavný barokový oltár. V hlavnom oltári je umiestnený milostivý obraz Panny Márie. Ide o olejomalbu namaľovanú neznámym maliarom na plátne. Obraz je možné datovať do roku 1686, keď vranovský kostol opäťovne prebrali pavlíni. Kostol má ešte tri bočné oltáre: oltár svätého Pavla pustovníka z roku 1749, oltár svätého Klementa I., pápeža a mučeníka, a oltár svätého Jána Nepomuckého z roku 1742, ktoré sú dielom Jozefa Hartmana. Z darov grófa Imricha Ženeiho bola Hartmanom postavená baroková kazateľnica s prístreškom.⁵³⁷

Vo svätyni baziliky sa nachádza skrinka s vótami od pútnikov.

Vranov nad Topľou bol 29. júna Mons. Alojzom Tkáčom potvrdený ako oficiálne pútnické miesto Košickej arcidiecézy.⁵³⁸ Košický arcibiskup Alojz Tkáč požiadal 14. apríla 2008 Kongregáciu pre Boží kult a disciplínu sviatostí v mene presbytéria i celého Božieho ľudu Košickej arcidiecézy, aby udelila Kostolu Narodenia Panny Márie titul baziliky minor. Apoštolský nuncius Mons. Mário Giordana odovzdal košickému arcibiskupovi dekrét od kongregácie so sprievodným listom z 11. júla 2008. Svätá stolica vyhovelá tejto žiadosti 19. júna 2008. Slávnostné vyhlásenie 6. septembra 2008 vykonal kardinál Jozef Tomko.⁵³⁹

Plnomocné odpustky možno v tejto bazilike získať: na výročný deň konsekrácie baziliky 21. septembra, v deň liturgického slávania patrocínia 8. septembra, na slávnosť svätých apoštolov Petra a Pavla 29. júna, v deň udelenia hodnosti bazilika minor 19. júna, vo výročný deň uctenia slzenia obrazu vranovskej Panny Márie 27. augusta a raz v roku v ľubovoľný deň, ktorý si veriaci sám vyberie.⁵⁴⁰

⁵³⁶ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 17-20.

⁵³⁷ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 20-22, 42-58.

⁵³⁸ AACass, Administratívne spisy, sign. 757/1999; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 431.

⁵³⁹ Bazilika minor Narodenia Panny Márie. Slávnostné vyhlásenie 6. 9. 2008 vo Vranove nad Topľou. Udelenie titulu baziliky menšej Kostolu narodenia Panny Márie vo Vranove nad Topľou. Vranov nad Topľou : Farský úrad Farnosti Narodenia Panny Márie, 2008, s. 7-13, 38.

⁵⁴⁰ Bazilika minor Narodenia Panny Márie, s. 38.

5 Kanonizovaní svätci

5.1 Svätí košickí mučeníci

Liturgická spomienka sa slávi 7. septembra. Narodili sa pre nebo v roku 1619. V daný deň je v Rímskom martyrológiu pätnásty v poradí: V Košiciach v karpatských horách svätých mučeníkov Marka Križina, ostrihomského presbytera, Štefana Pongráca a Melichara Grodzieckého zo Spoločnosti Ježišovej, ktorí ani pod nátlakom ani pod vyhrážaním mučenia nezradili Katolícku cirkev a rozhodli sa ostať verní katolíckej viere.⁵⁴¹

O hrdinskom víťazstve košických mučeníkov píše v apoštolskom breve Pius X.:

Ked' máme hovoriť o hrdinských, víťazných mučeníkoch, prichádzajú nám na myseľ slová, ktoré kedysi napísali Pavol a Timotej svojim Filipanom: „Vy ste dostali milosť nielen v Krista veriť, ale aj trpieť pre neho.“ Túto poctu Boh uštedril trom vynikajúcim mužom, a to Markovi Štefanovi Križinovi, kanonikovi ostrihomského metropolitného chrámu, Štefanovi Pongrácovi a Melicharovi Grodzieckému zo Spoločnosti Ježišovej. Pripomíname si ich slávne činy a obetovanie životov pre Krista, aby v týchto časoch nepriaznivých pre Cirkev nechýbali katolíkom vznešené príklady viery a statočnosti, ktoré by mohli, ak to bude potrebné, aj nasledovať.

V čase, keď sa títo traja Kristovi bojovníci horlivo venovali kňazskej službe, Juraj Rákoci obsadil Košice. Konal tak v mene Gabriela Betlena, ktorý za pomoci Turkov a podporovaný českými a uhorskými bludármi vtrhol s veľkým vojskom do tohto kraja, aby ho vyňal spod právomoci cisára a pripojil k sebe a k svojmu majetku. Rákoci ihneď nariadil, aby týchto troch katolíckych kňazov strážili doma vojaci, a prinútil mestskú radu, aby ich odsúdila na smrť.

A tak po polnoci zo šiesteho na siedmeho septembra tisícšesťstodevätnásť vyslaní kati železným kyjom zrazili na zem Pongráca, ako prvého, s ktorým sa stretli. Potom všetkých troch bili päsťami, kopali, zauškovali a surovo týrali, kým oni vzývali mená Ježiša a Márie. Križinovi ponúkli v mene Rákociho nádej na záchranu, ak odpadne od katolíckej viery, ale on to rozhodne odmietol. Nato ich vyzliekli zo šiat, zavesili na hradu povaly a pálili horiacimi fakľami, dokiaľ im cez odkryté rebrá nezačali vytekať vnútornosti. A keď začalo svať, odviazali ich z hrady a Križinovi a Grodzieckému odťali hlavu. Pongráca udreli dvakrát mečom po hlave a akoby mŕtveho hodili spolu s telami ostatných do latríny. On však ešte dýchal a po dvadsiatich alebo i viacerých hodinách už zoslabnutý od rán i zápachu, ešte vzýval mená Márie a Ježiša a na úsvite ôsmeho septembra odišiel si po nebeský veniec.

*Zvesť o tejto hroznej vražde sa rozniesla široko-d'aleko a ako proti jej pôvodcom vyvolávala u každého najväčšie rozhorčenie, tak týmto statočným mužom získavala slávu. Ich telá čoskoro potom dostala od Betlena do daru nábožná grófka Pálffyová a uložila ich na dôstojnom mieste, najprv v nejakej kaplnke. Potom ich uložili blízko svätyne v kostole uršulínok v Trnave, kde ich Boh oslávil mnohými zázrakmi.*⁵⁴²

Košickí mučeníci boli po umučení nedôstojne pochovaní na neznámom mieste v Košiciach. Grófka Katarína Forgáčová si ich telá vyžiadala od Betlena v tanci, lebo ich chcela dôstojne pochovať. Betlen súhlasil, keď vydal ostatky, ktoré pochoval a pritom opisoval, ako boli mučení. Pri vyberaní ostatkov bolo na telách vidieť jasné rany a miesta po popáleninách. Palatínova manželka dala ostatky mučeníkov zabaliť do purpurového pláš-

⁵⁴¹ Martyrologium Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilli Vaticani il instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP II promulgatum. Editio altera. Roma : Typis Vaticanis, 2004, s. 501.

⁵⁴² Liturgia hodín podľa Rímskeho obradu IV. obdobie „cez rok“ XVIII. – XXXIV. týždeň. Rím : Typis Polyglottis Vaticanis, 1996, s. 1404-1406.

ť a na koči s troma pármí koní previesť na svoj majetok do Nižnej Šebastovej, kde boli telá istý čas pochované pod oltárom v miestnom kostole svätého Ondreja, ktorý už nestojí. Nepokoje v časoch náboženských vojen sa šírili aj v okolí Prešova, preto z obáv pred znevážením hrobu mučeníkov nekatolíckmi sa grófka rozhodla previesť ich telá na horný Šariš, ktorý povstanci obchádzali. Prevoz sa uskutočnil tajne v noci v lete roku 1620 (alebo 1621, 1622). Telá boli uložené v krypte hertníckeho kostola, kde odpočívali približne pätnásť rokov (1620 – 1635). Podľa svedectva grófky Forgáčovej sa na tomto mieste diali znamenia. V roku 1628 sa ostrihomský arcibiskup Peter Pázmaň SJ pokúšal o úradne vyšetrovanie prípadu. Vyšetrovanie viedol veľkvaradínsky biskup Imrich Lóši. V zápisnici z 12. septembra 1628 sú uvedené aj výpovede grófky Forgáčovej, ktorá uviedla, že sa na prosbu mučeníkov diali okrem znamení aj zázraky. Ona sama sa uzdravila z nejakej choroby srdca, keď prisvätej omši vzývala o pomoc mučeníkov a prikladala si na hrud' prst pátra Pongráca, ktorý so sebou nosila vždy v schránke. Popritom grófka spomenula aj viacero obrátení ľudí, ktorí po celé roky žili zatvrdilo v hriechu, vraj sa im vo sne zjavili svätí mučeníci a napomenuli ich. Hneď po tejto skúsenosti sa kajúčne vyspovedali a zmierili s Bohom. Arcibiskup Peter Pázmaň napísal 23. septembra 1628 z Bratislavy list pápežovi, v ktorom žiadal prenesenie ostatkov mučeníkov do katedrály v Ostrihome, pretože nepokoje na východnom Slovensku sa stupňovali a miesto uloženia ostatkov už nebolo bezpečné. Odpoveď z Ríma neprišla. Preto sa grófka Forgáčová sama podujala preniesť ostatky mučeníkov. Ich telá vložila do umelecky zhotovenej cínovej rakvy a v roku 1635 dala previesť do Trnavy. Pôvodne mali byť ostatky uložené v novopostavenom univerzitnom chráme svätého Jána Krstiteľa. Pretože stavba nebola ešte dokončená, truhlu uložili v kláštore klarisiek, kde bola v tom čase predstavenou Mária, dcéra grófky Forgáčovej.⁵⁴³

Pápež Pius X. v Ríme vyhlásil 15. januára 1915 košických mučeníkov za blahosla-vených. Košický biskup Žigmund Bubič vydal dekrét, v ktorom sa v deň vyhlásenia beati-fikácie bude sláviť v košickej cirkvi diecézny sviatok.⁵⁴⁴ Druhého júla 1995 sa na košic-
kom letisku udial akt svätorečenia košických mučeníkov.

5.2 Blahoslavený Metod Dominik Trčka CSsR

Liturgická spomienka sa slávi 23. marca. Pre nebo sa narodil roku 1952. V daný deň je v Rímskom martyrológiu dvanásť v poradí: V Leopoldove na Slovensku blahosla-veného Metoda Dominika Trčku z Kongregácie Najsvätejšieho Vykupiteľa, kňaza a mučeníka, ktorý v časoch prenasledovania viery toto pozemské putovanie vymenil za slávu večného života.⁵⁴⁵

5.3 Blahoslavená Sidónia Cecília Schelingová

Liturgická spomienka sa slávi 31. júla. Pre nebo sa narodila v roku 1955. V daný deň je v Rímskom martyrológiu osemnásť v poradí: V Trnave na Slovensku blahoslave-nej Zdenky Cecílie Schelingovej, panny z Kongregácie sestier od lásky Svätého kríža a mučeníčky, ktorá keď v časoch prenasledovania Cirkvi vo svojej krajine poslúžila aké-

⁵⁴³ DOLINSKÝ, Juraj: Cirkevné dejiny Slovenska I, s. 113-114; HROMNÍK, Milan: Hertník a svätí ko-
šickí mučeníci, s. 40-41.

⁵⁴⁴ DOLINSKÝ, Juraj: Cirkevné dejiny Slovenska I, s. 114; HROMNÍK, Milan: Hertník a svätí košickí
mučeníci, s. 42.

⁵⁴⁵ Martyrologium Romanum, s. 203.

musí kňazovi, si mnoho vytrpela na tele i na duchu, až napokon ju premohla smrť a takto vyslobodená z útrap vydala svedectvo o Kristovi.⁵⁴⁶

5.4 Blahoslavený Peter Pavol Gojdič OSBM

Liturgická spomienka sa slávi 17. júla. Pre nebo sa narodil v roku 1960. V daný deň je v Rímskom martyrológiu šiestnásty v poradí: V Leopoldove na Slovensku blahoslaveného Petra Pavla Gojdiča, biskupa a mučeníka, ktorý bol pastierom v prešovskom regióne, v časoch bezbožnej vlády bol uvrhnutý do väzenia, kde dokonal svedčiac verne o Kristových slovách a po zbožnej spovedi odišiel do večnosti.⁵⁴⁷

5.5 Blahoslavený Vasil' Hopko

Liturgická spomienka sa slávi 23. júla. Pre nebo sa narodil v roku 1976. V Rímskom martyrológiu je dvanásty v poradí: V Prešove na Slovensku blahoslaveného Vasil'a Hopka, pomocného prešovského biskupa a mučeníka, ktorý v časoch prenasledovania kresťanov a útlaku Cirkvi, keď posluhoval kresťanom byzantského obradu, bol uvrhnutý do väzenia a v ťažkej a dlhej chorobe trpel až do smrti dosiahnuc palmu víťazstva.⁵⁴⁸

5.6 Blahoslavená Miriam Terese Demjanovičová SC

V roku 1946 vznikol v USA záujem o beatifikáciu americkej Slovenky sr. Miriam Terese Demjanovičovej. Hlavným propagátorom jej úcty v USA bola pani Mária Kadelak v meste Passaic, štát New York. Rodičia tejto rehoľnice pochádzali z Bardejova a podľa údajov Márie Kadelak sa volali Alexander Demjanovič a Johanna, rodená Suchá. Svätostný sobáš uzatvorili v Bardejove a potom v roku 1901 emigrovali do Ameriky. Rodičia pani Kadelak pochádzali z Ľubotína.⁵⁴⁹

Sestra Miriam Terese sa narodila 26. marca 1901 v Bayonne v štáte New Jersey ako najmladšia zo siedmich detí. Jej brat Karol Demjanovič bol kňazom. Stredoškolské vzdelanie získala na Bayonne High School. Túžila stať sa karmelitánkou. Po smrti jej matky v roku 1918 povzbudzovaná svojou rodinou navštevovala Kolégium svätej Alžbety v Convent Station v štáte New York. Dňa 14. júna 1923 toto kolégium ukončila *summa cum laude* v odbore literatúra na bakalárskom stupni. Prijala zamestnanie učiteľky v Akadémii svätého Alojza v Jersey v septembri 1923. Vo februári roku 1924 vstúpila do kongregácie sestier Lásky svätej Alžbety na sviatok Panny Márie Lurdskej. Terezin duchovný vodca Benedikt Bradley OSB v nej spoznal znamenité vlohy. Po porade a s dovoľením jej matky predstavenej spísala sr. Terese sériu konferencií, ktoré s názvom *Väčšia dokonalosť* vyšli po jej smrti. Okrem toho je autorkou dvoch hier, listov, meditá-

⁵⁴⁶ Martyrologium Romanum, s. 426.

⁵⁴⁷ Martyrologium Romanum, s. 397.

⁵⁴⁸ Martyrologium Romanum, s. 408.

⁵⁴⁹ DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie. In: Mozaika. 1994, roč. IV, č. 19, s. 2; Chronology of Blessed Miriam Teresa Demjanovich, S. C. [online]. [citované 5. augusta 2014]. Dostupné na internete: <http://www.scnj.org/index.cfm?fuseaction=feature.display&feature_id=215>.

cií, niekoľkých básní a svojej autobiografie.⁵⁵⁰ Za svoj krátky život si skromnosťou a vierou dokázala získať srdcia mnohých Američanov, ktorí desiatky rokov bojovali za jej blahorečenie. Beatifikácia sa uskutočnila na základe uzdravenia nevidomého chlapca.⁵⁵¹

Sr. Miriam zomrela vo veku 26 rokov po silnom zápale slepého čreva. Spomínaný zázrak sa udial tri roky po jej pohrebe. Michael Mencer sa vo veku 8 rokov zázračne uzdravil zo slepoty. Chlapca trápila makulárna degenerácia, ktorá postihuje sieťnicu a spôsobuje stratu centrálného videnia. Keď už jeho mama strácala nádej, Michael dostal od učiteľky relikvie zosnulej rehoľnej sestry, išlo o jej obrázok a vlasy: „Doktori povedali mame, že o pol roka prídem o zrak, ale ja som mal pocit, že všetko dobre dopadne. Raz som si trúfol ísť sám domov, aj keď som už takmer nevidel. Pozrel som sa k slnku a oči ma odrazu nepálili. Keď som sa pozrel dole, videl som jasne Miriamine vlasy, ktoré som dovtedy nevidel zreteľne.“ Miriam by sa beatifikácie nikdy nedočkala, ak by v roku 1998 neobjavili list, v ktorom matka Michaela opísala zázrak. Vatikán a tiež viacerí lekári sa preto začali zaoberať záhadným prinavrátením videnia. Každý z nich konštatoval, že išlo o nevysvetliteľné vyliečenie.⁵⁵²

Koncom roka 1945 bol Rímom splnomocnený biskup Mc. Laughlin v diecéze Paterson, v ktorej sa materinský dom sestier Lásky nachádza, ustanoviť riadny informatívny proces o živote a činnosti sr. Miriam Terézie. Začiatkom roku 1946 sa začalo šetrenie. V roku 1947 došli správy o tejto udalosti aj do Bardejova. V USA vznikla „Liga modlitby za vec sestry Márie Terézie“, povolená 10. júla 1947 biskupom Johnom J. Dauenhauerom, administrátorom diecézy Paterson. Dňa 10. mája 2012 pápež Benedikt XVI. prisúdil tejto Božej služobnici titul „ctihodná“ ako tej, ktorá hrdinsky žila kresťanské čnosti. Za blahoslavenú bola vyhlásená pápežom Františkom 4. októbra 2014.⁵⁵³ Miriam sa stala prvou Slovenkou beatifikovanou na území Spojených štátov amerických. „Modlila sa dlhé hodiny a bola oddaná Bohu. Uvažovala o reforme Cirkvi. Aj napriek tomu, že prišla o obidvoch rodičov, získala vysokoškolské vzdelanie. Tvorila básne, poviedky, pamätné sú najmä jej modlitby vydané po jej smrti.“⁵⁵⁴

5.7 Blahoslavená Sára Salkaházi

Sára Salkaházi sa narodila 11. mája 1899 v Košiciach. V roku 1929 vstúpila do Spoločnosti sociálnych sestier, aby sa naplno zasvätila Bohu. Motto jej večných sľubov znie: „Alleluja! Ecce ego, mitte me!“ Jej vrúcnu lásku ku Kristovi vyjadrovala veľkodušná horlivosť v apoštoláte. Bola neúnavne činná v diele Spoločnosti, vo verejnej a literárnej činnosti. Počas druhej svetovej vojny sa zapojila do záchrany prenasledovaných. V roku 1943 vedome obetovala život za Spoločnosť, najmä za chorých a slabých. Podieľala sa na ukrývaní židov v budapeštianskom kláštore. Dňa 27. decembra 1944 ju

⁵⁵⁰ DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie, s. 2; Chronology of Blessed Miriam Teresa Demjanovich, S. C. [online]. [citované 5. augusta 2014]. Dostupné na internete: <http://www.scnj.org/index.cfm?fuseaction=feature.display&feature_id=215>.

⁵⁵¹ PÚCHOVSKÝ, David: Američania vybojovali u pápeža blahorečenie slovenskej mníšky. Zázrak! Vlasy Miriam mi vrátili zrak. In: Nový čas, roč. 24, 2014, č. 230, s. 18.

⁵⁵² PÚCHOVSKÝ, David: Američania vybojovali, s. 18-19.

⁵⁵³ DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie, s. 2; Chronology of Blessed Miriam Teresa Demjanovich, S. C. [online]. [citované 5. augusta 2014]. Dostupné na internete: <http://www.scnj.org/index.cfm?fuseaction=feature.display&feature_id=215>.

⁵⁵⁴ PÚCHOVSKÝ, David: Američania vybojovali, s. 19.

nilaši odvliekli z domu spolu s tými, ktorí sa tam ukrývali, a zastrelili pri rieke Dunaj. Jej telo sa nikdy nenašlo.⁵⁵⁵

Košický metropolita Mons. Alojz Tkáč uverejnil v obežníku nasledovnú správu: „Dňa 24. novembra 2006 spoločnou svätou omšou o 16:30 v Košickej katedrále poďakujeme Trojjedinému Pánu Bohu za vzácne svedectvo viery mučenice lásky sr. Sára Salkaháziovej, ktorá sa narodila v Košiciach 11. mája 1899 a bola vyhlásená za blahoslavenú 17. septembra 2006. Po svätej omši bude o 18:30 akadémia venovaná blahoslavenej Säre Salkaházi.“⁵⁵⁶ Blahoslavená Sára je nositeľnou izraelského vyznamenania *Spravodlivý medzi národmi*. V Dóme svätej Alžbety má umelecky stvárnenú pamätnú tabuľu.

5.8 Svätý Alexij Tóth

Alexij Tóth, pôvodom z Kobylnice pri Giraltovciach, je ďalší slovenský rodák, ktorý žil v USA. Ide o pravoslávneho svätca, ktorý z pohľadu Katolíckej cirkvi patrí medzi apostatov, pretože odpadol od Gréckokatolíckej cirkvi a konvertoval na pravoslávie, svoju svätosť si vyslúžil tak, že napomohol ku konverzii na pravoslávie približne tridsiatim tisícom ľuďom.

Alexij Tóth, sa narodil v roku 1853 v dedinke Kobylnica pri Giraltovciach v rodine uniatskeho kňaza a pokrstený bol tiež v uniatskej cirkvi.⁵⁵⁷ Navštevoval gymnázium v Prešove. Študoval v rímskokatolíckom seminári v Ostrihome a štúdiá zakončil v uniatskom seminári v Užhorode a bohosloveckú fakultu v Prešove. V škole bol veľmi svedomitým žiakom a naučil sa niekoľko jazykov: rusínčinu, maďarčinu, ruštinu, nemčinu, latinčinu a gréčtinu. Po zakončení seminára sa oženil s dcérou kňaza Rozáliou Michajličovou a vo svojich 24 rokoch bol vysvätený za uniatskeho kňaza. Veľmi skoro ovdovel, a tak bol povolán do Prešova k uniatskemu biskupovi Ivanovi. V roku 1889 ho jeho biskup vyslal ako svojho kancelára do Ameriky, aby sa staral o duchovný život emigrantov, uniátov z Podkarpattia.⁵⁵⁸ Nebolo vhodné do Zámoria vysielat' ženatých kňazov, aby sa obyvatelia Ameriky nepohoršili, preto bol Alexij ako vdovec bez rodiny vhodný na takúto službu.

V tej dobe boli uniati v Amerike diskriminovaní zo strany rímskokatolíkov a nemali možnosť používať v chrámoch cirkevnoslovanský jazyk. Nemohli podľa neho sláviť bohoslužby, kázať v rusínskom jazyku ani sláviť sviatky podľa juliánskeho kalendára. Tu zohrali veľké problémy aj právnické problémy. Už v roku 1891 sa otec Alexij rozhodol prijať pravoslávie. Prechodom do Pravoslávnej cirkvi ukázal cestu aj iným duchovným a uniatskym spoločenstvám v Spojených štátoch. Týmto počinom sa inšpirovali i niektoré komunity na východnom Slovensku. Alexij zosnul 7. mája 1909 vo Wilkes-Barre v štáte Pensylvánia. Bol pochovaný v Monastieri svätého Tichona v South Cannan v Pensylvánii. V roku 1994 ho Americká pravoslávna cirkev pripočítala k zástupu svätých pre prínos k návratu karpatských Rusínov do Pravoslávnej cirkvi. Jeho pamiatka sa slávi 7. mája, v deň jeho zosnutia.⁵⁵⁹

⁵⁵⁵ Martyrológium blahoslavenej Sári Salkaházi. Dodatok k liturgii hodín – posvätné čítanie, modlitba.

⁵⁵⁶ ACAC, č. 6 z 24. 10. 2006, bod IV.

⁵⁵⁷ VYSTAVIL, Marek: Alexij Tóth. [online]. [citované 7. októbra 2014]. Dostupné na internete <http://zivotosvatych.blogspot.sk/2012_12_01_archive.html>; TIMKO, Eugén: Alexij Tóth. [online]. In: Významní pravoslávni svätí. [citované 7. októbra 2014]. Dostupné na internete <<http://www.pravoverni.sk/in04svaty039.html>>.

⁵⁵⁸ VYSTAVIL, Marek: Alexij Tóth.

⁵⁵⁹ VYSTAVIL, Marek: Alexij Tóth.

Sedem rokov po smrti Alexija, keď chceli preniesť ostatky svätcovho tela do nového a lepšie uloženého hrobu blízko chrámu svätotichonského monastiera, našli ich neporušené. Eugen Timko konštatuje, že láska a záujem o svoje duchovné deti u svätého Alexeja neprestali smrťou. Jeden otec bol od syna odlúčený 28 rokov. Keď bol syn ešte dieťa, matka ho vzala do inej krajiny, zmenila si meno, a tak neumožnila otcovi, aby ich našiel. V januári 1993 sa otec modlil k svätému Alexejovi, aby mu on pomohol získať informácie o jeho synovi. Vložiac všetku svoju dôveru k svätému očakával odpoveď na svoju modlitbu. Hneď v nasledujúci deň mu syn zavolať. Mladý muž bol práve v chráme, keď zrazu pocítil ohromnú túžbu kontaktovať svojho otca. Od matky vedel, že jeho otec bol pravoslávny kresťan, a tak s pomocou pravoslávneho duchovného získal otcovo číslo. Po telefonáte navštívil svojho otca osobne, ktorý sa tomu tešil a vzdával vďaka Bohu a svätému Alexijovi za nájdenie syna.⁵⁶⁰

Herman, washingtonský metropolita, 18. septembra 2004 počas návštevy Čiech a Slovenska podaroval pražskému arcibiskupovi Krištofovi ostatky tohto svätca, ktorý od toho času požíva úctu aj v strednej Európe.⁵⁶¹

5.9 Božia služobníčka Anna Kolesárová-Hrušková

Anna Kolesárová sa narodila 14. júla vo Vysokej nad Uhom rodičom Jánovi a Anne, rodenej Kušnírovej. Po otcovi bola rímskeho rítu, matka bola gréckokatolíčka. Keď mala Anna desať rokov, zomrela jej mama. Tú musela v rodine zastúpiť v domácnosti. Táto Božia služobníčka žila veľmi jednoducho v zbožne, chodievala sa každú sobotu modlievať ruženec, dbala o svoju povesť a čistotu, chodievala do chrámu na pobožnosti, pristupovala k sviatostiam.⁵⁶²

Koncom druhej svetovej vojny počas prechodu frontov sa obyvatelia Vysokej nad Uhom skrývali v pivniciach. Ján Kolesár s rodinou a susedmi bol v pivnici pod kuchyňou. Dňa 22. novembra 1944 pri prehliadke domu jeden ruský vojak nazrel do ich domu. Ján Kolesár preukázal tomuto mužovi milosrdenstvo a poslal svoju šestnásťročnú dcéru, aby sa o neho postarala. Dievča v snahe pôsobiť dojemom staršej ženy a uchrániť svoju čistotu, mala oblečené čierne šaty po matke. Anna potom, ako ju otec oslovil, vyšla hore do kuchyne, no krátko na to sa ju ruský vojak pokúšal znásilniť. Statočné dievča ho aj napriek hrozbe zastrelenia odmietlo, vytrhla sa mu z rúk a ušla naspäť do pivnice. Vojak skočil za ňou, namieril na ňu automat a zakričal: „Rozlúč sa s otcom!“ Dievča vykričlo: „Apočko, zbohom! Ježiš, Mária, Jozef!“ Hneď na to do nej ruský vojak vypálil dve rany.⁵⁶³ To, čo sa v tento deň udialo, svojimi podpismi potvrdilo päť ľudí.⁵⁶⁴

Keďže sa v dedine ešte bojovalo, Anna bola potajomky pochovaná na druhý deň večer a bez kňaza. Pohrebné obrady dodatočne vykonal miestny farár Anton Lukáč až 29.

⁵⁶⁰ TIMKO, Eugén: Alexij Tóth.

⁵⁶¹ GERKA, Milan – DŽUGAN, Michal – STARCOVÁ, Iveta: Návšteva jeho blaženosti Hermana, arcibiskupa washingtonského, metropolitu celej Ameriky a Kanady v našej cirkvi. In: Odkaz sv. Cyrila a Metoda, roč. 50, 2004, č. 10, s. 2.

⁵⁶² GÁBOR, Bartolomej: Sila čistej lásky; Svedectvo Anny Kolesárovej. Košice : Rímskokatolícky arcibiskupský úrad, 2004, s. 5; HUDÁK, Pavol a kol.: Anka Kolesárová. Mučienica čistoty. Košice : Univerzitné pastoračné centrum v Košiciach, 1999, s. 8; ; JURICA, Juraj: Svätosť nie je luxus. In: Boromeo, 2012, č. 2, s. 16.

⁵⁶³ GÁBOR, Bartolomej: Sila čistej lásky; Svedectvo Anny Kolesárovej, s. 6; JURICA, Juraj: Svätosť nie je luxus, s. 16; HUDÁK, Pavol (ed.) a kol. Dotyk radosti. O víťazstvách lásky, s. 9-10; HUDÁK, Pavol a kol.: Anka Kolesárová, s. 9.

⁵⁶⁴ JURICA, Juraj: Svätosť nie je luxus, s. 16.

novembra 1944. Hneď po pohrebe do pohrebnej matriky v kolónke poznámky zapísal: „Hostia sanctae castitatis (obet' svätej čistoty)“. Ako príčinu smrti miestny farár zapísal: „tempore belli a rusico milite occisa (v čase vojny zavraždená ruským vojakom)“.⁵⁶⁵ Do farskej kroniky zapísal: „22. novembra večer prišli prvé hliadky ruského vojska do Vysokej. Tam sa stalo, že jeden opitý ruský vojak pri prehliadke domov vošiel do jednej pivnice, v ktorej boli ukrytí ľudia, medzi nimi Anna Kolesárová, dcéra Jána Kolesára (Hrušku) a nebohej Anny Kušnírovej, šestnásťročná. Keď ju Rus zbadal, začal ju ťahať von, hroziac jej, ak sa mu nedá, zastreľí ju. Ale ona sa mu nedala, radšej si volila smrť. Posilňovalo ju sväté Telo Ježiša Krista, lebo práve pred tým bola na svätú spoveď a sväté prijímanie. Rus svoju prosbu vykonal a šestnásťročné dievča pred očami jej otca dvoma ranami zastreľil.“⁵⁶⁶

Spomienka na túto odvážnu dievčinu v ostatných dvoch decéniách silne ožila. Vďaka iniciatíve kňaza košického presbytéria vdp. Pavla Hudáka sa v máji 1999 v jej rodisku a mieste jej mučeníctva začali štyrikrát do roka organizovať tzv. *Púte radosti*. Na toto miesto prichádzajú ľudia z celého Slovenska, aby mohli sami na sebe pocítiť prísľub evanjeliového blahoslavenstva čistého srdca – vidieť Boha. Od roku 2004 sa organizujú *Púte rodín* a od roku 2006 aj *Púte zrelosti*.

Základom procesu blahorečenia bola žiadosť aktora kauzy Pavla Hudáka prezentovaná vtedajšiemu košickému arcibiskupovi Mons. Alojzovi Tkáčovi. Dňa 26. februára 2004 bolo kauze udelené *nihil obstat* Konferencie biskupov Slovenska.⁵⁶⁷ Dňa 24. júla 2004 Mons. Henryk Józef Nowacki, apoštolský nuncius na Slovensku, poslal Mons. Alojzovi Tkáčovi, košickému arcibiskupovi, list v tomto znení:

*Najdôstojnejší otec arcibiskup, dovoľte, aby som Vám v prílohe zaslal korešpondenciu, ktorú Vám adresovala Kongregácia pre kauzy svätých. S veľkou radosťou Vám oznamujem, že spomenutá kongregácia na Vašu žiadosť o súhlas na otvorenie procesu blahorečenia Božej služobnice Anny Kolesárovej odpovedala kladne, a teda je možné proces začať. Excelencia, srdečne Vás pozdravujem a uisťujem o mojich modlitbách za Vás a za dobrý priebeh procesu blahorečenia Anny Kolesárovej, aby tak mohla byť vzorom radostného a čistého života pre mladých, ktorí sú nádejou Cirkvi a sveta.*⁵⁶⁸

Dňa 2. apríla 2005 bola pri svätej omši v kostole svätého Gorazda a spoločníkov v Košiciach oficiálne otvorená diecézna fáza procesu blahorečenia.⁵⁶⁹ Dňa 28. marca 2009 bol priebeh kauzy preklasifikovaný na *per viam martyrii*, čo v praxi znamenalo, že nebolo potrebné čakať na zázrak prisúdený príhovoru Božej služobnice. Proces sledoval inštrukciu kongregácie *Sanctorum Mater* vydanú v roku 2007. Na sviatok Nepoškvrneného počatia Panny Márie 8. decembra 2011 boli spisy kauzy zapečatené arcibiskupom Bernardom Boberom a 14. decembra 2011 boli odovzdané Kongregácii pre kauzy svätých

⁵⁶⁵ GÁBOR, Bartolomej: Sila čistej lásky; Svedectvo Anny Kolesárovej, 2004, s. 6; GÁBOR, Bartolomej: Sila čistej lásky; Svedectvo Anny Kolesárovej, s. 7; JURICA, Juraj: Svätosť nie je luxus, s. 17; HUDÁK, Pavol a kol.: Anka Kolesárová, s. 10-11.

⁵⁶⁶ GÁBOR, Bartolomej: Sila čistej lásky; Svedectvo Anny Kolesárovej, s. 9; HUDÁK, Pavol a kol.: Anka Kolesárová, s. 13.

⁵⁶⁷ JURICA, Juraj: Svätosť nie je luxus, s. 17.

⁵⁶⁸ NOWACKI, Henryk Józef: List Mons. Alojzovi Tkáčovi (21. 6. 2004); GÁBOR, Bartolomej: Sila čistej lásky; Svedectvo Anny Kolesárovej, s. 22; ACAC, č. 1 z 17. 2. 2005, bod IV, s. 4.

⁵⁶⁹ ACAC, č. 2 z 9. 3. 2005, bod IX, s. 14.

vo Vatikáne. Tým bola ukončená diecézna fáza beatifikácie Božej služobnice Anny Kolesárovej.⁵⁷⁰

V pondelok 27. februára 2012 bola zapečatená krabica so spismi na kongregácii v Ríme oficiálne otvorená. Vydal sa takzvaný *otvárací reskript*. Následne sa mala overiť jurisdikčná platnosť, a tak sa začala rímska fáza procesu. Zo spisu v talianskej verzii sa urobila verejná kópia, ktorá bola zaslaná postulátorovi kauzy Dr. Ambrosimu. Kancelária postulátora vykonáva tzv. *Summarium testium* a *Summarium documentorum* a na ich základe sa pripravuje *Summarium* a *Informatio*, kde bude potvrdené Božej služobnice. Následne sa z dokumentov vytvorí jednotné *Positio*. Takto spracované dokumenty sú študované relátorom a hodnotia ich komisie historikov, teológov a kardinálov. Keď sa táto fáza ukončí, bude môcť byť Anna Kolesárová nazývaná *ctihodná*. Neexistujú žiadne oficiálne termíny na ukončenie rímskej fázy.⁵⁷¹

⁵⁷⁰ JURICA, Juraj: Svätosť nie je luxus, s. 18.

⁵⁷¹ JURICA, Juraj: Svätosť nie je luxus, s. 18.

6 Omilostené osoby

Na cintoríne v Sečovciach je pochovaný stigmatizovaný baziliánsky rehoľník Michal Emanuel Hlaváč († 1978).⁵⁷² Táto stigmatizácia je do istej vzácna, pretože východné cirkvi žiadnych stigmatizovaných svätých nemajú.

Druhou, ešte žijúcou stigmatizovanou osobou, je jedna žena žijúca v Prešove. Okolo roku 2000 tejto žene diagnostikovali sklerózu a lekárska prognóza znela, že jej ostávajú dva mesiace života. Táto žena sa pohybovala len na barľách. V čase po diagnostikovaní choroby bola na svätej omši a počas podávania rúk na znak pokoja zistila ona i veriaci vedľa nej, že jej krváca ruka, čo si pred tým nevšimla. Od tej doby prešlo roky a ona stála žije. Tvrdí, že znaky na jej rukách sú dôkazom toho, že Boh ju uzdravuje. Rany jej vraj krvácajú približne raz za mesiac.

Štefan Halás po smrti profesora Hlaváča dokončil a zosumarizoval jeho vlastnú autobiografiu. V nej tvrdí, na základe osobných skúseností a na základe výpovedí svedkov, že profesor Štefan Hlaváč bol obdarený mimoriadnou Božou milosťou spoznávať veci zvláštnym spôsobom. Zjavovali sa mu zosnulí veriaci: Mŕtva predstavená rehoľných sestier Krescencia (ešte počas pôsobenia v Michalovciach), jedna zosnulá mu prišla ráno o štvrtej povedať, že už zomrela a nasledujúce ráno mal za ňu odslúžiť zádušnú omšu, nie pôvodný úmysel za zdravie a Božie požehnanie, v roku 1965 sa mu zjavil tridsaťročný muž Jozef Sopko, ktorý bol zavraždený pred 109 rokmi a jeho telo bolo ukryté na streche sakristie, potom Břetislav Kafka, ale aj iné mŕtvi. Raz na prosbu jedného nebohého slúžil svätú omšu za účasti viacerých nebohých zo svojej farnosti. Profesor Hlaváč tvrdil, že zosnulí, ktorí si to u Boha zaslúžia, sa s jeho dovoľením môžu prejavovať. Jemu to vždy stačilo pre jeho kňazskú službu, a to aj v týchto mimoriadnych prípadoch, vymykajúcich sa z prirodzeného poriadku stvoreného viditeľného sveta.⁵⁷³ Tento kňaz je dôkazom toho, ako je potrebné modliť sa za zosnulých veriacich a prikladať veľkú vážnosť životu človeka, po ktorom príde smrť, súd, nebo alebo večné zatratenie.

V jednom z prešovských bytov na Sídľisku II žije starší pravoslávny kňaz Vasil Bobak. Otca Vasil'a vyhľadáva veľa ľudí zo Slovenska, ale i zo zahraničia pre jeho chýrny príhovor u Všemohúceho Boha, ktorým vyprosil zdravie mnohým chorým. Modlí sa predpísané modlitby, maže chorých myrom a mnohí ľudia sa skrze jeho príhovor uzdravili. Túto svoju službu vykonáva svedomito. Je veľmi skromný a duchovný, ukazuje na Krista, ktorému výlučne pripisuje uzdravenie chorých. Otec Vasil túto službu vykonáva nezištne.

⁵⁷² Osobné svedectvo Štefana Šimutha. In: BABJAK, Ján: Zostali verní. Osudy gréckokatolíckych kňazov 5, s. 32-33.

⁵⁷³ HALÁS, Štefan: Dokončenie životopisu Štefana Hlaváča. In: HLAVÁČ, Štefan: Po priamych cestách. Autobiografia. Trnava : SSV, 2001, s. 287-290.

7 Formálna stránka udalostí

Na základe poznatkov, ktoré sú opísané v tejto práci, bude v tejto kapitole opísaný postup, ako vyzerá ideálny model miesta, kde sa stala nejaká udalosť nadprirodzenej povahy, teda čas, odkedy sa udalosť stala až po súčasnosť, respektíve do zániku kultu, i keď nie každá časť tohto modelu je vecne preukázateľná pri každej nadprirodzenej udalosti (existuje kult, no chýbajú relikvie; existuje obraz, chýbajú odpustky a pod.). Existuje dvojaký pôvod takého miesta, buď sa stane zázrak, ktorý sa viaže na nejaké miesto, existuje pritom nejaká matéria, teda obraz alebo relikvia, na ktorú sa udalosť viaže. Dôležitou súčasťou formálnej stránky nadprirodzenej udalosti je viera. Viera je totiž formou, ktorá interpretuje to, čo sa stalo ako zázrak či znamenie. Viera je stála, nepochybuje, ľudia veria a táto viera sa odovzdáva z generácie na generáciu. Také miesto žije tak, že k nemu prichádzajú pútnici. Môžu to byť domáci, cezpoľní a niekedy aj veľmi vzdialení. To závisí od chýrnosti miesta, frekvencie zázrakov, od toho ako toto miesto moderujú farári a diecézny biskup. Na takom mieste sa vysluhujú sviatosti, neskôr prichádzajú odpustky. Potom príležitostne v závislosti od obdobia miesto zažíva živšie púte, alebo púte z rôznych vonkajších alebo vnútorných dôvodov ustávajú. Medzi vonkajšie dôvody upadania pútnických miest patrí skutočnosť ako napríklad totalitný režim, alebo aj nepriaznivý zásah zo strany vrchnosti, ďalšie dôvody môžu byť sociálne a ekonomické (pútnici pre veľkú chudobu nemôžu putovať). Pútnické miesta môžu zanikať aj z vnútorných dôvodov, ako napríklad nezáujem duchovných, rehoľných a cirkevných predstavených. Aj na území Košickej arcidiecézy v minulosti zasiahli aj biskupi, ktorí zakazovali púte na niektoré miesta z dôvodu pochybnosti kultu alebo pre obradovú a náboženskú identitu.

Je potrebné dodať, že pútnici za vypočutie svojich prosieb nechávajú na pútnických miestach vôta vo forme cenných šperkov a tabuliek. Bohužiaľ, keďže sa v každej farnosti nevedú historie domus ani kroniky, kde by sa zaznamenávali príbehy ľudí, ktorých modlitba bola vyslyšaná, existujú len veľmi zlomkovité informácie o tom, čo sa na takomto milostivom mieste stalo. Veľa týchto obrazov je milostivých. Nie na každom mieste sa stretnú s vierou miestnych, alebo inak povedané, nie všade sú s vierou prijaté a len málokde sa udejú podobné zázraky ako napríklad slzenie. V meste Máriapóč sa udialo veľa zázrakov a tam aj pôvodný obraz slzil, po prenesení tohto obrazu inde už nikdy neslzil. Košickí jezuiti poslali kópiu počskej ikony späť do Máriapóču a na pôvodnom mieste slzila dokonca aj kópia tejto ikony. Ďalším príkladom sú relikvie košických mučeníkov.⁵⁷⁴ Na mnohých miestach, kde boli uložené, sa udiali zázraky alebo znamenia.⁵⁷⁵ Zázrak na príhovor svätých sa stane len vtedy, ak o to prosia veriaci. Toto je teologické spojenie, nie sú potrebné vonkajšie prostriedky, teda ani ostatky svätých a ani obrazy, potrebná je len viera. Obraz či ostatky svätých len pomáhajú posilniť vieru. Ľudská viera je slabá, preto jej prichádzajú na pomoc rôzne prostriedky, ktoré túto vieru prehlbujú. Na území Košickej arcidiecézy je napríklad viacero relikvií svätých, okolo niektorých sa zázraky diali a dejú, niekde kult zanikol. Okolo košických mučeníkov sa zázraky diali, no

⁵⁷⁴ Do obdobia vpádu Betlenových vojsk do Košíc spadá aj mučeníctvo troch svätých košických mučeníkov, Marka Križina, Melichara Grodzieckého SJ a Štefana Pongráca SJ. KRAPKA, Emil – MIKULA, Valér: Dejiny spoločnosti Ježišovej na Slovensku. Cambridge : Dobrá kniha, 1990, s. 53; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 131.

⁵⁷⁵ Podľa svedectva grófký Forgáčovej bolo v rokoch 1620 až 1635 v hertníckom kostole cítiť zvláštnu nebeskú žiaru, keď tam boli pochované ostatky košických mučeníkov. HROMNÍK, Milan: Hertník a svätí košickí mučeníci. Bratislava : Juniorpress, 1998, s. 38.

okolo svätého Bonifáca v Humennom sa nedeje nič, je to tak, akoby upadol do zabudnutia. V prípade svätého Bonifáca v Humennom ide o obdobnú záležitosť ako so svätým Neitom, ktorého ostatky sú uložené v rožňavskej katedrále. Je to vlastne prípad importovaného svätca z ranokresťanských čias z rímskych katakomb. V Rožňave boli určité pokusy o rozvinutie kultu, ako napríklad vydanie knihy v roku 1841 *Solemnia cultus exuviarum S. Neiti M. in Ecclesia Cathedrali Rosnaviensi anno 1836 inchoata, et subsequis continuata*⁵⁷⁶ a je potrebné dodať, že Neitus sa dostal aj do liturgického kalendára Rožňavskej diecézy.⁵⁷⁷ Podobne je na tom aj svätý Ján Almužník, ktorý je síce známejší, ale jeho oficium sa vzťahuje len na Dóm svätého Martina v Bratislave.⁵⁷⁸ Ani jeden z nepôvodných kultov sa na území Slovenska (ani na území Košickej arcidiecézy) hlbšie neujal.

Preukázateľná úcta okolo Božej služobnice Anny Kolesárovej spočíva v tom, že sa tam dejú púte, prichádzajú ľudia, ťahá ich tam niečo oslovujúce, čo je dôkazom toho, že je tam živý kult, o čom ľudia vydávajú svedectvo.⁵⁷⁹ A podľa svedectiev sa tam dejú aj zázraky.⁵⁸⁰

Všetko to poukazuje na fakt, že Boh sa do určitej miery viaže na miesto, lebo na mnohých miestach ako Košice, Klokočov, Máriapóč, Stropkov sa diali zázraky a znamenia. Ako náhle sa z miesta odniesli relikvie alebo obrazy, teda matéria, na ktorú sa kult viazal a okolo ktorého kult vznikol, došlo síce k nejakej kríze, ale zázraky pokračovali vtedy, keď sa tam vrátili napríklad kópie ikon, ako to bolo v Póči a Klokočove. Bohu sa tieto miesta zapáčili podobne ako píše Židia, že Jeruzalem je sväté mesto, v ktorom sa Bohu zapáčilo prebývať (porov. Ž 68, 17). Jeruzalem je jediné sväté miesto a iného niet. Dokonca aj výklady starozákonných kníh sú také, že Boh je kráľom v Izraeli a nikde inde. Pôsobnosť Boha nekončí na hraniciach Izraela, ale nič za hranicami Izraela už nie je sväté, pretože len Izrael je Svätou zemou. Židia vysvetľujú, že na mieste, kde je dnes Jeruzalem, sa udialo stvorenie sveta i stvorenie človeka, odtiaľ bol človek Bohom vyhnaný, tam Abrahám obetoval Izáka, na tom mieste mal Jakub sen. Všetky dôležité udalosti sa viažu na jedno miesto, ktorým je Jeruzalem, lebo toto miesto si Boh osobitne zamiloval. Keď na tom mieste spal Jakub, pociťoval strach a hrôzu, akú má človek len z prítomnosti Boha. Preto tam musel byť postavený chrám, lebo inde sa Bohu nepáčilo prebývať. Kresťanstvo na to nadviazalo, nikde inde nemohol Kristus ustanoviť Oltárnu Sviatosť, kňazstvo, odpúšťanie hriechov a nikde inde sa Kristus nemohol obetovať a vstať z mŕtvych, len v Svätom meste. Z kresťanského pohľadu je teológia Jeruzalema a dejín spásy dotiahnutá do absolútnej dokonalosti.⁵⁸¹

⁵⁷⁶ HOLLÓK, Emericus: *Solemnia cultus exuviarum S. Neiti M. in Ecclesia Cathedrali Rosnaviensi anno 1836 inchoata, et subsequis continuata*. Rosnaviae : Typis Haeredum Josephi Kek Caes. R. P. Typ, 1841, s. 1-264.

⁵⁷⁷ Liturgia hodín podľa Rímskeho obradu III. obdobie „cez rok“ I. – XVII. týždeň. Rím : Typis Polyglottis Vaticanis, 1996, s. XXV. Oficium zo spomienky dňa 16. 6, s. 1537-1539 (len v rožňavskej katedrále).

⁵⁷⁸ Liturgia hodín podľa Rímskeho obradu III. obdobie „cez rok“ I. – XVII. týždeň, s. XX. Oficium zo spomienky dňa 23. 1, s. 1356-1358 (len v Dóme svätého Martina).

⁵⁷⁹ HUDÁK, Pavol (ed.) a kol. Dotyk radosti. O víťazstvách lásky. Prešov : Tlačiareň Kušnir, 2009, s. 10-114.

⁵⁸⁰ HUDÁK, Pavol: Rozhovor. Vysoká nad Uhom 4. 8. 2014.

⁵⁸¹ DAHLER, Etienne: Jeruzalém v dějinách spásy. Kostelní Vydří, 1993, s. 12-17, 19-20, 25-34, 94-110, 112-118; DUBOVSKÝ, Peter (ed.) a kol.: Komentáře k Starému zákonu. I. zvázok. Genézis. Trnava : Dobrá kniha, 2008, s. 160-168, 470, 556-558; BIČ, Miloš (ed.) a kol.: Výklady ke Starému zákonu. Praha : Kalich, 1991, s. 31-32, 39-40, 109-112.

8 Zjavenia potvrdené Cirkvou

8.1 Súkromné zjavenia

Ako súkromné zjavenia sú označované výlučne pravé zjavenia dané určenej jednotlivci osobe skrze slovo, z ktorého nevyplýva pre všetkých veriacich priamy záväzok viery a nie je ani Bohom dané učiteľskému úradu Cirkvi, aby ich strážil a zvestoval. Tieto zjavenia sú pre vedenie jednotlivcov a ich spásu nápomocné, ich rešpektovanie môže znamenať pre týchto jednotlivcov záväzok viery, ale pritom majú stále slobodnú vôľu. Pravé súkromné zjavenia môžu byť základom „prorockého“ poslania jednotlivca v Cirkvi, čo však neznamená, že takýto vizionári môžu dopĺňať či korigovať konečné zjavenie v Ježišovi Kristovi.⁵⁸²

Súkromné zjavenie je sprostredkovanie, ktoré Boh určí niekoľkým privilegovaným osobám a hoci Cirkev takéto zjavenia pripúšťa, zastáva mienku, že už nič nepridávajú k definitívnemu zjaveniu (porov. *KKC* 67). Alexander Spesz konštatuje, že v oblasti súkromných zjavení zohrávajú vedúcu úlohu ženy.⁵⁸³ V rozvoji kresťanskej spirituality zohrávali ženy významnú úlohu, a to nielen v apoštolskej dobe.⁵⁸⁴

V rámci súkromných zjavení poznáme zjavenia Ježiša Krista (napríklad zjavenie Božského Srdca svätej Márii Margite Alacoque), Panny Márie (Lurdy, Fatima) a svätých (napr. zjavenie svätého Mikuláša v Ľutine).⁵⁸⁵

Teológovia a mystici hovoria o troch druhoch vízií alebo zjavení: telesné, obrazové a rozumové.⁵⁸⁶ Telesné zjavenie je také, ktoré sa týka vonkajších zmyslov. Ako príklad možno uviesť zjavenie Boha Abrahámovi v údolí Mambre v podobe troch anjelov (porov. *Gn* 18, 1 – 14). Abrahám troch neznámych pútnikov prijal, pohostil ich, vypočul ich a rozprával sa s nimi. Druhým príkladom je vízia apoštola Petra v Herodesovom väzení. Peter anjela videl (porov. *Sk* 12, 7 – 10). Takýto jav sa podľa Spesza nedá vysvetliť ako halucinácia. Boh a anjeli sú čistí duchovia, nemajú telo, a preto sa nemôžu telesne zjaviť. Pokiaľ ide o mariánske zjavenia, Mária bola vzatá s telom i dušou do nebeskej slávy, preto sa vo vlastnom tele nemôže zjaviť. Jej zjavenia sa dajú vysvetliť tak, že svojou vlastnou podobou sa nachádza v nebi a na zemi sa ukazuje v nejakej hmotnej podobe.⁵⁸⁷

Obrazné zjavenie je predmetom vnútorných zmyslov, obrazotvornosti alebo fantázie. Predmetom tohto videnia je hmotný obraz, ktorý je prijímaný vnútornými zmyslami. Takéto videnia sa najčastejšie uskutočňujú v spánku, ale ak takéto videnie nastane v bdelom stave, človeku zmizne vonkajší svet a vidí len to, čo nadprirodzeným spôsobom naplnilo jeho obrazotvornosť. O obrazovej vízii sa hovorí vtedy, ak Boh alebo duch spô-

⁵⁸² VIŠŇOVSKÝ, Mikuláš (ed.) a kol.: Malý teologický lexikón. Trnava : SSV, 1977, s. 493.

⁵⁸³ ČIŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu Mons. Alexandra Spesza, s. 19.

⁵⁸⁴ LETZ, Ján: Mystičky západu. Inšpirácia pre kresťanskú filozofiu a teológiu. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2002, s. 27.

⁵⁸⁵ VRAGAŠ, Štefan: Teologický a náboženský slovník II, s. 414; SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 55, 84, 100; DANCÁK, František: Ľutina, s. 45-52; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 51-52.

⁵⁸⁶ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 15; OVEČKA, Jaroslav: Úvod do mystiky. Praha : Kotrba, 1948, s. 309; ČIŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu Mons. Alexandra Spesza, s. 23.

⁵⁸⁷ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 15; ČIŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu Mons. Alexandra Spesza, s. 23-24.

sobuje obraz v obrazotvornosti človeka. Na tento typ zjavenia môže pôsobiť mimoprirodzený faktor, ktorým môže byť Boh, anjel, ale i démon. Ak je pôvodcom takého zjavenia Boh, postará sa, aby vizionár nadobudol presvedčenie o tom, že zjavenie je skutočné a jeho pôvodcom je Boh. Takéto videnia mala napríklad svätá Katarína Sienská. Pred jej zrakom zmizol okolitý svet a zrakom duše videla Krista v biskupskom rúchu uprostred jeho troch apoštolov Petra, Jakuba a Jána. Bratove slová ju z videnia vyrušili. Mystická skúsenosť svätej Kataríny Sienskej bola počas života popretkávaná mimoriadnymi prejavmi Božej lásky: zjaveniami, extázou, videniami, stigmami a mystickými zjednoteniami. Čo sa týka prípadov, ktoré opisuje Biblia je prípad zo života mladého Samuela (porov. *1 Sam* 3, 1 – 21). Boh sa zjavoval svätému Jozefovi vo sne vo veci panenského počatia Ježiša Krista z Ducha Svätého, ale i iných prípadoch (porov. *Mt* 1, 20 – 24; *Mt* 2, 12 – 13). Pri tomto type zjavenia môže tiež účinkovať a na fantáziu človeka pôsobiť zlý duch.⁵⁸⁸

Posledným druhom zjavenia je zjavenie rozumové, ktoré ako jediné nemôže napodobniť ani diabol, ktorý ako „*simia Dei – Božia opica*“ napodobňuje, čo vidí a čo sa deje v Cirkvi a vo svete, aby zvedol človeka z pravej cesty. Tento druh zjavenia sa uskutočňuje bez obrazov a zmyslových predstáv. Vonkajšie i vnútorné zmysly sú nepotrebné a akoby vypnuté. Ide o abstrakciu. Svätá Terézia toto videnie opisuje ako stav, keď duša nič nevidí ani v sebe ani mimo seba, no pritom vníma prítomnosť predmetu jasnejšie a istejšie, ako keby ho vizuálne videla. Duša má istotu, ktorú nevie vypovedať. Duchovní spisovatelia upozorňujú, že rozumové videnia sú menej vystavené nebezpečenstvám omylu a pôsobeniu diabla než predchádzajúce dva druhy zjavení.⁵⁸⁹ Takéto zjavenie sa týka vecí samej o sebe a je bez obrazov a bez obrazotvornosti. Takýmto spôsobom poznávala svätá Terézia z Avily pravdu o Najsvätejšej Trojici. Takúto skúsenosť mal sv. Bonaventúra a mnohí ďalší mystici. Človek je presvedčený, že pôvodcom takéhoto zjavenia je Boh. Ako už bolo poukázané, takéto vízie sú najdokonalejšie, a preto aj zriedkavé.⁵⁹⁰

Duchovní spisovatelia píšú o štyroch druhoch súkromných zjavení. Ide o autentické, teda pravdivé zjavenia, problematické, čiže tie, ktoré sú v štádiu skúmania, falošné, ak niekto verí v nadprirodzenosť tohto zjavenia aj napriek tomu, že to tak v skutočnosti nie je a podvodné zjavenia, ak ide o nejaký trik šarlatána.⁵⁹¹

Autentické zjavenie zvyčajne býva vyhlásené miestnym biskupom po preskúmaní diecéznej komisie. Zvyčajne sa tak stane až po smrti vizionára. Okrem úradného schválenia miestnym biskupom dávajú úplne najpresvedčivejšie uznanie návštevy pápežov, ustanovenie liturgického sviatku, hoci len regionálneho.⁵⁹²

Problematických zjavení je viac než úradne schválených. Sú to zjavenia, ktoré sa ešte študujú, skúmajú a biskupské komisie ich neoznačili ani za autentické ani za falošné. Ak sa určité zjavenie stane známym, vyvolá celú záplavu ďalších zjavení. Napríklad po tom, čo boli oficiálne uznané zjavenia v Lurdoch, objavilo sa najmenej dvesto ďalších, z ktorých ani jedno nebolo pravdivé. Vyjadrenie miestneho biskupa k tejto problematike zvyčajne stačí na to, aby údajné zjavenie bolo vyňaté zo skupiny problematických zjavení. Je však možné, že takéto rozhodnutia bývajú zrušené, čo bola napríklad kauza svätej

⁵⁸⁸ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 15-16; ČIŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu Mons. Alexandra Spesza, s. 24; BORRIELLO, Luigi – CARUANA, Edmondo – ROSARIO DEL GENIO, Maria – SUFFI, Nicolás (eds.): Slovník křesťanských mystiků. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 475.

⁵⁸⁹ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 16.

⁵⁹⁰ ČIŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu Mons. Alexandra Spesza, s. 24-25.

⁵⁹¹ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 19.

⁵⁹² SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 19.

Johanky z Arku, ktorú síce cirkevný súd upálil ako čarodejnicu, no o dvadsať rokov neskôr bolo obvinenie z čarodejníctva odvolané a Jana z Arku bola vyhlásená za svätú. Spomínaná svätica počas svojho života mávala súkromné zjavenia. Pri procese blahorečenia a svätorečenia sa neberie do úvahy otázka pravovernosti zjavení alebo videní. Všetky súkromné zjavenia sa spočiatku pokladajú za problematické, ak nie sú vyhlásené za mylné či podvodné. Ďalšie problémy súvisia s problémami osôb, ktoré tvrdia, že zjavenia dostali, ak boli napríklad vizionármi malé deti, ktoré môžu byť ľahko manipulované dospelými a stalo sa, že niektoré osoby boli zasa prenasledované. Všetky spomínané okolnosti môžu prispieť k tomu, že sa prijaté posolstvo vysvetlí nejasne.⁵⁹³

Falošné zjavenia sa odlišujú od vymyslených alebo podvodných. V tomto prípade je „vizionár“ subjektívne presvedčený o božskom pôvode javu, ktorý prežil. Je mnoho príčin falošných zjavení, no najčastejšie ide o psychickú chorobu. Z dejín je známy prípad falošných zjavení, ktorými „potulný svätec“ Rasputin (1872 – 1916) šíril pochybné učenie a manipuloval cárskou rodinou Romanovovcov. Rasputin opustil ženu a tri deti; jeho pochybné učenie spočívalo v tom, že čím viac človek hreší, tým viac prežíva Božie odpustenie. Verilo sa, že má moc liečiť a uzdravovať chorých.⁵⁹⁴

Poulain, ktorý sa veľa rokov venoval modlitbe a jej prejavom v živote svätých, v záveroch svojej štúdie udáva päť príčin absolútne falošných zjavení. Prvou príčinou je *simulácia*, čo je častý prípad u tých, čo chcú mať súkromné zjavenia. Takí ľudia tvrdia, že prijali zjavenia, ale v skutočnosti sú falošné. Druhou príčinou je *živá obrazotvornosť*, ktorou trpia nevyrovnaní, alebo príliš oduševnení ľudia. Sú schopní sami si zostaviť zjavenia, ktorým veria. Cítia prítomnosť Boha alebo svätých a sú presvedčení, že počujú vnútorné hlasy. Treťou príčinou je *choroba* alebo *ilúzia*. Je tomu tak vtedy, keď si človek myslí, že si pamätá zvláštne fakty, ktoré sa ale nikdy nestali. Niektorí si vymýšľajú rôzne historky, ktoré sa ale nikdy neudiali a takýto ľudia sú úprimne presvedčení, že sú pravé. Tento typ ľudí rozpráva o tom, ako cestoval do rôznych krajín aj napriek tomu, že v nich nikdy nebol, alebo že stretol veľmi významných ľudí, biskupov a tí im zverili dôležité veci a tajomstvá. Vedia o tom presvedčivo rozprávať a môžu byť aj veľmi inteligentné osoby. Tieto stavy sa ťažko vysvetľujú, ide o istú konfúziu medzi obrazotvornosťou, ktorá vyvolá scénu, a pamäťou, ktorá potvrdzuje čo sa stalo. Rozum tieto dva stavy vôbec nerozlišuje. Štvrtou príčinou falošných zjavení je *zlý duch* a poslednou piatou príčinou sú *vymysly falzifikátorov*, ktorých pravdepodobne inšpirovali nejaké politické alebo finančné záujmy či dokonca túžba mystifikovať verejnosť.⁵⁹⁵

8.2 Posudzovanie pravosti súkromných zjavení

Pri rozlišovaní súkromných zjavení na pravdivé alebo nepravdivé bola Cirkev vždy opatrná a zdržanlivá, pretože falošné zjavenia môžu škodiť duchovnému životu tak samotného vizionára ako aj iných veriacich. V neposlednom rade môžu falošné zjavenia zapríčiniť vo svete pohoršenie a utvrdiť tých, čo neveria, v ich mylnom presvedčení. Opatrnosť v skúmaní súkromných zjavení požaduje Cirkev aj od svojich veriacich. Hlavným problémom je otázka pravdivosti. Aby boli súkromné zjavenia uznané za pravé, musia byť v súlade s cirkevným učením. V niektorých zjaveniach sa vyskytli vážne omyly, a to aj u kanonizovaných svätcov. Najväčším problémom ohľadom verifikácie súkromných

⁵⁹³ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 20-22; CHALIN, Olivier: The old market square and the martyrdom of Joan of Arc. Condre-sur-Noireau : ÉDITIONS Charles Corlet, 2000, s. 9-13.

⁵⁹⁴ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 23-24.

⁵⁹⁵ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 47-49.

zjavení je skúmanie, či ide naozaj o Božiu činnosť vymykajúcu sa ľudskému poznaniu. Na miestach, kde sa stretáva ľudské s božským, je niekedy ťažké povedať, kde sú hranice božského a kde hranice ľudského pôsobenia. Zdá sa, že v súčasnosti je viac takýchto fenoménov než v minulosti, no nie je to pravda. Už v minulosti sa veľa písalo o častých a mimoriadnych javoch v Cirkvi, akurát sa nešírili tak rýchlo ako dnes. Falošné zjavenia upadli do zabudnutia, alebo na ne ostali len spomienky miestnych obyvateľov.⁵⁹⁶

Voči súkromným zjaveniam sa zvykne väčšinou zaujať jeden z dvoch krajných extrémov. Prvým extrémom je prijatie konkrétneho zjavenia bez akýchkoľvek kritických výhrad. Druhým extrémom je prehnaná kritika a nepripúšťanie akýchkoľvek súkromných zjavení alebo nadprirodzena. Medzi veriacimi sú aj takí ľudia, ktorí sa na akékoľvek zjavenia dívajú kritickým duchom vediac, že tieto nepridávajú nič k pokladu viery, a preto v ne nadprirodzenou čnosťou viery veriť nemusia. Medzi týmito postojmi sa nachádza viacero iných postojov. Rozpravy o súkromných zjaveniach medzi ľuďmi bývajú veľmi živé, dokonca vášnivé. Takéto dišputy často končia tým, že ten, kto v ne verí, začne zle zmýšľať o takom, kto voči nim zaujal negatívny postoj.⁵⁹⁷

Pravosť súkromných zjavení je zvyčajne potvrdená zázrakmi. Zázraky sú tým vierohodnejšie, čím viac zázrakov sa stane na mieste zjavenia alebo na príhovor vizionárov.⁵⁹⁸ Konečný úsudok ohľadom autenticity ktoréhokoľvek zjavenia prináleží Cirkvi. Prvé stanovisko Cirkvi o súkromných zjaveniach a vidinách bolo prijaté na Piatom lateránskom koncile. Dňa 19. decembra 1519 bol zverejnený dekrét, v ktorom sa uvádza, že Boh v prísľube, o ktorom hovorí prorok Amos (porov. *Am* 2, 11), súkromné zjavenie nevyklučuje. Aj svätý Pavol odporúčal: „Ducha neuhášajte, proroctvami nepohrdajte!“ (*1 Sol* 5, 19 – 20). Súkromné zjavenia sú možné, ale treba ich vážne skúmať, či skutočne pochádzajú od Boha. Prv než sa súkromné zjavenia zverejnia, musia byť preskúmané Apoštolskou stolicou, pričom aj diecézny biskup má právo rozhodovať v tejto veci, pričom predtým, než povie svoj úsudok, má požiadať o spoluprácu niekoľko učených a skúsených osôb. Aj Tridentský koncil 3. decembra 1563 rozhodol, že posudok o zaručenosti nejakého javu patrí biskupovi, ktorý má spolupracovať s teológmi a odborníkmi. Toto odporúčanie koncilu sa často nezachovávalo a jednotliví biskupi sa obracali o pomoc rovno do Ríma. V súčasnosti jedno z oddelení Kongregácie pre náuku viery má za úlohu posúdiť prípady zjavení. Kongregácia je činná, ak miestna biskupská konferencia nie je jednotná v úsudku ohľadom pravosti zjavenia. Bývalý prefekt Kongregácie pre náuku viery kardinál Ratzinger sa záplave svojej kongregácie správami o súkromných zjaveniach vyjadril nasledovne: „Zjavenia sú chorobou, prejavom unavenej Cirkvi. Ich obsahom je to, čo ľudia chcú počuť. Máriine výroky nie sú slová Božej Matky. Je nevyhnutné oslobodiť sa od týchto zjavení.“ Pápež Benedikt XVI. sa vyjadril k asi štyristo údajným zjaveniam, z ktorých sa zatiaľ ani jedno neuznalo za pravé a v ktorom by skutočne išlo o nejaký nadprirodzený dôvod.⁵⁹⁹ Mons. Alojz Tkáč, košický arcibiskup-metropolita, publikoval v obožníku ACAC 27. augusta 1990 jedno z prvých stanovísk k jednému zo súkromných zjavení, konkrétne k Medžugorským zjaveniam: „Prefekt rímskej Kongregácie viery kardinál Ratzinger upozornil na to, že Katolícka cirkev zakázala organizovanie oficiálnych púť do Medžugoria. Vo svojom liste kardinál Ratzinger pripomína Vatikánom rozšifro-

⁵⁹⁶ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 69-71; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 64.

⁵⁹⁷ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 71-72.

⁵⁹⁸ SPESZ, Alexander: Katolícka mravouka. Trnava : SSV, 1948, s. 409; ČIŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu Mons. Alexandra Spesza, s. 64.

⁵⁹⁹ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 72-73.

vané prehlásenia juhoslávanských biskupov, v ktorom bolo prehlásené organizovanie púti a iných nábožensky motivovaných manifestácií za nepovolené.⁶⁰⁰

Aj pápež František sa vyjadril v jednej zo svojich homílií na adresu súkromných zjavení 14. novembra 2013 v Dome svätej Marty; pápež kázal na čítanie dňa z *Knihy múdrosti* 7, 22 – 8, 1, kde sa venoval téme duchovne založených veriacich, ktorí žijú v múdrosti Ducha Svätého. Tento Duch, ktorý je múdry, svätý, jedinečný, jasný, mobilný, mnohotvárný a všetko prenikajúci, je v priamom rozpore s „duchom zvedavosti“. Ježiš reaguje na tému o „duchu zvedavosti“, o svetskom duchu, ktorý uvádza do zmätku. V evanjeliu je napísané: „Prídu dni, keď si budete žiadať uvidieť jeden z dní Syna človeka, ale neuvidíte. A budú hovoriť: Pane, tu, alebo: Pane, tam.“ Toto je práve tá zvedavosť, ktorá vedie k tomuto: Pán je tu, Pán je tam! „A poznám vizionára, ktorý dostáva správy od našej Panej.“ K tomuto pápež František dodal: „Naša Pani je Matka a miluje nás všetkých, ale nie je poštárka, aby nám posielala každodenné správy.“ Túžba poznať tieto „novinky“ odťahuje ľudí čoraz ďalej od evanjelia, múdrosti a Božej slávy. Ani Božie kráľovstvo neprichádza v zmätenosti. Boh neprišiel k prorokovi Eliášovi v silnom vetre, zemetrasení, ohni, ale v jemnom vánku. Podľa pápeža je Božie kráľovstvo uprostred, preto netreba hľadať novinky zo sveta zvedavostí, ale nechať sa niesť duchom múdrosti jemného vánku, lebo to je Duch Božieho kráľovstva.⁶⁰¹

Keď Cirkev posudzuje zjavenia, nevystupuje ako ručiteľka ich pravdivosti. Posudzuje len to, či sa zhodujú s vierou a tradíciou Cirkvi, nemôže verifikovať to, či sa skutočne zjavil a hovoril Kristus alebo Panna Mária. Cirkev je od začiatku svojho jestvovania presvedčená, že má právo i povinnosť vynášať úsudky o zjaveniach a videniach. Kódex kánonického práva jasne uvádza, že takouto osobou v diecéze je diecézny biskup (porov. *CIC* 1983, kán. 375, 386). Miestny biskup musí byť o údajnom zjavení informovaný. Ak má zjavenie vážny podklad a zaujíma sa o neho veľký počet veriacich, vtedy má biskup zostaviť komisiu, ktorej úlohou je preskúmať tento fenomén. Komisia má byť zostavená z teológov, právnikov, lekárov a ak to okolnosti dovoľujú, tak aj odborníkov z iných vedných odborov. Predsedom komisie je spravidla sám diecézny biskup alebo ním poverený kňaz. Od členov komisie sa žiada prísaha, že budú verne plniť svoj úrad a že zachovávajú tajomstvo. Biskup má ďalej upozorniť na to, že v mieste údajného zjavenia sa nemá preukazovať verejný kult, dovoľuje sa len súkromný kult. Povinnosťou komisie je vypočuť vizionárov a svedkov, pričom členovia komisie môžu klásť otázky. Z každého takého výsluchu alebo zasadania komisie sa má spísať zápisnica. Je potrebné zabrániť, aby sa na výpovediach dohodli a na všetky protirečenia treba poukázať. Vypočúvania sa majú opakovať po uplynutí určitého času. Komisia sa pri svojej práci nemá ponáhľať. Vizionárom sa môže dať nariadenie, aby sa stiahli do ústrania. Môžu byť napríklad v nejakom rehoľnom dome, kde by ich bolo možné pozorovať, a zároveň by sa týmto opatrením zabránilo zvedavosti iných osôb. Ak zjavenia pokračujú, členovia komisie majú byť prítomní a pozorovať ich počas zjavenia.⁶⁰²

Komisia sa usiluje preskúmať pravdivosť faktov. Dokonca aj na pravé videnia môžu vplývať viaceré prvky, napríklad nepresné vysvetľovania, miešanie ľudských prvkov s nadprirodzeným pôsobením, úpravy toho, kto prepisoval, alebo uverejnil výpovede a mnohé ďalšie elementy. Zjavenia môžu byť aj celkom falošné. Môže ich vysvetliť simu-

⁶⁰⁰ ACAC č. 7 z 27. 8. 1990, prot. č. 1567/1990, bod VII, s. 4.

⁶⁰¹ FRANCIS – Pope. The spirit of wisdom triumphs over worldly curiosity – Morning meditation in the Chapel of the Domus sanctae Marthae 14. 11. 2013. In: *L'Osservatore Romano*, 2013, Weekly ed. in English, 22. november, n. 47.

⁶⁰² SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 74-77.

lácia – teda príliš živá obrazotvornosť, ktorá vedie k tomu, že si niekto myslí, že počuje slová a vidí zjavenia. Môže ísť o výmysel a vtedy môže byť človek presvedčený o tom, že sa tak stalo, alebo to môže byť zásah zlého ducha. Z tohto dôvodu je pri tejto práci potrebný psychológ.⁶⁰³

To, čo vizionár počas zjavenia prežíva, nemožno kontrolovať zvonku. Preto sa pri skúmaní musí brať do úvahy telesné a mravné zdravie toho, kto dostal zjavenie, jeho charakter, mravnosť a úprimnosť. Benedikt XIV. v čase, keď ešte nebol pápežom, v tejto veci povedal, že nie je možné, aby sa Panna Mária zjavila hriešnemu človeku, a súčasne nezmenila jeho život. Rozličné ľudské slabosti ako netrpezlivosť, pýcha, zaťatosť, ctižiadostivosť, neposlušnosť voči cirkevnej vrchnosti, žiadny sklon k umŕtvovaniu a obetiam, pohodlný život, hmotné výhody, to všetko sú dôvody, pre ktoré možno pochybovať o pravosti nejakého zjavenia. Navyše, ak zjavenie obsahuje nejaké tvrdenie proti Svätému písmu, definovaným článkom viery, učeniu cirkevných otcov a učiteľov Cirkvi, neslušné či posmešné akty, znamená to, že zjavenie je nepravé. Za podozrivé sa pokladá zjavenie, ktoré obsahuje nové alebo neužitočné veci. Obsah zjavenia nesmie byť malicherný či dokonca smiešny, lebo sa protiví Božej múdrosti. Ďalej nesmie byť čisto svetský, bez akéhokoľvek vzťahu k Božej sláve a k spásu duše, lebo i to sa protiví Božej múdrosti. Nakoniec si nesmú tvrdenia protirečiť, lebo pravda je len jedna. No aj napriek tomu, že hoci sa spomenuté kritériá pozorne aplikujú, nedá sa vylúčiť nebezpečenstvo klamu. Ak komisia dôjde k dostatočnému počtu prvkov na posúdenie zjavenia, vyhlási spoločnú debatu o faktoch, kde sa hlasuje a väčšinou hlasov rozhodne, či sa zjavenie uzná za pravé alebo nie. Biskup je od výsledkov komisie nezávislý a ak chce, môže sa obrátiť na Kongregáciu pre náuku viery a vyžiadať si od nej mienku.⁶⁰⁴

Benedikt XIV. povedal, že ak sa zjavenie uzná za autentické, znamená to, že je dovolené šíriť ho pre úžitok veriacich. Môže, ale nemusí sa mu veriť. No môže sa stať, že sa dospeje k negatívnemu stanovisku, alebo zostanú zjavenia na dlhú dobu alebo navždy bez rozhodnutia cirkevnej vrchnosti. Každopádne sú výsledky šetrenia vždy len hodnotou svedectva osoby, ktorá svedčí, že ich dostala, nie viac ani menej. Po cirkevnom schválení sa dovoľuje v miestach zjavenia stavenie kostolov alebo kaplniek, teda dovoľuje sa verejný i súkromný kult.⁶⁰⁵

Panna Mária sa nemôže zjaviť človeku a osobu vizionára nezmeniť. Ukazovatele osoby, ktorá oplýva necnosťami ako: netrpezlivosť, pýcha, zaťatosť, ctižiadostivosť, neposlušnosť voči cirkevnej vrchnosti, žiadny sklon k umŕtvovaniu a obetiam, pohodlný život a hmotné výhody poukazujú na to, aby zjavenie nebolo uznané za pravé. Aj pravé, v hĺbke srdca prameniace zjavenie, môže byť človekom zdeformované alebo falošne interpretované; sektárstvo je častým zdrojom ilúzií, náhlych subjektívnych prejavov nevedomia, ktoré sú falošne vydávané za súkromné zjavenia. Spesz uvádza tri objektívne kritériá o osobe vizionára. Osoba má byť:

1. Duševne zdravá, lebo ináč hrozí nebezpečenstvo, že svoje halucinácie môže uznať za nadprirodzené.

2. Má mať zdravý úsudok, lebo v opačnom prípade by mohla hľadať nadprirodzené skutočnosti tam, kde nie sú.

3. Má to byť osoba, ktorá svojím životom dokazuje, že sa usiluje o kresťanskú dokonalosť a mravnosť. Ak sa vizionár počas zjavení, a to navyše aj verejne dopúšťa ťaž-

⁶⁰³ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 77-78.

⁶⁰⁴ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 78-79.

⁶⁰⁵ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 80-81.

kých hriechov, je zaručené, že posolstvo nemôže pochádzať od Boha. Na druhej strane Boh nemôže vyznačiť zvláštnymi milosťami osobu, ktorá je veľmi hriešna a tento hriešny život nechce zanechať. Ak by to tak bolo, automaticky by to odporúčalo aj nemravný život vizionára, čo sa prieči Božej svätosti a múdrosti. Neznamená to, že vízie nemôže mať osoba, ktorá bola v minulosti hriešna, no v čase obdržania nadprirodzených vízií od Boha sa usiluje o život svätého života.⁶⁰⁶

Pri posudzovaní pravosti je dôležité všimnúť si následky súkromných zjavení. Platí evanjeliové: „Poznáte ich po ovocí. Veď či oberajú z tŕnia hrozná alebo z bodliakov figy? Tak každý dobrý strom rodí dobré ovocie, kým zlý strom rodí zlé ovocie“ (Mt 7, 16 – 17). Ak sú zjavenia pravé, u vizionára spôsobujú v prvej chvíli zdesenie, tak ako sa zľakla Mária pri zjavení archanjela Gabriela (porov. Lk 1, 29). Neskôr sa u vizionára usídlí pokoj, radosť a istota, ktoré sú Božími darmi. Ak ide o nepravé zjavenia, je to opačne. Počiatočné nadšenie sa mení na pocit prázdnoty, neistoty, nepokoja a smútku.⁶⁰⁷

8.3 Zjavenie svätého Mikuláša v Ľutíne

Tradícia zachovala nasledujúci príbeh.

Dňa 19. august 1851 na sviatok Premenenia Pána (podľa juliánskeho kalendára) okolo deviatej hodiny sa mladá žena Zuzana Feketeová vracala z lesa nad Ľutinou, kde od rána zbierala hríby so svojimi tromi deťmi. Keď bola na okraji lesa, počula zvon, ktorý oznamoval, že na bohoslužbe nastalo premenenie. Zastala a prežehnala sa, klaňajúc sa smerom k drevenému chrámu na mieste, kde je dnes postavená kaplnka svätého Mikuláša s prameňom. Začula hlas: „Dnes je sviatok Premenenia Pána, Zuzana, zbožný ľud je v chráme, spieva na liturgii a ty tu zbieraš huby?!“ Stál pred ňou starec, celý v bielom, s dlhými vlasmi na hlave a na hrudi mal kríž. Jej deti nič nevideli, boli ale tiež vyľakané, lebo videli vystrašenú matku. Zuzana nevedela, odkiaľ je starec, vedela toľko, že nepochádza z Ľutiny ani z okolia, myslela si, že je to cudzinec. Slová, ktorými ju starec napomenul, sa jej dotkli. Pozerala sa na starca a v jej očiach sa vtedy premietali obrazy z predošlých rokov. Zuzana nepochádzala z Ľutiny, ale z Hanigoviec a odkedy sa do Ľutiny vydala, trela len biedu. Jej manžel predal malú roľu, čo mali, a odišiel na zárobky do Banátu. V tom čase tam odišlo viac ľudí. Zuzana sa o seba a o deti musela postarať sama, chodievala pracovať k ľuďom, keď ju zavolali, aby večer priniesla deťom hrnček mlieka a kus chleba. Od sestry priniesla trochu zemiakov. Zuzane chcela zdôvodniť svoje konanie slovami: „Ja viem, že dnes je sviatok. Moje deti sú však hladné. Nesiem im hríby,“ ale nevydala ani hlások, lebo starec mal pravdu a hanbila sa. Svätec pokračoval: „Aj včera si mohla nazbierať huby, nie dnes ráno! Preto Boh trestá ľudstvo, lebo si nevážia nedele a sviatky a namiesto chvály svojimi ústami urážajú Boha. Povedz ľuďom, Zuzana, nech nehrešia a nech svätia nedele a sviatky!“ Dodal: „Povedz toto ľuďom a kňazovi.“ Keď si Zuzana pretrela oči, nikoho pred sebou nevidela. Vzala košík s hríbmami a bežala do dediny. Zuzana svojim deťom o tejto udalosti zakázala rozprávať.

O niekoľko dní Zuzana šla v nedeľu na liturgiu, jej deti ostali doma. Počas služby stála v babinci, lebo bola chudobne oblečená. Ľudia spievali „Iže Cheruvimy“ a Zuzane vírili v hlave myšlienky o tom, aby Božiu krásu videli a počuli aj jej deti, ale keďže bola

⁶⁰⁶ SPESZ, Alexander: Katolícka mravouka, s. 409; ČIŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu Mons. Alexandra Spesza, s. 27-28; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 64.

⁶⁰⁷ SPESZ, Alexander: Katolícka mravouka, s. 418-419; ČIŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu Mons. Alexandra Spesza, s. 29.

chudobná, nemohla deti pekne obliecť, aby mohli prísť do chrámu. Pocítila, že ju niekto potiahol za ruky, obzrela sa a bola to jej dcéra, ktorá jej zadychčane šepkala: „Mama, poďte domov. U nás doma je akýsi starý človek, celý v bielom, s jasným krížom na prsiach a tiež sám je taký jasný. Povedal, aby som vás zavolať domov.“ Zuzana sa ponáhľala domov. Starec stál v izbe pred ikonou Ježiša Krista a Bohorodičky, ktoré viseli na stene. Keď Zuzana vošla, obzrel sa: „Zuzana! Na tom mieste, kde sme sa stretli, nech ľudia postavlia kríž!“ Zuzana sa rozbehla do chrámu. Ľudia už z neho vychádzali. Počkala a vošla. Zastala pred ikonostasom. Na ľavom kraji ikonostasu zbadala ikonu svätého Mikuláša Divotvorcu, ktorý sa podobal na starca, ktorého stretla. Z chrámu vychádzal kňaz Štefan Rojkovič, ktorý do Ľutiny dochádzal z Hanigoviec. Vyšla teda za ním na dvor a tam nabrala odvalu a oslovila ho: „Otče dekan! Akýsi starec mi povedal, aby som vám a ľuďom odkázala...“ Pred chrámom stáli Ľutinskí veriaci, pretože mali zvyk počkať kňaza po službe a porozprávať sa s ním. Kňaz bol u nich už osem rokov. Veriaci obstúpili kňaza i Zuzanu, ktorá z toho bola v pomykove. „Hovor Zuzana!“ riekol kňaz. Zuzana vtedy vravela nesúvislo. Vidiac posmešné tváre ľudí Zuzana sa pretlačila cez hromadu ľudí a utiekla preč, pričom sa jej ľudia posmievali: „Hľa, nemal by sa komu zjaviť, až Zuzane!“ Zuzane ale dedinčania neverili a začali sa jej posmievaj, nazývali ju „bláznivá Zuzana“.

Aj ďalšie zjavenie sa udialo v nedeľu pri úsvite. Z veže chrámu zaznel hlas zvona zvolávajúci na Anjel Pána. Zuzana sa prebudila. Starí ľudia v dedine hovoria, že takto zvoní v dedine ráno a večer už sto rokov, a to od čias kedy prvý raz prišiel do Ľutiny vladyka. Zuzana si sadla na posteľ, aby sa pomodlila. Rozhliadla sa po izbe a zachvela sa, lebo v jej izbe stál znovu starec: „Zvon oslavuje Presvätú Bohorodičku, Zuzana, a je potrebné, aby ju v Ľutine oslavovali všetky pokolenia tohto národa.“ Zuzana vyskočila z postele, ktorá bola zbitá z dosák. Jej tri deti spali pri jej nohách. Vybehla z izby a bežala neučesaná a bez šatky na hlave k richtárovi: „Neveríte mi! Vysmievate sa mi! Chodte, je v mojej chyžke!“ Starosta a niekoľko ľudí bežalo k Zuzane domov. Všetci vošli do Zuzaninej izby, no ani oni ani Zuzana nič nevideli. Len na posteli spali tri deti. „Zuzana vždy pletie len svoje,“ smiali sa ľudia. Ženy pokývali hlavou a ľutovali ju: „Iste sa jej všetko pomiešalo v hlave!“ Do dediny prišiel kňaz Štefan Rojkovič a s ním i rímskokatolícky farár Ján Lukáš z Pečovskej novej Vsi. Zišli sa i kurátori a ľudia, ktorí chceli doriešiť prípad. Zuzana vyrozprávala všetko, ako len vedela. „Koľko máš detí?“ spýtal sa pečovský farár, keď skončila rozprávanie. „Tri,“ odpovedala Zuzana. „No nevyzeráš tak, aby si bola hodná zjavenia!“ Povedal pečovský farár. Zuzane vyhrkli slzy. „Som hriešna a nedôstojná,“ odvetila s plačom, „avšak nie tak, ako možno vy myslíte. Moje deti sú deťmi môjho manžela.“ Pečovský farár ukončil šetrenie slovami: „Treba ju zbitť korbáčom a zatvoriť do pívnice, aby vytriezvela z poblúdenia!“

Keď sa nasledujúcu nedeľu Zuzana prebudila zo sna, v kúte jej izby pred ikonami stál so schýlenou hlavou ten istý biely starec. Zuzana sa strhla a posadila sa na posteľ. „Neveria mi!“ povedala a zaplakala. Starec sa pozrel na Zuzanu a povedal: „Neverili mojim slovám, preto im dáme svedectvo! Ešte prv než vyjde slnko nad Ľutinou, ty onemieš, Zuzana. Avšak dôveruj Bohu!“ Potom čo Zuzana onemela, zavolali lekárov. Prišiel úradný lekár, pešovský lekár a psychológ z Košíc. Zistili, že Zuzana je zdravá po telesnej i duševnej stránke a že strata reči ako taká je záhadná a nevysvetliteľná.

Dedinou letela správa, že Zuzana onemela. Zuzana zastala pred Ľutinským kňazom Štefanom Rojkovičom, ktorý vychádzal z chrámu. Niečo ukazovala rukami a ústami. Chcela niečo povedať, ale nemohla. Ukazovala na breh, čo bol nad Ľutinou a na kríž pri chráme. Teraz sa už ľudia nesmiali. Jeden z ľudí sa ozval: „Zdá sa, že chce povedať, aby sme na tom mieste nad dedinou, kde mala zjavenie, postavili kríž.“ Zuzana na to prikývla.

Kňaz prehovoril: „Drahí veriaci! Túto vec nechcem brať ľahkomyselne. Urobte kríž, v nedeľu ho vynesieme na to miesto, postavíme a posvätime.“ Celá dedina a veľa ľudí z okolia niesli v procesii kríž na miesto zjavenia. Keď sprievod na tom mieste zastal, Zuzana sa chvela. „Neboj sa, Zuzana, chyt' sa môjho rúcha!“ posmeľoval ju kňaz. Zdvihli kríž a okolité lesy a hory počuli spev, ktorý sa niesol z kopca nad dedinou. Bledá Zuzana tvár sa začala meniť na radostnú, zahľadela sa na jedno miesto akoby do diaľky a prehovorila: „Prečistá Panna hovorí, aby na tomto mieste na jej česť bola postavená kaplnka.“ Zuzana mala zjavenie. Posviacka kríža sa udiala 21. novembra 1852. Od tejto chvíle jej duchovný otec, ako aj miestni veriaci začali rozumieť.

Potom čo sa udialo, chodila Zuzana do lesa takmer denne. Jednu nedeľu sa jej na mieste, kde dnes stojí Kaplnka Zosnutia Presvätej Bohorodičky, opäť zjavil svätý Mikuláš. Mikuláš ju požiadal, nech odovzdá duchovnému otcovi odkaz, aby na mieste ich stretnutia bola postavená kaplnka. Ako dôkaz ich stretnutia daroval svätý Mikuláš Zuzane ikonu Presvätej Bohorodičky, ktorá mala miestnemu kňazovi slúžiť ako podklad pre budúcu svätyňu. Zuzana čakala pri chráme kňaza a podala mu malý obrázok: „Našla som tento obrázok na mieste pri kríži. Takýto obraz treba namaľovať ako oltárny obraz do kaplnky.“ Na obraze bola Prečistá Panna, ako sa vznáša do neba a okolo nej anjeli. Rozprestretými rukami akoby žehnala, ochraňovala a volala k sebe. Kňaz rozmýšľal nahlas: „Obrázok znázorňuje Uspenie – Nanebovzatie Bohorodičky.“ Pred chrámom zastal kočiari pečovského farára, vystúpil z neho a pristúpil k miestnemu farárovi Rojkovičovi a pozrel sa na obrázok. Kvôli objasneniu miestny farár podotkol: „Zázračne jej bol daný v lese na mieste zjavenia.“ Pečovský farár povedal: „Máme možnosť presvedčiť sa!“ Vošli do chrámu a za nimi veriaci. Pred zrakmi všetkých položili obrázok do kivotu, pod darochraniteľnicu, zamkli a zapečatili kivot. Zuzana sa na všetko pozerala, no ničomu nerozumela. Zamkli aj chrám a k dverám postavili stráž. Pokladňa, ktorú kurátori, richtár a svedkovia zamkli, sa odomykala dvoma kľúčmi, jeden ostal na fare a druhý u hlavného kurátora.

Nasledujúci deň odišla Zuzana cez horu do Hanigoviec ku kňazovi Rojkovičovi a povedala mu: „Dnes ráno mi bolo povedané, aby som išla ku krížu. Ponáhľala som sa a pod krížom som našla tento obrázok. Taký istý ako bol prvý, len je na ňom pečiatka.“ Obrázok mu odovzdala. Ruky starého kňaza sa chveli, keď obrázok vzal do svojich rúk a hneď prikázal, aby zapriahli. Pred dreveným ľutinským chrámom bolo rušno, zbehla sa celá dedina, lebo vedeli, že do dediny prišiel ich kňaz a pečovský farár. Dvere chrámu boli zamknuté. Vošli do chrámu a zistili, že i kivot bol zamknutý a zapečatený. Pečať odtrhli a odomkli. Pečovský farár netrpezlivo vzal do rúk darochraniteľnicu a pozdvihol ju. Ľud videl, ako pečovský farár zbledol. Každý sa chcel pozrieť do kivotu. Ticho odovzdávali jeden druhému, to čo videli: „Prázdny!“ Aj Zuzana sa prišla pozrieť ku kivotu. Ona z toho nič nechápala. A potom ľudia uvideli, ako pečovský farár padol pred Zuzanou na kolená a povedal: „Prehrešil som sa proti vám, Zuzana, odpusťte mi!“

Štefan Rojkovič spísal zápisnicu a poslal ju na Gréckokatolícky biskupský úrad do Prešova. Nasledovalo dôkladné vyšetrovanie biskupským úradom a krajským lekárskeym kolégiom. Zistilo sa, že Zuzana Feketeová je duševne i telesne zdravá a že obsah zjavenia v ničom neprotirečí vieroučným a mravným zásadám Katolíckej cirkvi. Výsledky vyšetrovania boli poslané do Ríma na príslušnú kongregáciu, ktorá ich schválila.⁶⁰⁸

⁶⁰⁸ PAPP, Štefan: Prečistá Panna Mária v dejinách a živote našich diecéz, s. 8-14; DANCÁK, František: Lutina, s. 45-49; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 51-53; DZURINDA, Nikolaj Spean: Lucinskaja zorja. Prešov : Ivan Benko a spol., 1946 (v. 8); DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 41-42; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 312; PAPP, Štefan: Prečistá Panna Mária v dejinách, s. 8-14.

9 Zjavenia nepotvrdené Cirkvou

V rokoch 1931 – 1950 rozličné komisie preskúmali 22 mariánskych zjavení, ale z nich iba dve (v belgických mestách Beauraing a Banneaux) boli vyhlásené za autentické. Šesť ďalších sa v roku 1950 ešte skúmalo, ostatných 14 bolo zamietnutých ako nepravých.⁶⁰⁹ Podľa Lexikónu mariánskych zjavení od R. Ernesta z roku 1984 bolo len za posledných 150 rokov hlásených okolo 400 súkromných zjavení Panny Márie. Pričom len na území Slovenska sa Panna Mária údajne zjavila v roku 1958 v Turzovke, v rokoch 1990 – 1995 v Litmanovej, v roku 1994 v Dehticiach, ale aj v Tvrdomsticiach, Gaboltove, na Starých Horách, Ľutine, Michal'anoch, Teldinciach. Aj napriek veľkému počtu zjavení Cirkve od roku 1933 neschválila ani jedno, čo je znakom toho, že sú skôr nepravé.⁶¹⁰ Na území Košickej arcidiecézy sa objavili určité fenomény súkromných zjavení, pričom sa na niektoré udalosti zabudlo, alebo voči nim Cirkve zaujala negatívny postoj a označila ich za falošné.

9.1 Zjavenie Panny Márie v Petrovanoch

V kronike farnosti Petrovany od roku 1947 sa nachádza výtlačok modlitby, ktorú kronikár našiel vo farskom archíve a je staršia než rok, keď sa začala písať farská kronika v Petrovanoch. Modlitba podľa jeho záznamov pochádza z druhej polovice devätnásteho storočia, teda z doby, keď v ľudoch žilo presvedčenie, že sa v Petrovanskom lese zjavila Panna Mária, ktorú ľudia nazývali *Panna Maria Swato-Petrowjanská*.⁶¹¹

Text modlitby je nasledovný: „Zdráwas Maria Matičko premilá, pred tebu na kolena padáme a naše hrišné ruki k tobě zdviháme a bez prestáni woláme, pozdrawená buď milostiwá Paňi naša; zdráwas Maria potěšeňi zarmucených, neb v tobě velké potešení nalezáme, Maria utočiště hřišnikův, neb od tebe všelikými milostami obdarewané obdrazýme; zdráwas Mária welká a platná orodownice naša, primluwej se za nás u nejswjětější Trojice, všemohucýho Boha Pána našeho, jeho swatu milost' udělití ráčil: nám pokojné a úrodně na tomto swětě, zachraň nás od moru, hladu a wálki a všeho zlého duši i těla škodného; osobne nás ostrihej od ducha nešlechetneho a hrichu milého, steze ktery ho hnewu Božího padáme; szeme naša laskawa Pani a Matičko dobrotiwá i na duše našich rodičů, bratrů a sester, i všech wericich krestanech, ktereby ještě v mukach očistewich se travili, wipros jine milejserdcibi Synačka twého milého, a uved nás všedi do stanu twého swatého by sme je s tebou wěčně radowati mohli, amen. (V Brestowe, tiskem i nákladem A. Staudt 1865).“⁶¹²

Jonáš Záborský (1812 – 1874)⁶¹³ po roku 1848 napísal kriticko-satirické dielo *Faustiáda*, v ktorom zjavne opisuje udalosť v lese pri obci Haršag (dnes Petrovany).⁶¹⁴ V tretej

⁶⁰⁹ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 20.

⁶¹⁰ SENČÍK, Štefan: O postoji k súkromným zjaveniam, s. 70.

⁶¹¹ Kronika farnosti Petrovany od roku 1947.

⁶¹² Kronika farnosti Petrovany od roku 1947.

⁶¹³ ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006), s. 223; ZUBKO, Peter: Kňaz nie každodenný Jonáš Záborský v službe Košickej diecézy. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2013, s. 16-21.

⁶¹⁴ Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 82; HLEBA, Edmund: Literatúra národného obrozenia. In: ŽEMBEROVÁ, Viera (ed.) a kol.: Rukoväť literatúry. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998, s. 30, 46; ZÁBORSKÝ, Jonáš: Faustiáda.

kapitole tohto diela sa nachádza tento virtuálny dialóg medzi autorom a mníchom: „Boli predovšetkým žiadostiví vidieť kráľovnú nebies, Máriu. Spýtali sa teda na ňu muža, ne-súceho pod pazuchou veličiznú knihu. „Hja!“ odvetil mních, „tá je teraz zriedka v nebi.“ „A kdeže?“ „V lese pri Haršagu. Tam skáče po duboch a produkuje sa pred početne zhromaždeným šarišským ľudom. Ale očakáva sa v tejto chvíli na porady.“ Ďalej ani slu-chať. Odkvapil so svojím breviárom, ktorý sa tu modlia, ako za dávna, i svetské osoby s tak veľikým kumštom, tak častým prevracaním strán, že pritom sotva možno myslieť na obsah. Ktorí nevedia čítať, tí sa modlia ruženec na lakte a siahly.“⁶¹⁵

9.2 Zjavenie „božského“ posla a Panny Márie v Gaboltove

Kaplnka Svätého kríža a Kaplnka Narodenia Panny Márie súvisia so súkromnými zjaveniami. Prvé zjavenie sa udialo okolo roku 1869 a nadväzovalo na výstavbu Kaplnky Svätého Kríža, ako aj s ukončením sedem rokov trvajúceho ničenia úrody ľadovcom. Kríž, ktorý sa v súčasnosti nachádza v kaplnke, bol dlhšiu dobu odložený na povale skla-diska chrámových predmetov. Dievča Katarína Vasiláková prišla na miesto, kde bol kríž a keď ho pobožkala, precitla a počula slová, aby jej brat dal obnoviť kríž a osadil ho do kaplnky, ktorá mala stáť na určenom mieste. Katarína priniesla kríž domov. Podľa legen-dy prichádzal ku Kataríne „božský“ posol a súril ju, aby bola kaplnka postavená čím skôr. Bol jej daný aj prísľub, že ak veriaci postavia kaplnku, prestane sedem rokov trvajúce ničenie úrody ľadovcom. Materiál na výstavbu kaplnky mohli nosiť dvanásť obyvatelia Gaboltova a všetko sa robilo tak, ako to „božský“ posol Kataríne Vasilákovovej prikázal.⁶¹⁶

Druhé zjavenie sa stalo tiež inej žene, Márii Vasilákovovej. Nevie sa presne rok tohto súkromného zjavenia. Keď šla Mária Vasiláková napojiť voly do studne, divila sa, že voly pokľakli. V tom pozrela hore a uvidela veľkú žiaru a v nej Pannu Máriu. Všetko ale uchovala v tajnosti, nikomu v tom čase nič nepovedala. Vydala sa za Andreja Buranov-ského a spolu odišli do Ameriky. Po krátkom čase od vycestovania začala často písať rodine Jozefa Chovanca listy, že chce dať na mieste, kde sa jej zjavila Panna Mária, pos-taviť kaplnku. Na jej výstavbu obetovala všetko, čo v Gaboltove mala. Kaplnka bola pos-tavená v roku 1912, je evidovaná ako kultúrna pamiatka.⁶¹⁷

9.3 Zjavenie Panny Márie a Ježiša Krista v Čirči

Pôvodné záznamy o zjaveniach na Svätej hore v Čirči sa nezachovali. Existujú pro-tokoly spísané vo farskej kronike kňazom ThDr. Mironom Podhajeckým, ktorý tak urobil po vypočutí starých ľudí, ako si udalosť pamätali, alebo ako ju počuli od svojich rodi-čov.⁶¹⁸

Úplne prvé zjavenie sa udialo niekoľko rokov pred zjavením sa starčeka trom diev-čatám. Jeden z miestnych obyvateľov menom Kozák kosil lúku pri troch studničkách na

[online]. Zlatý fond denníka SME, 2009. 100 s. [citované 20. augusta 2013] Dostupné na internete: <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/198/Zaborsky_Faustiada>, s. 19.

⁶¹⁵ ZÁBORSKÝ, Jonáš: Faustiáda, s. 19.

⁶¹⁶ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 11.

⁶¹⁷ MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 11; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamia-tok na Slovensku I, s. 365.

⁶¹⁸ PAPP, Štefan: Čirč – naše odpustové miesto. In: Slovo. Mesačník gréckokatolíkov v ČSSR. Trnava : SSV, 1988, č. 9, s. 10-11; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 18; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 20.

hore zvanej Lazivské. Keď klepal kosu, veľmi sa preľakol, pretože uvidel dievča (išlo o Presvätú Bohorodičku). Bol presvedčený, že ide o nejaké dedinské dievča, preto ju začal hrešiť a preklínať. Presvätá Bohorodička s plačom odišla. V ďalších rokoch sa ukázalo, že vyslovená kliatba sa naplnila práve na tomto mužovi, celý jeho rod totiž vymrel.⁶¹⁹

Okolo roku 1898 sa udialo druhé zjavenie. V chotári zvanom Pod Uhliskami, pásli tri čirčianske dievčatá dobytok. Zastavil sa pri nich starec a spýtal sa, či by chceli, aby v Čirči boli odpusty. Dievčatá odpovedali starcovi, že si to želajú. Vtedy starec zapichol do zeme palicu a povedal: „Z tohto miesta potečie liečivý prameň, ktorý bude uzdravovať. Povedzte ľuďom, aby na tomto mieste postavili kaplnku a aby tu boli odpusty.“ Keď starec palicu zo zeme vytiahol, z toho miesta vytryskla voda. Starec zmizol. Dievčatá po príchode domov všetko vyrozprávali. Vysmiali ich. Onedlho bola na tom mieste veľká povodeň, ktorá bola miestnymi obyvateľmi pripisovaná nesplnenej požiadavke starca. Preto nad prameňom, miestom zjavenia, bola postavená jednoduchá kaplnka z dreva okolo roku 1898. V roku 1925 na tom istom mieste bola postavená kaplnka z kameňa a každoročne sa v nej na sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky svätí voda.⁶²⁰ Zvest' o tejto udalosti zjavenia sa rýchlo šírila po okolí, ale udalosť bola komentovaná dokonca niektorými vydaniaми cirkevných novín v Amerike medzi krajinami.⁶²¹

Starec, ktorý sa trom dievčatám ukázal koncom 19. storočia, nie je jediným ústne tradovaným zjavením. Zjavila sa aj Bohorodička, keď sa ukázala jej podoba v obraze. Udiali sa tu aj rôzne zázračné uzdravenia.⁶²²

Existuje pieseň od neznámeho autora, ktorá bližšie popisuje udalosti zjavenia v Čirči. Podľa tejto tradície bol starec, ktorý sa ukázal trom dievčatám, sám Kristus a dôvodom, prečo to tak Kristus chcel, je ten, že ho o to prosila jeho Matka, ktorú miloval. V piesni sa hovorí aj o milostivých udalostiach uzdravenia, ktoré sa na tomto mieste udiali.⁶²³

*A v tych čirských horach medzi Uhliskami,
zjaviv sja Christos Pan medzi voľarjami.
Trojme pastyrjove, tri divočky byli
oni Christa Pana krasni pryvitali.*

*Christos Pan sja prosiv, ci by ste chořili,
keby tu byv odpust, či by ste ľubili.
Trojme pastyrjove tak odpovidali,
keby to Pan Boh dav, barz by sme mu radi.*

*Veľo raz Christos Pan sja tu ukazovav,
ale jeho nichto v serdci nemilovav.
Sam Christos Pan chodiv, vo podobi džatka,
bo joho prosila jeho ľuba Matka.*

⁶¹⁹ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 20.

⁶²⁰ PAPP, Štefan: Čirč, s. 10-11; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 19; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 20-21; MOKRIŠ, Andrej – KALFASOVÁ, Marie: Ľubotín včera a dnes, s. 133.

⁶²¹ MOKRIŠ, Andrej – KALFASOVÁ, Marie: Ľubotín včera a dnes, s. 133.

⁶²² PAPP, Štefan: Čirč, s. 10-11; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 19; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 21; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515.

⁶²³ Pieseň o zjaveniach v Čirči. In: DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 21.

*Ona davno z nami tu medzi horami,
veľo roky tomu jak chce žyti z nami.
Ale zato my ju i tak nepoznali,
až teraz v tych horach medzi Uhliskami.*

*Keď ňa nikto nechťiv do domu pryjati
išla jem svojoho synačka prositi.
Aby moju prosbu vysluchati,
aby sme Mariju tu mohli poznati.*

*Teraz sme Mariu z Isusom poznali,
bo nam tu veľo raz dobre ukazali.
Bo veľo neznamych tu do Uhlisk pryšli,
a od Matky Božej zdravy domu išli.*

*Dvaceť ročna temna tu divočka pryšla,
a od Matky Božej zdrava domu išla.
Medži Uhliskami Boh vodu otvoriv
by sja každý chvoryj tu od nej vyzdraviv.*

*A powyše studňi Christovi mučiňa,
tam každý dostane hrichov odpuščiňa.
Teraz sme Mariju z Isusom poznali,
a virno do domu našoho pryjali.⁶²⁴*

9.4 Zjavenie svätej Terezy Augustínovi Fischerovi-Colbriemu

Košický biskup Augustín Fischer-Colbrie († 1925) bol veľkým ctiteľom Terézie od Ježiška a zúčastnil sa aj jej blahorečenia v Ríme v roku 1923. Ako verný ctiteľ svätej Terezy mal pri svojej posteli zavesený jej obraz. Po svojej poslednej spovedi na otázku či odpúšťa svojim protivníkom, zdvihol sa z postele a kývnuc oboma rukami povedal: „Úplne a z celého srdca.“ Na jeho prosbu mu udelili sviatosť pomazania chorých za prítomnosti veľprepošta, členov kapituly a kňazov biskupského sídla. On vidiac plač svojich kňazov povedal: „Ešte nezomriem.“ Všetci očakávali od svätej Terezy zázrak. V deň jej svätorečenia v noci zo dňa 16. na 17. mája sa Terezka zjavila pri posteli chorého biskupa. To prisahou potvrdila prítomná ošetrovatelka sestra Aquilina, ktorá sa veľmi zľakla, ale biskup ju s úsmevom upokojoval: „Milá sestrička, ako ste sa mohli natoľko preľakať, keď sme mali takú milú návštevníčku.“⁶²⁵

9.5 Zjavenie Panny Márie v Runine

K lokalite *Tri studničky* pri obci Runina, ktorá sa nachádza v okrese Snina, vedie ešte v súčasnosti vyšliapaný lesný chodník. Blízko prameňa, kde chodia pútnici naberať vodu, ktorá má údajne liečivé účinky, je kríž a tabuľa, kde informuje, že v tejto lokalite sa v roku 1927 zjavila deväťročnému Jurkovi Regulovi pri pasení kráv Presvätá Bohorodič-

⁶²⁴ Autor piesne je neznámy. Pieseň podľa svedectva Kataríny Čerkalovej ju spievala už Anna Vataščáková, rodená Čerkalová (1928 – 2011), od ktorej sa ju naučila. In: DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 21-22.

⁶²⁵ AACass, Episcopalia, Alojz Tkáč, Kňazské osobnosti: Augustín Fischer-Colbrie. Životopis košického biskupa Dr. Augustína Fischera-Colbrieho (spracovanie Heleny Berthovej), s. 4-5, nesign.

ka. Rozprávaniu chlapca v tom čase nikto neveril, len miestny učiteľ Popovič, ktorý spolu so svojimi žiakmi začal toto miesto navštevovať. Tento učiteľ cestu k tomuto miestu olemoval obrázkami Panny Márie a cestu udržiaval. Po nejasnom stretnutí so ženou z Veľkého Berezného prestal chlapec o svojom zjavení rozprávať. No aj napriek tomu sa udalosť zjavenia veľmi rýchlo šírila a na miesto údajného zjavenia prichádzali početné procesie pútnikov. Pútnici si naberali vodu zo studničiek vo viere, že má liečivé účinky. Toto miesto po druhej svetovej vojne upadlo do zabudnutia, ale stále bolo obľúbenou zastávkou na potulkách prírodou. Až po roku 1990 zásluhou pravoslávnych veriacich v Runine a kňaza Mikuláša Rusiča sa miestu prinavrátil jeho pôvodný význam. Správca farnosti Mikuláš Rusič povedal, že toto súkromné zjavenie Cirkvi do dnešných dní oficiálne nepotvrdila, no napriek tomu k nemu putujú ľudia nielen zo Slovenska, ale aj z Poľska.⁶²⁶

V obci Runina je približne dvesto pravoslávnych veriacich. Na okolitých stromoch sú rozvešané ikony Presvätej Bohorodičky. Dňa 22. septembra 2012 vладыka Tichoň posvätil na tomto mieste kaplnku, ktorú postavil Miroslav Kapráľ za pomoci sponzorov, priateľov, starostu obce Mariána Regulu, duchovného správcu Borisa Hrustiča. Financovanie sa uskutočnilo z príspevkov darcov a kaplnku zhotovili remeselníci z regiónu. Vysvätenia kaplnky a požehnania prameňov sa okrem vладыku Tichoň, ktorý bol v tom čase zastupujúcim biskupom Prešovskej eparchie, zúčastnilo aj šesť kňazov humensko-sninského arcidekanátu a veľký počet veriacich.⁶²⁷

9.6 Zjavenie Panny Márie v Nižnej Jablonke

Alexander Spesz vo písme, že ak si verejnosť bude žiadať nadprirodzené, Panna Mária sa zasa zjaví, ale inde uvádza, aby z toho mali ošoh aj iné kraje. Konštatuje, že tento jav sa periodicky vyskytuje v desať až pätnásťročných intervaloch a nezriedka aj na tom istom mieste. Na tomto mieste uvádza Spesz údajné zjavenie Panny Márie v obci Nižná Jablonka na Zemplíne v okrese Humenné. Dvanásťročný chlapec, pastier, tam vraj videl Panu Máriu na jabloni za obcou. Je viac než pravdepodobné, že mladý „vizionár“ počul niečo o zjaveniach Panny Márie v Lurdoch a vo Fatime. Keď sa chlapca pýtali, čo Panna Mária odkazuje, chlapec vedel povedať len to, že ľudia sa majú modliť ruženec a že na svet príde veľké nešťastie. Z toho sa dá veľmi jasne dedukovať, že „vizionár“ niečo počul napríklad v kostole na kázni alebo v škole na katechéze či pri iných príležitostiach, zapamätal si to, a keďže mu chýbal dostatočný úsudok a poučenie o týchto záležitostiach, nebol preňho problém prispôbiť to na okolnosti dneška.⁶²⁸

9.7 Zjavenie Panny Márie v Osikove

Zjavenie Panny Márie v tejto obci v bardejovskom dekanáte sa spája s postavením kaplnky na „Ulici“. Svedectvá zozbierali autorky historickej publikácie o Osikove Ľubomíra a Lenka Maníkové. Publikácia zachytáva históriu obce z rokov 1796 – 2013.⁶²⁹

⁶²⁶ KAPRÁĽOVÁ, Daniela: Tri studničky. In: Podvihorlatské noviny, roč. 53, 2012, č. 40, s. 4; KORNAJOVÁ, Anna: V Runine obnovili pútnické miesto. In: Humenský korzár, roč. 1, 2012, č. 2, s. 3.

⁶²⁷ KAPRÁĽOVÁ, Daniela: Tri studničky. In: Podvihorlatské noviny, s. 4; KORNAJOVÁ, Anna: V Runine obnovili pútnické miesto. In: Humenský korzár, s. 3.

⁶²⁸ SPESZ, Alexander: Katolícka mravouka. Trnava : SSV, 1948, s. 405-406.

⁶²⁹ MANÍKOVÁ, Ľubomíra – MANÍKOVÁ, Lenka: Osikov 1296 – 2013. Osikov : UNIPRESS Giraltove, 2013, s. 2, 172.

„V dedine žil zbožný pastier oviec, ktorý ich pásol na Majeri a odtiaľ hnal ovce po potoku smerom k „Ulici“. V týchto miestach bola a aj dnes je studnička, pri ktorej sa stále zastavil, pomodlil, napil sa vody a pokračoval so svojimi ovečkami k lesu. Jedného dňa, keď sa pastier chcel napiť vody, v studničke zbadal krásnu paniu s dieťaťom. Dvihol hlavu, ale po krásnej panej nebolo ani slychu. Keď sa to zopakovali po tretíkrát, tak pastier tejto usmievajúcej sa Panej sľúbil, že ak sa mu podarí dostať do Ameriky a zarobiť si peniaze, tak jej na tomto mieste dá postaviť kaplnku. Po nejakom čase sa pastier naozaj dostal do Ameriky a rodine Kubinovej potom prišiel list s peniazmi a prosbou, aby dali na tomto mieste pri studničke postaviť kaplnku Panne Márii. Dlhé roky bola v kaplnke socha Matky Ustavičnej pomoci. Dnes je tam obraz. Aké bolo meno tohto pastiera sa nevie, ani do akej miery je tento príbeh pravdivý, ale svedkom tejto histórie je kaplnka na „Ulici“, o ktorú sa až do dnešných dní stará rodina Kubinová.“⁶³⁰

9.8 Zjavenie Panny Márie v Dlhom Klčove I a II

Na zázračné udalosti v Dlhom Klčove, ktoré sa udiali začiatkom 20. storočia, sa okrajovo odvolávajú viacerí autori vo svojich prácach.⁶³¹ V Národnej galérii v Budapešti sa nachádza obraz zo začiatku 20. storočia s názvom „Lurdy“ alebo „Slovenské Lurdy“ od Anny Lesznaiovej (1885 – 1966), ktorý zobrazuje scenériu dediny Dlhé Klčovo v okrese Vranov nad Topľou, kde sú namalovaní pútnici, anjeli, náboženská procesia. V centre kompozície je dedinský chrám. Pre tvorbu Anny Lesznaiovej bola najvýznamnejšia dedina a okolitá príroda Nižného Hrušova, ku ktorej mala autorka veľmi srdečný vzťah. V čase jej života sa Dlhé Klčovo spomína ako významné pútnické miesto, v ktorom bolo okolo 200 domov a približne 1100 obyvateľov, v obci žili zväčša roľníci. Odborná literatúra zaradzuje umeleckú tvorbu Anny Lesznaiovej do tzv. sedliackeho obdobia. V roku 1939 emigrovala do Ameriky. Zomrela v New Yorku 2. októbra 1966.⁶³²

Medzi administratívnymi spismi Archívu Košickej arcidiecézy sa nachádzajú aj správy o „zázračných zjavoch“ v Dlhom Klčove. O udalostiach informoval Eduard Sedlák, farár v Nižnom Hrušove, ktorý tam pôsobil od roku 1927. Nadriadených informoval 2. februára 1929 o zjaveniach, ktoré dostala Anna Saffa a žiadal biskupa Jozefa Čárskeho, aby túto vec vyšetril a tiež informoval gréckokatolícky biskupský ordinariát v Užhorode. V liste sa zmieňuje o propagovaní týchto zjavení sačurovským gréckokatolíckym farárom. Košický biskup odpovedal nižnohrušovskému farárovi 6. februára 1929: „Ďakujem Vám, že dňa 2. februára 1929 pod číslom 29/1920 poslali „modlitbovú reklamu“ kolčovodľžanského klamstva. Zadovážte ešte a pošlite pár modlitieb a probujte zistiť, kde a kým bolo tlačené. Proti sačurovskému gréckokatolíckemu kňazovi na základe „modlitby“ nemožno zakročiť, keďže tam neni jeho meno spomínané, ani sa nedá dokázať, že on je autorom.“ Farár poslal biskupovi ďalší list 18. februára 1929, v ktorom konštatuje, že nevie vypátrať, kto tlačí obrázky s propagáciou klčovských zjavení. K druhej správe Eduard Sedlák pripojil prílohu, išlo o obrázok, ktorý informoval o tamojších zjaveniach

⁶³⁰ MANÍKOVÁ, Ľubomíra – MANÍKOVÁ, Lenka: Osikov, s. 2, 172.

⁶³¹ MOLNÁR, Martin: „Zázrak“ v Hažíne. In: MOLNÁR, Martin – STARJÁK, Matej: Historické príbehy od Schengenskej hranice. Michalovce : Priatelia Zemplína o. z. a Zemplínske Múzeum v Michalovciach, 2011, s. 122.

⁶³² TÖRÖK, Petra: Lesznai Anna. Text Petra Török; preklad: Júlia Szolnokiová, Jitka Rožňová. Bratislava : Občianske združenie Tradície a hodnoty : Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku, 2008, s. 9-11, 19.

a zázračných uzdraveniach. Biskup Jozef Čársky o tejto udalosti upovedomil aj gréckokatolícky ordinariát v Užhorode 23. februára 1929.⁶³³

Informačný obrázok o zjaveniach a zázrakoch v Dlhom Klčove podáva o týchto udalostiach nasledujúce informácie. V prvom rade si čitateľ všimne adresu a oznam vizionárky o zasielaní milodarov a tiež oznam ohľadom exkluzivity predaja obrázkov v Amerike.

Milodary a listy o ďalšie vysvetlenie zasielajte na

ANNA SAFFA MEZEJ,

Kolčovo Dluhe, pošta Niž. Hrabovec,

ž. Košická, Czecho-Slovakia, Europe.

*Čo sa týče Kolčo-Dlžanských Obrazčiekov Objavenia – čo je istá pravda – nikto v Amerike nie je oprávnený ich predávať, iba len Andrej Holondak, ktorý mnoho zarobil pre Kolčo Dlhé a má veľa podpisov od kňazov a doktorov, ktorí dosvedčujú, že je vnútri pokaličený a práce neschopný od roku 1915, Podporuje PÚTNIKA.*⁶³⁴

Informačný obrázok podáva o udalostiach tieto informácie: V obci žila Anna Saffová, ktorá bola veľmi chudobná. Tejto žene sa zjavila Božia Matka v decembri 1922. V prvých decembrových dňoch sa žena modlila ruženec okolo šiestej rannej hodiny, keď odrazu počula hlas, ktorý jej povedal: „Modli sa ruženec, bo ťa chcem navštíviť a v tvojom dome prebývať.“ Žena sa zľakla, myslela si, že sa jej to iba zdalo. V nasledujúcich dňoch počula vždy nad ránom ten istý hlas, ktorý sa jej prihovárал vždy krajšie a ľubeznejšie a napomínal ju k modlitbe. Hlas tiež vyjavil, že ide o zjavenie Márie, ktorý sa zjavila preto, aby sa ľudia navrátili k Bohu a prikázala, aby to Anna Saffová rozšírila medzi ľuďmi, že sa skutočne zjavila Panna Mária, aby prichádzali na jej počesť a slávu. Okolo ruského svätého Mikuláša znovu počula hlas a ako sa pozrela na oblok, videla krásne zjavenie Panny Márie vo veľkom jase, ktorá na minútku nahliadla do izby a potom išla cestou ďalej. Každý deň po tom bolo možno vidieť aj iných svätých v dome i okolo domu. Mnohí bezbožníci prichádzali na toto miesto a robili si z danej skutočnosti posmech. Neskôr v mesiaci máj bolo nad Dlhým Klčovom veľké svetlo. Prichádzalo sem mnoho ľudí, aby vyždraveli.⁶³⁵

Istá Anna Kurejová z Radomy mala dvadsaťjeden rokov postihnutie nôh, a to také, že sa nemohla postaviť. Priviezli ju na voze a zložili do izby, kde sa stalo údajné zjavenie. Stalo sa to na sviatok ruskej Trojice, tzv. Rusadle (Turíce). Žena sa vraj celkom uzdravila a vrátila sa domov na svojich nohách. Informačný obrázok nabádal čitateľov, aby sa presvedčili sami; uzdravená mala slúžiť u Dr. Kazimíra Garbinského, ktorý bol hlavným lekárom pri tabakovej fabrike v Košiciach. Uzdravenie mali uznať aj židovské noviny, ktoré si z toho robili až doposiaľ posmech. Vraj hneď ako sa o uzdravení dopyčuli, umĺkli „bo pravdu i premúďrosť Božiu nemožno zatajiť“. Dedinčania z Radomy vydali svedectvo, že Anna Kurejová sa nemohla dvadsaťjeden rokov postaviť na nohy. Udalosť uzdravenia sa stala 27. mája 1923 pred svätou omšou na ruské Rusadle.⁶³⁶

⁶³³ AACass, Administratívne spisy, List od košického biskupa Biskupskému ordinariátu Užhorod (prot. č. 626/1929) 23. 2. 1929, sign. Kolčové Dlhé, Anna Saffa, 1929/626.

⁶³⁴ AACass, Administratívne spisy, sign. 1929/626.

⁶³⁵ AACass, Administratívne spisy, sign. 1929/626.

⁶³⁶ AACass, Administratívne spisy, sign. 1929/626.

Ďalšou uzdravenou bola Jozef Mihalová, inak Kočanová, chudobná slepá žobráčka, ktorá sa zo svojej úplnej slepoty úplne uzdravila 19. februára 1923. Uzdravenie sa udialo v Dlhom Klčove. Uzdravená pochádzala z obce Krišľovce.⁶³⁷

V Amerike sa uzdravila Anna Mihalénková, devätnásťročné dievča, ktorá bola nemá. Od vody zo studne z Dlhého Klčova sa uzdravila a prehovorila. Svedkom tejto udalosti bola rodina Jána Lačného z Domnice. Rodina žila v meste Lamberton. Údajne sa udialo omnoho viac uzdravení ako v tamojšom kraji, tak aj v Amerike. Záverom informačného listu sa konštatuje, že cerkev je už hotová tri roky a hlavný gréckokatolícky odpust v Dlhom Klčove býva 28. augusta a katolícky odpust 3. mája a 15. augusta. Na prvom odpuste bolo raz prítomných štyridsať tisíc ľudí. Obrázok obsahuje aj pieseň a modlitbu.⁶³⁸

PISEŇ
K ĎIVI MARIE KOLČODLUŽANSKEJ

*Slišite virni christijane,
Čto stalosja v Slovenskom kraju
Prekrasna rajska lelija javilasja
Ubohej vdovici.*

*Toto vdovica chudobna bila
V Kolčo Dluhom bivala.
Virno sja ku Bohu molila,
Prosba jej uslišana bila.*

*Slava Tebi milij Isuse
Kotorij nas tak milujes,
Že jes poslal mater svoju,
Javiti nam ľubo tvoju.*

*Zaperaja piseň svoju,
A prošu o mislost' tvoju,
Mater naša premila
Bud' pri smerti pritomna.*

*Čtobi nas tvoja ochrana
Privela do spasenija
Čtobi zme iz Sinom tvojim
Prebivali na viki Amin.⁶³⁹*

K Pocitateľen Ďivi Marie i Isusa Christa

O Isuse Spasiteľu moj, jesli hľanu na Tvoje poranennoje tilo, na Tvoju ternijem korunovanu hlavu, na Tvoju velikuj smirennost', – sej čas pripomjanu sebi Tvoje dvojati javlenije v seli Dolhoe-Kolčovo, a i to žesiji stražezni mučenoja tol'ko za moji hrichi terpil. O Hospodi moj, Otrikajusja ot vseho, ibo strachusja velikaho stida, kotorij ožidajet mja na strašnom sud'i. Etoda budet moje poťiženije ešče upadet na mene krest života mojeho, ibo ne imiju innija pomosči i utišenija, tol'ko slova Tvoji uťisat serdce moje: „O Hospodi! da budet voľa Tvoja“ ibo znaju že bez voľu

⁶³⁷ AACass, Administratívne spisy, sign. 1929/626.

⁶³⁸ AACass, Administratívne spisy, sign. 1929/626.

⁶³⁹ AACass, Administratívne spisy, sign. 1929/626.

*Tvojej ni odin volos ne upadet iz mojej holovi. O Isuse Christe terňovim vincem koronovanij, ktorij v Dolhom Kolčavi zmilovajsja nad nami.*⁶⁴⁰

Dlhé Klčovo bolo v dvadsiatych rokoch nazývané Slovenské Lurdy, ale postupne púte ustáli. V päťdesiatych rokoch 20. storočia došlo k istej recesii. Nový režim násilne kolektivizoval poľnohospodársku výrobu a jednému sedliakovi z Dlhého Klčova zhabal sypanec, aby v ňom mohol uskladniť zožaté obilie. Gazdovi sa to nepáčilo, tak rozšíril povest', že sa pred jeho domom zjavila Panna Mária. Efekt nastal okamžite, do dediny začali prichádzať veriaci, aby sa modlili a vyprosili si potrebné milosti. Slovenský úrad pre veci cirkevné a policajné orgány udalosť rýchlo vyšetrili a odhalili, že žiadne zjavenie sa nestalo, ale presvedčiť verejnosť nebolo jednoduché, preto zvolili osvedčenú taktiku legitimovania osôb prichádzajúcich do obce. Po niekoľkých dňoch sa situácia znormalizovala.

9.9 Zjavenie Panny Márie v Dubinnom

Z informácií, ktoré poskytol starosta Dubinného Ing. Viktor Hvišč, sa správa o súkromnom zjavení v Dubinnom odovzdáva z generácie na generáciu ústnym podaním. Nezachoval sa ani pôvodný obraz Panny Márie, ktorý bol údajne podľa tohto zjavenia namaľovaný. Najprv bol obraz upevnený na kmeni starého duba, v ktorého korune obyvatelia Dubinného zjavenie videli. Keď obraz zo stromu umiestnil vtedajší farár do farského kostola v susednej obci Kurima, došlo k opakovanému zjaveniu v Dubinnom. Toto si miestni občania vysvetlili ako želanie Panny Márie mať práve tu svoje miesto, a tak bola postavená kaplnka.⁶⁴¹

9.10 Zjavenie Panny Márie v Michal'anoch

V rokoch 1991 – 1992 sa v obci Michal'any na miestnom cintoríne udiali domnelé zjavenia Panny Márie, o ktorých sa neskôr zistilo, že boli podvodom vizionára. V časoch, keď zjavenie prebiehalo, boli zjavenia, ktoré vtedy údajne dostával Andrej T., sprevádzané veľkou účasťou veriacich. Očití svedkovia si ešte útržkovite pamätali to, ako pili vodu z cintorínskej studne vo viere, že tamojšia voda má zázračnú a uzdravujúcu silu, pozerali do neba, aby tam videli tancujúce slnko a podobne. Chlapec bol vraj veľký manipulátor, vymámil od ľudí peniaze a získal si dôveru miestneho gréckokatolíckeho kňaza, ktorý v tom čase ex currendo spravoval michal'anskú farnosť.⁶⁴²

ThDr. Anton Harčar navrhol predsedovi komisie pre „causu Litmanová“ 20. januára 1992 psychologické vyšetrenie v tom čase ešte maloletých vizionárov z Litmanovej. Vyšetrenie malo byť objektívne, pretože primár mal aj odborníčku pre deti. Primár Harčarovi „pripomenul, že v poslednom čase mali viacero prípadov detských „vizionárov“ na vyšetrení, aj michal'anského chlapca.“⁶⁴³ Zo svedectva vyplýva, že cirkevné autority sa snažili objektívne vyšetriť aj túto kauzu údajných zjavení.

⁶⁴⁰ AACass, Administratívne spisy, sign. 1929/626.

⁶⁴¹ HVIŠČ, Viktor: <starosta@dubinne.sk> 2014-3-6. Vyjadrenie k súkromnému zjaveniu v obci Dubinné. [E-mail adresátovi Gabrielovi Benka-Rybárovi <gabrielbenkarybar@gmail.com>].

⁶⁴² Rozhovor – Trebišov 25. 6. 2013. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2; KOŠICE (SME – eb): Na výskyt zázračných zjavení je východné Slovensko bohaté. In: SME, roč. 3, 1997, č. 188, s. 3.

⁶⁴³ AACass, Anton Harčar, „Causa Litmanová“, List ThDr. Antona Harčára prešovskému generálnemu vikárovi, prot. č. 288/92, nesign.

Už v roku 1993 po údajnom vizionárovi pátrala trebišovská polícia, neskôr za nevyjasnených okolností zo Slovenska odišiel do Talianska a okolnosti jeho pobytu v zahraničí boli dlho neznáme.⁶⁴⁴ V súčasnosti o falošnom vizionárovi majú jeho krajanovia len útržkovité správy a predpokladajú, že bol vyšetrovaný za podvody aj v iných krajinách a dokonca si odpykával aj trest odňatia slobody v Českej republike.⁶⁴⁵

9.11 Zjavenie Panny Márie v Sobranciach⁶⁴⁶

Toto údajné zjavenie sa stalo približne dvanásť- až štrnásťročnej Ľube Ž., ktorá v tom čase bývala aj so svojimi rodičmi a súrodencami. Zjavenie Panny Márie trvalo veľmi krátku dobu a udialo sa približne v roku 1993 alebo 1994 (podľa niektorých 1992 – 1993), trvalo asi len tri či štyri mesiace. Ľuba chodievala do Medžugoria, kde niekoľkokrát odpadla, to sa jej stalo aj vo farskom kostole. V tom čase spravoval rímskokatolícku farnosť svätého Vavrinca v Sobranciach ThDr. Ján Andrej, PhD. (farár v rokoch 1990 – 1997). Podľa výslovného svedectva tento pán farár vyzval veriacich v chráme k opatrnosti ohľadom tohto domnelého zjavenia.⁶⁴⁷

Názory respondentov na miesto údajného zjavenia sa rôznia, je možné, že Panna Mária sa údajne zjavovala na viacerých miestach. Veriaci si pamätajú, že zjavenie sa udialo v nejakej izbe v bytovke, potom v kúpeľni a existuje aj názor, že ho „vizionárka“ prijala aj medzi bytovkami na Tyršovej ulici. Za najviac pravdepodobné sa považuje svedectvo jej bývalých susedov, ktorí tvrdia, že zjavenie sa udialo nad garážami alebo za nimi oproti bytovke, kde rodina vizionárky bývala. Mladá slečna dostávala zjavenia od Panny Márie a tlmočila ich ľuďom, ktorí sa k jej bytovke v tom čase chodili modliť a počúvať jej posolstvá. Jedna respondentka sa na jednom takomto modlitbovom stretnutí, ktoré malo byť zavŕšené nejakým posolstvom, aj zúčastnila. Zvyčajne posolstvá šírla údajná vizionárka z balkóna. Respondentka si veľmi dobre pamätala na ten deň, keď mala maloletá Ľuba povedať posolstvo od Panny Márie. V ten deň bolo jasné počasie. Ľudia sedeli na detských kolotočoch a pred balkónom čakali na posolstvo Panny Márie. Na balkón nevyšla vizionárka Ľuba, ale jej matka, ktorá povedala: „Dcéra sa necíti dobre, Matka Božia sa zjavila, máme sa modliť ruženec a pozeráť do slnka a tam sa niečo zjaví.“ Svedkyňa tejto udalosti sa tam aj pozerala, povedala, že nič nevidela, akurát, že ju veľmi boleli oči. Keď prišla domov, manžel sa jej spýtal, či je normálna, že tam vôbec bola. Jej manžel ďalej podotkol, keďže je rodina údajnej vizionárky zvláštna, že nemá týmto skutočnostiam veriť. V súvislosti s posolstvami a záujmom ľudí o túto „nadprirodzenú udalosť“ treba dodať, že raz (v sobotu alebo v nedeľu) tam prišli aj dva autobusy pravdepodobne z Trebišova alebo trebišovského okolia.⁶⁴⁸

⁶⁴⁴ eb: Na výskyt zázračných zjavení je východné Slovensko bohaté. In: Sme, roč. 3, 1997, č. 188, s. 3.

⁶⁴⁵ Rozhovor – Trebišov 25. 6. 2013.

⁶⁴⁶ Záznam o tejto historickej udalosti bol spracovaný na základe svedectiev veriacich Farnosti sv. Vavrinca v Sobranciach. Keďže ide o udalosť, ktorú si tamojší obyvatelia ešte pamätajú (i keď to bolo už dávnejšie) a aj údajná vizionárka a jej rodina ešte žijú, respondenti si práli, aby ich identita nebola zverejnená.

⁶⁴⁷ Schematizmus Košickej arcidiecézy 2002, s. 139; Rozhovor – Sobrance 7. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1; Rozhovor – Sobrance 8. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1; Rozhovor – Sobrance 11. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1; Rozhovor – Sobrance 15. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1; Rozhovor – Sobrance 23. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1.

⁶⁴⁸ Rozhovor – Sobrance 7. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2; Rozhovor – Sobrance 8. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2; Rozhovor – Sobrance 11. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2; Rozhovor – Sobrance 15. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2; Rozhovor – Sobrance 23. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1.

Existuje aj svedectvo jednej susedky, ktorá opisuje úplne prvé „zjavenie“ a aj určité skutočnosti, pre ktoré ich v tom čase táto respondentka jednoznačne považovala za falošné. Podľa tejto svedkyne išlo približne o roky 1992 – 1993. Jej svedectvo je nasledovné: „Susedia tomu neverili, pretože poznali rodinu, celú vec hneď zavrhlí. Cudzí ľudia tam ale chodili, boli tam ľudia napríklad zo Sniny. Bol tam aj jeden autobus, ale nepamätám si odkiaľ prišiel. Prvé, čo bolo, nakoľko som o ničom nevedela, bolo to, že som počula modlitbu ruženca. Bolo to vonku pod našim balkónom. Keď som vyšla von, videla som skupinku asi šiestich žien, kľáčali na kolenách a modlili sa. Bola tam Ľubkina mama a ešte jedna suseda a tá mi povedala, že sa Ľubke zjavila Panna Mária a prikázala sa jej modliť ruženec. Nechcela som rušiť, a tak som sa vrátila do bytu. Nevieť o tom, či sa posolstvá šírili. Trvanie zjavení bolo rok – dva, mám taký pocit. Raz som šla z práce a jedna skupinka žien bola medzi bytovkami. Niektorí ľudia stáli, niektorí kľáčali – pristavila som sa aj ja. V tom domnení, že ak je to pravda, tak tam pôjdem i ja. Čo ma vtedy zarazilo, a preto som aj hneď odišla, bol fakt, že tam boli deti a tie pobežovali popred ňu a ona na to povedala, že deti tade nemajú behať, lebo Panna Mária sa hnevá. Na to som hneď odišla, lebo viem, že toto by si Panna Mária určite nepriala. Viac som sa o to nezaujímal a ani sa k tomu nevyjadrovala, viac ma to nezaujímal.“⁶⁴⁹

V súčasnosti sa Ľuba vydala do zahraničia, kde žije usporiadaný život. Má dve deti a počas Vianoc roku 2013 bola doma v Sobranciach a ľudia ju videli ísť na prijímanie aj s jej dvoma deťmi. Respondenti v závere svojej výpovede udávajú, že až dodnes považujú údajné zjavenie Panny Márie na Tyršovej ulici v Sobranciach za vymyslené a falošné. Pôvodcu tohto zjavenia vidia respondenti aj po rokoch v matke falošnej vizionárky.⁶⁵⁰

9.12 Zjavenie Ježiša Krista v Hlinnom

To, že je východné Slovensko veľmi bohaté na súkromné zjavenia, dokazuje aj článok z denníka SME publikovaný 5. augusta 1997. V ňom sa spomína udalosť, keď sa v rómskej osade pri obce Hlinné v okrese Vranov nad Topľou zjavila na múre jedného rómskeho domu silueta Ježiša Krista. Rómska osada v Hlinnom sa teda v roku 1997 zapísala spolu s obcou Vernár, horou Zvir a zjavením na cintoríne v Michal'anoch ako štvrté miesto údajného zjavenia. Tak ako aj v predchádzajúcich prípadoch, aj v tomto prípade išlo o sporné zjavenie, preto sa k nemu predstavitelia Cirkvi, či už rímskokatolíckej alebo gréckokatolíckej, vyjadrovali opatrne a zdržanlivo.⁶⁵¹

O tejto udalosti podávali v tom čase správy aj televízne médiá. Z printových médií sa dnes už dá dostať len ku krátkej správe: „Väčšina Rómov, ktorí od tohto pondelka večer čo večer, zblízka i zďaleka miera do rómskej osady Hlinné vo vranovskom okrese, je presvedčená, že na múre domu pána Bužu vidieť v žiare pouličnej lampy siluetu Krista. Niektorí svedkovia úkazu, ktorý sa teraz opakuje každý večer, tvrdia, že Kristova tvár je podobná známemu obrazu Ježiša na plátne z Turína v Taliansku. Sú však aj skeptici, ktorí po vzhliadnutí večerného úkazu na múre domu v rómskej osade hovoria, že ide o náhodnú hru svetiel a tieňov. „V tejto časti východného Slovenska je medzi Rómami veľa veriacich. Zaujímavé je aj zastúpenie náboženstiev v rómskych osadách v okolí Vranova. Kým

⁶⁴⁹ Rozhovor – Sobrance 23. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 2.

⁶⁵⁰ Rozhovor – Sobrance 7. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 2; Rozhovor – Sobrance 8. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 2; Rozhovor – Sobrance 11. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 2; Rozhovor – Sobrance 15. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 2; Rozhovor – Sobrance 23. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 3.

⁶⁵¹ eb: Na výskyt zázračných zjavení je východné Slovensko bohaté. In: *Sme*, roč. 3, 1997, č. 188, s. 3.

napríklad v Zámutove sú Rómovia jehovistami, v Soli sú rímskymi a v neďalekom Hlinnom gréckymi katolíckymi, povedal SME katolícky kňaz tejto časti Zemplína, ktorý si želá ostať v anonymite. Jeho skúsenosti však potvrdzujú, že veriaci Rómovia sú v mnohých prípadoch častými návštevníkmi kostolov a zbožnými farníkmi. Katolícky kňaz upozornil, že rómski veriaci sú obdarení aj obrazotvornosťou a zoči-voči záhadným úkazom reagujú emotívne. Kňaz predpokladá, že vzhľadom na fakt, že udalosti v Hlinnom sa odohrali iba v pondelok večer, Rómovia nebudú prístupní racionálnejším vysvetleniam. Oficiálni predstavitelia obce Hlinné sa k udalostiam, ktoré sa odohrávajú v tomto týždni v rómskej osade, nevyjadrujú.⁶⁵²

9.13 Zjavenie Panny Márie v Sečovciach

V roku 1994 vznikla delegatúra svätého Cyrila a Metoda sestier Rádu svätého Bazila Veľkého, ktorá združuje sestry, ktoré sú Slovenky. Hlavný kláštor týchto sestier sa nachádza v Sečovciach na Albinovskej ulici, v tomto kláštore je aj noviciát. Sestry sa v rámci apoštolátu venujú katechizácii, vyučujú na Cirkevnom gymnáziu svätého Jána Krstiteľa v Trebišove a starajú sa o gréckokatolícky chrám v Sečovciach.⁶⁵³ Do tejto delegatúry v minulosti patrila aj sestra Agáta, vlastným menom Emília Burejová, ktorá sa narodila v spišskej rusínskej obci Závadka. Ako sedemnásťročná vstúpila ako kandidátka do kláštora v Sečovciach, v roku 1993 mala obliečku a v jubilejnom roku 2000 zložila večné sľuby a ešte v tom istom roku ukončila diaľkové teologické štúdiá. Táto sestra pôsobila ako katechétka na základnej škole v Sečovciach.⁶⁵⁴

V roku 2007 odvysielala Slovenská televízia program s názvom *Záhady.sk*, ktorého cieľom bolo objasniť divákovi rôzne nadprirodzené udalosti, na ktoré sú ľudia zvedaví aj dnes. Mnohé svedectvá, ktoré v rámci tejto relácie odzneli, neboli v zhode s učením Cirkvi a relácia sa zaoberala aj veľmi nebezpečnými témami, akými sú veštenie, špiritizmus, jasnovidectvo a ďalšie, ktoré sú z pohľadu Cirkvi nebezpečné a z pohľadu Svätého písma a katolíckej morálky hriechy.⁶⁵⁵ Názov jedného z dielov bol nadmieru zaujímavý: *Vidím svätých*. Odzneli v ňom tri príbehy, z ktorého jeden sa týkal priamo územia Košickej arcidiecézy. Pre Slovenskú televíziu vystúpila sestra Agáta. Moderátor ju stručne uviedol ako ženu, ktorá do pätnástich rokov pásala ovce, vyučila sa za kuchárku a neskôr vstúpila do kláštora v Sečovciach a ako tú, ktorá tvrdí, že Panna Mária sa jej zjavovala každého sedemného v mesiaci. Posolstvá prijímala pri bývalom kameňolome.⁶⁵⁶ Svoj príbeh vypovedala nasledovne:

„Prvé posolstvo od Panny Márie som prijala v rehoľnej kláštornej kaplnke v našom kláštore v Sečovciach. Bolo to počas modlitby svätého ruženca. Tento deň nebol ničím výnimočný, robila som to, čo vždy. Bol marec 2003. V kaplnke som nebola sama, boli tam so mnou ďalšie sestry, modlili sa podobne ako ja. Zrazu som začula hlas, zľakla som sa, iba nachvíľu, na pár sekúnd. Poobzerala som sa, či aj ostatné sestry ho vnímajú. Tie však boli pohrúžené do modlitieb. Mojim telom zrazu prešlo uvoľnenie a pokoj, cítila

⁶⁵² eb: Kristovu tvár, ktorá sa zjavila v Hlinnom, prirovnávajú k obrazu na plátne v Turíne. In: *Sme*, roč. 3, 1997, č. 188, s. 3.

⁶⁵³ ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 265.

⁶⁵⁴ SELECKÝ, Anton: Výzva k láske. Rozhovor so sestrou Agátou Burejovou. In: *M Rosa*, roč. 12, 2004, č. 4, s. 6; SELECKÝ, Anton: Prichádzajte ku mne. In: *M Rosa*, roč. 12, 2004, č. 9, s. 4.

⁶⁵⁵ Spomínané hriechy sú prehrešením proti prvému prikázaniu Dekalógu a tiež proti čnosti viery a nábožnosti.

⁶⁵⁶ *Záhady.sk*. STV 2007 [online]. [citované 19. júla 2013]. Dostupné na internete: <<http://www.youtube.com/watch?v=iwbzAJ4N1LE>>.

som, že je to Boží dar, Božská láska. Prehovorila ku mne Panna Mária, jasne som ju počula. Ťažko opísať jej hlas, viem len, že bolo neskutočne príjemné a krásne ho počúvať. Zjavila sa mi, bol to neopísateľný pocit. Keď zmizla, ďalej som pokračovala v modlitbe, nikomu som to v ten deň nepovedala, čakala som, až kým mi to Panna Mária sama nenaíadi. Vtedy mi Matka Božia povedala, že bude prichádzať častejšie a budem jej (sic!) odovzdávať posolstvo. Panna Mária ma odvtedy navštívila niekoľkokrát, dovolila mi o svojich návštevách a posolstvách povedať môjmu spovedníkovi. Povedala som to aj matke predstavenej v kláštore a neskôr som sa zdôverila ostatným sestrám. Prvé posolstvo pre verejnosť som prijala 17. septembra 2003, bolo to na mieste pri Brale. Na miesto bývalého kameňolomu ma priviedla jedna z mojich žiačok. Aj ona ju videla. Neviem, ako vedela, že má ísť práve za mnou, dovtedy som o zjaveniach nepovedala nikomu. Prišla som tam opäť o dva dni. Vtedy mi Panna Mária povedala, že žiada si odo mňa, aby som prichádzala každého dňa sedemnásteho v mesiaci na to miesto. Dovtedy som prijímala posolstvá len pre Cirkev a zasvätených, od toho dňa mi však rozprávala o ľuďoch a ich náprave. Začali sa tak naše pravidelné stretnutia, počas ktorých som prijímala posolstvá. Trvalo to celý jeden rok. Posolstvá od Márie vyjadrovali ľútosť nad tým, že ľudia nežijú v láske, nemodlia sa a prosila, vyzývala a vyzýva k láske, k láske k Bohu, k blížnemu, aby sme sa veľa modlili za záchranu svojich duší, za záchranu duší svojich blízkych a všetkých. Moja najvyššia predstavená, generálna z Ríma, zakázala nám prichádzať na to miesto, šíriť posolstvá, a tak isto zakázala mi stretávať sa s ľuďmi, s pútnikmi. Samozrejme, rešpektovali sme tento príkaz. Počas tohto obdobia mi Mária odovzdávala posolstvá v kláštorenej kaplnke. V jeden deň som cítila akési zvláštne chvenie. Vnútorň hlas ma volal do kaplnky, akoby ma tam niečo ťahalo, volalo veľmi intenzívne. V tom čase bola kaplnka prázdna. To, že ma sem priviedol môj vnútorný hlas, bolo znamením, že sa niečo stane. Panna Mária predom mnou stála v bielych šatách a v modrom plášti, ktorý jej siahahal až po zem. Hovorila ku mne a počas posolstva jej tiekli po tvári slzy. Obe ruky vystrela dopredu smerom ku mne. Nemohla som sa jej dotknúť, videla som ju len duchovne. Cítila som hlboký pokoj a radosť. Mária si žiadala založiť rehoľné spoločenstvo, a to bol dôvod, aby som opustila to pôvodné spoločenstvo sestier rádu svätého Bazila Veľkého, kde som pôsobila dvanásť rokov. Mala som požiadať o uvoľnenie z rehoľnej komunity, tak som to urobila, aj keď to bolo pre mňa veľmi ťažké, lebo v rehoľnom kláštore som sa cítila dobre, žila som naplnený život, ako som mala. Keď si Mária žiadala, aby som odišla z rehoľného spoločenstva, pýtala som sa jej, ako to môžem urobiť, keď mám už večné sľuby v tomto spoločenstve zložené a ona mi odpovedala jednou vetou: „Nebo si to žiada.“ Ja som jej stále argumentovala, že čo povedia moje spolusestry, mne je dobre v tomto spoločenstve a stále Mária opakovala to isté: „Nebo, si to žiada.“ Z kláštora som teda dobrovoľne odišla, stále bývam v Sečovciach. Teraz sa snažím o vytvorenie nového rehoľného spoločenstva. Zjavenia sprevádzajú môj život aj naďalej, aj keď už nie pravidelne. Častejšie ju počujem ako vidím. Vždy znehybniem, niekedy mi vyhrknu slzy bez toho, aby som si to uvedomila. Sú to však slzy pokoja. Často vraví o láske a svoje návštevy končí slovami: „Milujem vás.“⁶⁵⁷

Existuje internetová stránka, kde je uvedený obsah zjavení podľa dátumu a miesta, kde boli zjavenia prijaté. V sumári by sa to dalo zhrnúť nasledovne. V roku 2003 mala vizionárka deväť zjavení: 26. júla, 20. augusta, 7. septembra, 15. septembra, 17. septembra, 19. októbra, 17. novembra, 17. decembra a 22. decembra. V roku 2004 prijala 10 posolstiev: 17. januára, 17. februára, 17. marca, 17. apríla, 17. mája, 17. júna, 17. júla, 17. augusta, 17. septembra a 17. novembra. Zjavenia prijímala na rôznych miestach: Ka-

⁶⁵⁷ Záhady.sk. STV 2007 [online].

plnka Nanebovzatia Panny Márie v Ľutine, katedrálly Chrám svätého Jána Krstiteľa v Trnave, katedrálly Chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky v Košiciach, Bralo pri Sečovciach a kláštorná kaplnka sestier baziliánok v Sečovciach. V úvode je nezrovnalosť s výpoveďou, ktorú pani Burejová vyrozprávala pre Slovenskú televíziu. Ponajprv malo byť prvé poslanstvo pre verejnosť prijaté 17. septembra. 2003. Na tom by nebolo nič zvláštne, ale v poslanstvách na stránke sú pred ním vsunuté ešte štyri iné poslanstvá. Z toho vyplýva, že sa vizionárka buď pomýlila, alebo sama nemá jasno v tom, ktoré poslanstvo bolo len pre ňu, a ktoré bolo určené pre celý svet. Zaujímavé je, že na tomto mieste neuvádza svoju úplne prvú víziu, ktorá sa podľa jej vlastných slov udiala v kláštornej kaplnke sestier baziliánok v Sečovciach počas modlitby posvätného ruženca v marci 2003 a namiesto toho začína svoje pamäti písať od dňa 26. júla 2003, teda štyri mesiace po údajnom úplne prvom zjavení.⁶⁵⁸

Panna Mária sa v poslanstvách predstavila ako Vládkyňa sveta a v nich vyzýva ľud na obrátenie k láske, na odpúšťanie a povzbudzuje k častejšiemu pristupovaniu k sviatostiam, zvlášť k Eucharistii.⁶⁵⁹ Zverejnené poslanstvá Agáty Burejovej a Antona Seleckého možno zosumarizovať do niekoľkých bodov:

1. V poslanstvách nie sú prítomné žiadne veľké prisľúbenia.
2. Zväčša je obsah poslanstiev sústredený na kritiku kléru a na odmietavý postoj voči tým, čo považujú tieto zjavenia za nepravé alebo vymyslené.
3. V poslanstve z 15. septembra 2003 je predpoveď pohromy, ktorú ešte „tento národ nevidel“. Žiadne bližšie špecifikácie pohromy nie je, istý je len dôvod naplnenia, a tým je neposlúchnutie príkazov (zrejme zjavení) Panny Márie. Poslanstvo končí predpoveďou o utrpení.
4. V textoch sa štyrikrát spomína Nepoškvrnené srdce Panny Márie, čo je predmetom aj fatimského poslanstva.
5. V textoch sa spomína Božské srdce, čo je narážkou na cirkvou schválené súkromné zjavenie, ktoré mala svätá Margita Mária Alacoque.⁶⁶⁰
5. Z textov jednoznačne vyplýva, že to nie je len čisto mariánske „zjavenie“, ale aj zjavenie Ježiša Krista ukrižovaného, ktoré bolo prezentované 17. marca 2004.
6. Panna Mária si podľa vypovedaného poslanstva praje dve veci: 26. júla si Panna Mária želala, aby sa v Kaplnke Nanebovzatia Panny Márie každú nedeľu konala púť s Eucharistiou a 17. júla 2004 si Panna Mária želala namaľovať obraz seba tak, ako ju vidí vizionárka.
7. Burejová videla 17. júla 2004 aj nápis okolo zemegule, na ktorom stála Mária: „Vládkyňa sveta, pros Boha za nás.“ Nevidela teda len postavy a hlasy.
8. Keďže toto údajné zjavenie popisuje pani Burejová ako vizuálne, niekoľkokrát opisuje aj to, čo mala Panna Mária oblečené: 15. septembra 2003 mala Panna Mária biele šaty, po zem siahajúci bordový závoj a bordový pruh okolo pásu; 17. septembra 2003 mala biele šaty, modrý opasok, modrý závoj i plášť a v ruke držala zlatý ruženec; 19. októbra 2003 mala Mária biele šaty, modrý pás, modrý závoj a v ruke ruženec; 17. novembra 2003 mala biele šaty zlatom zdobené okolo krku, modrý pás a krémový závoj zdobený zlatom; 17. decembra 2003 mala svetloružové šaty a modrý závoj, na rukách držala

⁶⁵⁸ Záhady.sk. STV 2007 [online]; BUREJOVÁ, A.: Posolstvá [online]. [citované 19. júla 2013]. Dostupné na internete: <<http://www.vladkyna.sk/Posolstva.html>>.

⁶⁵⁹ SELECKÝ, Anton: Výzva k láske. Rozhovor so sestrou Agátou Burejovou, s. 6.

⁶⁶⁰ BORRIELLO, Luigi – CARUANA, Edmondo – ROSARIO DEL GENIO, Maria – SUFFI, Nicoló (eds.): Slovník křesťanských mystiků, s. 475.

Ježiša; 17. februára 2004 podľa vizionárky ukázala Mária na svoju hrud', no bližšie nič iné nešpecifikuje; 17. marca 2004 sa udialo spomínané zjavenie ukrižovaného Krista, aj na tomto mieste je popísaná akcia Panny Márie, konkrétne ukázala rukou, no o farbe odevu sa ďalej nehovorí; 17. apríla 2004 mala biele šaty, modrý pás i závoj, bola bosá a jej ruky boli rozťahnuté smerom k „vizionárke“; 17. mája 2004 mala biele šaty, biely závoj, v ľavej ruke držala zlatý ruženec, ruky mala vystreté dopredu; 17. júla 2004 Mária mala svetlomodré šaty, modrý závoj, bola bosá, stála na zemeguli a šliapala po syčiacom hadovi, ruky mala zopnuté k modlitbe, potom si poutierala slzy na tvári, ruky vystrela pred seba ako by ich podávala, jej slzy sa ligotali; 17. augusta mala biele šaty i závoj, ruky mala rozťahnuté, modlila sa ruženec.

9. Dňa 17. septembra 2004 údajne prijala vizionárka od Panny Márie správu, že toto posolstvo bude posledné. Každopádne 11. novembra 2004 spomína vizionárka ešte jednu modlitbu nadiktovanú Vládkyňou sveta. Po tomto „zasvätení sa Nepoškvrnenému srdcu Panny Márie“ „posolstvá z nebies skončili“.

10. Posolstvá obsahujú dve modlitby.

11. Ako zdôraznil aj miestny gréckokatolícky biskup, v textoch je niekoľko dogmatických bludov: „Sečovské bralo nie je miesto zjavenia. Vyplýva to z daných posolstiev, ktoré som čítal, a ktoré s cirkevným učením sú v takej kontradikcii, že Panna Mária by do takýchto bludov nevstupovala.“⁶⁶¹

12. Pre Slovenskú televíziu hovorila pani Burejová aj o svojej žiačke, ktorá sama od seba vedela o zjavení, a tiež nejaké videla. Táto neznáma žiačka sa ako vizionárka nikde inde neuvádza a ani nespomína.

V nedeľu 4. júla 2004 vo večerných hodinách sa v Chráme svätých Cyrila a Metoda uskutočnila verejná beseda. Besede predsedal Mons. Milan Chatur, ktorý v úvode citoval z Písma: „Dávajte pozor, aby vás niekto nezviedol.“ Vyslovil pochybnosti o všetkých sečovských posolstvách, pretože majú nacionálny nádych a útočia proti cirkevnej hierarchii. Doslovne povedal, že „prinášajú chaos a anarchiu“, udalosti pri Brale označil ako „davovú psychózu“. „Tam máte istú manipuláciu, ktorá môže znamenať pre Gréckokatolícku cirkev viac zneváženia ako osuhu. Ja by som nechcel, aby Gréckokatolícka cirkev bola súdená za to, že produkuje nepravé zjavenia, že manipuluje s ľudskou mienkou a zavádza psychózu. Ja ku svojej viere nepotrebujem zjavenia. Moja viera sa stavia na dôvere voči Tomu, ktorý prišiel na túto zem a ktorý za mňa zomrel. Katolícka viera nikomu neprikazuje veriť v zjavenia, lebo to nie je pravda viery. Viera v zázraky, viera v zjavenia nie je súčasťou nášho náboženstva. Komu pomáha viera v zázraky – v poriadku. Veriť v to, že sa Panna Mária zjavila v Lurdoch či Fatime – v poriadku. Nič proti tomu nemám. Ale keď niekto povie: Ja ani tomu neverím – nehreší. Kristus tým ľuďom, ktorí túžili po zázrakoch, veľmi trpkou vytkol: Zlé a cudzoložné plemä! Vyžaduje si znamenia. Ale nedostane sa mu iné znamenie ako znamenie Jonášovo.“⁶⁶²

Dňa 16. 8. 2004 vydal košický exarcha toto vyhlásenie: „Z doterajšieho skúmania okolností údajných zjavení pri Sečovciach, obsahu ich posolstiev, ako aj duchovného ovocia pre pútnikov, nič nenasvedčuje na nadprirodzený spôsob zjavení. Naopak, vyjadrujem vážnu obavu, či v tomto prípade nejde o vedomú manipuláciu niekoho s úprimným náboženským cítením po mimoriadnych zážitkoch túžiacich veriacich. Doporučujem katolíkom Slovenska, a najmä mládeži, aby sa namiesto organizovania pútí ku Bralu veno-

⁶⁶¹ SELECKÝ, Anton: Sečovský „tribunál“. In: M Rosa, roč. 12, 2004, č. 8, s. 17.

⁶⁶² SELECKÝ, Anton: Sečovský „tribunál“, s. 10; SELECKÝ, Anton: Čas meča. In: M Rosa, roč. 12, 2004, č. 8, s. 9-10.

vali dozrievaniu vo viere čítaním Svätého písma, účasťou na sv. liturgiách a rozvíjaním osvedčenej mariánskej úcty. To je istá a správna cesta pre duchovný život a mravný pokrok každého z nás. Týmto vyhlásením chcem predísť každému možnému nedorozumeniu a dištancujem sa od akejkoľvek inej interpretácie danej kauzy.“⁶⁶³

V nedeľu 17. októbra 2004 bol požehnaný obraz Vládkyne sveta, ktorý namaľoval majster Miroslav Koložváry z Trebišova. Počas požehnania obrazu sa uskutočnil podobný program ako počas ostatných akcií: zasvätenie Nepoškvrnenému srdcu Panny Márie, čítanie posolstva, svätý ruženec na úmysel Panny Márie Vládkyne sveta. Vizionárka vyzvala prítomných, aby vytvárali modlitbové skupiny vo farnostiach alebo rodinách, ktorých cieľom je premôcť diabla.⁶⁶⁴ K tomuto obrazu zaujal miestny hierarcha skrze svojho hovorcu toto stanovisko: „Vladyka Milan doporučuje dať obraz preč z chrámu v Malých Ozorovciach z dôvodu, že chrám už má svoju štýlovú – obradovú výzdobu hotovú a keďže každý chrám je verejné cirkevné miesto, nemožno dovoliť, aby tam veriaci bez konzultácie donášali rôzne posvätné veci, ktoré môžu na iných pôsobiť rušivo a nadbytočne. Uvedené pravidlo platí pre každý chrám v exarcháte.“⁶⁶⁵

Dňa 27. júna 2011 vydal vladyka Milan Chautur ďalšie vyhlásenie: „Miesto zatiaľ nemá oficiálne cirkevné schválenie; pre skúmanie udalostí, ktoré sa tu údajne odohrali, bola ustanovená biskupská komisia dekrétom č. 942/2010; členmi komisie sú kňazi, ktorí majú za úlohu pastoračne obslúžiť veriacich, ktorí na toto miesto prichádzajú najmä sedemnásty deň každého mesiaca, aby tam boli účastní na sv. liturgii; súčasná situácia však vyžaduje, aby na toto miesto – k Bralu neboli organizované oficiálne farské púte; vzhľadom k tomu, že je to miesto, kde sa veriaci chodia modliť, nie je potrebné veriacim brániť, ak na toto miesto prichádzajú, a to ani z dôvodu stáročnej tradície veriacich zastaviť sa na tomto mieste pri modlitbe.“⁶⁶⁶

9.14 Zjavenie v Prešove-Šváboch

Súkromné zjavenia sa začali približne v roku 2008 a pretrvávajú do súčasnosti (2014). „Vizionárkou“ je žena Daniela Ž., bývajúca v Prešove na sídlisku Šváby, patriaca do Farnosti Najsvätejšej Trojice v Solivare. Brožúrka, ktorú táto pani aj so svojim modlitbovým spoločenstvom *Dielo lásky, milosrdenstva a pokoja* vydala, hovorí, že objektom jej zjavení je Ježiš Kristus, Panna Mária, kráľ Dávid, svätý apoštol Ondrej, Ján Pavol II., svätý apoštol Ján a ďalší. Čo sa týka obsahu zjavenia, ide hlavne o modlitbu, ktorú zjavenie nadiktovalo vizionárke a časť bola napísaná „otcom Lukášom“. Zo zverejnených posolstiev vyplýva, že ide o šírenie modlitby, ktorá zbavuje ľudí závislosti na alkohole, cigaretách a drogách. Vizionárke sa podarilo skoncovať s fajčením, podobne to tak urobil aj „otec Martin“, ktorý je označovaný ako duchovný vodca „omilostenej duše Danky“. S fajčením skončilo aj niekoľko ďalších žien.⁶⁶⁷ Spoločenstvo má vlastnú webovú strán-

⁶⁶³ CHAUTUR, Milan: Vyhlásenie k údajným zjaveniam Panny Márie pri Brale (Sečovce). 16. 8. 2004; SELECKÝ, Anton: Stanovisko Mons. M. Chautura. In: M Rosa, roč. 12, 2004, č. 9, s. 8-9.

⁶⁶⁴ SELECKÝ, Anton: Jediná nádej – jediná pomoc, s. 5; SELECKÝ, Anton: Mimoriadny obraz. In: M Rosa, roč. 12, 2004, č. 11, s. 8.

⁶⁶⁵ HOSPODÁR, Michal: Stanovisko Mons. Milana Chautura. In: M Rosa, roč. 13, 2005, č. 1, s. 5.

⁶⁶⁶ CHAUTUR, Milan: Vyhlásenie vladyku Milana Chautura, košického eparchu k miestu „Bralo“ pri Sečovciach. 27. 6. 2011.

⁶⁶⁷ Záchranný veniec ruženca. ... a budeš slobodný ako motýľ. Prešov : Dielo lásky, milosrdenstva a pokoja, 2013, s. 3-81; Modlitba ruženca [online]. [citované 8. februára 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/modlitba-ruzenca/>>; Svedectvá [online]. [citované 8. februára 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/svedectva/>>.

ku. Zverejňuje na nej aj posolstvá, ktoré boli publikované pod názvom *Záchranný veniec ruženca ... a budeš slobodný ako motýl* z roku 2013.

Emeritný arcibiskup Mons. Alojz Tkáč tieto zjavenia verejne zavrhol a veriacich solivarskej farnosti upozornil na nebezpečenstvo plynúce z týchto – podľa jeho úsudku – falošných zjavení. Mons. Bernard Bober zaujal k týmto zjaveniam a modlitbovej skupine toto stanovisko: „Skupina veriacich, ktorá sa označuje ako *Dielo lásky, milosrdenstva a pokoja*, nemá zo strany košického arcibiskupa oficiálne schválenie – ani písomné, ani ústne. Pôsobí na vlastnú zodpovednosť a ich aktivity sú veľmi problematické. Do ich činnosti boli vtiahnutí aj dvaja naši kňazi, ktorým ale bolo opakovane zdôraznené, aby sa tam nijako neangažovali.“⁶⁶⁸

9.15 Zjavenie Ježiša Krista v Čani

V rokoch 2010 – 2011 sa v obci Čaňa dôchodcovi pánovi Fialekovi udialo domnelé zjavenie Ježiša Krista. Podľa svedectva miestneho obyvateľa a seminaristu Patrika Janó sa údajné zjavenie stalo u neho doma, kde býva aj so svojou manželkou. Ježiš od neho chcel, aby na svojom dvore postavil kaplnku, kde by sa slúžili sväte omše, čo aj urobil. Košický arcibiskup Mons. Bernard Bober kaplnku odmietol konsekrovať, no veriacim sa tam modliť výslovne nezakázal. Domnelé zjavenie neobsahuje žiadne prisľúbenia a pán Fialek sa aj naďalej snaží o to, aby kaplnka ktorú postavil bola konsekrovaná.⁶⁶⁹

⁶⁶⁸ ACAC 6, 2013; bod 15

⁶⁶⁹ JANÓ, Patrik: Rozhovor – Ždaňa 9. 2. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-3. In: Osobný archív GBR.

10 Eucharistické zázraky

Zázrak týkajúci sa Najsvätejšej Eucharistie sa nazýva eucharistickým zázrakom. Podstata eucharistických zázrakov bola rôzna, no zvyčajne sa eucharistický chlieb zmenil na mäso (telo, lat. *corpus*) a eucharistické víno na krv (v stredoveku bežne nazývaná *Svätá krv*), pričom zázračná zmena bola trvanlivá. Nevysvetliteľne vzniknutá matéria sa nazýva relikviou, podobne ako sa relikviami nazývali telesné pozostatky svätcov.⁶⁷⁰

10.1 Košická Svätá krv

Košický eucharistický zázrak sa stal v rámci úradnej liturgie, počas svätej omše po vyriešení konsekrčných slov. Potom počas odriekania kánonu kňaz nedopatrením vylial konsekrované víno na korporál. Za náhodné nemožno považovať vytvorenie obrazu Kristovej tváre. Zázrak sa stal v prvom Kostole svätej Alžbety. Pápežská bula z roku 1402 konštatuje: „Košický farský kostol blaženej Alžbety v Jágerskej diecéze, v ktorom sa zázračne pred dávnymi časmi objavila slávna krv nášho Pána Ježiša Krista.“⁶⁷¹ Miesto zázraku je isté, podobne je to aj s časom, ktorý treba hľadať približne dve až tri generácie pred tým. Košickí mešťania sa rozhodli postaviť pre relikviu Kristovej krvi reprezentatívnu Kaplnku svätého Michala.⁶⁷²

Kostol svätej Alžbety koncom 14. storočia vyhorel, preto sa mešťania podujali postaviť nový, ktorý by reprezentoval ich mesto. Výstavba reprezentatívneho kostola bola nákladná, čo bolo vyriešené tak, že pápež Bonifác IX. udelil na výstavbu odpustky v roku 1402 odpustky, ktoré toto mesto zaradili medzi popredné duchovné centrá Európy. Košice sa stali pútnickým miestom. Bula z 1. marca 1402 je zároveň prvou písomnou zmienkou o tomto zázraku, niektoré ale votívne dary od pútnikov sú staršie. Bula spomína, že na toto miesto putovalo množstvo Valachov a Rusínov a mnohí sa obracali na katolícku vieru. Po vydaní listiny sa zmenili plány výstavby kostola, južná strana a reliéfná a fresková výzdoba boli prispôsobené kultu relikvie Svätej krvi. To nepriamo dosvedčuje, že Kaplnka svätého Michala mala pôvodne ostať relikviárovou kaplnkou navždy, kým sa vyššom záujmu nerozhodlo slávu relikvií preniesť na novostavbu kostola, aby bol dostavaný.

Dnes sa relikvie Kristovej krvi v košickom Dóme nenachádzajú. Zničené boli pravdepodobne v roku 1641, keď bola sprofanizovaná relikviárová komora v južnej veži kostola a kráľovský relikviár ukradli a zničili Tököliho povstalci.⁶⁷³ Povedomie eucharistického zázraku zachovával barokový obraz, ktorý sa našiel v jednom sklade na košickej mestskej fare v roku 1999.⁶⁷⁴

⁶⁷⁰ ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 23.

⁶⁷¹ MVHRH I/4, s. 417; ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 25.

⁶⁷² ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 23-25.

⁶⁷³ LE GOFF, Jacques – SCHMITT, Jean-Claude a kol.: Encyklopedie středověku. Praha : Vyšehrad, 1999, s. 887-888; ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 89, 94.

⁶⁷⁴ ZUBKO, Peter: Náš Dóm – naše srdce. In: VAŠKO, Imrich (zost.) a kol.: Dóm sv. Alžbety v Košiciach. Košice : VMV, 2000. s. 13; ZUBKO, Peter: Kult Svätej krvi v Košiciach, s. 94.

10.2 Kamenická krvácajúca hostia

Z prameňov z prvej polovice 14. storočia vyplýva, že majiteľ hradu a kamenického panstva Rikolf sa pokúšal o fundáciu kláštora pri kostole Všetkých svätých v obci Kamenica.⁶⁷⁵ V roku 1346 sa objavila „krvácajúca hostia“.⁶⁷⁶ Už vtedy sa zo strany cirkevnej vrchnosti objavili pochybnosti o jej pravosti a púte do Kamenice rýchlo ustali.⁶⁷⁷

⁶⁷⁵ KURC, Ágnes: Lovagi kultúra Magyarországon a 13. – 14. százdban. Budapest, 1988, s. 158; SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku, s. 60-61.

⁶⁷⁶ KURC, Ágnes: Lovagi kultúra Magyarországon a 13. – 14. százdban. Budapest, 1988, s. 159, 218; SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku, s. 61.

⁶⁷⁷ BOLEŠ, Daniel – ANGELOVIČ, Jozef: Z dejín obce Lúčka 1323 – 1918, s. 33; ULÍČNÝ, Ferdinand: Reformácia v Šarišskej stolici do konca 18. storočia. In: Reformácia na východnom Slovensku v 16. a 18. storočí. AACEP II. Prešov, 1998, s. 66; SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku, s. 61.

11 Tradované udalosti

Udalosti, ktoré boli súčasníkmi považované za nadprirodzené a ako také sa tradovali ďalším generáciám, pretrvali v ľudovom podaní 3 – 5 generácií, asi jedno storočie. Informácia o nich sa zachovala len vtedy, ak boli zaznamenané nejakým kronikárom, spisovateľom či historikom, alebo o nich z nejakých príčin vznikol úradný záznam.

11.1 Okružné

Povešť má nasledujúci obsah.

Okružné bolo bohatou obcou Šarišskej župy. Zlaté a strieborné bane nachádzajúce sa v susedstve tak hojne vynášali, že v izbe každého obyvateľa bol nábytok s vysokým leskom. V každej stajni stálo osem volov a štyri kone a na modrom kabáte zo súkna mal každý sedliak strieborné gombíky a na členkoch mu zvonili zlaté ostrohy. Na košeliach mládencov z jemného ľanového plátna boli rukávy vyzdobené hodvábnymi čipkami, ženy nosili zlaté čepce a dievčatá mali zlaté party. V príborníkoch boli vystavené strieborné lyžice a misy a šľachetné tokajské víno pili zo zlatých pohárov. Božie požehnanie sa bohato ukazovalo na obyvateľstve, ale si to aj zaslúžili, lebo v pote tváre nájdené poklady obrátili na osoh svojich blížnych. Žobráka tu nebolo vidno široko-daleko a kto chcel pracovať, našiel v dedine prácu, a kto nebol schopný práce, o toho sa postarali v miestnej nemocnici po každej stránke. A na dôstojnú pripomienku svojej dôvery v Boha a lásky k Bohu, dali postaviť veľký kostol a na vrchol veže kostola dali položiť vybíjanú zlatú guľu takej veľkosti, že by sa nedala naplniť ani dvomi mericami pšenice a na guľu dali postaviť kríž z rýdzeho zlata vo veľkosti siahy.

Ale o výchovu svojich detí sa zabudli postarať. Najali si síce najdrahších učiteľov a tanečných majstrov, ktorí učili hudbu a estetiku. Chlapci a dievčatá poznali všetky rastliny od stromu céder až po žihľavu dvojdomú, ale ani jeden z učiteľov ich neučil pracovať. Pokolenie, ktoré ešte samo pracovalo v baniach, pomaly vymrelo a ich potomstvo sa učilo iba užívať, nie hľadať vzácnu rudu a pracovať. Stali sa bažiacimi po pôžitkoch a sebcami. Od rána do večera znel spev a hudba, hostiny, zábavy a striedali sa iné zábavky. Množili sa žobráci, ktorí striehli na omrvinky chleba, ktoré padnú zo stolov bohatých, ale tí už viac neposkytovali almužnu a nemali jemnocit a súcít s utrpením nešťastného blížneho, a to pre sebeckosť, nevedeli odstrániť nemiestnych žobrákov. Denne sa zvyšovali nároky a túžby a mnoho od bolestí ranených sŕdc ostalo nevyliečených, kým k pohostinným stolom sedliakov sa tlačili neužitoční lizači tanierov, ktorí neuspokojujú sa viac so slaninou s hovädzím mäsom, s teľacinou a iným drobným dobytkom, ani so pšenickou a vínom z vlastnej úrody, dávali si dovážať z mesta rôzne lahôdky. Jedna rodina chcela prekonať druhú, všetci si našli päťolizáčov a donášáčov, ktorí zasievali nenávisť a konflikty. A keďže v Okružnom nikto cez týždeň nepracoval, nikto nepoznal ani tichý pokoj a dobro nedeľného odpočinku. Kostol ostal čoskoro prázdny, nikto nepočúval napomínajúce reči starého kňaza a keď aj tento zomrel, obyvatelia Okružného sa rozhodli, že viac už si nevyvolia kňaza, ale prázdny kostol premenia na tanečnú sálu, lebo takúto nemali. A to aj urobili. Kostol mal byť otvorený v najbližší piatok ligotavou tanečnou zábavou a nikto z obyvateľov nemyslel na to, že vtedy je Veľký piatok, lebo pre nich už dávno neboli kresťanské sviatky.

V tomto čase všetci obyvatelia dediny, ženy, muži, mládenci, devy, ba aj deti v najlepších a najligotavejších šatách zhromaždili sa v kostole, respektíve v novej tanečnej sále, kde namiesto vážneho zvuku organu znela cigánska hudba a páry tancujúc krúžili pod klenbami kostola za zvučného smiechu a cinkania pohárov a zvon požíval armádu hostí k bohato prestretému stolu. Vtedy strašidelný hrom pretrhol slávnosť, sviečky zhasli, zem otvorila svoj hrtan a zhltna bezbožnú dedinu spolu so všetkými jej obyvateľmi. Stáročia sa minuli od tejto nešťastnej udalosti, chudobnučná dedina stojí na tom mieste, kde kedysi žila táto bohatá a pôžitkárska obec v neustálej zábave. Ale na Veľký piatok, keď v celom katolíckom svete všetky zvony stíchnu a len rapkáč privoláva veriacich k modlitbe, hlboko v útrobach zeme ešte aj teraz sa dá počuť hlahol zvonu, ktorý niekedy preruší výkrik hrôzy, aký človek vydá v čase najväčšej smrteľnej úzkosti. Obyvatelia Okružného v ten deň riadne vyjdú do poľa a označia miesto, odkiaľ počuli hlahol zvonu a v najbližší pracovný deň tam prerýjú pôdu v nádeji, že nájdu zlatú guľu a zlatý kríž, čo sa ale doteraz nestalo.⁶⁷⁸

11.2 Hažín

V gréckokatolíckom Chráme Nanebovstúpenia Pána v Hažíne pri Humennom sa v roku 1923 udiali udalosti, ktoré preslávili obec na okolí. Zaznamenala ich dobová tlač. Podľa miestnych obyvateľov sa dva asi dvadsať- až tridsať ročné obrazy, ktoré viseli pred ikonostasom v interiéri chrámu, začali každý deň počnúc piatou hodinou večer lesknúť a ligotať. Išlo o obraz Bohorodičky s dieťaťom na rukách a o obraz svätého Jozefa s Ježišom. Do tohto chrámu začali prichádzať mnohí veriaci. Správa o „zázraku“ sa šírila ako blesk, následkom čoho sa pokojná obec zmenila na cieľ putovania ľudí, ktorí uverili v nadprirodzenú moc dvoch hažínskych obrazov. Noviny *Slovenský východ* z leta 1923 priblížili atmosféru týchto udalostí: „Ľud na kolenách modlí sa obyčajné prosby za pomoc, za zdravie, za zlepšenie života. Mnohí mrzáci, chromí a slepí ľudia pred obrazmi, od ktorých uzdravenie čakajú a v očiach sa im iskrí viera... Vonku pred kostolom hovorí sa o zázrakoch, počúvame tu o zázračnom uzdravení slepých, chorých, modlili sa a ozdraveli.“⁶⁷⁹

Tunajších veriacich v tom čase o týchto udalostiach poučoval hažínsky farár Eduard Leiner. Aj ostatné duchovenstvo sa k týmto udalostiam stavalo rezervovane. Kvôli zázračným udalostiam prebehlo aj vyšetrovanie, ako zo strany Cirkvi tak aj zo strany svetскеj vrchnosti. Záhadou ostáva, kde sa vlastne zázračné obrazy stratili, o ich ďalšom osude po vyšetrovaní sa nič nevie.⁶⁸⁰

11.3 Mokroluh

Podľa miestnych obyvateľov sa traduje, že na sviatok Kristovho tela šli dvaja protestanti, otec s dcérou, na pole okopávať zemiaky. Vtedy sa strhla búrka, preto sa obaja skryli pod stromy. Dievča bolo mladé, malo len osemnásť rokov a práve ju počas búrky trafil blesk. Jej otec, ktorý bol od nej len pár metrov, ohluchol. Niekedy sa medzi ľuďmi hovorilo, že „zem vyťahá“, v tejto viere vzali mladé dievča do dediny a zakopali ju do zeme tak, že z nej trčala len hlava, aby z nej zem vyťahala blesk, ktorý do nej uderel, ale

⁶⁷⁸ [BUCSÁNZKY, Alajos]: Csodák könyve, s. 94-96.

⁶⁷⁹ MOLNÁR, Martin: „Zázrak“ v Hažíne, s. 122.

⁶⁸⁰ MOLNÁR, Martin: „Zázrak“ v Hažíne, s. 122.

márne. Mladé dievča zomrelo. Od tej doby evanjelici v Mokroluhu do dnešného dňa počas katolíckych sviatkov nepracujú.⁶⁸¹

11.4 Hencovce

Obyvatelia z dedín v okolí Hencoviec tradujú nasledujúcu legendu.

Kostol svätého Ladislava, ktorý stál v Hencovciach ďaleko za dedinou, zanikol veľmi dávno. V 20. storočí tak v obci nemali vlastný kostol a na bohoslužby museli chodiť až do Vranova nad Topľou. Kedysi sa svätili všetky sviatky, ale Hencovčania niektoré znesväcovali prácou na poli. Raz aj na sviatok Božského Srdca išli pracovať, hoci ich viacerí susedia vyzývali, aby deň zasvätili Bohu. Hencovčania sa vysmievali. V ten deň prišiel Boží trest v podobe krupobitia, ktoré zničilo všetku úrodu a v ten rok nemali žatvu. Svoj hriech sa rozhodli napraviť postavením kostola, ktorý zasvätili Božskému srdcu Ježišovmu.

11.5 Kľušovská Zábava

Kaplnka v Kľušovskej Zábave bola postavená z darov rodiny Pilárovcov v roku 1813, po požiari bola opravená v roku 1885, v roku 1914 bola kaplnka zničená guľou z vojenského delá.⁶⁸² V dňoch 3. – 8. decembra 1914 obsadilo ruské vojsko susednú obec Kľušov. Počas prvej svetovej vojny sa chotár Kľušova stal frontovou líniou a priestorom bojov medzi rakúsko-uhorskou a ruskou armádou. Miestni obyvatelia prežili tieto vojenské operácie ukrytí vo svojich pivniciach. V tom čase padlo na tomto území dvadsaťjeden vojakov, ktorých pochovali na miestnom cintoríne.⁶⁸³

Pani Helena Čechová,⁶⁸⁴ ktorá patrí medzi najstarších obyvateľov Kľušovskej Zábavy, si pamätá na príbeh o tom, ako bol kedysi v ich obci zničený kostol a zachránila sa len drevená socha Piety. Túto udalosť jej rozprával jej svokor. Helena Čechová je v Kaplnke Nanebovzatia Panny Márie kostolníčkou od roku 2005, predtým bol kostolníkom jej nebohý manžel Štefan Čech, ktorý plnil túto službu celých dvadsaťdva rokov pred ňou.⁶⁸⁵

Podľa Jána Čecha (1953) sa udalosť odohrala inak. Na severnej strane kostolíka visel mariánsky obraz Nanebovzatia Panny Márie. Počas vojnových bojov bola kaplnka zasiahnutá delostreľbou a stavba sa ocitla v ruinách. Keď bolo po boji, obzerali vojaci terén a prišli aj ku kostolíku. Miestnym obyvateľom bolo ľúto ich kostolíka, lebo si boli vedomí toho, že musia postaviť nový. Miestnych obyvateľov zarazilo, že celý kostol je zničený, len práve tá časť steny, na ktorej visel mariánsky obraz, je nedotknutá streľbou, hoci okraje boli odstrelené a v ruinách. Na obraze nebol ani prach. Vtedy si ruskí dôstojníci spontánne sňali čiapky z hláv a povedali, že toto je „čudo“ (zázrak).

⁶⁸¹ RENČKO, Marián ml.: Rozhovor – Mokroluh 5. 7. 2014. RENČKO, Marián st.: Rozhovor – Mokroluh 5. 7. 2014. TARNOVSKÝ, Cyril: Rozhovor – Mokroluh 5. 7. 2014.

⁶⁸² Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 43.

⁶⁸³ HROMNÍK, Milan: Kľušov, 1998, s. 21; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 43.

⁶⁸⁴ Mária Čechová, Kľušovská Zábava 219.

⁶⁸⁵ ČECHOVÁ, Helena: Rozhovor – Kľušovská Zábava 28. 8. 2013. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2. In: Osobný archív GBR.

11.6 Bardejov

V roku 2013 vyšla publikácia *Sila statočného života, Irenkina mladost' v Bardejove*, v ktorej sa píše v predslove: „Autorka Kamila Milčevičová-Labas rozpráva o živote a dobe svojich starých rodičov z pohľadu dieťaťa žijúceho v Bardejove a jeho okolí začiatkom 20. storočia. Autorka je slovenská emigrantka žijúca pri Viedni. Zdrojom pre príbeh je rodinná pamäť podávaná ústami svojej matky ako dobové svedectvo o živote mesta i konkrétnych predkov v rozpätí storočia: 1861 – 1961.“⁶⁸⁶ Kniha je zároveň svedectvom o duchovnom živote Bardejovčanov. V jednom z prerozprávanych príbehov podáva autorka tradíciu o tom, ako Boh zo seba nenechá zo seba robiť posmech:

Len zriedkavo, ba výnimočne sa našiel človek bez rešpektu pred Pánom Bohom. Takým bol napríklad jeden mestský fotograf menom Divald. Mama mi rozprávala, že bol neveriacim a Božím veciam sa smial až vysmieval. Raz boli fašiangy, keď sa každý obliekol za nejakú masku, prezliekol sa Divald za Ježiša Krista a zabával tým fašiangové obecnstvo na karnevale. Ale ešte v tú noc dostal porážku, ochrnul na celom tele, nemohol ani chodiť, ani sa hýbať a odvtedy sedel roky iba na vozíčku, ba nemohol ani len rozprávať a jediné, čo dokázal povedať a vydať zo seba, bolo iba jedno slovo: „Bože.“ Týmto slovom vždy upozorňoval ľudí okolo seba, že niečo chce, že niečo potrebuje. Takto skončil slávny a úspešný bardejovský fotograf Divald. Je pochovaný na bardejovskom cintoríne, cmíteri nazývanom „Na Michalke“, neďaleko od vchodu vľavo. Lebo Boh sa nenechá zo seba vysmievať.“⁶⁸⁷

11.7 Gejza Žebrácky

Táto udalosť sa stala na Veľkú noc roku 1945. O dva roky neskôr ju vyrozprával bardejovský farár Gejza Žebrácky v liste, ktorý adresoval svojmu niekdajšiemu kaplánovi Alojzovi Kravjanskému, dočasnému administrátorovi v Períne. List mal takéto znenie:

V Zelený štvrtok roku 1945 dobehol ku mne do sakristie jeden ruský pravoslávny vojak: „Tu pred bránou stojíme deviaty Rusi. Drahý báťuška, pod' na chvíľu k nám a požehnaj nás! Za to ti podarujeme túto sviecu. Poslali nás na nebezpečnú úlohu.“ A k tomu zašepkal: „Prosím, nepovedz to nikomu!“ Vyšiel som von, požehnal som ich (absolutio si valet!), siahol som do peňaženky do priehradky v ktorej neprestajne nosím niekoľko zázračných posvätených medailónkov – agnuštekov –, ale nemal som viac iba päť kusov. Dal som jeden veliteľovi a ďalšie štyri po jednom tým, ktorí stáli najbližšie. Ďalší štyria nedostali, akoby sa ich tá vec netýkala. Vo Veľkonočný pondelok dostavia sa do sakristie piaty Rusi: „Báťuška, tí, čo sme mali medailónky – piaty – zostali sme, ostatní štyria tam zahynuli. My sme im tam vykopali hroby, pri Grabe, na poľskej hranici.“

Od roku 1930 som rozdal takmer tridsaťtisíc agnuštekov. Fakultu na ich posvätenie som zadovážal osemdesiatim trom kňazom. Každoročne (Deus scit) obetujem za to niekoľko sto korún. Nemocným v nemocnici rozdávam ich denne: v niektorý deň po jednom, inokedy hromadne. Príjmu ich aj luteráni, najmä pred operáciami a mnohokrát potom pred očami operujúceho lekára, ktorý je evanjelik, sa zázračne uzdravujú. Prirodzene, že nosia potom tieto agnušky až do smrti – aj evanjelici. Rozširuj sv. agnušky: Dobrotivý Pán Boh a Sv. Panna Ťa požehná a pomôže. Lekár dá liek, Sv. Panna dá pomoc, Dobrotivý Pán dá zdravie.“⁶⁸⁸

⁶⁸⁶ LABAS, Camille: *Sila statočného života Irenkina mladost' v Bardejove*. Bratislava : PostScriptum, 2013, s. 7, 10-11.

⁶⁸⁷ LABAS, Camille: *Sila statočného života Irenkina mladost' v Bardejove*, s. 81.

⁶⁸⁸ DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie. In: *Mozaika*, roč. 4, 1994, č. 13, s. 3.

12 Milostivé obrazy/ikony

Na jeho 25. zasadaní Tridentského koncilu v roku 1563 bol formulovaný dekrét *De invocatione, veneratione, reliquiis sanctorum, sacris imaginibus*. V úvode je úcta k obrazom zdôvodnená tradíciou: „Svätý koncil nariaďuje všetkým biskupom a ostatným, ktorí na seba berú starosť a úlohu poučovať, aby podľa všeobecnej obyčaje všeobecnej a apoštolskej cirkvi prijatej od dôb prvého kresťanského náboženstva podľa jednomyselného zmysľania svätých otcov a dekrétov svätých koncilov bedlivo poučovali veriacich, predovšetkým o príhovore svätcov, a o ich vzývaní, o úcte, ktorú požívajú relikvie, a o riadnom zaobchádzaní s obrazmi.“ Ďalšia časť dekrétu je venovaná spôsobom úcty k obrazom: „Obrazy Krista, Bohorodičky a iných svätých máme mať a uchovávať predovšetkým v kostoloch a preukazovať im povinnú poctu a úctu. Má tomu tak byť preto, že ľudia veria, že je v nich božskosť či moc, kvôli ktorým je potrebné ich uctievať, alebo preto, že od nich máme niečo žiadať, nie preto, že do obrazov má byť vkladaná dôvera, ako sa stávalo u pohanov, ktorí vkladali svoju nádej do modiel, ale preto, že úcta, ktorá im je preukazovaná, sa vzťahuje na vzory (prototypy), ktoré obrazy predstavujú, a pred nimi ukláňame, alebo kľákame, klaniame sa (adoremus) Kristovi a uctieваме (venemur) svätých, ktorých podobu (similitudo) obrazy nesú. Tak to bolo stanovené dekrétmi koncilov, osobitne však Druhým nicejským koncilom proti obrazoborcom.“ Nasledujúca pasáž dekrétu hovorí o obraze ako o prostriedku apoštolátu, kde sa dáva dôraz najmä na didaktický význam umeleckých diel: „Biskupi nech svedomito poučujú, že prostredníctvom príbehu tajomstva nášho vykúpenia zobrazenom malbami alebo inými podobnými formami, sa ľud vzdeláva a utvrdzuje v článkoch viery, ktoré majú byť pripomínané a o ktorých sa má ustavične a znovu premýšľať. Až potom bude zo všetkých svätých obrazov veľký pôžitok, a to nielen preto, že ľud je zameraný na dary a dobrodenia, ktoré mu Kristus preukázal, ale aj preto, že skrze svätých sú pred oči veriacich stavané Božie zázraky a spásne príklady, aby za nich vzdávali Bohu vďaky, zamerali svoj život a mravy na napodobňovanie svätých a boli povzbudzovaní k tomu, aby sa klaňali Bohu, milovali ho a dbali na zbožnosť.“⁶⁸⁹

Podobne ako beatifikácia či kanonizácia Božieho služobníka, tak aj schvaľovanie úcty k zázračným či milostivým obrazom bolo do istej miery Cirkvou inštitucionalizované. Povolenie verejnej úcty bolo potrebné žiadať od biskupského konzistória, ktoré sa pri schvaľovaní riadilo celou skupinou cirkevných noriem, ako napríklad dekrétom z 25. zasadania Tridentského koncilu, bulou pápeža Urbana VIII. z 15. marca 1642.⁶⁹⁰ Cirkev zaujímala rezervovaný postoj k zázrakom, ktoré sa diali prostredníctvom obrazov či sôch. Začiatkom 18. storočia mal proces schvaľovania úcty k milostivým obrazom a sochám právny charakter a členom komisie bol obvykle biskupský asesor.⁶⁹¹

S milostivými obrazmi a sochami sú častokrát spojené legendárne príbehy. V literatúre je rozlíšených niekoľko typov legend (toposov), ktoré sa opakovali na mnohých miestach:

- nález pri orbe,
- nález či zjavenie pri studničke,
- nález pri studničke a strome,

⁶⁸⁹ De Invocatione, veneratione, Reliquiis Sanctorum, sacris imaginibus. In: Sacrosanctum Concilium Tridentinum. Augustae Vindelicorum, 1757, s. 578-581; ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 11.

⁶⁹⁰ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 56.

⁶⁹¹ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 70-71.

- zjavenie pri studničke a kameni,
- nález zaveseného obrazu na kre či strome,
- priplávanie po vode,
- nález či zjavenie v bani,
- návrat na pôvodné miesto,⁶⁹²
- získanie obrazu či sochy v protestantskom prostredí,
- zachránenie z ohňa,
- zachránenie z ohňa pred protestantmi,
- poškodenie obrazu či sochy protestantmi,
- zázračná pomoc proti lupičom,
- zázračná pomoc proti protestantom či pohanom,
- pomoc pri morovej epidémii,
- pomoc v čase sucha,
- votívna,
- potrestaný zločin a milosť,
- slzenie obrazu,
- krvácanie obrazu.⁶⁹³

K týmto legendickým toposom možno pridať aj ďalšie:

- obraz odovzdaný svätým (v súvislosti so zjavením),⁶⁹⁴
- myronosný obraz (vyteká z neho voňavý olej),⁶⁹⁵
- slzenie obrazu,
- krvácanie obrazu alebo potenie krvou,
- obraz, z ktorého prehovorila Presvätá Bohorodička.⁶⁹⁶

Najvyšším výrazom úcty k mariánskemu obrazu či soche je jej korunovanie.⁶⁹⁷ Prvá požehnaná koruna spočinula na hlave Madony de la Febbre v prvej polovici 17. storočia,

⁶⁹² V 20. až 30. rokoch 17. storočia starý drevený chrám zhorel a zo zhoreniska bola zachránená len zázračná ikona. Zachránený obraz bol prenesený do susednej obce Girovce, ikona sa však zázračným spôsobom vrátila k prameňu. Veriaci v domnení, že ikonu niekto z Girovciac odniesol ju vrátili späť, ikona sa však znova objavila v Rafajovciach a toto sa opakovalo niekoľkokrát. DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 69; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 58; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 320.

⁶⁹³ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 87-88.

⁶⁹⁴ Takýto prípad nastal v Ľutine v roku 1851, keď svätý Mikuláš dal Zuzane Feketeovej obrázok Nanebovzatia Panny Márie, ktorý bol na druhý deň opäť prenesený zo zamknutého bohostánku svätým Mikulášom do Zuzaniných rúk. DANCÁK, František: Ľutina bazilika a hora, s. 45-49; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 51-53; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 42.

⁶⁹⁵ HALUŠKA, Alexander: Krásnobrodská divotvorná ikona Presvätej Bohorodičky. In: KOCVÁR, Vladimír (ed.) a kol.: Pravoslávie a súčasnosť I. Zborník príspevkov zo študentskej vedeckej konferencie Prešov, 5. máj 2009. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna богословская, катедра практического богословия, 2010, s. 44.

⁶⁹⁶ Ikone smolenskej Bohorodičky sa pripisuje záchrana mesta Smolensk pred Mongolmi v roku 1237, mesto zachránila Božia Matka. V noci pred bitkou počul správca katedrály hlas Panny, ktorý vychádzal z ikony a žiadal ho, aby zavolať Merkúra, obyvateľa mesta. Keď predstúpil, Panna mu dala úlohu, aby sám vstúpil do nepriateľského tábora a začal boj, avšak za cenu mučeníctva. SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 322.

uloženej v sakristii Baziliky svätého Petra v Ríme.⁶⁹⁸ Korunovanie milostivého obrazu alebo sochy v období baroka bolo spojené s predpísanými liturgickými úkonmi. Obrad začínal očistením obrazu/sochy svätenou vodou, nasledovalo pomazanie krizmou a vlastná korunovácia, pri ktorej prvá korunka bola položená na hlavu Ježišovi a druhá Madone. Nakoniec bol obraz incenzovaný kadidlom a intronizovaný na mariánskom tróne, ktorý bol zhotovený špeciálne pre tento účel.⁶⁹⁹

Ako vyplýva zo štúdie Jana Royta, baroková doba si pre svoju zbožnosť priamo vyžadovala prítomnosť posvätného obrazu.⁷⁰⁰ Obraz sprítomňoval človeku baroka substitučný predmet, ktorý nemohol dosiahnuť, no bol predmetom jeho túžby. Obraz mal teda prekonať deficit vzdialenosti, čo bolo vlastne funkciou náboženského obrazu.⁷⁰¹ Po Trientskom koncile sa obnovil kult svätých, a najmä kult Panny Márie, ktorý sa v období reformácie stal symbolom nového katolicizmu.⁷⁰² V tomto období využíval katolícky klérus ako protireformačnú snahu púte, počas ktorých mohol veriaci človek prežiť mimoriadny zážitok z mariánskych pútnických miest, ktoré boli známe pre svoje zázraky a tiež zázračné či milostivé obrazy, kde si veriaci mohli vyprosiť pomoc v svojich zvlášť beznádejných situáciách.⁷⁰³ Barokové umenie 17. storočia v chrámoch Čiech a Slovenska pulzovalo život vášne, mystiky i askézy. No najviac úchvatným bol na baroku dynamický dialóg medzi Bohom a človekom.⁷⁰⁴ Ďalším fenoménom spoločenského života barokovej doby boli náboženské bratstvá, ktoré sa združovali aj okolo posvätných obrazov. Zvlášť šľachtici, či rehoľníci zvykli takéto bratstvá zakladať, fundovať, prichystať okázalú úvodnú slávnosť a zhotovovať obrazy a ich kópie (ako pútnické obrázky alebo plagáty).⁷⁰⁵

Na Slovensku bola mariánska úcta vždy veľmi živá, katecheticky vysvetľovaná a veriaci ľudia boli o mariánskych témach často poučaní. Panna Mária bola patrónkou Uhorska⁷⁰⁶ a stala sa aj patrónkou Slovenska. Pre veriacich, najmä pútnikov, sa vydávali rôzne knižky obsahujúce modlitby, pobožnosti a rozjímania. V takýchto knihách sa často nachádzali slávne reprodukcie obrazov.⁷⁰⁷ V barokovom období, keď sa obnovili púte, najmä do mariánskych svätýň, vydávali autori opisy týchto svätýň a zázrakov, ktoré sa

⁶⁹⁷ HERZOGENBERG, Johanna von: Zur Krönung von Gnadenbildern vom 18. bis zum 20. Jahrhundert. In: Intention und Darstellung. Erich Hubala zum 24 März 1985, Herausgegeben von Frank Büttner, München, 1985, s. 281; ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 132.

⁶⁹⁸ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 132.

⁶⁹⁹ KNOX, J. F.: Die Feier der Krönung eines Marienbildes. Salzburg-Trier-Zürich, 1990, s. 58; Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 133.

⁷⁰⁰ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 70-133.

⁷⁰¹ SUCHÁNEK, Pavel: Triumf obnovujícího se dne. Umění a duchovní aristokracie na Moravě v 18. století, s. 222-223.

⁷⁰² BEINERT, Wolfgang – HEINRICH, Petri (Hg.): Handbuch der Marienkunde. 1984. In: VAN DÜLMEN, Richard: Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století). Náboženství, magie, osvícení III. Praha : Argo, 2006, s. 72.

⁷⁰³ VAN DÜLMEN, Richard: Kultura a každodenní život v raném novověku III., s. 75.

⁷⁰⁴ KRATOCHVIL, Antonín: Oheň Baroka. Brno : Nakladatelství Cesta, 1991, s. 20.

⁷⁰⁵ MIKULEC, Jiří: Šlechta a slavnosti. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (ed.) a kol.: Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku (Opera Historika 8). České Budějovice, 2000, s. 345-358; MIKULEC, Jiří: Barokní náboženská bratstva v Čechách. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 24-25.

⁷⁰⁶ RADLINSKÝ, Andrej: Nábožné výlevy. Kniha modlitebná, poučná, obradná a spevácka – dvanásťe opravené vydanie. Trnava : Spolok svätého Adalberta (Vojtecha), 1906, s. 4, 46-48, 661-724.

⁷⁰⁷ PRUZSINSKÝ, Jozef: Sklad nábožných pesničkov i modlitbov ktoré k svätej cti Boha blahoslavenej Panny Marii pre pobožných katolíkov, jako aj pre jejich blahoslavenstvo. Budapešť : Koloman Rósz a manželka, 1890, s. 1-240. [BUCSÁNSZKY, Alajos]: Rajska Růže, okrášlená s přidanými nábožnými modlitbami, k předivným a zázračným obrazům Panny Marye. Pešť : Alojz Bučánsky, 1870, s. 1-300.

tam stali. Vydávali sa tiež životopisy svätých všeobecnej Cirkvi, ale aj uhorských svätcov.⁷⁰⁸ Na území Košickej arcidiecézy sa, až na niekoľko výnimiek, vyskytujú predovšetkým zázračné alebo milostivé obrazy alebo ikony Božej Matky.

Ikony veľkých sviatkov Presvätej Bohorodičky ako Počatie Márie svätou Annou, Narodenie Božej Matky, Vstup Božej Matky do chrámu, Zvestovanie Pána, Zosnutie Božej Matky, potom menšie sviatky ako Pokrov – Ochrana Presvätej Bohorodičky alebo Uloženie maforia a pásu Presvätej Bohorodičky. Podľa teologického obsahu zobrazenie existujú štyri skupiny mariánskych obrazov: *kyriotissa* (tróniaca Božia Matka, ktorá panuje, najčastejšie sedí na kráľovskom tróne), *hodigitria* (tá, ktorá ukazuje cestu – dieťa Ježiš sedí, alebo stojí na Máriiných rukách či nohách a Bohorodička ukazuje na Ježiša pravou rukou ako kňaz pri Božskej liturgii „toto je moje telo“ a „on je cesta k Otcovi“), *oranta* (Bohorodička má v sebe inkarnované Logos a roztvorenými rukami ako pri modlitbe a prihovára sa za celý svet), *eleusa* (materská nežnosť – pri tomto type sa dieťa Ježiš nežne túli k svojej Matke).⁷⁰⁹

12.1 Krásny Brod

Vznik krásnobrodскеj Bohorodičky sa spája so vznikom krásnobrodského monastiera a datuje sa do 14. storočia. Podľa jednej tradície sa tu zázračne uzdravil slepý žobrák Michal Spalinský, ktorý tadiaľto prechádzal v piatok pred sviatkom Zoslania Svätého Ducha. Pretrel si oči vodou zo studničky a vrátil sa mu zrak. Tento pútnik potom namaloval obraz. Miestni ľudia na tom mieste postavili kaplnku a umiestnili v nej ikonu Presvätej Bohorodičky z Podolia, ktorá sa v Krásnom Brode nachádza dodnes. Podľa niektorých prameňov tu v 16. storočí jestvoval monastier baziliánov, ktorý mal drevený chrám. Tento komplex bol v roku 1603 zničený. V kláštore zhoreli vzácne písomnosti a ikony. Zachrániť sa podarilo len ikonu Presvätej Bohorodičky.⁷¹⁰ Ikona patrí do skupiny „hodigitria“ teda tá, ktorá ukazuje cestu, ktorou je Kristus.

Ikona nie je písaná na dreve, ale na plátne s rozmermi 110 x 75 cm. Ikona je podľa mnohých ikonopiscov jedinečnou, ktorá nemá svoj archetyp, podľa ktorej bola napísaná. Ježiš má na ikone biele rúcho a vrchný plášť zelenej farby zahalujúci len spodnú časť postavy, na iných ikonách je zahalené len jedno rameno. Na ikone je vročené 1769. Tento rok je pravdepodobne rokom, keď bola ikona obnovená baziliánskym jeromonachom Fedejom Spalinským. v 18. storočí v ikonopisectve dochádzalo k polatinčeniu a nepochopeniu ikonografickej symboliky. Nápis „OÓN“ bol zmenený na „OOTN“. Neskôr bola ikona zreštaurovaná maliarom Mikulášom Jordánom. Nápis na zvitku, ktorý Kristus drží v ruke, je v súčasnosti nečitateľný. Podľa Gorazda Timkoviča OSBM tento nápis mohol znietť: „Az jesm prežde ješče Avraam nebyst’.“ v preklade: „Ja som ešte skôr, ako bol Abrahám“ (porov. Jn 8, 58) Zaujímavý je nápis pri Kristovi: „IXC“ s krížikom

⁷⁰⁸ DOLINSKÝ, Juraj: Cirkevné dejiny Slovenska I. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2001, s. 126.

⁷⁰⁹ SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky. Bratislava : Oto Németh, 2006, s. 11-227; GRADOŠ, Juraj (ed.) a kol.: Hore srdcia – modlitebník a spevník gréckokatolíka. Prešov : Petra, 2002, s. 202-450.

⁷¹⁰ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 24; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 32; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 319; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 129.

nad „X“. Neskôr v 17. storočí bol vytepaný pre ikonu strieborný plášť a ikona bola v 17. storočí korunovaná.⁷¹¹

V Knihnici Karlovej univerzity v Prahe sa nachádza rukopis písaný cyrilikou starodávnej piesne k čudotvornej ikone Krásnobrodскеj Bohorodičky z 18. storočia. Pieseň je súčasťou baštianskeho spevníka. V piesni sa spomína zázrak, ako Bohorodička vyliečila pomäteného Rusína Prokopa z dedinky Ruskov. Ten bez rozumu blúdil po poliach a lesoch, pričom hľadal spôsob, ako skončiť zo životom. Jeho známí ho chytili a priviezli do Krásneho Brodu a tam sa nad ním modlili mníši pred zázračnou ikonou. Po modlitbe vyzdravel. Už v 14. a 15. storočí bola ikona preslávená tým, že liečila ľudí z duševných chorôb.⁷¹²

Tradícia hovorí o tejto udalosti. V 16. storočí patrilo územie Krásneho Brodu Drugetovcom z Humenného, ktorí boli v tom čase kalvíni. S Valentínom Drugetom (1577 – 1609) sa spája udalosť odohrávajúca sa v roku 1603. Kronikár opísal túto udalosť takto: „V predvečer sviatku Zoslania Svätého Ducha šľachtic Valentín z Humenného sa náhodne prechádzal na svojom koči okolo monastiera – a to práve v čase, keď k nemu smerovali procesie z jednotlivých dedín. Kráčali rezkým krokom a spievali nábožné piesne. Obchádzajúc jednu z týchto procesií, sa jeho kone splašili, koč sa prevrátil a on si pri tom nešťastne zlomil ruku. Vtedy sa strašne rozzúril a rozkázal svojím hajdúchom podpáliť chrám i monastier. Títo okamžite vyplnili rozkaz svojho nemilosrdného pána.“⁷¹³ Po tejto udalosti Valentín Druget vážne ochorel a žiaden lekár mu nevedel pomôcť. Na radu svojich priateľov urobil Valentín sľub, že opäť vybuduje chrám i monastier, ktorý dal v návale hnevu vypáliť. Potom, čo svoj sľub splnil, sa mu opäť vrátilo zdravie.⁷¹⁴

Podľa Františka Dancáka navštívil v roku 1752 navštívil monastier Zoslania Svätého Ducha mukačevský biskup Michal Manuel Olšavský, ktorý vo vizitačnom protokole zapísal slová starých obyvateľov Krásneho Brodu: „Tu sa neznámy slepý žobrák vyliečil vodou zo studničky, namaľoval ikonu Bohorodičky a pre túto ikonu vystaval kaplnku. Neskôr na tom mieste bol postavený monastier.“ Biskup Olšavský podáva dotyčného žobráka ako neznámeho, pričom podľa jednej z legend sa uvádza aj jeho meno: Michal Spalinský.⁷¹⁵ Jeden historický zápis o zázračnej (čudotvornej) ikone z 18. storočia pochádza z opisu krásnobrodského monastiera zo 17. júna 1729 od baziliánskeho mnícha Jána Baziloviča: „Pred drevenou cerkvou na cintoríne bola postavená kamenná kaplnka, na ktorej je jedna väčšia vežička bola červená a druhá zelená. Nachádzal sa v nej jeden prestol a na

⁷¹¹ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Dejiny baziliánskeho monastiera v Krásnobrode od 9. storočia po súčasnosť. Košice : Gorazd A. Timkovič, 2009, s. 41, 45, 62.

⁷¹² TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Dejiny baziliánskeho monastiera v Krásnobrode od 9. storočia po súčasnosť, s. 62-63.

⁷¹³ „Celý drevený kláštorňý komplex s chrámom zhoreli spolu s celým vnútorným vybavením, knižnicou a archívom. Mníši (baziliáni) si zachránili len holé životy. A údajne sa ešte zázračným spôsobom zachránil obraz Bohorodičky, ktorý našli pastieri neďaleko kláštora. Podľa ústneho podania ikona Bohorodičky plakala, až kým sa nepostavil nový chrám.“ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 25-27. Na túto legendu sa odvoláva aj František Dancák. DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 24; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 33.

⁷¹⁴ Valentín I. zostal až do smrti protestantom. Zomrel vo veku 32 rokov dňa 9. novembra 1609 na svojom Užhorodskom hrade. DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 24.

⁷¹⁵ PAPP, Štefan: Prečistá Panna Mária v dejinách, s. 8; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 26; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 33.

ňom čudotvorná ikona krásnobrodskéj Bohorodičky. Bol tu i strieborný plášť, ktorý darovala šľachtičná po Žigmundovi Petö, na ikone bol náhrdelník z perál.“⁷¹⁶

Ikona Presvätej Bohorodičky sa dnes nenachádza v chráme krásnobrodského monastiera, ale v kaplnke pri chráme. Na ikone bolo donedávna vidieť len tvár a ruky Presvätej Bohorodičky, pretože ostatné časti ikony boli zakryté strieborným plášťom (v súčasnosti je ikona už odkrytá). V roku 1950 ľudia krásnobrodskú ikonu ukryli a po roku 1968 ju opäť umiestnili v Chráme svätého Jána Krstiteľa v Krásnom Brode. V sedemdesiatych rokoch 20. storočia bola ikona reštaurovaná akademickým maliarom Mikulášom Jordánom. Z ikonopiseckého hľadiska je krásnobrodská Bohorodička na Slovensku raritou.⁷¹⁷

Kópia krásnobrodskéj Bohorodičky bola odovzdaná ako dar pápežovi Jánovi Pavlovi II. počas blahorečenia Pavla Petra Gojdiča OSBM a Metoda Dominika Trčku CSsR v nedeľu 4. novembra v Ríme 2001.⁷¹⁸ Krásnobrodskú Bohorodičku si okrem gréckokatolíkov ctia aj pravoslávni veriaci. Alexander Haluška spomína, ako si istá pravoslávna rodina kúpila papierovú kópiu ikonu krásnobrodskéj ikony, ktorú jej majitelia dali zarámovať a umiestnili ju na čestnom mieste. Asi v roku 2007 začala ikona roniť kvaky myra. Podľa konštatovania to nemohlo byť z lampady, ktorá bola pri nej zapálená, pretože bola umiestnená v dostatočnej vzdialenosti, o rok neskôr pri utieraní prachu zistili, že ikona vydáva príjemnú vôňu.⁷¹⁹

12.2 Hrabkov

Okolo roku 1340 v kostole hrabkovského kláštora, ktorý v tom čase patrila augustiniánom, sa nachádzal zázračný obraz Blahoslavenej Panny (*Rhabkoi Csudaltos Boldog Aszony képe*), ku ktorému sa utiekali s veľkou zbožnosťou kresťanskí veriaci, ktorí si na tomto mieste vyprosili mnohé milosti. Tradícia o milostivom obraze pretrvala až do 17. storočia.⁷²⁰

⁷¹⁶ TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, s. 43-44.

⁷¹⁷ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 27-28; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 34.

⁷¹⁸ GÁBOR, Stanislav: Historická beatifikácia biskupa kyr Pavla Petra Gojdiča a otca Metoda Dominika Trčku. Rím 4. november 2001. In: Slovo. 2001, č. 25-26, s. 12-17. In: DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 28; GÁBOR, Stanislav: Historická beatifikácia biskupa kyr Pavla Petra Gojdiča a otca Metoda Dominika Trčku. Rím 4. november 2001. In: Slovo. 2001, č. 25-26, s. 12-17. DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 34.

⁷¹⁹ HALUŠKA, Alexander: Krásnobrodská divotvorná ikona Presvätej Bohorodičky. In: KOCVÁR, Vladimír (ed.) a kol.: Pravoslávie a súčasnosť I. Zborník príspevkov zo študentskej vedeckej konferencie Prešov, 5. máj 2009. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká, katedra praktického bohoslovía, 2010, s. 44.

⁷²⁰ ESTERHÁZY, Pál: Az egés világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideen föltett eredeti, s. 143-144; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 2; ULÍČNÝ, Ferdinand: Dejiny osídlenia Šariša. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, s. 95-96, 150; FUXHOFFER, Damiani – CZINAR, Maurus: Monasteriologiae regni Hungariae I. Pestini, 1852, s. 295; Schematismus venerabilis cleri dioecesis Cassoviensis 1833, s. 9; FUXHOFFER, Damiani – CZINAR, Maurus: Monasteriologiae regni Hungariae II. Pestini, 1860, s. 211; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 166.

12.3 Makovica

Pavol Esterházi v diele *Az egés világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti* z roku 1690 píše, že v Zborove na území Makovického panstva bol kláštor, kde pred 400 rokmi uctievali obraz Blahoslavennej Panny Márie „jagajúcej sa zázrakmi“. Tradícia o tom pretrvala až do 17. storočia.⁷²¹

12.4 Šašová

Najstaršou a najvzácnejšou pamiatkou obce Šašová je ikona Presvätej Bohorodičky, ktorá k sebe nežne vinie svoje dieťa Ježiša. Ikona pochádza z 15. storočia. Do výstavby nového murovaného chrámu v roku 1842 bola ikona uložená v starom drevenom chráme, ktorý bol v čase začatia stavby novej cerkvi schátraný a ďaleko od obce. Pápež Pius VI. vydal 30. júna 1779 dokument v ktorom udelil plnomocné odpustky pre chrám v Šašovej na dobu siedmich rokov.⁷²² František Dancák tvrdí, že ikona bola kánonickou vizitáciou z roku 1834 označený ako *miraculosa*. Tento dokument z kanonickej vizitácie bol uložený v bohostánku, no dnes je nezvestný.⁷²³

Existuje jedna staršia kánonická vizitácia z polovice 18. storočia, ktorá hovorí aj o skoršom zázraku a krvavých slzách na písmenách ikony, ktoré má okolo hlavy Ježiš Kristus (IC XP): „Hovoria, že ikona prečistej Panny Márie sa preslávila asi pred štyridsiatimi štyrmi rokmi, prvý raz z písmen, ktoré sú na ikone napísané na zvyčajnom mieste (IC XP), vytekali okolo jedného týždňa krvavé kvapky. Na tento zázrak sa prišiel pozrieť gróf Aspermon so svojím dvorom a veľa popov. Hovorí sa, že potom, čo ikona Panny Márie plakala, asi päť rokov vymenovaný biskup Hodemarský prikázal zadržať túto fámú, lebo na nej nebolo nič, o čo sa možno oprieť. Do tohto sporu sa chceli zapojiť aj jágerskí biskupi, no spor sa ešte neskončil. Odpustky tam boli pred niekoľkými rokmi, ale teraz už prestali. Niet už ani žiadnych pútnikov. Hovoria, že mnoho ľudí sa tu zázračne uzdravilo, ale niet o tom žiaden autentický dokument a ani Panne Márii sa nevzdáva nejaká významnejšia úcta.“⁷²⁴

V jubilejnom roku 2000 bola šašovská ikona reštaurovaná. Pri reštaurovaní sa zistilo, že ikona bola v priebehu rokov premaľovaná a po odstránení premaľby dostala ikona pôvodnú podobu. Presvätá Bohorodička a Boží Syn, ktorý objíma svoju Matku okolo krku, majú na hlavách korunky, dnes sa už nedá zistiť, kedy boli postavy Ježiša

⁷²¹ „KALASTROMI CSUDALATOS. BOLDOG ASZSZONY KÉPE MAGYAR ORSZAGBAN. Saros Vármegyében volt az Praemonstratensis Barátoknakmeszse Makovicsa Várahöz egy Klastromok, melyben ez előtt négy száz Esztendokkal tiszteltetett az Bóldogságos Szuz, csudákkal-is fényeskedvén, de az háborúk kozott más kézre akatt, 's a' Szerzetelek-is ki-uzettenek.“ ESTERHÁZY, Pál: *Az egés világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti*, s. 130-131.

⁷²² DANCÁK, František: *Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku*, s. 61-62; *Schema-tizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008*, s. 516; DIKY, Juraj: *Prierež históriou a súčasnosťou obce Šašová*, s. 23; DANCÁK, František: *Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie*, s. 74-75; KAPUTA, Andrej: *Údaj o zázračnej ikone v Šašovej už z roku 1757*, s. 6; KOMÁR, Juraj: *Naše rodiská*, s. 6; KOČIŠOVÁ, Marta: *Diecézna púť k obrazu Šašovskej Bohorodičky*, s. 5; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1*, s. 321; DANCÁK, František: *Šašová a jej zázračná ikona*, s. 30.

⁷²³ DANCÁK, František: *Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku*, s. 62; *Schema-tizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008*, s. 516; DIKY, Juraj: *Prierež históriou a súčasnosťou obce Šašová*, s. 23; DANCÁK, František: *Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie*, s. 76; KOČIŠOVÁ, Marta: *Diecézna púť k obrazu Šašovskej Bohorodičky*, s. 5; DANCÁK, František: *Šašová a jej zázračná ikona*, s. 33.

⁷²⁴ ГАДЖЕГА, Василий: *Додатки до историї русиов*, s. 41.

a Bohorodičky korunované. Nesporným dôkazom toho, že je táto ikona milostivá, sú votívne dary tri srdiečka. Dve sú väčšie, prepojené na seba s iniciálkami „P. G.“ a „M. H.“, na menšom srdiečku sa nachádza iniciála „P. G.“ Tieto votívne dary boli pôvodne na ikone, po reštaurovaní boli prenesené pod ikonu.⁷²⁵

Prešovský eparcha Mons. Ján Babjak SJ prikázal oltár so zázračnou ikonou premiestniť na ľavú stranu chrámovej lode, kde sa nachádza dodnes.⁷²⁶

12.5 Nižná Šebastová

Na pozvanie grófky Kataríny Pálfiovej, vdove po kráľovskom palatínovi Žigmundovi Forgáčovi, prišli do Nižnej Šebastovej v roku 1634 františkáni observanti. V roku 1636 im grófka dala postaviť nový kostol na mieste staršieho kostola a kláštor. Františkáni si od tamojších protestantov veľa vytrpeli. V roku 1644, len po ôsmich rokoch po postavení kostola, kalvínski vojaci prepadli kostol a zavraždili františkána Mikuláša Körmendyho.⁷²⁷

V kostole františkánov v Nižnej Šebastovej bol vo veľkej úcte obraz Matky Božej s Ježišom. K tomuto obrazu sa viaže mimoriadna príhoda, ktorá je zaznamenaná v kláštornej kronike:

„Po tomto zverskom kúsku (ktorý spáchali kalvínski vojaci na bratovi Mikulášovi Körmendym dňa 23. júna 1644 v kláštore OFM v Nižnej Šebastovej) dali sa do zbývania a rabovania kostola. Ničili oltáre, potupili obrazy a sochy, povypichovali im oči, uši, niektoré posekali. Najväčšie z nich vyvliekli ku dverám kostola a kláštoru, aby strážili vchod. Keď takto previedli svoje diabolské hanobenie a bohorúhavé dielo skazy, dvaja z nich zbadali, že na stene visí ešte nedotknutý obraz Božej Matky. Nuž rozhodli sa, že aj tomu urobia koniec. Keďže visel dosť vysoko, prvý z nich vystrelil naň z pušky, lež akoby zázračným zásahom guľka sa odrazila, zasiahla bohorúhača a na mieste ho zabila. Zločinné dielo pokúsil sa dokončiť jeho bezbožný spoločník. Vystrelil na obraz a útekem sa chcel zachrániť, aby ho nestihol podobný osud ako predošlého. A čo sa s ním stalo? Len čo vybehol z kostola, zvalil sa mŕtvy na schody. Tak rýchlo previedol súd spravodlivosti Pán Boh nad bezbožným hanobiteľom obrazu Božej Matky.“⁷²⁸

Obraz namaľovaný na plátne oválnej podoby utrpel dve rany: jednu na ľavom líci Matky Božej, druhú na nose medzi očami. Predtým bol umiestnený na dolnom chóre. Mal dosť jednoduchý rám. Neskôr si obraz veľmi obľúbili ľudia pre časté vyslyšania modlitieb a obdarovávali ho striebornými srdcami a inými zo striebra zhotovenými symbolmi. Zvlášť nábožná šľachtičná Klára Kapiová si obraz uctievala. Na príhovor Božej Matky dostala veľa milostí, preto obraz dala skvostne zarámovat', zaskliť a premiestniť na oltár Najsvätejšej Trojice v roku 1754. Počas bohoslužieb horeli pred milostivým obrazom vždy sviečky. Časom úcta ochabla. Aby úctu zázračného obrazu oživil, denne slúžili sv. omšu pri milostivom oltári so zázračným obrazom. Typologicky ide o dojčiacu Božiu

⁷²⁵ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 76-77; DANCÁK, František: Šašová a jej zázračná ikona, s. 37.

⁷²⁶ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 77; DANCÁK, František: Šašová a jej zázračná ikona, s. 37.

⁷²⁷ ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 131; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po historickom Prešove, s. 103; ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po sakrálnych pamiatkach Prešova, s. 92; Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 63.

⁷²⁸ ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, 2004, s. 131-132.

Matku. Z votívnych darov sa tam nachádza: koruna, tri nohy, päť srdc, mesiac a dva portréty. Vo vizitačnom protokole z roku 1815 sa spomína obraz Panny Márie, ale nie sú v ňom prítomné žiadne iné detaily, ako napríklad úcta, vótum, legenda a podobne.⁷²⁹

V kostole sa nachádzajú ešte dve milostivé miesta: Oltár svätého Antona Paduánskeho, na ktorom sa nachádzajú tepané strieborné kvety a polodrahokamy, a obraz svätého apoštola Tadeáša, kde sa nachádzajú votívne tabuľky⁷³⁰ s poďakovaním za vypočutie modlitieb. Ranobarokový oltár svätého Antona Paduánskeho z roku 1676 (150 x 90 cm) je centrálny, umiestnený za sklom. Po rohu obrazu boli pozlátené sochy dvoch fran-tiškánskych mníchov bez atribútov a v súčasnosti sa nachádzajú po obidvoch stranách organového chóru. Nad obrazom je erb prepošta Juraja Šóša zo Spišskej Kapituly. Pod obrazom sa nachádza latinský text: „Hoc altare sacrum factum est 1676 ei pio legato rndissimi dni Georgy Soos praepositi Varadiensis et B. M. V. de Lipto lectoris et canonici Scepusiensis. Qui obiit 1676 die 19. junii. (Tento svätý oltár dal urobiť v roku 1676 zo zbožného želania najdôstojnejší pán Juraj Šoš, varadínsky prepoš Blahoslavenej Márie Panny z Liptova a lektor a spišský kanonik, ktorý zomrel dňa 19. júna 1676.)“⁷³¹

12.6 Zborov

V roku 1691 zásluhou grófky Alžbety Rákociovej vzniklo v Zborove Bratstvo svätého ruženca. Pre bočný barokový oltár grófka zadovážila obraz Madony. Jágorský biskup Karol Esterházi vo svojom dekréte výslovne spomína v roku 1775 Bratstvo svätého ruženca v Zborove, ktoré v tom čase aktívne fungovalo a malo možnosť získať odpustky udelené dekrétom Apoštolskej stolice a na sviatok svätého Ruženca sa v Zborove konali procesie.⁷³² V zborovskom farskom kostole sa nachádza šesť oltárov, z ktorého najvzácnejší je oltár Preblahoslavenej Panny Márie s obrazom Panny Márie, ktorá drží v rukách svojho Syna. Odev Panny Márie je z čistého striebra a zdobí ho 116 českých granátov. Náklady na výstavbu tohto oltára hradil gaboltovský farár Ján Mazurko. Strieborný odev Panny Márie zakúpil pre tento obraz zborovský ľud, keď v obci zúrila morová epidémia. Oltár bol posvätený 5. augusta 1702 legátom Eliášom a Jancto Alberto, ispahanenským titulárnym biskupom. Pri posviacke oltára Preblahoslavenej Panny Márie vložil do oltára relikvie svätého mučeníka Vincenta. Barokový obraz v tepanom striebornom obale pochádza z oltára z roku 1691. Obraz je podľa súpisu pamiatok datovaný do roku 1691, je to olej na plátne s rozmermi 125 x 75 cm, v čase súpisu sa nachádzal na ľavom bočnom oltári, dnes visí vľavo na stene.⁷³³

⁷²⁹ AACass, KV, Nižná Šebastová, 1814 A, s. 8; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, 2004, s. 132; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 243.

⁷³⁰ Votívnych tabuľ je celkom šesť. Stojí na nich: 1) Sv. Tadeáš d'akujem za vyslyšanie 1966 A. CH. 2) Sv. Tadeášku d'akujem za vyslyšanie M. D. 1988. 3) Ďakujem sv. Júdovi Tadeášovi za uzdravenie N. 4) Vďaka st. Tadedas L. A. 5) d'akujem sv. Tadeášovi za vyslyšanie 1960 A. P. 6) Ďakujem sv. Tadeášovi za vyslyšanie MS prosby 1961.

⁷³¹ ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po sakrálnych pamiatkach Prešova, s. 94.

⁷³² AACass, Košice, Districtualia, vol. 8, Protocolum KV, Esterházyanae Anno Domini 1775 in Comitatu Saárosiensi, s. 663; SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva, s. 185; LUKÁČ, Gabriel: Zborov a hradné panstvo Makovica. Krátky prehľad dejín do roku 1918. Expograph : Spišské Podhradie, 1991, s. 8-9, 15.

⁷³³ LUKÁČ, Gabriel: Zborov a hradné panstvo Makovica. Krátky pohľad dejín do roku 1918. Zborov : EXPOGRAPH, 1991, s. 15; ŠURKALA, Ján: O oltároch v farskom chráme sv. Margity Antiochijskej a o tom, v akej úcte mali Zborovčania tieto oltáre. [online]. [citované 14. septembra 2014]. Dostupné na

Bývalý zborovský farár Ján Švec-Babov potvrdil, že pri tamojšom obraze sa nachádzalo približne desať votívnych tabuliek od miestnych veriacich, ktorí pri tomto obraze našli uzdravenie a vypočutie svojich modlitieb. Tabuľky sa počas obnovy interiéru za toho istého farára stratili.

12.7 Rafajovská madona

Rafajovce sú jedným z pútnických miest, kde sa nachádza zázračná ikona Presvätej Bohorodičky. Eparchiálna odpustová slávnosť sa koná na sviatok Zoslania Ducha Svätého a farská slávnosť na sviatok Narodenia Presvätej Bohorodičky.⁷³⁴ Podľa tradície stál v Rafajovciach baziliánsky monastier postavený na svahu *Girócka*, kde kedysi rástol obrovský strom, spod ktorého vyvierať prameň. V tom čase sa v blízkosti prameňa usadil istý rehoľník, ktorý bol aj kňazom. Ešte pred tým, než sa tam mních, ktorý ikonu napísal, usadil, obraz sa zjavil na vysokom strome, pod ktorým odpočívali ľudia. Mních zavesil ikonu na strom a začal pod ním kázať. Za pomoci ľudí postavil v roku 1530 drevenú cerkev, v ktorej bola hlavnou relikviou ním napísaná ikona Presvätej Bohorodičky.⁷³⁵

Niekedy v rokoch 1620 – 1630 drevený chrám zhorel a zo zhoreniska bola zachránená len zázračná ikona. Zachránený obraz bol prenesený do susednej obce Girovce, ikona sa však zázračným spôsobom vrátila k prameňu. Veriaci v domnení, že ikonu niekto z Girovci odniesol, ju vrátili späť, ikona sa však znova objavila v Rafajovciach a takto sa to opakovalo niekoľkokrát. Vtedy veriaci rafajovskej farnosti postavili kaplnku, do ktorej umiestnili ikonu. Po udalostiach, ktoré sa v súvislosti so zázračnou ikonou stali, začalo na toto miesto prichádzať množstvo pútnikov z celého okolia a vďaka ich milodarom a materiálnej pomoci sa v obci postavil murovaný chrám. Zázračný obraz sa nachádza na hlavnom oltári. Ikona je písaná na dreve a predstavuje Matku s Dieťaťom v náručí, ktoré sa k Bohorodičke vrúčne vinie a pravou rukou sa nežne dotýka jej tváre. Apoštolská stolička udelila rafajovskému chrámu plnomocné odpustky a na odpust sem prichádzajú veriaci z ďalekého okolia.⁷³⁶

V obci sa traduje, že na tomto mieste bolo uzdravených niekoľko ľudí. Jedno ústne podanie rozpráva o slepom tulákovi, ktorý z vďačnosti za uzdravenie dal zo zbierok postaviť kaplnku pri prameni. Ďalšie uzdravenie sa udialo Alojze Gojdičovej, rodenej Puzovej, ktorá trpela podagrou. Bolesti jej zmizli po 21 dňoch užívania vody z prameňa. V roku 1893 sa prinavrátil zrak päťročnej Eme Sipošovej.⁷³⁷

internete: <<http://zborovonline.sk/wp/oltare-chramu-sv-margity/>>; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 43.

⁷³⁴ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 67-68; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 243.

⁷³⁵ KOPRIVŇÁKOVÁ, Jana: Dejiny obce a farnosti Rafajovce. Prešov : GFT PU : Diplomová práca, 2006, s. 48; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 48, 68; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 57-58; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 194.

⁷³⁶ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 69; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 58; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 512; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 320; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 195.

⁷³⁷ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 70; DANCÁK, Jana: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 58.

12.8 Klokočovská madona

Na kópii zázračnej ikony v Klokočove je uvedený tento text: „Skutočná ikona Bohorodičky, ktorá v roku 1670 v chráme rusínskej dediny Klokočov, ktorá patrí k Vinianskému zámku v Hornom Uhorsku, pred zrakmi mnohých slzila, a potom, keď ju akýsi heretik nožom prebodol, zalievajúc sa slzami plakala.“ Nezvyčajné slzenie ikony v Klokočove v roku 1670 bolo prvým zo série zázrakov tej doby. Klokočovská ikona teda ronila slzy ako prvá už v roku 1670 a chýr o tejto nadprirodzenej udalosti sa šíril do celého Uhorska.⁷³⁸

Na zadnej strane ikony je záznam o tom, že je to kópia, ktorú podľa originálu v roku 1769 vo Viedni namaľoval Franz Kramer. Kópiu zázračnej ikony daroval 12. marca 1769 rakúsky cisár Prešov namiesto originálu. Nasledujúca poznámka dokumentuje, že klokočovská kópia bola v roku 1802 reštaurovaná maliarom Bodom. Historické zápisy svedčia o tom, že ikona pred mnohými ľuďmi slzila a že sa slzenie zmenilo na plač, keď ikonu prebodal nožom. Zachovali sa ešte inventarizačné záznamy z majetku Františka II. Rákociho z roku 1711. Podľa neho bola klokočovská ikona bohato zdobená drahokamami. Zápis pokladníka Františka II. Rákociho z roku 1724 z Kamienky zachoval *Pisň o obrazi Klokočevskom*.⁷³⁹

*Prisluchajsja kto iz boku i prismotri sja
Spravam Bozskim velikym i začudujsja,
Čto sja d'ije na sem sviťi
A v Uherskom poviťi.*

*Plakal obraz Prečistoj v Klokočevi,
Kotryj vsjatyj, postavlenyj v Mukačevi.
Hñiv Božyj sja čuvstvujet,
Obraz Panny lamentujet.*

*Prez Kurucov cerkov spalena,
A uhorska všítká zemľa ispustošena:
Lehko toje bylo znati,
Že sja treba Boha bojati.*⁷⁴⁰

Sedemnásť storočie bolo časom náboženských vojen. Na jednej strane stáli maďarskí magnáti kalvínskeho vyznania a na druhej strane katolícke vojská Habsburgovcov. Obidve strany sa vzájomne ničili, nešetřili pritom ani chrámy a kláštory. Ku klokočovskému chrámu sa blížilo povstalecké vojsko. Keď bolo blízko, tvár Bohorodičky sa zatemnila a začala slziť. Ľudia stáli pred ikonou Bohorodičky, ktorá bola umiestnená

⁷³⁸ SZÉMÁN, I.: A Boldogságos Szűz Maria tisztelete a görög egyházban. Budapest, 1908, s. 62-68; ŽEŇUCH, Peter: Po stopách klokočovskej ikony. B.m : B.v, 1994, s. 8; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 23; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 13; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 23; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 23.

⁷³⁹ PAPP, Štefan: Panna Mária – Matka Spasiteľ a – Bohorodička. In: Slovo. Mesačník gréckokatolíkov v ČSSR, s. 7; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 22-23; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 322; ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: Košická eparchia 2013, s. 49; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 13-16, 25-31; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 23.

⁷⁴⁰ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 26-27.

v ikonostase a slzila niekoľko dní. Veriaci sa spamätali až vtedy, keď vojsko s krikom a hrešením vtrhlo do chrámu a začalo šablami rezať ikony. Keď zastali pred ikonou Bohorodičky, v jej očiach uvideli slzy. Jeden z vojakov zdvihol zbraň, aby prebodol ikonu. Vtedy ľudia uvideli, že z očí ikony cícerkami tiekli slzy. Vojaci podpálili chrám, ktorý zhorel, ale ikona bola zachránená.⁷⁴¹

Po zázraku putovala ikona z miesta na miesto. Najskôr ikona umiestnená v pokladnici mesta Prešov. Potom sa ocitla v rukách Žofie Bátoriovej, manželky Juraja II. Rákociho, ktorá ju preniesla na svoj hrad do Mukačeva. Ikona bola na jej zámku vo veľkej úcte. Kňažná ju ozdobila množstvom drahokamov, rubínov, smaragdov, diamantov a drahými látkami. Žofia Bátoriová zomrela teda desať rokov po slzení v roku 1680.⁷⁴²

Po grófkinej smrti ostala klokočovská ikona v zámockej kaplnke. Majiteľom Mukačevského zámku sa stal František I. Rákoci, ktorý čoskoro zomrel. Ilona Zríniová, vdova po Františkovi I. Rákocim sa druhýkrát vydala za Imricha Tököliho, ktorý začal povstanie proti Habsburgovcom a po potlačení povstania ušiel do Turecka. Jeho manželka v roku 1688 odišla z Mukačeva do Viedne a v roku 1692 za manželom do Turecka. Medzi svojimi drahocennosťami odniesla aj klokočovskú ikonu. Ilona Zríniová zomrela v roku 1703. Jej syn z prvého manželstva František II. Rákoci, ktorého ostatky sú uložené v Dóme svätej Alžbety v Košiciach, začal nové povstanie proti Habsburgovcom. Priniesol z Turecka klokočovskú ikonu a znovu ju uložil v mukačevskej zámockej kaplnke. Rákociho povstanie bolo zlikvidované a Mukačevský zámok bol obsadený cisárskym vojskom. Utrpel porážku a tiež musel ujsť do tureckého exilu, jeho majetok bol skonfiškovaný a odnesený do Viedne. Zázračná ikona bola odnesená ako vojnová korisť do viedenskej cisárskej kaplnky, odkiaľ sa stratila.⁷⁴³

Mesto Prešov žiadalo cisársky dvor o vrátenie ikony. Mária Terézia ikonu nevrátila, no nechala zhotoviť kópiu, ktorú namaloval viedenský maliar Franz Krammer. Jozef II. ju poslal do Prešova, originál ostal na cisárskom dvore. Odnesením kópie ikony do Prešova boli poverení významní úradníci cisárskeho dvora: michalovský gróf Ján Filip Stárai a cisársky komorník Ján Neuhold. Prešov sa v roku 1789 po 119 rokoch dočkal aspoň kópie slziaceho obrazu a ako historická pamiatka visel na stene v expozičnej sieni magistrátu. Obraz bol neskôr na žiadosť prešovského biskupa Jána Váliho darovaný biskupskej kaplnke a vložený do zlatého rámu, 12. augusta 1907 bol posvätený a visel tu až do roku 1990. Po zrušení Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1950 sa dostala biskupská rezidencia aj

⁷⁴¹ PAPP, Štefan: Panna Mária – Matka Spasiteľa – Bohorodička, s. 8; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 23; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 322; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 13-14; DANCÁK, František: Homo viator. Prešov : Petra, 2004, s. 39; BOHÁČ, Vojtech: Mariánske pútnické miesta katolíkov byzantského obradu na Slovensku, s. 109; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 23-24.

⁷⁴² DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 24; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 322; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 15-16; BALOGH, János: Munkács-vár története. Munkács, 1890, s. 272-273; BOHÁČ, Vojtech: Mariánske pútnické miesta katolíkov byzantského obradu na Slovensku, s. 109; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 24.

⁷⁴³ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 24-25; Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; BALOGH, János: Munkács-vár története. Munkács, 1890, s. 272-273; BOHÁČ, Vojtech: Mariánske pútnické miesta katolíkov byzantského obradu na Slovensku, s. 109; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 24.

s ikonou do rúk Pravoslávnej cirkvi. V roku 1990 pri odovzdávaní biskupskej rezidencie spomenutá kópia ikony nebola vrátená.⁷⁴⁴

Ikona, ktorá sa v klokočovskom chráme nachádza dnes, je v poradí druhou kópiou, ktorú namaľoval významný maliar Ignác Roškovič (alebo jeho žiak). Na zadnej strane je nápis v maďarčine: „Tento duplikát bol zhotovený v roku 1904 z obrazu, ktorý je teraz uložený v biskupskej kaplnke v Prešove.“⁷⁴⁵ V roku 1946 bol obnovený kostol aj fara a tiež sa na tomto mieste obnovili aj púte. V roku 1948 bola ikona vladykom Vasilom Hopkom korunovaná. Od 16 septembra 1991 až do februára 1997 navštívila Klokočovská ikona všetky gréckokatolícke farnosti na Slovensku a modlili sa modlitby za upevnenie rodín.

Táto zázračná ikona bola aj často kopírovaná. Okrem už spomínaných dvoch kópií bola vytvorená putovná ikona od Jozefa Pauca, ktorá sa v súčasnosti nachádza vo filiálnom chráme Zoslania Ducha Svätého v Kusíne. Najvýznamnejšou milostivou kópiou je ikona uložená v chráme zosnutia Presvätej Bohorodičky v Hamiltone, posvätená 12. marca 1955 pápežom Píom XII. v Sixtínskej kaplnke. Klokočovská ikona bola medzi zahraničnými Slovákami v Spojených štátoch medzi veľmi obľúbené. Úcta ku klokočovskej Bohorodičke je dodnes veľmi živá. Na žiadosť pravoslávnych veriacich bola zhotovená kópia aj pre nich. Ikonu napísal Miroslav Pírchala v roku 2001, táto ikona je uložená v pravoslávnom chráme Uspenia Presvätej Bohorodičky v Nižnej Rybnici.⁷⁴⁶

12.9 Pasovská madona

V hlavnom oltári Baziliky minor Narodenia Panny Márie vo Vranove nad Topľou sa nachádza milostivý obraz Panny Márie, ktorý slzil 21. augusta 1708. Podľa záznamov ide o olejomaľbu na plátne s rozmermi 60 x 40 cm s motívom Panny Márie Kráľovnej anjelov (pomenovanie označuje vzťah k sviatku Narodenia Panny Márie, ktorý sa slávi 8. septembra), ktorú podľa jednej verzie namaľoval neznámy maliar podľa predlohy *Matky dobrej rady* v talianskom mestečku Genazzano. Aj podľa názoru, ktorý publikoval Vincent Malý, je obraz Vranovskej madony podľa predlohy genazzanského obrazu. Vznik obrazu možno datovať k roku 1686, keď kostol získali pavlíni späť. Podľa prieskumov obrazu z roku 1998 sa anonymita autora obrazu pokladá za pravdivý údaj, no

⁷⁴⁴ „Pri preberaní biskupskej rezidencie 10. apríla 1990 som bol osobne prítomný a môžem potvrdiť, že táto ikona sa už vtedy v kaplnke nenachádzala.“ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 25; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 19-20; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 24.

⁷⁴⁵ PAPP, Štefan: Prečistá Panna Mária v dejinách, s. 8. Peter Žeňuch vo brožúrke Po stopách klokočovskej ikony (s. 18) uvádza, že kópiu namaľoval budapeštiansky maliar Benedek Ratay. DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 26; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 19; MOLITORISOVÁ, M.: Gréckokatolícke pútnické miesta Ľutina, Klokočov, Čirč. Prešov : Prešovská univerzita Gréckokatolícka teologická fakulta, 2006, s. 28; BOHÁČ, Vojtech: Mariánske pútnické miesta katolíkov byzantského obradu na Slovensku, s. 109.

⁷⁴⁶ DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 26; Schematismus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie 2008, s. 515; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 322; HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: Ochrankyňa Zemplína, s. 17-24, 27-31, 44; ŽEŇUCH, Peter: Po stopách klokočovskej ikony. Michalovce : Gecko & Buraľ, 1993, s. 18; BOHÁČ, Vojtech: Mariánske pútnické miesta katolíkov byzantského obradu na Slovensku, s. 110; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 24; BOLEČEK, Vincent: Mons. Francis J. Fuga. New York : Svetová Matica slovenská, 1989, s. 5; Zázračná ikona klokočovskej presvätej Bohorodičky. [online]. [citované 25. augusta 2014]. Dostupné na internete < [http://novylokocov.webnode.sk/news/zazracna-ikona-klokocovskej-presvatej-bohorodicky-vi-/](http://novylokocov.webnode.sk/news/zazracna-ikona-klokocovskej-presvatej-bohorodicky-vi-/>).

diskutabilný je fakt o inšpirácii obrazu z talianskeho mestečka Genazzano.⁷⁴⁷ Odborníci zastávajú názor, že vranovský obraz pochádza zo 17. storočia, ale má štylistické znaky neskorej renesancie až raného baroka.⁷⁴⁸ Podľa súpisu pamiatok sa pripisuje sa Jozefovi Hartmanovi.⁷⁴⁹

S istotou možno vylúčiť, že ide o kópiu obrazu z Genezzana. Tento typ obrazov je všeobecne rozšírený a bežný v bývalej časti habsburskej monarchie, množstvo kópií sa dodnes nachádza na mnohých miestach v Čechách a všetky sú milostivé. Je to tzv. Pasovská modona. Tento obraz sa z Rakúska rozšíril do celej Európy.⁷⁵⁰ Originál obrazu, ktorý namaľoval po roku 1537 Lucas Cranach starší, je dnes umiestnený na hlavnom oltári mestského kostola v Innsbrucku. Ide o transformovaný ikonografický typ eleuzy-pelagionitissy. Typologicky má obraz veľmi blízko k milostivým obrazom Panny Márie Pomocnice ako napr. Sancta Maria della Bruna v Neapole a Bohorodička z Cambrai. Aurenhammer konštatoval, že napriek tomu, že obraz vykazuje niektoré príbuzné znaky s obrazmi talianskych Madon z rúk Giottových nasledovníkov Spinella Arentina, Bicciho di Lorenza či pokračovateľov v dielach Botticelliho (napríklad Filippina Lippiho), ikonografický charakter Cranachovho obrazu svedčí o inej predlohe.⁷⁵¹ Obraz z Cambrai je paládiom Belgicka (podľa Gumpfenbergovho *Atlasu Marianus* „inter primas Belgii icones“). Táto doska z polovice 14. storočia bola v roku 1440 z Ríma privezená do Cambrai archidiakonom Fursy de Bruille z Valenciennes. Po jeho smrti v roku 1450 sa obraz dostal do katedrály v Cambrai a od tej doby tu bol veľmi uctievaný. V roku 1456 si objednala dómska kapitula pätnásť kópií obrazu, z ktorých tri zhotovil Peter Christus a ostatných dvanásť Hayne de Bruxelles. Obrazu sa pripisovala zázračná ochrana mesta za španielsko-francúzskej vojny v roku 1649. Kópiu zázračného obrazu si nechal zhotoviť arcivojvoda Leopold Viliam. Cranach sa mohol s obrazom v Cambrai zoznámiť počas svojho pobytu v Nizozemsku v roku 1508 alebo prostredníctvom grafiky. Obraz Panny Márie Pomocnej je oproti milostivej Madone v Cambrai zrkadlovo otočený. Madona v Cambrai predstavuje stojacu eleusu a obraz v Innsbrucku zobrazuje tróniacu eleusu. V niektorých ďalších detailoch môžeme sledovať určité rozdiely, čo je potrebné pripísať invenčným schopnostiam Lucasa Cranacha staršieho.⁷⁵²

Innsbrucký obraz sa pôvodne nachádzal v drážďanských zbierkach Jána Juraja I., ktorý daroval obraz v roku 1611 počas diplomatickej návštevy vtedajšiemu pasovskému biskupovi, arcivojvodovi Leopoldovi. V roku 1622 dal biskupský správca slobodný pán von Schwendy zhotoviť devočnú kópiu, ktorá v plnej miere zodpovedala originálu. Od počiatku bola kópia vo vlastníctve kapucínov a tí ju umiestnili do nádherného pútnického kostola nad Pasovom. Tu bola Panna Mária Pomocná vzývaná ako ochrankyňa plavcov po Dunaji, záštita proti Turkom a tiež proti moru. Po roku 1660 význam pasovského obrazu v Rakúsku zatienila kópia vo viedenskom kostole Panny Márie Pomocnej, ktorý

⁷⁴⁷ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 28-29; Malý, Vincent: Matka Cirkvi, Blahoslavená Panna Mária. Trnava : Vesna, 1990; ISKROVÁ, Daniela: Úcta k Vranovskej Madone, s. 101; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 88.

⁷⁴⁸ ISKROVÁ, Daniela: Úcta k Vranovskej Madone, s. 101.

⁷⁴⁹ FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutelne východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 481.

⁷⁵⁰ „K jeho úcte najnovšie katalógy výstavy Maria-Hilf. Ein Cranach – Bild und seine Wirkung. Würzburg, 1994, kde je zhrnutá i doterajšia literatúra, bohužiaľ, do katalógu nebola zaradená úcta k Panne Márii pomocnej v českých krajinách.“ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. stoloť, s. 190-191.

⁷⁵¹ AURENHAMMER, Hans: Mariengnadenbilder Wiens und Niederösterreichs in der Barockzeit. Wien, 1956, s. 120; ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. stoloť, s. 191.

⁷⁵² ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. stoloť, s. 191.

spravovali barnabiti. V Čechách bol najčastejšie kopírovaný pasovský obraz, a to v takej miere, že počtom kópií predčil i slávne domáce thaumaturgy. Názov Panna Mária Pomocná (Maria-Hilf) má svoje korene v stredoveku, ako prezrádza vyobrazenie vojvodkyne Kataríny Rakúskej (manželky vojvodu Rudolfa IV.) ako Márie s nápisom „Mariahilf“ či teologické pojmá Panny Márie ako „auxilium Christianorum“. Invokácia „Mariahilf“ bolo ako heslo použité v bitke pri Lepante v roku 1571 a preniklo aj do Loretánskych litánií. Najpravdepodobnejším vplyvom na pomenovaní obrazu malo vplyv zavedenie sviatku Panny Márie Pomocnice kresťanov (24. mája) iniciované víťaznou bitkou pri Lepante. Milostivý obraz *Maria in Vinea*⁷⁵³ od Lucasa Cranacha staršieho (po 1537) sa tešil od roku 1640 verejnej úcte v bývalom kláštornej kostole františkánov v Zistersdorfu, dnes sa nachádza v zbierkach diecézneho múzea vo Viedni.⁷⁵⁴

Tento zázračný obraz mal aj svoje kópie na východnom Slovensku. Okrem Vranova nad Topľou bol je na hrade Krásna Hôrka v hradnej kaplnke, kde sa nachádza zobrazenie Panny Márie Kráľovnej nebies, a to až v dvoch kópiách. Tamojší obraz je medirytina na papieri od Sebastiána Mansfelda z roku 1790. Mariánsky obraz je s vedutou Krásnej Hôrky, nesú ho dvaja anjeli aj s páskou na ktorom je nápis: „S. MARIA ADVOCATA FAMILIAE ANDRÁSSY IN ARCE KRASZNA HORKA.“ V spodnej časti je rodinný erb Andrášiovcov.⁷⁵⁵ Súdobá maľba od Žigmunda Vajdu (1890 – 1900) dokladuje, že do hradnej kaplnky hradu Krásna Hôrka sa organizovali významné púte.⁷⁵⁶ Andrášiovcom patrila aj obec Parchovany; do tamojšieho farského Kostola svätého Štefana, uhorského kráľa, umiestnili ďalšiu kópiu Pasovskej madony.

Iná olejomaľba Pasovskej madony sa nachádza aj na košickej Kalvárii.

Vranovská madona má nad hlavami Márie a Ježiša namaľované diadémy. Je otázka, či existovali na obraze v čase slzenia, alebo či boli domaľované neskôr. Túto otázku vyvolali dve skutočnosti. Prvou je maliarske zdôraznenie slzenia v kútiku ľavého oka Panny Márie a slza stekajúca po ľavom líci a druhou skutočnosťou je nápis kapitálou umiestnený pod obrazom: „IMAGO MIRACULOSAE B(eatae) V(irginis) M(ariae) LACRIM(ATIS CALV)A(RI)A(E) (Milostivý obraz Najsvätejšej Panny Márie slzami plačúcej na Kalvárii).“ Je pravdepodobné, že táto maliarska dokumentácia bola daná neskôršie a s ňou aj spomínaná dokumentácia slzenia. Teória o tom, že diadémy boli pridané neskôršie, je rovnako pravdepodobná. Maliar mal určite veľkú úctu k originálu, čo prejavil v realizácii svojej úlohy. Jemnou a jasnou linkou na dolnom okraji diadémového polmesiaca zdôraznil nielen šírku diadému ako takého, ale aj jeho vzdialenosť od hlavy, čím jednak zachránil závoj Panny Márie a potom ho aj zviditeľnil. Na oboch diadémoch sa nachádzajú rovno-ramenné krížiky. Diadémy sa približujú k farbe tmavého zlata podobného bronzu a na každom diadéme autor domaľoval napodobeniny rubínov a zafírov osadených v brošniach.⁷⁵⁷

Poslednou skutočnosťou sú ochranné a ozdobné doplnky obrazu. Ponajprv bola kvôli zabezpečeniu obrazu vyhotovená presklená schránka, ktorá sa uchováva v oltárnej

⁷⁵³ AURENHAMMER, Hans: Mariengnadenbilder Wiens und Niederösterreichs in der Barockzeit, s. 116-117; ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. stoloť, s. 192.

⁷⁵⁴ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. stoloť, s. 191-192.

⁷⁵⁵ Levočská Biela pani. Levoča : Múzeum v Levoči a v Betliari, 2010, s. 198-199; ONDICA, Slavomír (ed.) a kol.: Duchovné Slovensko. Sabinov : DINO, 2010, s. 176; JORDÁNSKY, Áleš: Krátky spis milostivých obrazov blahoslavennej Panny Marie Matky Božej, ktoré w kráľowstve Uherském, a w patrících k němu částkách a krajnách werejše sa čťá. Podľa predesach dvoch od ně nehdajšého kněžata Pawla Esterhása. Prešporok : Pismem Belnaiho Dedičů, 1838, s. 129.

⁷⁵⁶ Levočská Biela pani, 2010, s. 132-133.

⁷⁵⁷ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 33.

nadstavbe hlavného oltára. Nad schránkou vyčnievalo plechové ovenčenie, pekne vymodelované a zdobené tepanými abstraktnými vzormi. Postupne ako sa šírila povest' milostivého obrazu, pokrylo sa ošatenie Márie a Ježiša zo strieborného plechu, ktoré je vynikajúcim klenotníckym dielom; takéto plechy sa často vyrábali roztavením mnohých votívnych darov. Majster vymodeloval aj dva diadémy v tvare polmesiaca, ktorých vzor je takmer verne prenesený z maľovaného originálu. Na tieto diadémy položil majster korunky z toho istého materiálu. Obe korunky majú dodatočnú tepanú výzdobu a sú v nich osadené polodrahokamy rubín a zafír. Datovanie tohto zlatníckeho diela je dodnes neznáme. Existuje správa, že v roku 1764 fundovala grófka Zuzana Sirmaiová zlatú osemramennú hviezdu, ktorá bola bohato zdobená ôsmimi zväzkami tepaných lúčov. Približne o päť rokov neskôr (1768/9) darovala grófska rodina Barkóciovcov 700 rýnskych florénov, za ktorý sa kúpil nádherný strieborný rám. Jozef Hartman so záľubou využíval anjelský motív zdobení a v rámci oltára je až štyridsaťsedem anjelov. Inšpirátormi tejto výzdoby boli samotní pavlíni, čo súviselo s rozhodnutím pápeža Urbana VIII., ktorý 30. augusta 1624 zveril generálnemu predstavenému pavlínov šírenie Bratstva anjelov strážnych, ktoré vzniklo v Ríme. Úctu k anjelom strážnym potvrdzuje aj fakt, že kedykoľvek to bolo možné, slúžila sa votívna svätá omša k anjelom strážnym.⁷⁵⁸ Netreba zabúdať ani na to, že sviatok patrocínia – Narodenie Panny Márie – sa nazýval sviatkom Panny Márie Kráľovnej anjelov.

O tom, že tento obraz je milostivý, svedčia početné votívne dary. Majiteľ dediny Ružindol obetoval vranovskému kostolu v roku 1713 striebornú lampu, grófka Zuzana Sirmaiová v roku 1764 venovala obrazu striebornú osemcípu hviezdu, Eva Molnárová v roku 1744 ako vďaku za návrat zdravia venovala malú striebornú monštranciu na prechovávanie šatky, ktorou v roku 1708 otec Augustín Hnatovič v dome Berčéniovcov zotieral slzy z tváre Panny Márie, v roku 1758 obetovala grófka Klára Barkóciová mimoriadne veľa drahocennej brokátovej látky so zlatými kvetmi, z ktorej sa zhotovili bohoslužobné rúcha, našli sa aj d'akovné vóta vo forme plaketky – jednu obetovala v roku 1758 slečna Leopoldína Stáraiová. Medzi ďalšie dary patria symboly: strieborné a zlaté kríže, strieborné a zlaté srdcia, zlaté a pozlátené prstene a náhrdelníky z drahých kovov a drahokamov. Potom sú to plakety s napodobeninou nohy, očí, rúk ako dar od tých, čo ktorí sa uzdravili. V daroch sa nachádza aj strieborné dieťaťko, ktoré ako vôtum oferoval gróf Jozef Sirmai ako prosbu a vďaku za potomstvo. Mnohé vóta boli skonfiškované. Vóta, ktoré ostali, sú uložené v dvoch skrinkách vedľa hlavného oltára. V jednej skrinke sú staršie vóta a v druhej novšie: jantárová brošňa, zlatá retiazka, dve manželské obrúčky a pápežský ruženec svätého pápeža Jána Pavla II.⁷⁵⁹

12.10 Humenská madona

V rímskokatolíckom Kostole Všetkých svätých v Humennom sa v sakristii nachádza obraz, ktorý je kópiou milostivého obrazu z poľskej lokality Stara Wieś, kde sa nachádzal originál obrazu najmenej od roku 1638. Originál bol monumentálnou maľbou na lipových a jedľových doskách s rozmermi 205 x 114 cm z prvej štvrtiny 16. storočia a znázorňoval usnutie Panny Márie uprostred zboru apoštolov. Stara Wieś i Humenné sa hlásia k starej tradícii, podľa ktorej Humenčania chodievali do Poľska na púte, pretože podľa vzájomne uznávanej tradície mal originál obrazu humenský pôvod a do Poľska sa dostal zrejme počas reformácie, kde ho odniesli rehoľníci. Na tento čin musel byť vážny

⁷⁵⁸ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 37-38.

⁷⁵⁹ PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie, s. 38-42.

dôvod, ktorý možno nájsť práve v úcte tohto obrazu, ktorý sa v Humennom uctieval ako milostivý. Humenský obraz (kópia) sa v 18. storočí nachádzal v loretánskej kaplnke kostola.⁷⁶⁰ Obraz je dôkazom o stredovekých púťach do Humenného.

12.11 Rímska madona

Zbožná viera veriacich mesta Rím pripisuje autorstvo ikony *Salus populi Romani* (Spása rímskeho ľudu) svätému Lukášovi. Pochádza pravdepodobne zo 6. storočia a ovplyvnila mnohé ikony tohto obdobia. Prvú zmienku o tomto obraze podáva svätý Gregor Veľký (590 – 604) v diele *Liber pontificalis*, kde sa píše o tom, ako dal pápež niesť túto ikonu v sprievode cez mesto až k Bazilike svätého Petra.⁷⁶¹ Nič však nedovoľuje tvrdiť, že ide skutočne o ikonu v Sancta Maria Maggiore, lebo texty vravia len o kostole. Prvá zmienka zapísaná Andrejom Krétskym († 767) tiež neupresňuje, v ktorom chráme sa ikona nachádzala. Možno však predpokladať, že medzi 6. a 9. storočím bola v Ríme uctievaná divotvorná ikona, ktorej pôvod a povество možno preniesť na jestvujúcu ikonu. Niektoré pramene ju datujú do tretej štvrtiny 13. storočia. Rímsky ľud sa k tejto ikone utiekal v ťažkých časoch, pomáhala pri morových epidémiách.⁷⁶²

V seminárnom Kostole svätého Antona Paduánskeho v Košiciach sa nachádza kópia tejto milostivej rímskej ikony. Jej vznik možno datovať do obdobia druhého pobytu Jágerskej kapituly v Košiciach, teda do rokov 1647/1650 – 1699/1700.⁷⁶³ Tento neskorobarokový obraz má rozmery 180 x 120 cm a je umiestnený v bohato vyrezávanom rokokovom orámovaní pod sklom. Pamiatkari ho v roku 1969 datovali do polovice 18. storočia.⁷⁶⁴ Obraz dal vyhotoviť pravdepodobne nejaký kanonik alebo jágerský biskup. V roku 1651 bola Jágerskej kapitule pridelená svätyňa františkánskeho Kostola svätého Mikuláša⁷⁶⁵ spolu s dvoma priliehajúcimi sakristiami smerujúcimi na Kováčsku ulicu.⁷⁶⁶ Svätyňa kapitule slúžila na bohoslužobné účely, kým loď kostola využívala armáda ako vojenský

⁷⁶⁰ ESTERHÁZY, Pál: Az egész világon levő csudálatos Boldogságos szűz képeinek, s. 116; FRIDRICH, Alojzy: Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce. Tom drugi. Kraków: Wydawnictwo Tow. Jez., 1904, s. 430-436; ZUBKO, Peter: Relikty polonik z čias rekatolizácie na východe Slovenska. In: Slavica Slovaca, 2013, roč. XLVIII, č. 2, s. 176.

⁷⁶¹ „Ultimis litanis esse processum ad basilicam apostolorum principis atque ab Gregorio sanctam imaginem deiparae magna veneratione deletam.“ DOBSCHÜTZ, Ernest von: Christusbilder, 1899, s. 274 a nasl.; SENDLER, Egon: Ikony Božej Matky, s. 102; VICCHI, Roberta: The Major Basilicas of Rome. Saint Peter's San Giovanni in Laterano San Paolo fuori le Mura Sancta Maria Maggiore. Antella (Florence) : SCALA, 1999, s. 142.

⁷⁶² SENDLER, Egon: Ikony Božej Matky, s. 102; BOHUŠ, Michael Juraj: Rímske baziliky očami pútnika. Bratislava : ChrisTextum, 1995, s. 149-150; LITVA, Felix J.: Rím a Vatikán. Sprievodca Rímom. Trnava : Dobrá kniha, 1993, s. 60; ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, 255-256.

⁷⁶³ ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej kapituly, s. 23; LORAD, E.: Umelecko-historické pamätne kostoly na Slovensku. Trnava : SSV, 1957, s. 91.

⁷⁶⁴ FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 79.

⁷⁶⁵ Kostol sa prvý raz nepriamo spomína v roku 1397 (ELIÁŠ, Štefan: Románske Košice. In: Košické historické zošity 3. Košice, 1993, s. 22) a priamo 9. marca 1405 (HALAGA, Ondrej Rodmil: Počiatky Košíc a zrod metropoly. Hospodársko-sociálne, správne a kultúrne dejiny. Košice, 1992, s. 136.). Postavený bol v 14. storočí a zasvätený sv. Mikulášovi. Kostol bol v rokoch 1718 – 1724 zbarokizovaný; v roku 1764 bolo zmenené patrocnium na sv. Antona Paduánskeho. V roku 1804 bol kostol pridelený semináru zasvätenému sv. Karolovi Boromejskému, ktorý tiež dominuje na hlavnom oltári v kostole. Dnes kostol patrí kňazskému semináru v Košiciach (Kňazský seminár sv. Karola Boromejského Košice. Obnova 4. 10. 1994. Košice, 1994, s. 15-16). ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej kapituly, s. 24.

⁷⁶⁶ SCHMIDT, Nikolai: Episcopi Agriensis III. Tyrnaviae, 1768, s. 258-260; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej kapituly, s. 24.

sklad.⁷⁶⁷ Jágerská kapitula užívala tento kostol do roku 1671, keď za základe mandátu kráľa Leopolda I. (1657 – 1705) dostala 15. októbra späť do držby Kostol svätej Alžbety.⁷⁶⁸ Vo františkánskom kostole (v tom čase vlastne prokatedrálnom chráme Jágerskej diecézy) bol 15. júla 1660 pochovaný jágerský biskup Benedikt Kišdi, zakladateľ Košickej univerzity.⁷⁶⁹

12.12 Karmelská madona

Pobožnosť so škapuliarom a úcta k obrazom Karmelskej Panny Márie súvisí s dvoma zjaveniami. Prvé zjavenie mal Šimon Stock v noci z 15. na 16. júla 1251 a týka sa spásy pre tých, ktorí zomrú v habite karmelitánskeho rádu. Druhé zjavenie mal pápež Ján XXII. v roku 1322. Od Panny Márie v ňom prijal posolstvo, že tí, ktorí počas života zbožne nosili svätý škapuliar, zachovali si stavovskú čistotu a modlili sa určené modlitby, budú vyslobodení z očistca v prvú sobotu mesiaca po smrti. Tieto milosti boli potvrdené bulou pápeža Klementa VII. *Ex Clementi*, ktorá bola vydaná 12. augusta 1530. Neskôr iní pápeži, ako napríklad Pavol V. bulou z 5. júla 1612, škapuliarsku pobožnosť ešte viac prehĺbili.⁷⁷⁰ Obraz Škapuliarskej Panny Márie sa považuje za svätolukášsky obraz. Za prototyp slúžil milostivý obraz Sancta Maria della Bruna v neapolskom kostole Sancta Maria del Carmine.⁷⁷¹ Tento obraz ctený predovšetkým škapuliarskymi bratstvami býval doplnený o motív škapuliara, s ktorého pomocou sú vyslobodzované duše z očistca.⁷⁷²

V bočnom oltári Panny Márie Škapuliarskej v Gaboltove, ktorý pochádza z roku cca 1700, sa nachádza zázračný obraz Panny Márie z hory Karmel. Obraz je prikrytý tepaným plechovým príkrovom. Oltár bol postavený z iniciatívy členov Bratstva Panny Márie Škapuliarskej. Autor je neznámy. Pravdepodobne pre jeho vyhotovenie mu poslúžil iný, starší obraz. Centrálny obraz Panny Márie Škapuliarskej na oltári je vysoký 137 cm. Panna Mária na obraze drží na rukách malého Ježiša. Na hlave má striebornú korunu, ktorá je pozlátená, okolo nej je dvanásť pozlátených hviezd. Na hornom ráme obrazu vidno dve votívne srdcia. Je na nich latinský a slovenský nápis. Daroval ich tam František Kisling, námestník generála Hadíka, hrdinu tzv. sedemročnej vojny. František Kisling 21. júla 1765 padol do gaboltovského potoka a topil sa. V úzkosti sa obrátil s prosbou k Panne Márii Škapuliarskej a zachránil sa. O tejto udalosti svedčí slovenský nápis na jednom z týchto votívnych srdiec: „Jej pomoc dosiahol a na vďačnú pamiatku dar tento obetoval.“ Prítomnosť tohto obrazu potvrdzuje aj kánonická vizitácia z roku 1775, kde sa píše, že okrem hlavného oltára sú v kostole aj dva bočné oltáre. Protokol vizitácie len konštatuje, že v kostole sa nachádzajú tri obrazy Panny Márie. Jeden z týchto obrazov bol určite obraz čenstochovskej Panny Márie pretože lokalita bola škapuliarskym pútnickým miestom, v roku 1706 tu so súhlasom biskupa Štefana Telekešiho vzniklo škapuliarske

⁷⁶⁷ Kňazský seminár, s. 15-16; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej kapituly, s. 24.

⁷⁶⁸ AMK, Schwarzenbachiana, sign. 9126; Schematismus Cassoviensis 1840, s. 50; ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej kapituly, s. 24.

⁷⁶⁹ ZUBKO, Peter: Dejiny Košickej kapituly, s. 27.

⁷⁷⁰ Škapuliar. Buletín pre pútnikov do Gaboltova. Gaboltov : Farnosť svätého Vojtecha v Gaboltove. nestránkované; RADLINSKÝ, Andrej: Nábožné výlevy. Trnava : SSV, 1945, s. 905, 907; LIGUORI, Alfons Maria: Vznešenosti Panny Márie. Frýdek : Exerciční dům, 1939, s. 129; ČÍŽMÁR, Marián: Krása Karmelu v Gaboltove, s. 27-28.

⁷⁷¹ AURENHAMMER, Hans: Mariengnadenbilder Wiens und Niederösterreichs in der Barockzeit. Wien, 1956, s. 98-100; ROYT, Jan Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 257.

⁷⁷² ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 257.

bratstvo. Na tomto mieste sa stalo veľa zázračných uzdravení. Tento obraz je votívny a bol tiež korunovaný.⁷⁷³

Ďalší obraz Karmelskej Madony sa nachádza v kostole Najsvätejšej Trojice v Stropkove. Obraz má rozmery 175 x 140 cm a pochádza z roku 1754, pričom škapuliarske bratstvo jestvovalo už v roku 1669. Obraz namaloval majster Henrich Schweizer z Košíc. Panna Mária je na malbe vyobrazená v stojí, má purpurovo-modré rúcho, ktoré zdobia zlaté ruže. Madona drží škapuliar v pravej ruke a v náručí si pridŕža dieťa, ktoré sa vinie k svojej matke. Obidve postavy akoby vystupovali z tmavých oblakov, za ktorými sa otvárajú nebesia. Nadprirodzenú atmosféru malby zvýrazňujú anjeli. Obidve figúry sú zdobené zlatými lúčovými svätožiarami a zlatými korunkami, ktoré obetovali vďační darovia.⁷⁷⁴

Bratstvo Panny Márie z hory Karmel vzniklo vo Veľkom Šariši okolo roku 1764. Pôvodná úcta sa nevzťahovala na obraz, ale na sochu Karmelskej Panny Márie. Tento obraz je veľmi zaujímavý, pretože sa v ňom spájajú motívy Ružencovej i Škapuliarskej Panny Márie. Na obraze odovzdáva Mária Kráľovná Karmelu ruženec svätému Dominkovi. V pravej ruke drží Madona škapuliar a odovzdáva ho svätému Šimonovi Stockovi. Kánonická vizitácia z roku 1814 spomína obraz i procesiu s eucharistickým Kristom na sviatok Panny Márie Karmelskej.⁷⁷⁵

12.13 Čenstochovská madona

Čenstochovská madona (nazývaná aj „Čierna madona“), slávna ochrankyňa Poľska a duchovná kráľovná tejto krajiny, je jednou z variant hodigitrie. Podľa tradície je to ikona, ktorú napísal svätý Lukáš na stole, ktorý používala Svätá rodina.⁷⁷⁶ Ikona mala pohnutú históriu a jej dnešný výzor nie je pôvodný, preto obdobie vzniku sa len odhaduje od 7. po 14. storočie. Vzorom pre pôvodinu mohol pochádzať z 5. až 9. storočia.⁷⁷⁷

Koncom 14. storočia dal knieža Vladislav pre túto ikonu postaviť kláštor na vrchu Jasná Hora (Jasna Góra) nad Čenstochovou v Sliezsku a zveril ho reholi pavlínov. Ikona tam bola umiestnená 7. septembra 1382. V roku 1430 bola táto ikona sprofanizovaná počas husitského vpádu a značne poškodená. Na pripomenutie udalosti boli na obraze pone-

⁷⁷³ AACass, KV, Gaboltov, 1775, f. 3r-5v; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 26; MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 9-10; ONDICA, Slavomír (ed.) a kol.: Duchovné Slovensko, s. 178-179; BAGIN, Anton – ŠAŠKY, Ladislav: Svätý Vojtech. Trnava : SSV, 1997, s. 57; HULMANOVÁ, Helena – DROZD, Jozef: Pápež prichádza k nám. Bratislava : Nezávislosť, 1990, s. 62; ČIŽMÁR, Marián: Krása Karmelu v Gaboltove, s. 15-16; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 174; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 18-19; Panna Mária škapuliarská v Gaboltove. In: Katolícke noviny. 1974, roč. LXXXIX, č. 28, s. 4.

⁷⁷⁴ PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 117; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 435.

⁷⁷⁵ AACass, KV, Veľký Šariš, 1749 A, s. 2; AACass, KV, Veľký Šariš, 1814 A, s. 2-3, 16; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 121-122.

⁷⁷⁶ SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 107, 239-240; KOSLOWSKY, Rudolf: Tajemnice obrazu jaznogroskiego i jego Konservacje. In: Odbicie ze Spawozdan Polskiej Akademii Umilej, III, 1952, č. 6, s. 333; SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 239-240; Encyklopedia Katolicka 3. Lublin: KUL, 1979, s. 852-879; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 172-173; JANOCHA, Michał: Ikony w Polsce. Warszawa : Wydawnictwo Arkady, 2008, s. 86; HABECK, Reinhard: Obrazy, ktoré by neměly existovat. Tajemné obrazy a fotografie z celého světa. Praha : NS SVOBODA, 2010, s. 70; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 59.

⁷⁷⁷ JANOCHA, Michał: Ikony w Polsce, s. 86; HABECK, Reinhard: Obrazy, ktoré by neměly existovat. Tajemné obrazy a fotografie z celého světa, s. 86-87.

chané dva šrámy pochádzajúce od seknutia šablou. Ikona bola predmetom úcty katolíkov i pravoslávnych veriacich. Tento kláštor bol zázračne uchránený ešte v roku 1655 a 1657 pred švédskymi vojskami. Víťazstvo nad Švédmi bolo návratom k rekatolizácii Poľska, spojeným s vlastenectvom. Ikona spočiatku nebola korunovaná, prvá korunka je hlave Kráľovnej Poľska spočinula v roku 1717 počas pontifikátu Klementa XI. a korunoval ju poľský prímás Krysztof Szembek. Prvé korunky boli svätokrádežne odcudzené v noci z 22. na 23. októbra 1909. Pápež Pius X. daroval tejto ikone nové korunky.⁷⁷⁸

Na území Košickej arcidiecézy sa nachádza niekoľko obrazov Čenstochovskej madony, ktoré sú relikmi prvej fázy rekatolizácie, ktorá sa viazala na Poľsko, resp. na rehoľníkov, ktorí sem vtedy prišli z Poľska.

Pravý bočný oltár (na evanjeliovej strane) v gaboltovskej diecéznej svätyni je zasvätený Panny Márii a je zo začiatku 18. storočia, oltár má stočené stĺpy a novší nadstavec. V oltári je vložená olejomaľba na plátne Panny Márie Čenstochovskej. V hornej časti oltára sa nachádza plastika svätého Vojtecha a po stranách plastiky štyroch biskupov. V predele oltára sa nachádza obraz Poslednej večere z konca 18. storočia, ide o olejomaľbu maľovanú na dreve. Dôvodom pre postavenie tohto oltára s týmto ideovým zameraním bol fakt, že kostol v ktorom bol postavený, je zasvätený svätcovi, ktorý patrí k hlavným patrónom Poľska. Preto je táto jednota zvýraznená aj na tomto bočnom oltári. Kánonická vizitácia z roku 1775 spomína okrem hlavného oltára dva bočné oltáre keď osobitne neuvádza ich patrocínium. V protokole vizitácie sa konštatuje, že v kostole sa nachádzajú tri obrazy Panny Márie. V porovnaní s predchádzajúcou vizitáciou pribudol jeden mariánsky obraz. Možno predpokladať, že v interiéri došlo k zmenám, v rámci ktorých bol oltár na epištolovej strane upravený, respektíve bol obraz svätého Mikuláša vymenený za obraz Čenstochovskej Panny Márie. Podľa zverejneného pamiatkového výskumu obraz Čenstochovskej Panny Márie pochádza zo 17. storočia, hoci architektúra oltára je mladšia. Obraz je votívny a je aj korunovaný.⁷⁷⁹

V Košiciach sa nachádzajú dva obrazy Čenstochovskej Panny Márie v rehoľných rímskokatolíckych chrámoch: v premonštrátskom Kostole Najsvätejšej Trojice (v minulosti jezuitský) a v uršulínskom Kostol svätého Michala. Súpis pamiatok spomína len oltár Čenstochovskej Panny Márie v uršulínskom kostole a datuje ho do polovice 18. storočia. Obraz sa nachádza v bočnom oltári, je v rokokovom orámovaní s rozmermi 95 x 55 cm, hoci obraz je starší. Obraz je prekrytý sklom. Oltár bol zhotovený v rámci kultu k obrazu, erby donátorov sa nachádzajú v hornej časti oltára. Dodnes sa pod sklom nachádzajú mohutné korunky, strieborné vóta a šperky.⁷⁸⁰

⁷⁷⁸ PACH, Jan (ed.) a kol.: Królowa w nowych szatach. Częstochowa : Niedzieli, 2011, s. 20; SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 240; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 172-173; Encyklopedia Katolicka 3, s. 852-879; KOSMAN, Marcell: Dějiny Polska. Praha: Karolinum, 2011, s. 156-157, 167-168; JANOWICZ, Michał: Ikony w Polsce, s. 86; HABECK, Reinhard: Obrazy, ktoré by nemely existovat. Tajemné obrazy a fotografie z celého sveta, s. 70.

⁷⁷⁹ AACass, KV, Gaboltov, 1775, f. 5v.; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 174; Súpis pamiatok na Slovensku I. Bratislava: Obzor, 1967, s. 365; MAMROŠOVÁ, Daniela: Gaboltov a jeho história, s. 9-10; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 26-27; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 365; BAGIN, Anton – ŠAŠKY, Ladislav: Svätý Vojtech. Trnava : SSV, 1997, s. 57; HULMANOVÁ, Helena – DROZD, Jozef: Pápež prichádza k nám. Bratislava : Nezávislosť, 1990, s. 62; ČIŽMÁR, Marián: Krása Karmelu v Gaboltove, s. 15; ONDICA, Slavomír (ed.) a kol.: Duchovné Slovensko, s. 178-179.

⁷⁸⁰ ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 175; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku II, s. 101; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutel'né východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 83.

V rímskokatolíckom Kostole Návštevy Panny Márie v Kučíne pri Vranove nad Topľou sa nachádza obraz Čenstochovskej Panny Márie zo 17. storočia. Ide o temperu na dreve (108 x 70 cm). Kánonické vizitácie z 18. storočia konštatujú, že miestny Kostol Najsvätejšej Trojice, od roku 1816 so zmeneným patrocinom Navštívenia Panny Márie, má biedny inventár a spomenutý mariánsky obraz sa v ňom nenachádzal. Kostol sa začal zveľaďovať po oprave z roku 1793, ktorú financoval jágerský biskup Karol Esterházi, ako to dodnes hlása pamätný nápis na tráme kalvárie vo víťaznom oblúku kostola. Obec patrila až do 20. storočia do farnosti Nižný Hrušov. A v tomto kontexte sa možno dopátrať aj k pôvodu obrazu. Dňa 9. marca 1763 nižnohrušovský zemepán Karol Barkóci požiadal biskupa o dovoľenie zriadiť v kaštieli súkromnú kaplnku. Povolenie dostal a mariánsku kaplnku zriadil pravdepodobne v roku 1769. Jeho vdova barónka Mária Sentivániová v roku 1733 mala v kaplnke maľovaný oltár, na ktorom bol obraz Čenstochovskej Panny Márie v čiernom pozlátenom ráme, so štyrmi svietnikmi a ozdobený množstvom rôznofarebných ruží. Na oltári bol kríž so Sedembolestnou Pannou Máriou a svätým Jánom. V kaplnke bolo aj Jezuliatko a osem obrazov. Zrejme tento obraz darovali Barkóciovci z Nižného Hrušova kučínskemu kostolu pravdepodobne v 19. alebo až 20. storočí po zrušení kaplnky alebo po jej modernizácii. To však nič nemení na význame obrazu, práve naopak, kučínsky stredoveký vidiecky kostolík sa stal terminálnou stanicou pre obraz. Barkóciovcom obraz mohli sprostredkovať františkáni z humenského konventu, ktorí v Nižnom Hrušove obnovili katolícku farnosť v roku 1711 a pôsobili tu počas 18. storočia, kým sa farskej správy ujali diecézni kňazi v roku 1734.⁷⁸¹

Rímskokatolícky Kostol svätého Mikuláša v Prešove je dnes konkatedrálou Košickej arcidiecézy. V jeho interiéri sa nachádza nielen pôvodný mobiliár, ale aj ten, ktorý sa pôvodne nachádzal v minoritskom konvente, ktorý 12. júla 1787 zrušil Jozef II., neskôr slúžil ako vikariálny gréckokatolícky kostol a po vzniku Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva ako gréckokatolícka katedrála. Tri latinské oltáre z tohto kostola získal práve Kostol svätého Mikuláša a patrí k nim aj oltár s milostivým obrazom Čenstochovskej Panny Márie. Je datovaný do polovice 18. storočia a terajší oltár nie je jeho pôvodným umiestnením. Obraz sa nachádza v sklenenej vitríne, má strieborné votívne šaty, je stále osvetlený, obsahuje votívne dary. Nachádzajú sa na ňom aj mená donátorov. Kult tohto obrazu je dodnes živý.⁷⁸²

Kostol Svätého kríža sa nachádza na prešovskej kalvárii. Ku kostolu sú z oboch strán pribudované samostatné kaplnky s vonkajšími vchodmi. V kaplnke z epištolovej strany je uložený závesný obraz uvádzaný ako obraz „Loretánskej“ Panny Márie a je datovaný do 19. storočia. Ide o insitnú votívnu maľbu kostola na Jasnej Hore, nad ktorou dominuje Čenstochovská Panna Mária, po bokoch kľáčia svätý Lukáš a svätý František Assiský. Bližšie okolnosti vzniku obrazu nie sú známe, ale svedčia o kulte Čenstochovskej madony v 19. storočí.⁷⁸³

⁷⁸¹ AACass, Spisy farnosti Nižný Hrušov, Inventarium capellae, s. 1; AACass, Spisy farnosti Nižný Hrušov, list z 9. 3. 1763; SZÉKELY, Antonius: Historia parochiae in Nižný Hrušov. Rkp. Humenné 1977, s. 2; Súpis pamiatok na Slovensku II, s. 156; FRICKÝ, Alexander: Štátny zoznam kultúrnych pamiatok okresu Vranov. Bratislava: SÚPSOP, 1975, s. 42; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 175.

⁷⁸² AACass, GR, sign. 568/1815, s. 1; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 175; Súpis pamiatok na Slovensku II, s. 560; ČIŽMÁR, Marián: Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva, s. 131, 155.

⁷⁸³ ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 176; PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter: – DRONZEK, Jozef: Prešovská Kalvária, s. 48.

V rímskokatolíckom kostole v Stropkove sa dnes nenachádza obraz Čenstochovskej madony, ale jeho existenciu potvrdzujú archívne pramene. Kánonická vizitácia z roku 1749 dokladá, že farnosť spravovali rehoľníci z konventu menších reformovaných bratov Najsvätejšieho Spasiteľa na čele s gvardiánom Liborom Doležalom.⁷⁸⁴

Podľa kánonickej vizitácie z roku 1749 sa v rímskokatolíckom Kostole svätého Jána Krstiteľa v Sabinove nachádzali obrazy darované ako vótum (*imagines ex votis oblatae*): Loretánskej Panny Márie (*BVM Lautaetanae*), svätého Jozefa, svätého Júdu Tadeáša a v striebornom ráme s hmotnosťou 3 viedenské libry obraz Póčskej Panny Márie. Na jednom z mariánskych obrazov boli umiestnené milostivé korunky nad hlavou madony i malého Ježiša. Podľa kánonickej vizitácie z roku 1813 sa v kostole nachádzali tri mariánske obrazy. Obraz Čenstochovskej Panny Márie mimoriadne dominantný a kvalitný pochádza zo 17. storočia a zrejme je v prameňoch skrytý pod „Loretánskou Pannou Máriou“.⁷⁸⁵

12.14 Dominikánske madony

V dominikánskom kláštore v Košiciach sa nachádza niekoľko starobylých milostivých obrazov.

Prvou je Klasovská Panna Mária, ktorá sa originálne nachádza v Českých Budějoviciach v južných Čechách. Základným teologickým dôvodom pre námiet Panny Márie Klasovej sa nachádza v knihe *Pieseň piesní*: „Tvoje lono je miska preskvostná, nech vína s korením jej nikdy nechýba! Tvoj život je stoh pšenice, vrúbený ľaliami navôkol“ (*Pies* 7, 3). Z pier cirkevných spisovateľov, napr. Bernarda z Clairvaux, poukazujú na panenské počatie Krista. Inšpirácia *Piesne piesní* ukazuje motív slnečného límca: „Ktože je tá, čo vychádza sťa zornica, krásna ako mesiac, jasná ako slnko, strašná jak šíky pod zástavami?“ (*Pies* 6, 10). Legitimitu tohto motívu potvrdzujú i spisy cirkevných Otcov a spisovateľov. Už Epiphanius († 403) hovorí o Márii, že „sama je poľom neoraným, ktoré prijme Slovo ako zem obilie a dá mu vyklíčiť.“ Jakub zo Zaragozy (451 – 521) nazval Máriu úrodným poľom, ktoré bez siatia zrodilo množstvo obilia. Jozef Hymnograf († 883) prirovnal Máriu k žirnej zemi: „Zem obdarená podivuhodnou plodnosťou sa rodí z neplodnej pôdy, zrodí neobyčajne bohatý plod a klas dodávajúci potravu životu a ktorý všetkých živí božskou vôľou.“ Jakub de Voragine († 1298) v diele *Zlatá legenda* uvádza, že Mária „bola dobrá zem, zem posiatá dobrým semenom, zem zúrodnená a zem vhodná pre siatie zárodku.“ Podobne Gregor Divotvorca († 270) napísal, že Panna Mária je „pole, ktoré nezorané prináša najkrajšie plody.“ Anonymný básnik z prvých kresťanských dôb hovorí o Preblahoslavenej Márii, že „jej znamenie je skryté vo hviezdach, kde klas, hviezda spiaca žiari.“ Tiež v českej stredovekej literatúre možno nájsť niektoré prirovnania. Bartolomej Klaret vo svojom *Glosári* oslavuje Pannu Máriu slovami: „Ty si pole štedré hojnosťou, niva šťastia.“ Nemecká kázeň z 15. storočia prirovnáva Máriu k svätému poľu. V teologickej literatúre je Panna Mária pripodobnená k semenu zeme, úrodnému poľu a špekulatívnym spôsobom aj k mestu Betlehem, pretože hebrejský názov tohto mesta možno preložiť ako „dom chleba“.⁷⁸⁶

⁷⁸⁴ AACass, KV, Stropkov, 1749, f. 1r.

⁷⁸⁵ AACass, KV, Sabinov, 1749A, f. 3r-4r; 1749B, f. 1r; 1813, príloha A, f. 2r; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 176.

⁷⁸⁶ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. stoloť, s. 210.

Ďalším zo série milostivých a zázračných obrazov je obraz svätej Anny Samotretej. Výjav zachytáva svätú Annu ako učí dieťa Máriu. Všetky zobrazené osoby sú korunované a obraz obsahuje aj tri strieborne votívne dary: plúca so srdcom, a dve srdcia.⁷⁸⁷

Posledným je obraz Panny Márie Brnianskej (Svätotomášskej) alebo tiež Čiernej Madony, ktorý sa nachádza v kláštornej kaplnke. Súpis pamiatok z roku 1968 tento obraz zaradzuje medzi početné kópie Čenstochovskej madony.⁷⁸⁸ Tvár Panny Márie nemá jazyvu, podľa ktorej sa zvyčajne kópie Čenstochovskej madony rozpoznávajú; najstaršie kópie ju nemali. Jeden detail podnietil pátra Kristiána Martina Šalamona OP k tomu, aby ich obraz bol prisúdený Brnianskej madone – ide o šperk na rúchu Panny Márie a tiež o knihu v ruke Jezuliatka.

Keď Švédi 15. augusta 1645 zaútočili na Brno, obyvatelia mesta obraz Svätotomášskej madony niesli cez celé mesto a modlili sa za záchranu. Panna Mária skutočne pomohla a mesto bolo zachránené. Za vlády cisára Jozefa II. museli augustiniáni kláštor opustiť, ale podarilo sa im dosiahnuť to, aby so sebou vzali obraz. Odniesli ho do kostola v Starom Brne, kde visí nad hlavným oltárom dodnes.⁷⁸⁹

12.15 Prešov

Počiatky sviatku Pokrovu treba podľa Egona Sendlera hľadať na severe Ruska. Túto spiritualitu mali v obľube novgorodskí biskupi po 12. storočí. Kult Panny Márie Ochrankyne sa rozšíril medzi obyvateľmi Novgorodu. Biskupi našli vhodnú tému v rozprávaní o videní svätého Andreja, blázna pre Krista (jeho spomienka sa slávi 2. októbra). Písomné pramene k sviatku a ikonografii sa nachádzajú v mineách, prvá pochádza z 13. storočia z Katedrály svätej Sofie v Novgorode. Dokazuje, že bohoslužba v Novgorode sa v tomto období už slávila. Ikony i sviatok sa rozšírili po celom Rusku.⁷⁹⁰ Na ikone Pokrovu sa vyskytujú tri chronologicky rozdielne prvky, ktorá v sebe spája myšlienku, ktorá vyjadruje ochranu Božej Matky. Ide o videnie Andreja, blázna pre Krista, tzv. blachernský „zvyčajný div“ a o zázrak svätého Romana Sladkopevca.⁷⁹¹

Svätý Andrej sa vyznačoval bezchybnou mravnosťou a duchom modlitby a pokánia v Byzancii 10. storočia. Rozprávanie o jeho živote bolo napísané krátko po jeho smrti, čo dáva istú záruku autenticity. Andrej mal skýtsky pôvod a slovanskú národnosť, bol otrokom v dome bohatého muža, naučil sa po grécky a plnil funkciu notára. Čoskoro sa u neho začali prejavovať znaky slabomyselnosti, jeho majiteľ ho zavrel do Chrámu svätej Anastázie a keď sa ani po troch mesiacoch jeho stav nezlepšil, bol Andrej ponechaný potulnému životu. Trpel dočasnou stratou pamäti, nechcenou alebo predstieranou túžbou po poníženosti, zasvätil svoj život modlitbe a skutkom lásky, svojimi radami nešetril malým ani veľkým. Jednej noci, keď bol v Blachernách, aby dokončil slávoslovie, znenazdania upadol uprostred zástupu do extázy: Na vlastné oči videl Paniu veľmi vysokej postavy, ako prechádza cez cárske dvere, obklopenú vznešeným sprievodom. Sprava a zľava ju svojimi rukami podopieral ctihodný Ján Krstiteľ a evanjelista Ján. Sprewádzal ju nespočetný zástup svätých oblečený v bielom. Keď zástup došiel k ambonu, Andrej sa obrátil k svojmu učeníkovi Epifaniovovi a spýtal sa ho: „Vidíš Vládkyňu a Paniu celého sveta?“ On

⁷⁸⁷ Na jednom zo strieborných sŕdc je nápis: „Chus Dankbarkeit“. (Dankbarkeit = vdácnosť)

⁷⁸⁸ HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku II, s. 101.

⁷⁸⁹ Černá Madona [online]. [citované 5. augusta 2014]. Dostupné na internete:

<<https://www.brno.cz/turista-volny-cas/historie-mesta/brnenske-povesti/cerna-madona/>>.

⁷⁹⁰ SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 118-119.

⁷⁹¹ SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 119-122.

odpovedal: „Áno, vidím, môj duchovný otec.“ A pred ich očami, keď nadhlo sklonil kolenná, sa Pani modlila, pričom je stekali slzy z tváre. Po skončení modlitby vystúpila do svätyne, kde sa znova začala modliť za ľud, ktorý ju obklopoval. Potom si zložila žiarivý plášť, s veľkou vznešenosťou ho rozprestrela a svojimi rukami ním zakryla všetok ľud, ktorý pod ňou stál. Tí, čo videli tieto neobyčajné veci, značný čas na neho hľadeli a celé vnútro ožarovala božská sláva.⁷⁹²

Storočie po videní svätého Andreja byzantské kroniky spomínajú príbeh o ďalšom plášti, ktorý priťahoval zástupy do Blachern. V roku 1061 cisár Roman II. našiel ikonu Panny Márie, ktorý bola odlišná od „blachernittissy“, ukrytá pred ikonoborcami pod omietkou steny. Každý týždeň v piatok večer sa bohatý hodvábny závoj, ktorý ju zvyčajne zakrýval, sám zdvihol, v sobotu večer o deviatej hodine (o tretej hodine popoludní) sám klesol. Potom sa zjavovala Bohorodička v žiare a nad ňou bolo bohaté svetlo. Priehľadná pokladnica, v ktorej bola uzatvorená relikvia plášťa, vydávala tisíce lúčov. Div sa opakoval až do roku 1204, čo je rok zničenia a znesvätenia chrámu, keď následne upadol do zabudnutia.⁷⁹³

Zázrak spojený so svätým Romanom Sladkopevcem sa udial v 6. storočí za vlády cisára Justiniana v Chráme svätej Sofie v Konštantínopole. Romanovi sa pripisuje zloženie početných liturgických spevov a tiež hymnus Akatist. Romanov sviatok pripadá na rovnaký deň ako Pokrov. Menológia rozprávajú o tom, ako svätý Roman počas bohoslužby narodenia stratil hlas, pričom dostal príkaz spievať pred vladármi a patriarchom. Na veľké prekvapenie prvýkrát zaspieval svoj slávny kondák Narodenia. Tradícia rozpoznala v tejto skutočnosti zázračný zásah Božej Matky a posvätenie tohto liturgického básnika. Jedna z legiend hovorí, že spočiatku plnil Roman v chráme úlohu kostolníka (zvonil, zapáľoval sviece, podával kadidlo) a pre jeho zbožný život si ho obľúbil patriarcha Eutimius, platil ho ako keby bol klerikom, čo sa však iným (nižším) klerikom nepáčilo. Svätý Roman vôbec nevedel spievať a nevedel ani po grécky (pochádzal zo Sýrie). Jeho kolegovia mu závideli, preto ho počas slávnostných bohoslužieb vystrčili doprostred chrámu, aby spieval. Keďže spievať nevedel, zahanbený odišiel. Potom mal Roman videnie, v ktorom mu Bohorodička vložila do úst akýsi zvitok. Keď ho prehltol a zobudil sa, zrazu zistil, že vie plynule čítať a nádherne spievať. Počas bohoslužieb vošiel do chrámu a začal spievať hymnus, ktorý práve zložil, kondák na sviatok Narodenia Pána a vlastne prvý kondák v dejinách Cirkvi: „Dnes Panna rodí večného Boha. Zem ako dar Neprístupnému ponúkla jaskyňu. Anjeli s pastiermi ho oslavujú. Mudrci s hviezdou k nemu putujú, lebo večný Boh z lásky k nám narodil sa ako Dieťa.“ Patriarcha sa Romana pýtal, čo sa stalo a Roman pred ním zjavenie Presvätej Bohorodičky pokorne priznal. Ostatní klerici ho prosili o odpustenie. Neskôr patriarcha vysvätil Romana na diakona a v tomto stave zomrel v povesti svätosti.⁷⁹⁴

Pri vchode do prešovskej katedrály je Kaplnka Ochrany Presvätej Bohorodičky. Za oltárom v sklenenej skrini je drevená plastika Panny Márie s Ježišom v náručí a korunky na ich hlavách sú dielom zlatníka Jána Silašiho (1705 – 1782). Kaplnka bola pôvodne Loretou a loretánske kaplnky sú zvyčajne v kostoloch františkánskych reholí. Ako vyplýva z listiny z 1. marca 1758, je dnešná podoba kaplnky reakciou na požiar. Súčasná podoba kaplnky je z roku 1891. Nábožné ženy ikonu v kaplnke odjakživa pokladali za Madonu

⁷⁹² SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 120.

⁷⁹³ SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 120-121.

⁷⁹⁴ SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 121-122; ČÍŽEK, Antonín: Synaxár – životy svätých, s. 319; MIRKOVIČ, Lazar: Pravoslávna liturgika alebo náuka o bohoslužbe pravoslávnej východnej cirkvi. Belehrad 1965. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove, s. 266.

získavajúcu manželstvo. Ide o rustikálnu prácu z prvej polovice 19. storočia, ikona je polychrómovanou drevorezbou.⁷⁹⁵

12.16 Póčka madona

Milostivé obrazy v Malej Vieske, Dóme svätej Alžbety, v Blatnom Potoku (Sáropatak), Tarcali a Sabinove sú kópiami Póčkej madony. Pôvodný obraz v roku 1675 za 6 uhorských forintov dali namaľovať temperou na javorovej doske s rozmermi 50 x 70 cm. V nedeľu 4. novembra 1696 sa počas svätej liturgie udialo prvé slzenie tohto obrazu. Tento úkaz si ako prvý všimol miestny roľník Michal Eöri. Z očí Panny Márie na obraze tiekli slzy tri dni a tri noci. Tento jav sa krátky čas prerušil a obraz začal znova slziť s prestávkami počas jedenástich dní až do sviatku Nepoškvrneného počatia Panny Márie 8. decembra 1696. Póčsky farár Daniel Papp dal pod obraz dve šatky, ktoré postupne nasiakli slzami, ktoré tiekli z obrazu. Toto slzenie bolo údajne tak hojné, že obidve šatky boli úplne premočené. O pravosti zázraku sa presvedčil aj generál Johannes Andreas von Corbelli spolu s mnohými katolíkmi i nekatolíkmi. Vierohodnosť tohto slzenia podporoval fakt, že v tom čase bola zima taká tuhá, že v kalichu zmrzlo víno aj voda, no Máriine slzy sa aj tak výdatne ronili a nezamrzali. Šatku podaroval jágerskému biskupovi Jurajovi Fénešimu a biskup dal šatku jágerským jezuitom. V roku 1820 rozhodla Svätá stolica, že šatku spolu s kópiou obrazu z Máriapóču umiestnia v katedrále Jágerského arcibiskupstva.⁷⁹⁶ Jeden z najpozoruhodnejších zázrakov bol, keď rímskokatolícky kňaz susednej obce Kálló Jakab Kriegsman zodvihol jedno umierajúce dieťa k slziacej ikone a dieťa sa uzdravilo vo chvíli, keď sa dotklo slz tečúcich po Máriinej tvári. Vďačná matka priniesla náhrdelník z drahých kameňov: Bol to prvý votívny dar, nasledovalo ich ešte veľa, až celkom zakryli obraz.⁷⁹⁷

Slziaca ikona v Póči dlho neostala, lebo 1. marca 1697 ju preniesli do rímskokatolíckeho kostola v obci Kálló. Keď sa o tomto zvláštnom jave dozvedel cisár Leopold I., dal obraz na radu jeho dôverného radcu kapucína Avianusa a na žiadosť svojej manželky Eleonóry preniesť ikonu v roku 1697 do Viedne, čo by úctu ešte viac rozšírilo. Cisár bol presvedčený o tom, že mu Póčka Bohorodička pomôže zvíťaziť nad Turkami. Obraz bol do Viedne prenášaný s patričnou úctou. Sprievod vyrazil z obce Nagyálló cez Tokaj do Košíc. Pred vstupom do Košíc zastihol celý sprievod prudký dážď, preto sa sprievod zastavil v Barci, kde v tom čase pôsobili jezuiti. Sprievod s obrazom sa v Barci zdržal niekoľko dní, čo jezuiti využili a dali vyhotoviť tri kópie tohto obrazu. Neskôr poslali jednu z kópií do Póču, kde slzila 1. augusta 1715. Druhá kópia bola umiestnená v Dóme svätej Alžbety v Košiciach a tretiu kópiu si nechali jezuiti vo svojom univerzitnom kostole v Košiciach, odkiaľ bola neskôr prenesená do Malej Viesky. Keď v roku 1697 dorazil obraz do Viedne, cisárovná Magdaléna Eleonóra ho dala osadiť do nádherného rámu zdobeného drahokamami a obraz umiestnila v hlavnom oltári katedrálneho Chrámu svätého Štefana vo Viedni, kde sa nachádza dodnes a požíva veľkú úctu. Cisárovná dala obrazu

⁷⁹⁵ FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutelne východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 217; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 55; PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1, s. 320; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutelne východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 217.

⁷⁹⁶ ISTVÁN, Kapin – ZSILVESTER, Terdik: Máriapócs Magyarország Nemzeti Szentélye, s. 4-5; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 45.

⁷⁹⁷ ISTVÁN, Kapin – ZSILVESTER, Terdik: Máriapócs Magyarország Nemzeti Szentélye, s. 4; JORDÁNSKY, Áleš: Krátky spis milostivých obrazů, s. 125; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 45-46.

prívlastok *Rosa mystica*. Kronikár uvádza, že sa pred týmto obrazom kňaz modlil denne ruženec. Po sviatku Navštívenia Panny Márie, keď sa obraz dostal do Viedne a vo výročný deň slzenia, sa slúžia slávnostné bohoslužby. Pred oltárom horí šesť sviec a Viedenčania hovoria tomuto obrazu *Maria Potsch*. Košická rada žiadala v roku 1698 cisára Leopolda I. o návrat pôvodného slziaceho obrazu, no aj napriek prísľubu kardinála Kolloniča zostal obraz.⁷⁹⁸

V roku 2005 bol tento obraz reštaurovaný a kardinál Péter Erdő ho znova korunoval korunkou, ktorú v Ríme požehnal pápež Benedikt XVI. Vtedy kardinál a metropolita vyhlásil Máriapóč za národnú svätyňu Maďarska.⁷⁹⁹

Obraz Póčskej Panny Márie v košickom Dóme je vsadený na štíte oltára Mettercie. Tento obraz je kópiou milostivého obrazu Póčskej Madony z roku 1679. Konštrukciu oltára dal zhotoviť košický biskup Žigmund Bubič. Pri oltári sa nachádza 31 votívnych tabuliek.⁸⁰⁰

Obraz Panny Márie v Malej Vieske nie je rozmerovo veľký (80 x 50 cm). Je to jezuitská kópia Póčskeho obrazu, ktorú si dali urobiť jezuiti a ktorú dali do kostola v Malej Vieske v roku 1753. K tomuto obrazu ľudia pridávali mnohé votívne dary a rôzne cenné doplnky, ako o tom svedčí aj kánonická vizitácia z roku 1775: „Patronátne právo nad týmto miestom má mesto Košice, sú tam tieto strieborné votívne predmety: srdcia 8, nohy 7, oči 8, korunky 5, postavičky 6, zuby 2, obrázky 2, ruky 4, prstene 2, kosť 1, jazyk 1, krabička 1, kamienok 1, iných neidentifikovaných 78. Okrem toho sa tu nachádzajú aj vóta zo zlata a drahých kameňov v počte 23. Na obraze Panny Márie sú dvojce strieborných lúčov, veľkých strieborných lúčov, jeden okolo Panny Márie, druhý okolo Ježiša. Obraz je korunovaný, strieborné korunky zadovážili košickí mešťania. Iné červené korunky kombinované so zlatom darovala grófka Čákiová. Obraz má aj tretiu sadu koruniek. K obrazu patrí niekoľko votívnych plášťov (šiat): 4 červené, 6 bielych, 7 čiernych, niekoľko ďalších.“ Pápež Gregor XVI. udelil 29. októbra 1831 udelil pútnikom, ktorí budú putovať k milostivému obrazu Panny Márie v Malej Vieske, plnomocné odpustky.⁸⁰¹

Okrem Malej Viesky a Dómu svätej Alžbety v Košiciach sa Póčska madona nachádzala aj na bočných oltároch latinských kostoloch v meste Blatný Potok a Tarcal. Blatný Potok bola rímskokatolícka farnosť vizitovaná biskupom Barkóciom 1. júna 1749. V čase vizitácie to bol starobylý farský kostol. Bol to kostol získaný od kalvínov, no za Tököliho ho kalvíni získali späť do doby, kým cisár Leopold I. nevydal v roku 1686 mandát, na

⁷⁹⁸ JORDÁNSKY, Ľeš: Krátky spis milostiwich obrazow, s. 126; BAZILOVIČ, Joanik: Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Uhorsku, s. 184; ISTVÁN, Kapin – ZSILVESTER, Terdik: Máriapócs Magyarország Nemzeti Szentélye, s. 5-6, 8; BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (ed.) a kol.: Sakrálne pamiatky v Košiciach, s. 24; BAZILOVIČ, Joanik: Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Uhorsku. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013, s. 184; HABECK, Reinhard: Obrazy, ktoré by nemali existovať, s. 58; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóciho vizitácii, s. 32; SCHAEFER, J.: Milostivé miesta, s. I., s. 50; WICK, Vojtech: Dóm sv. Alžbety v Košiciach, s. 294; PAPP FABER, Erika: Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében, s. 46.

⁷⁹⁹ ISTVÁN, Kapin – ZSILVESTER, Terdik: Máriapócs Magyarország Nemzeti Szentélye, s. 5, 20.

⁸⁰⁰ VAŠKO, Imrich (ed.) a kol.: Dóm sv. Alžbety v Košiciach. Košice: SÁŠA, s. 90; SCHAEFER, J.: Milostivé miesta, s. I., s. 50; WICK, Vojtech: Dóm sv. Alžbety v Košiciach, s. 294; LORAD, E.: Umelecko-historické pamätne kostoly na Slovensku, s. 104; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutelne východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 73; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I, s. 97; KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 23.

⁸⁰¹ BAZILOVIČ, Joanik: Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Uhorsku, s. 184; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóciho vizitácii, s. 32; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 107; AACass, KV, Družstevná n/T, 1775 B, s. 6-8.

základe ktorého bol kostol vrátený katolíkom. V kostole bolo päť bočných oltárov, medzi nimi aj oltár Póčskej madony. Farnosť spravovali jezuiti.⁸⁰²

Farnosť Tarcal bola jágerským biskupom Barkócim vizitovaná 27. mája 1749. Farský kostol bol zasvätený Nanebovstúpeniu Pána a okrem hlavného oltára sa v ňom nachádzali aj tri bočné oltáre, z toho jeden bol zasvätený Póčskej Panne Márii.⁸⁰³

Podľa kánonickej vizitácie z roku 1749 sa v rímskokatolíckom kostole v Sabinove nachádzali obrazy darované ako vótum (*imagines ex votis oblatae*). Medzi nimi sa v striebornom ráme s hmotnosťou tri viedenské libry nachádzal obraz Póčskej Panny Márie. Na jednom z mariánskych obrazov boli umiestnené milostivé korunky nad hlavou madony i malého Ježiša.⁸⁰⁴ Oltár sa v kostole nachádza dodnes.

12.17 Loretánska madona

Už v dobe úsvitu kresťanstva uctievali prví kresťania v Nazarete domček, v ktorom Panna Mária počala z Ducha Svätého. Od 2. storočia bola nad domom svätýňa synagogálneho typu.⁸⁰⁵ Pútnik Piacenzi (okolo roku 570) sa prvýkrát zmieňuje o Bazilike zvestovania, postavenej byzantskými staviteľmi v prvej polovici 5. storočia tam, kde podľa správy galského biskupa Arnulfa (rok 670) „bol postavený onen dom, do ktorého vstúpil archanjel k blahoslavenej Panne“. Zrejme za vpádu perzského kráľa Chosroea II. do Palestíny (614) došlo k zničeniu baziliky, pretože v 11. storočí ju našli križiaci v troskách. V krátkej dobe vystavali nový chrám, ktorý sa svojou veľkosťou blížil staršej bazilike. Za najposvätejšie miesto v bazilike bola považovaná jaskyňa, ako o tom svedčia správy ruského igumena Daniela (1106 – 1107), nemeckého pútnika Theodericha (rok 1172) a gréckeho mnícha Fókasa. Chrám Zvestovania dal v roku 1263 zboriť sultán Bajbaras. Pútnik Ricoldo z Montecroce si pri návšteve Nazaretu v rokoch 1288 a 1289 poznamenal: „Nachádza sa tu zničený veľký kostol.“ Podobne ani z ostatných budov sa nič nedochovalo, okrem priestoru, v ktorom Mária prijala Anjela Pána a ktorý „nebol pričinením Božím zborený“. Toto je dôležitá správa, práve pre legendu o prenesení nazaretského domu. Pre úplnosť je potrebné dodať, že najskôr v roku 1730 mohli františkáni obnoviť v Nazarete Chrám Zvestovania, ktorý bol v rokoch 1960 – 1969 nahradený novostavbou.⁸⁰⁶

V roku 1291, keď museli križiaci opustiť prístav Akko, svoju poslednú baštu vo Svätej zemi, došlo k zázraku, o ktorom prvýkrát hovorí v roku 1465, neskôr 1472 Talian Pietro di Giorgio Tolomei. Podľa jeho správy bol nazaretský domček v roku 1291 prenesený anjelmi do Ilýrie (medzi Rjekou a Terstom) a o tri roky do talianskej Lorety. Najprv sa zniesol na krídlach anjelov do vavrínového lesa, odtiaľ do Lorety, kde vyčíňali zbojníci. Odtiaľ bol domček anjelmi prenesený na pole dvoch zbožných bratov z blízkeho mesta Recanati. Na tomto mieste zostal až do sporu bratov v roku 1295, keď bol prenesený o niekoľko stoviek metrov ďalej, aby tam natrvalo spočinul. Pápež Kliment VII. nariadil vyšetrovanie zázraku a Klement IX. dal na základe vyšetrovania zariadiť prenesenie do-

⁸⁰² AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 127-128, 130-132, 137; BAZILOVIČ, Joanik: Dejiny gréckokatolíckej cirkvi v Uhorsku, s. 184; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 32, 93-94.

⁸⁰³ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 78-81, 83; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 100.

⁸⁰⁴ AACass, KV, Sabinov, 1749A, f. 3r-4r; 1749B, f. 1r.; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekato-lizácie na východe Slovenska, s. 176.

⁸⁰⁵ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 114.

⁸⁰⁶ ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 114.

mu do Rímskeho martyrológia. Podľa kapucína P. Küppersa⁸⁰⁷ časti Máriinho domu z Nazareta zachránili pred zničením križiaci, ako o tom svedčia látkové kríže zamurované do múru a mince, ktoré poukazujú na šľachtickú rodinu Angeli, ktorá pravdepodobne transport domu financovala. Od roku 1468 je *Sancta casa*, ako je obvykle nazaretský domček nazývaný, ukrytý v bazilike, ktorej kupola je dielom Guiliana da Sangalo z rokov 1499 – 1500. V rokoch 1511 – 1513 bola pôvodná jednoduchá stavba zvonku skráslená mramorovými obkladmi, reliéfmi a dokončená v rokoch 1531 – 1534. Z príkazu pápeža Júlia II. boli zhotovené mramorové reliéfy v renesančnom slohu, ktoré urobil Donato Bramante, Andrea Sansovino, Antonio da Sangallo mladší a Giovanni Battista della Porta. Koncept výzdoby vypracoval Bramante v roku 1507 a inšpiroval sa pritom Augustovým *Ara pacis* v Ríme a Orcagnovým tabernákulom vo florentskom kostole Orsanmichele. Interiér Loretánskej kaplnky je veľmi jednoduchý, pôvodne mala kaplnka drevený strop, klenba je z úprav, ktoré sa uskutočnili v 16. storočí. Steny zdobia fresky z 14. a 15. storočia. Zobrazujú Pannu Máriu s Ježišom, svätého Juraja, svätého Antona, svätého Bartolomeja, svätého Linharta z Limoges a francúzskeho kráľa Ľudovíta. Kríž pri malom okne je stvárnený v štýle sienskeho maliara Guinta Pisana (13. storočie). Pôvodný domček bol zastropený trámami, klenba kaplnky je až z roku 1530. Podobne štyri vstupy do kaplnky sú neskoršie, až z dôb pápeža Júlia II., pôvodný vchod bol zastavaný. Na oltári s mriežkou spočíva oblečená socha tmavej Panny Márie Loretánskej. Dnes je k úcte pútnikov vystavené už len kópia, pretože originál zo 14. storočia zhorel v roku 1922 pri požiari svätyne. Na oltári pod sochou je nápis: „Hic verbum caro factum est.“⁸⁰⁸ Za oltárom sa uchovávajú dve údajné Máriine keramické misy a dve zlaté hviezdy z pôvodného stropu.

Podľa kánonickej vizitácie z roku 1749 sa v rímskokatolíckom Kostole sv. Jána Krstiteľa v Sabinove nachádzali obrazy darované ako vótum. Jedným z troch obrazov bol obraz Loretánskej Panny Márie (*Beata Virginis Mariae Lauraetanae*).⁸⁰⁹

Roku 1642 postavili v kláštornej Kostole Všetkých svätých v Humennom Loretánsku kaplnku, kde kresťania dosiahli hojné milosti.⁸¹⁰ Túto kaplnku v kánonickej vizitácii spomína jágerský biskup František Barkóci; boli pod ňou pochovaní jeho rodičia.

12.18 Šaštínska madona

Pápež Ján Pavol II. počas prvej návštevy na Slovensku uviedol, že charakteristickou črtou slovenského katolicizmu je úcta k Sedembolestnej patrónke Slovenska a vernosť k Petrovmu Stolcu. Pútnickým miestom, kde veriaci z celého Slovenska uctievať Pannu Máriu ako svoju patrónku, je Šaštín.⁸¹¹

Korene mariánskej úcty v Šaštíne siahajú do 16. storočia a spájajú sa s osobou Angeliky Bakičovej, ktorá bola manželkou uhorského vicepalatína Imricha Cobora. Jedného dňa v roku 1564 cestovali kočom a počas cesty medzi nimi došlo k výmene názorov, v dôsledku ktorej manžel prikázal zastaviť koč a vystúpiť manželke. Manželku so slúžkou

⁸⁰⁷ ROYT, Jan: *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, s. 114.

⁸⁰⁸ ROYT, Jan: *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, s. 114, 116-117.

⁸⁰⁹ AACass, KV, Sabinov, 1749A, f. 3r; 1749B, f. 1r.; ZUBKO, Peter: *Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska*, s. 176.

⁸¹⁰ ESTERHÁZY, Pál: *Az egés világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti. Nagyszombat, 1690*, s. 116.

⁸¹¹ *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. Città del Vaticano : Libreria Editrice Vaticana, 1992, XIII (1990) 1, s. 991; MÓRICOVÁ, Jana: Šaštínska Sedembolestná patrónka Slovenska*, s. 20.

nechal v poli a sám pokračoval v ceste domov. Angelika Bakičová, ktorá pravdepodobne už dlho trpela kvôli manželským nezhodám, sa začala vrúcne modliť k Panne Márii a podľa jednej z neskorších legiend sa jej zjavila Panny Mária Bolestná, ktorá Angeliku svojím pohľadom povzbudila, cítila pritom, že jej madona rozumie. Vtedy urobila sľub, že ak sa jej manžel zmení a v rodine zavládne pokoj a láska, dá na mieste postaviť, kde musela opustiť koč, postaviť sochu Panny Márie. Manžel si následne svoju chybu uvedomil a rozhodol sa ju napraviť. Poslal pre ňu koč, prosil ju o odpustenie a došlo aj k ich zmiereniu. Angelika povedala manželovi o svojom sľube a ten ju v ňom podporil. V roku 1564 zhotovil z hruškového dreva neznámy ľudový rezbár sochu Piety, ktorú umiestnili na podstavec a postavili na mieste udalosti. Socha mala pripomínať milosť, ktorú si vyprosila Angelika Bakičová a na druhej strane mala okoloidúcim pripomínať, že sa vo svojich trápeniach môžu obrátiť ma Bolestnú matku, ktorá ich pochopí a pomôže im. Spôčiatku, najmä v predvečer mariánskych sviatkov, sa pri soche stretávala rodina zemepána so služobníctvom. Neskôr k soche začali prichádzať aj veriaci z blízkeho okolia. Koncom 16. storočia bola socha umiestnená do trojhrannej drevenej kaplnky. Aby v dôsledku stáleho nebezpečenstva útoku Turkov nedošlo k zničeniu sochy, v šesťdesiatych rokoch 17. storočia ju Coborovci preniesli do svojho kaštieľa a umiestnili v Kaplnke svätého Imricha. Po porážke Turkov pri Viedni z iniciatívy Barbory Erdödiovej, manželky Adama Cobora, sochu koncom 17. storočia dali na pôvodné miesto do trojhrannej kaplnky. Veriaci k nej začali opätovne putovať a prejavovať soche úctu rôznymi formami vtedajšej ľudovej zbožnosti.⁸¹²

V roku 1718 sa správca šaštínskeho majetku Jozef Leeb rozhodol zväčšiť svoju bažantnicu a dal ohradiť jej územie, na ktorom bola aj kaplnka so sochou Piety, čo malo za následok zabránenie vstupu veriacych k soche. Veriaci sa zhromažďovali pri ohrade, kde sa modlievali. Dňa 16. mája 1732 procesia veriacych spontánne prelomila ohradu a prišla ku kaplnke, kde sa účastníci modlili a spievali. V tomto období sa začala šíriť fáma o zázračných uzdraveniach na príhovor Bolestnej Panny Márie. V súlade s vtedajšími právnymi predpismi vymenoval ostrihomský arcibiskup kardinál Imrich Esterházi vyšetrovaciu komisiu, ktorej úlohou bolo zázračné udalosti prešetriť. Hodnoverne potvrdených prípadov uzdravení bolo v tom čase dvadsaťdva. Na základe pozitívneho stanoviska vydal biskup 18. októbra 1732 listinu, v ktorej uznal šaštínsku Pietu za milostivú a povolil jej verejnú úctu. Zázračná socha bola 9. novembra 1732 slávnostne prenesená a umiestnená v trojhrannej kaplnke. Do Šaštína začalo prichádzať čoraz viac pútnikov. Pastoračná starostlivosť o pútnikov bola zverená pavlínom. Pavlíni pôsobili na tomto mieste od roku 1733 do roku 1786. V roku 1736 začali s výstavbou nového chrámu, ktorý bol konsekrovaný 12. augusta 1762. Milostivá socha bola slávnostne prenesená z trojhrannej kaplnky na hlavný oltár 15. augusta 1762. Pri tejto príležitosti uhorský prímás František Barkóci osobne korunoval sochu pozlátenými korunkami, ktoré darovala cisárovná Mária Terézia.⁸¹³

⁸¹² MATEJKA, Jozef: Pútnik Mariánský pred milostivým a zázračným obrazom preblahoslavenej Panny Marie Sedmiboolestnej Šassčinskej. Skalica : Synovia F. X. Škarnicla, 1864, s. 15; RADVÁNI, Hadrian: Naša národná svätyňa, s. 15; MACÁK, Ernest: Naša Sedembolestná Matka. Bratislava : Vydavateľstvo Don Bosco, 2004, s. 28-29; JORDÁNSKY, Áleš: Krátky spis milostiwich obrazow, s. 24-25; MÓRICOVÁ, Jana: Šaštínska Sedembolestná patrónka Slovenska, s. 21.

⁸¹³ RADVÁNI, Hadrian: Naša národná svätyňa, s. 22-23; MATEJKA, Jozef: Pútnik Mariánský pred milostivým a zázračným obrazom preblahoslavenej Panny Marie Sedmiboolestnej Šassčinskej. Skalica : Synovia F. X. Škarnicla, 1864, s. 22-23; JANKOVICH, Gellért: Novum Sidus Hungariae, Sive Sanctissima Dei, et Dolorum Mater Maria, in Sancta Statua Sassiniensi in fine seaculum Thaumaturga. Tyrnavia, 1746, s. 25; JORDÁNSKY, Áleš: Krátky spis milostiwich obrazow, s. 25; MACÁK, Ernest: Naša Sedembolestná

K zväčšeniu úcty prispeli aj oslavy trojstého výročia úcty k Bolestnej matke, ktoré sa konali v roku 1864. Pri tejto príležitosti bol chrám zrekonštruovaný, zvýšili sa kostolné veže. Počas osláv 7. – 9. septembra 1864 korunoval túto sochu striebornými korunkami uhorský prímás Ján Scitovský. V roku 1927 bola Sedembolestná Panna Mária vyhlásená za patrónku Slovenska, 23. novembra 1964 bol kostol vyhlásený na baziliku minor a národnú svätyňu; miesto navštívil pápež Ján Pavol II. dňa 1. júla 1995. Počas návštevy korunoval sochu Panny Márie zlatými korunkami.⁸¹⁴ Rok 2014 bol vyhlásený za Rok Sedembolestnej Panny Márie, a to z príležitosti 450. výročia prvého zázraku. Apoštolská penitenciária pri tejto príležitosti vydala dekrét o možnosti získať odpustky, Konferencia biskupov Slovenska zorganizovala niekoľko národných pútí a pre Košickú arcidiecézu určil arcibiskup Bernard Bober kostoly, kde je možné získať v tomto roku plnomocné odpustky.⁸¹⁵

Sochy a obrazy Sedembolestnej Panny Márie v Košickej arcidiecéze sa dnes nachádzajú na viacerých miestach. Najstaršie kópie Sedembolestnej madony sa objavili v 18. storočí a boli nazývané podľa miesta pôvodu Šaštínskou Pannou Máriou, resp. Bolestnou Pannou Máriou.

Veľaty boli v čase vizitácie jágerského biskupa Františka Barkóciho v roku 1746 rímskokatolíckou filiálkou farnosti Lastovce. Kostol bol zasvätený svätému Martinovi. Vo Veľatoch bola aj Kaplnka bolestnej Panny Márie na ktorú prichádzali púte. z týchto obcí: Cejkov, Lastovce, Plechotice, Sátoraljaújhely, Slivník, Trebišov, Veľké Ozorovce.⁸¹⁶

Farnosť Tarcál bola jágerským biskupom Barkócim vizitovaná 27. mája 1749. Farský kostol bol zasvätený Nanebovstúpeniu Pána. V chráme sa nachádzal aj oltár Bolestnej Panny Márie.⁸¹⁷

Obraz Bolestnej Panny Márie v Dóme svätej Alžbety v Košiciach sa nachádza pod združeným gotickým schodiskom smerujúcim na kráľovskú emporu. Kristus aj Madona na obraze sú korunovaní zlatými korunkami a pod obrazom sa nachádza nápis: „MATER DOLOROSA, O[RA]. P[RO]. N[OBIS]. (Bolestná Matka, oroduj za nás)“. Obraz je olejomalbou, ktorá je uložená v neogotickom ráme. Košický biskup Žigmund Bubič ju dal v roku 1898 zreštaurovať. Pod obrazom sa nachádza 82 votívnych darov.⁸¹⁸ V košickej katedrále sa nachádza aj samostatne stojaca stredoveká socha Bolestnej Matky, ktorá mala v hrudi zapichnutých sedem mečov, ktoré jej po reštaurovaní neboli vrátené.

Barkóciho vizitácia rímskokatolíckej farnosti v Cejkove, ktorú biskup navštívil 17. júna 1749, svedčí o tom, že sa vo farskom Kostole svätej Márie Magdalény nachádza bočný oltár Bolestnej Matky (*in honorem Beatae Mariae Virginis Sascsiniensis*).⁸¹⁹

Matka. Bratislava : Vydavateľstvo Don Bosco, 2004, s. 28-29; MÓRICOVÁ, Jana: Šaštínska Sedembolestná patrónka Slovenska, s. 22.

⁸¹⁴ MACÁK, Ernest: Naša Sedembolestná Matka, s. 28-29; RADVÁNI, Hadrian: Naša národná svätyňa, s. 42-43; MÓRICOVÁ, Jana: Šaštínska Sedembolestná patrónka Slovenska, s. 24.

⁸¹⁵ ACAC č. 1 z 4. 2. 2014, bod II, s. 3.

⁸¹⁶ AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtu Ujhelyiensi... 1746, s. 6; AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 28, 138-143, 147-149, 228-231, 234-237, 241-244, 246, 254-256, 258-259; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 60, 75, 88, 93, 95, 103, 106.

⁸¹⁷ AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 78-81, 83; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 100.

⁸¹⁸ MARKUŠOVÁ, Kristína: Reč kameňov košického Dómu. In: VAŠKO, Imrich (ed.) a kol.: Dóm sv. Alžbety v Košiciach, s. 128-129; WICK, Vojtech: Dóm sv. Alžbety v Košiciach, s. 261.

⁸¹⁹ AACass, GR, Tabella repraesentans... Districtu Ujhelyiensi... 1746, s. 6; AACass, KV, Dolný Zemplín, 1749, s. 156-159, 161; ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkócziho vizitácii, s. 60.

V roku 1773 sa v rímskokatolíckom Kostole Božieho tela v Stropkove nachádzalo päť oltárov, z nich jeden bol zasvätený Šaštínskej Panne Márii (*Beatae Virginis Mariae Sascsiniensis*).⁸²⁰

12.19 Klužská madona

V obci Blažice sa nachádza murovaný rímskokatolícky Kostol svätého Michala. V roku 1746 tu stál bočný oltár zasvätený Klužskej Panne Márii (*Claudiopolitanesis*), dnes visí voľne na severnej stene.⁸²¹ Košický biskup Žigmund Bubič ho dal v roku 1892 opraviť, o čom svedčí nápis na zadnej strane obrazu: „Imago haec sumtibus Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Sigismundi Bubics episcipi Cassoviensis an. 1802 renovata.“

12.20 Horňa

V Chráme Uspenia Presvätej Bohorodičky v Horni sa nachádza zázračná ikona Presvätej Bohorodičky, ktorá pochádza z roku 1774. Do tohto chrámu sa ikona dostala za nejasných okolností. Podľa legendy sa ikona našla na lipe, ktorá je na nádvorí kostola. Keď sa obraz neskôr reštauroval, bolo plátno dookola zrezaná a domalované výjavmi z posvätného ruženca. Táto ikona bola zreštaurovaná na náklady Márie Rybnickej. Obraz reštaurovala akademická maliarka Anna Svetková. Ikona bola požehnaná v roku 1999, ale už bez nadstavby ružencových desiatkov. Podľa pamiatkarov ikona pochádza z konca 18. storočia. Je to olej na plátne s rozmermi 100 x 75 cm. Obraz sa nachádza na ľavom bočnom oltári a je používaný ako procesiový obraz.⁸²²

12.21 Ľutinská madona

V roku 1851 sa v Ľutine udialo autentické zjavenie svätého Mikuláša Zuzane Feketeovej, ktorá dostala od zjavenia na obrázku ikonu Panny Márie. Dnes je nezvestná. Svätý Mikuláš si želal, aby poslúžila ako podklad na zhotovenie oltárneho obrazu novej kaplnky, čo sa v roku 1852 stalo. Väčšiu kópiu namaloval neznámy maliar a do dnešného dňa sa nachádza v Bazilike minor Uspenia Presvätej Bohorodičky v Ľutine.⁸²³

12.22 Čirč

Odpustové miesto v Čirči sa preslávilo rôznymi zázračnými uzdraveniami a udalosťami, ktoré protokolárne zapísal ThDr. Miron Podhajecký. Jednou z týchto ústne

⁸²⁰ AACass, KV, Stropkov, 1773A, f. 1r, 4v, 7r ; ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska, s. 176.

⁸²¹ AACass, KV, Abov, 1746, s. 33-34.

⁸²² MIŠUTH, Viktor: Dejiny farnosti Sobrance. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013, s. 218-220; FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: Pamiatky hnutelné východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II, s. 121.

⁸²³ DANCÁK, František: Ľutina, s. 49-50; DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 51-52; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 42; PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: Pútnické miesta Slovenska, s. 192.

tradovaných udalostí je, že miesto si zvolila sama Presvätá Bohorodička, keď sa nad ním ukázala jej podoba v ikone.⁸²⁴

12.23 Trnavská madona

Milostivý obraz Obišovskej Panny Márie bol koncom roka 2008 až v septembri 2009 reštaurovaný sr. Janou Vianeou OFM v reštaurátorskej dielni kňazského seminára v Košiciach. Keď sr. Vianea obraz rozobrala, zistila, že je na niekoľkých miestach poškodený. Išlo o litografiu na papieri. Podľa odhadu reštaurátorky ide o litografiu z 19. storočia. Na zadnej strane obrazu bol uvedený rok MDCCIIIX,⁸²⁵ mesiace *júl* a *august* a fragment textu. Litografia je spôsob tlače, ktorý sa v 19. storočí robil bežne a vie sa, že existujú rôzne druhy litografie. Po tlači sa text aj s rokom orezal a nalepil na zadnú stranu obrazu ľanového plátna. Rám obrazu bol drevený a pozlátený. Korunka bola z postriebreneho a pozláteného kovu. Gloriola bola z nepekne vystrihnutého plechu, ktorý tam bol daný dodatočne ako náhrada pôvodiny. Pôvodná gloriola mohla byť iná, no pravdepodobne bola natoľko poškodená, že ju nahradili touto. Pozadie obrazu je sololit, na ktorom sú kosoštvorcové ornamenty. Pozadie obrazu je vyzlátené a matné. Rúcho Panny Márie je plastický reliéf, vyrezaný z dreva a pozlátený pravým a vylešteným zlatom.⁸²⁶

Analýza akéhokoľvek umeleckého diela sa robí po porade s nejakým historikom umenia, sr. Vianea v rozhovore o reštaurátorskej analýze diela popisuje obraz z pohľadu svojej reštaurátorskej praxe. Keď reštaurátorka prvýkrát uvidela obraz, bola presvedčená, že je to olejomalba, keď obraz vybrala spod ochranného skla a rozobrala ho, zistila, že je to olejomalba na papieri (litografia), nie olejomalba na plátne. To znamená, že niekto vytlačil čiernobielu litografiu a potom domaloval tvár a ruky olejovými farbami, s výnimkou kvapiek krvi, ktoré boli namaľované nejakou inou neolejovou farbou.⁸²⁷

Postup pri rekonštrukcii bol nasledovný. Litografia bola odlepená z plátna, potom sa vyčistila, potrhane časti sa zlepili pospolu. Zvlášť bolo potrebné opraviť pretrhnutú časť tváre. V druhej fáze reštaurátorka prešla k rekonštrukcii častí, ktoré sú bežne viditeľné, teda neprekryté rúchom alebo pozadím. Teda viditeľné časti tvár a ruky sa zaretušovali, ostatné sestra ponechala tak, lebo ich nie je vidieť. Gloriola a korunka boli vyčistené a vložené späť na pôvodné miesto. Poškodené miesta obrazu a rámu sa podopľňali a vyzlátili. V závere sa všetky časti obrazu dali do pôvodného stavu.⁸²⁸ Reštaurovanie jednoznačne dokázalo, že ide nie o Tarnovskú madonu, ale o Trnavskú Pannu Máriu, ktorá slzila kvôli blížiacemu sa nebezpečenstvu Turkov pri Štúrove v roku 1663.

V roku 1700 počas stavovských povstaní a morovej epidémie obyvatelia Trnavy rozprávali o nových zázračných udalostiach: 5. júla, 10. augusta, 11. augusta 1708 obraz Panny Márie opäť slzil a potil sa krvou. Dňa 11. augusta sa kňaz dotkol sĺz, ktoré Panna Mária ronila, aby sa presvedčil o skutočnosti zázraku. Keď ľudia videli slzenie obrazu Márie, mnohí z nich sa vnútorne obrátili. Bola v nich viera, že Panna Mária plače nad ich hriechmi. Tridsať svedkov odprisahalo, že obraz skutočne slzil. Po dôkladnom vyšetrení Cirkev prijala fakt, že obraz je zázračný. Tento dekrét bol podpísaný 21. novembra 1710,

⁸²⁴ DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie, s. 19; DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku, s. 21.

⁸²⁵ Ide o rok slzenia obrazu v Trnave 1708.

⁸²⁶ Plášť ikony je od sester dominikánok z Petrovian, okolo roku 1945. In: AFÚ Obišovce, Historia domus, s. 19; MEDVEC, Anton: Koleso času. Obišovce, s. 211-212.

⁸²⁷ SUČKOVÁ, Jana Vianeová: Rozhovor – Prešov 14. 9. 2013. Písomný prepis rozhovoru, s. 2.

⁸²⁸ SUČKOVÁ, Jana Vianeová: Rozhovor – Prešov 14. 9. 2013. Písomný prepis rozhovoru, s. 2.

čiže v ten deň, keď sa skončila morová epidémia po procesii so zázračne slziacim obrazom. Tento obraz je uložený v oltári Trnavskej Panny Márie v Bazilike minor svätého Mikuláša v Trnave.

O trnavskom obraze sa vie, že pochádza z Ríma, kde bol zhotovený ako kópia nejakého rímskeho diela. Doteraz sa všeobecne bez akejkoľvek kritiky uvádza, že vzorom je Madona z Baziliky svätých Bonifáca a Alexeja v Ríme. Rím mal však oveľa významnejšie a vplyvnejšie mariánske ohnisko, ktorým je Bazilika Panny Márie *in Aracoeli* (dnes je bazilika zakrytá pamätníkom Viktora Emanuela). Kompozične je bližší Trnavskej madone. Aračelská madona z centra Ríma bola kopiovaná aj pre okrajovú rímsku Baziliku svätých Bonifáca a Alexeja, aj pre mnohé ďalšie chrámy v Európe, kde sú tieto kópie uctievané ako milostivé. Aj Jan Royt tvrdí, že v Čechách je veľa obrazov, ktoré sa pripisujú Madone z *Aracoeli*.⁸²⁹

Ikona z Ara Coeli podľa Egona Sendlera predstavuje Máriu, ktorá je mierne obrátená doprava. Otvorená dlaň pravej ruky je pozdvihnutá do výšky ramien, ľavá ruka spočíva na hrudi. Nesie určitý druh korunky. O tejto ikone z 8. storočia rozpráva jeden z pútnických príbehov. Keď sa stratil originál ikony, v 10. storočí ho nahradila kópia. V Ríme bolo známych šesť kópií tohto veľmi uctievaného obrazu: *Ara Coeli*, *Santa Maria in Campo Marzio*, *Santa Maria in via Lata*, *Santi Domenico e Sisto*, *San Bonifacio e Alessio*, *San Lorenzo in Damaso*. Na západe sa našli aj ďalšie kópie, ale v byzantskom svete boli zriedkavé. Podľa tradície bola táto ikona súčasťou Ukrižovania, ktoré namaloval sám svätý Lukáš.⁸³⁰ Tento dôkaz z literatúry len potvrdzuje, že Trnavská madona má svoj vzor v Aračelskej madone a Obišovská madona je reprodukciou Trnavskej Panny Márie.

12.24 Dubinné

Z informácií, ktoré poskytol starosta Dubinného Viktor Hvišč, sa správa o súkromnom zjavení Panny Márie odovzdáva z generácie na generáciu ústnym podaním. Niekedy v minulosti bol v obci namalovaný obraz Panny Márie podľa údajného zjavenia, ktoré sa uskutočnilo v korune duba. Najprv bol obraz upevnený na kmeni stromu. Keď obraz zo stromu umiestnil vtedajší farár do farského kostola v susednej obci Kurima, došlo k opakovanému zjaveniu. Toto si veriaci vysvetlili ako želanie Panny Márie mať práve tu svoje miesto, a tak bola postavená kaplnka.⁸³¹ Obraz Panny Márie, ktorý sa v kaplnke nachádza teraz, je podľa starostu kópiou pôvodného obrazu. Obraz obsahuje votívnu tabuľku s poďakovaním za vypočutie prosby: „Presvätá Matka Božia, večná Ti vďaka za ochranu nášho synečka. Rodina D.“

⁸²⁹ RADVÁNI, Hadrián – KUBINEC, Marcel: Panna Mária Trnavská. Bratislava : Lúč, 2012, s. 15-26; IZAKOVIČ, Alexej: Trnavská Panna Mária – Stručný dejinný prehľad s najdôležitejšími listinami. 1941, s. 5-11; JORDÁNSKY, Áleš: Krátky spis milostiwich obrazow, s. 19; ROYT, Jan: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, s. 31, 46-48, 50, 204, 226, 240; LORAD, E.: Umelecko-historické pamätne kostoly na Slovensku, s. 253.

⁸³⁰ SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 233-234.

⁸³¹ HVIŠČ, Viktor: <starosta@dubinne.sk> 2014-3-6. Vyjadrenie k súkromnému zjaveniu v obci Dubinné. [E-mail adresátovi Gabrielovi Benka-Rybárovi <gabrielbenkarybar@gmail.com>].

12.25 Matka Ustavičnej pomoci

Dejiny obrazu Matky Ustavičnej pomoci siahajú do 12. storočia do Byzancie. Z typologického hľadiska ide o hodigitriu. Podľa tradície túto ikonu namaľoval sám svätý Lukáš. Osmani originálnu ikonu zničili, zachovali sa len jej kópie.⁸³² Pôvodný typ tejto ikony je písaný vo východnom slohu, pomiešaný s latinskými prvkami. Odborníci ho cenia ako cenné umelecké dielo. Na ikone sa dieťa Ježiš ľaká uvidiac nástroje svojho umučenia, ktoré na ikone nesú svätí archanjeli Michal a Gabriel a túli sa k svojej matke. Túto ikonu napísal pravdepodobne nejaký východný mních v 12. storočí na ostrove Kréta. Maliar nadviazal na zvláštnu okolnosť spomínanú v Písme, keď patriarcha Jakub žehnal Jozefovým synom. Patriarcha položil ruky krížom tak, že pravou žehnal mladšieho Efraima a ľavou staršieho Manasesa. Východná Cirkev je staršia a jej predobrazom je Manases, odpadom sa zriekla Krista a západná ostala vernou, preto ju Kristus väčšmi miloval. Túto skutočnosť ikonopisec naznačil tak, že nohy malého Ježiša sú na ikone prekrížené, pravá cez ľavú. Odkaz odpadnutej sandálky nadväzuje na zvyk panujúci vo Svätej zemi, podľa ktorého vyzutie topánok znamená pohrdnutie. Ďalšou interpretáciou tohto prvku je dôstojnosť Márie „zaväzovať mu remienok na obuvi.“ Žlté pozadie naznačuje stálosť a nemeniteľnosť neba, prípadne Svätého Ducha. Červená farba ženy znázorňuje lásku, plášť modrej farby znamená vieru, zelená farba Ježišových šiat naznačuje božstvo, hnedý plášť naznačuje spojitosť zo zemou – Kristus je Bohočlovek. Staršia interpretácia redemptoristov hovorí o tom, že zlatá farba symbolizuje lásku a zelená nádej.⁸³³

V októbri 1921 prišli do Stropkova prví redemptoristi. V roku 1947 začali redemptoristi s výstavbou nového gréckokatolíckeho Chrámu svätých Cyrila a Metoda. V slávnostnom sprievode bola z Kostola Najsvätejšej Trojice prenesená ikona Matky Ustavičnej pomoci, ktorú 15. augusta 1924 priniesol z Čiech do Stropkova Dominik Trčka CSsR. Bola to prvá takáto ikona na Slovensku.⁸³⁴ Na Slovensku redemptoristi zavádzali úctu k Matke Ustavičnej pomoci prostredníctvom ľudových misií.⁸³⁵ Kópia tejto ikony sa nachádza v jednom z bočných barokových oltárov rímskokatolíckeho Kostola Najsvätejšej Trojice v Stropkove.⁸³⁶

Jeden takýto obraz sa nachádza aj v Bazilike minor Zoslania Ducha Svätého v Michalovciach, ktorú spravujú redemptoristi. Kópia ikony Matky ustavičnej pomoci z medzivojnového obdobia sa nachádza aj v rímskokatolíckom Kostole Nanebovzatia Panny Márie v Nižnom Hrabovci. Pôvodne visel v Kostole svätého Štefana kráľa v Nižnom Hrabovci, kde ho umiestnili redemptoristi, keď v medzivojnovom období konali v obci ľudové misie, po ktorých sa miestny rodák Ján Mastiliak rozhodol nasledovať Krista ako redemptoristu.

12.26 Košickí mučeníci

Neogotický oltár svätých košických mučeníkov pochádza z roku 1923 a je v ňom vsadený relikviár s ich ostatkami a dve votívne zlaté srdcia. V strednej stene oltára je re-

⁸³² Matka ustavičnej pomoci. Prešov : Vydavateľstvo Andreja, 1943, s. 3-4; MICHALOVIČ, Ľudovít – ZAMKOVSKÝ, Michal (ed.) a kol.: Matka ustavičnej pomoci. Bratislava : Lúč, 1993, s. 5; Matka ustavičnej pomoci, s. 5-6; SENDLER, Egon: Byzantské ikony Božej Matky, s. 92-95, 107, 332-325.

⁸³³ Matka ustavičnej pomoci, s. 7-9; MICHALOVIČ, Ľudovít – ZAMKOVSKÝ, Michal (ed.) a kol.: Matka ustavičnej pomoci, s. 3, 5-7.

⁸³⁴ Schematizmus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie, 2008, s. 514.

⁸³⁵ MICHALOVIČ, Ľudovít – ZAMKOVSKÝ, Michal (ed.) a kol.: Matka ustavičnej pomoci, s. 4.

⁸³⁶ ONDICA, Slavomír (ed.) a kol.: Duchovné Slovensko, s. 206-207.

liéf Najsvätejšieho srdca Ježišovho s modliacimi sa postavami košických mučeníkov. Na krídlach je reliéfne vyobrazenie miest majúcich vzťah k mučeníkom a scén ich martýria. Oltár pochádza od L. Tihanyiho 1923. Na zadnej strane oltára sa nachádza sedem votívnych tabúl s poďakovaním za vyslyšanie. Ďakovania sa obracajú na Božské srdce Ježišovo.⁸³⁷

⁸³⁷ „ĎAKUJEM NAJSVÄTEJŠIEMU SRDCU JEŽIŠOVU ZA OCHRANU A POMOC 1969 A R; VĎAKA BOŽSKÉMU SRDCU ZA VYSLYŠANIE A. Z.; ĎAKUJEM H. K.“; „Felgyógyulásért Jézus Szívnek hálából 1941. Kisoné“ v preklade: „Za uzdravenie Ježišovmu Srdcu s vďakou 1941. Kisoné“; „Jézus Szíve megsegített. P. M.“ v preklade: „Ježišovo Srdce mi pomohlo. P. M.“; „Jézus sz. Szíve meghallgattott. 1936 IV. J. A.“ v preklade: „Ježišovo sv. Srdce ma vypočulo. 1936 IV. J. A.“; „Jézus szentséges Szíve légy segítségünkre továbbra is! Hála és dícséret Néked! K. M.-né“ v preklade: „Ježišovo presväté Srdce buď nám na pomoci aj naďalej! Vďaka a chvála tebe.“

ZUBKO, Peter: *Náš Dóm – naše srdce*, s. 16-17; WICK, Vojtech: *Dóm sv. Alžbety v Košiciach*, s. 279; LORAD, E.: *Umelecko-historické pamätné kostoly na Slovensku*, s. 103; HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: *Súpis pamiatok na Slovensku I*, s. 98.

13 Zjavenia mŕtvych

Jean-Claude Schmitt sa zamýšľal na otázkou, čo človek skutočne vidí, keď sa mu zjaví mŕtvy človek. Je to otázka smerujúca k základom kresťanskej antropológie. Človeka tvorí smrteľné telo a stvorená, avšak nesmrteľná duša. Keď človek zomrie, tento vitálny princíp, ktorý ho oduševňoval a oživoval (*anima*) a telo (*caro, corpus*), čiže telesná schránka pre dušu, je pochovaná a čaká ju rýchly rozpad. Už svätý Augustín hovoril, že telo nepotrebuje žiadnu starostlivosť (*cura*), ohľad má byť braný len na spoločenské konvencie. Naopak duša, božský princíp v človeku (*anima, spiritus*), neumiera, sotva sa odľúči od tela, pokiaľ nebola ihneď spasená alebo zatratená, putuje do očistca.⁸³⁸

Podľa štúdií stredovekej literatúry pri zjaveniach záležalo revelantom aj na dennej dobe. Thietmar z Merseburgu prednáša slová biskupa z Utrechtu: „Ako deň patrí živým, tak noc je ponechaná zomrelým.“ Až na niekoľko výnimiek sa mŕtvi zjavujú v noci. Môže to byť v sne, ale častejšie v bdelom stave, za súmraku či splne, o polnoci alebo v druhej polovici noci, v desiati, či jedenástu hodinu po večeri, po rannej omši (tieto sny sú považované za vierohodnejšie). Revelanti z Bylandu sa líšili v dobe svojho zjavovania, jeden mal vo zvyku vychádzať v noci zo svojho hrobu a naháňal hrôzu susedom. Iní revelanti sa prejavovali skôr za úsvitu. Theitmar píše, že v jeden piatok pri rannom zaspievaní kohúta sa kostol naplnil svetlom a hneď na to sa ozvali hlučné pazvuky, ktoré oznamovali príchod zomrelých. K zjaveniam okolo poludnia dochádza veľmi zriedka. Temnota bola tradične spájaná s najstrašidelnejšími nadprirodzenými prejavmi diabla a démonov, ale aj revelantov. Pozemská noc je príhodná k najhorším zjaveniam, pretože je čierna ako hriech, je čierna ako temnota onoho sveta, ktorá sa v noci rozlieha i po zemi ako temnota, ktorú obývajú duše zbavené možnosti pohliadnuť na Boha.⁸³⁹

Veľmi dôležitým detailom je oblečenie zosnulých. Obliekanie, zobliekanie, úpravy i darovanie oblečenia znamenajú zmeny postavenia človeka v jeho duchovnom bytí. Duša odchádzajúca s posledným výdychom z úst človeka, je často nahá a nahá je tiež v pekelnom či očistcom ohni. Naopak, vyvolení sú nezriedka oblečení do nádherných šiat, ktoré symbolizujú ich blažené bytie. Dialektika nahoty a odievania je príznačná pre predstavy o duši v záhrobí.⁸⁴⁰

13.1 Revelácia v Ľubotíne

Dňa 16. mája 1956 bola na farskom úrade v Ľubotíne, ktorú v tom čase spravoval Ján Tarasovič,⁸⁴¹ pred dvoma svedkami podpísaná zápisnica o udalostiach, ktoré sa udiali

⁸³⁸ SCHMITT Jean-Claude: *Revenanti. Živí a mŕtví ve středověké společnosti*. Praha : Argo, 2002, s. 35.

⁸³⁹ SCHMITT Jean-Claude: *Revenanti*, s. 171-172.

⁸⁴⁰ SCHMITT Jean-Claude: *Revenanti*, s. 193

⁸⁴¹ Msgr. Ján Tarasovič spravoval farnosť Ľubotín od roku 1952 do 5. 7. 1959. Tento kňaz Košickej arcidiecézy sa narodil 31. mája 1911 vo Finticiach okres Prešov. Ordinovaný 23. júna 1929. Kaplán v Bardejove, 1923 biskupský ceremoniár, vicenotár biskupskej kúrie, notár disciplinárnej komisie pre učiteľov, referent školských záležitostí, 1938 aktuár a notár biskupskej kúrie, 1939 notár a aktuár apoštolskej administratúry Košickej, Rožňavskej a Satmárskej, najvyšší inšpektor školských záležitostí apoštolskej administratúry Košickej, Rožňavskej a Satmárskej, referent disciplinárnej komisie pre učiteľov apoštolskej administratúry Košickej, 1940 biskupský poradca. Ján Tarasovič zomrel 5. 7. 1959 v Ľubotíne.

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia 1943, s. 253-254. *Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia* 1948, s. 97; MOKRIŠ, Andrej – KALFASOVÁ, Marie: *Ľubotín včera a dnes*, s. 37, 99.

v noci zo 7. na 8. decembra 1956 v kostole, resp. pri kostole jednej žene, ktorá bývala v susedstve zo severnej strany kostola. Správca farnosti v liste uviedol, že to, čo dotyčná žena vypovedala, zodpovedalo pravde. Farár túto ženu hodnotil ako zdravú a úplne normálnu, nijako nezaťaženú, nie bigotnú.⁸⁴²

Správca fary uviedol veľmi poznámku o odozve zo strany cirkevnej vrchnosti: „V tej veci som osobne referoval na biskupskom úrade dňa 17. mája [1956] u pána biskupa i v kancelárii (prítomní: gen. vikár Onderko, Števek i tajomník Potočnák). Stretol som sa s absolútnym nezaujmom tak v kancelárii ako i u pána biskupa. Pán biskup v tej veci mi nič nevytknul, že som zakročil, keď som 3. sv. omše odslúžil, ale nijaký záujem o to nejavil. No v kancelárii u každého som sa stretol s egoizmom – až s výsmechom. Tí hovorili podobne, ako všetci tí neveriaci, čo chodili záležitosť vyšetrovať (lebo zázraky nejstvjú a zato ani toto videnie sa nemohlo stať). Zato kancelária ani výpis neprijala a doniesol som ho naspäť. V kancelárii biskupského úradu je hlavným a dominujúcim heslom: Dajte nám pokoj, aby sme mohli spokojne stávkovať, športkovať lebo curia episcopalis tomu žije. „Nolite iugum ducere cum infidelibus.“⁸⁴³

K listu bola priložená zápisnica spísaná v Ľubotíne 12. decembra 1956. V nej na pokyn duchovného vypovedala štyridsaťsedemročná Helena Ščišľáková, rodená Lazorová, gréckokatolícka obyvateľka Ľubotína, č. d. 61. Počas spísania zápisnice boli prítomné dve svedkyne: tridsaťročná Anna Lešková, rímskokatolíčka, slobodná a tridsaťročná Helena Bajzecerová, rímskokatolíčka, slobodná, obidve obyvateľky Ľubotína; zápisnicu spisoval správca farnosti Ján Tarasovič.

V stredu po sviatku Všetkých svätých 7. novembra 1956 večer o 10:00 išla pani Helena do pivnice na zemiaky, aby tak nemusela urobiť skoro ráno. Pivnicu mali v tom čase murovanú, nachádzala sa za hospodárskymi staviskami. Cestou do pivnice si všimla, že na kostolnom dvore pri dverách sakristie stojí postava človeka, muža s holou hlavou, na hlave s lysinou, od šije nadol v čiernom rúchu splývajúcom až pod nohy. Postava sa pravou rukou dotýkala dvier sakristie, akoby ich išla otvoriť. Pani si myslela, že je to tunajší kostolník, ktorý tam v tom čase niečo robil, preto si tej postavy viac nevšímala a ani sa k nej neozývala. Tunajší kostolník nosieval taký čiernasty dlhý kabát z kožnej imitácie, preto jej táto postava pripomínala jeho. Keď prišla dnu do izby, podotkla, že nevie, čo tam ten kostolník robil tak neskoro.

O dva dni neskôr 9. novembra 1956 večer sa dostavil na nocľah drotár, ktorý obvykle zvykol prenocovať v rodine Ščišľákovcov; keďže pre neho nemali posteľ, spal na slame. Vzhľadom na to, že prišiel neskoro, pani domu sa vo večerných hodinách vybrala do stodoly, ktorá je za kostolom po slamu, pričom ju sprevádzal domáci pes Frici, ináč veľmi zlostný čiernasty vlčiak. Idúc ku stodole si všimla, že tá istá postava zasa stojí pri dverách sakristie, pravou rukou sa drží dverí a díva sa smerom k stodole, kam pani išla aj so psom. Postava stála nehybne v tej istej póze ako 7. novembra večer. Prejdúc ku stodole postavila sa pani voči tej postave tesne za múrikom kostolnej ohrady, ktorá bola vysoká asi 70 – 80 cm a ozvala sa k nej: „Kto je tam?“ Čakala na odpoveď, ale postava sa ani nepohla, ani neodpovedala, preto sa k postave, ktorá bola od nej len asi desať či jedenásť krokov, ozvala druhýkrát a ešte hlasnejšie než prv: „No, kto je tam a čo chceš? To si ty, kostolníku?“ Ani po tejto otázke sa postava nepohla, ani neozvala, čo pani Helenu nazlosťilo, preto tej osobe zvolala do očí: „No, tak čo neodpovedáš?“ Na odpoveď čakala ďalej,

⁸⁴² TARASOVIČ, Ján: List pre Rímskokatolícky ordinariát v Košiciach s priloženou zápisnicou. Prot. č. 44/1957 z 16. 05. 1957.

⁸⁴³ TARASOVIČ, Ján: List pre Rímskokatolícky ordinariát v Košiciach s priloženou zápisnicou (poznámka). Prot. č. 44/1957 z 16. 05. 1957.

no prestalo ju to baviť a v domnienke, že to môže byť zlodej, pohuckala naň psa so slovami: „Frici, ulap ho!“ Frici, ktorý sa doteraz okolo nej len motal, pri tých slovách vyskočil na kostolnú ohradu, vyvalil oči smerom na tú postavu, no silne dýchajúc zostal nehybne stáť a ani len nezabrechal. Hneď na to zoskočil z kostolnej ohrady a plietol sa okolo jej nôh, na čo pani zostala zarazená a nazlostená na psa, že ho kopla nohou, pričom vyriekla: „Fras ce trime, ta co ani ty nebrešeš?!“ Hneď potom sa obrátila od postavy a šla nabráť slamu do stodoly aj so psom, pričom sa jej neustále plietol pod nohy, takže doň kopala nohami. Keď v stodole nabrala slamu a vyšla von, všimla si, že postava sa od dvier sakristie stratila. Poohliadla sa aj po kostolnom dvore, ale nikde jej nebolo. Slamu priniesla do izby a spolu s ňou vošiel do izby aj pes, a to aj napriek tomu, že ho chcela nechať vonku. Pes sa nedal vyhnať von na dvor, šlo to až násilne. Nasledujúce ráno našli psa bezvládne ležať na dvore (v snehu a ľade) a takto ostal ležať zadychčaný tri dni a v horúčke pričom neprijímal žiadnu potravu. Mysleli si, že ochorel na besnotu, ale na štvrtý deň vstal a pomaly prišiel k sebe a od tej doby si plnil službu ako pred tým.

Pani Helenu zaujímalo, čo robil kostolník tak neskoro na kostolnom dvore a za akým účelom tam bol, keď sa neozval ani na opýtanie. Svoju otázku adresovala po služobnej aj na miestnu faru, aby sa pán farár kostolníka spýtal, čo robil tak neskoro večer 7. a 9. novembra pred kostolom. Farára oslovila aj preto, aby dvere do sakristie vždy zatváral na kľúč, lebo sa už stalo, že kostolník nechal dvere otvorené a vietor nimi cez noc búchal. Sakristia mala totiž dvojité vonkajšie dvere a keď sa kostolník pozabudol, zamkol len vnútorné.

Vnútorné dvere sakristie sú ťažké a dubové, tie sa zatvárajú na zámok. Vonkajšie železné dvere sa zatvárajú na dva háky a otvárajú sa smerom von. Svedkyňu tejto nočnej vízie pojal nepokoj z pochybností nad tým, či to, čo videla, nemá chápať ako osobné znamenie, že nejaká duša nemá pokoj. Z toho dôvodu navštívila 19. novembra 1956 dopoludnia tunajšieho duchovného, ktorému toto všetko vyrozprávala a prítomný bol aj gréckokatolícky farár z Orlova, ktorý bol tiež vtedy na fare, tiež chcela dať na omšu za pokoj duše. Bolo jej divné ochorenie jej psa a to, že ani na huckanie nezabrechal, pretože bežne je veľmi zlostný, že nik nesmie vkročiť do jej dvora bez toho, aby bol pes uviazaný alebo podržaný. Miestny farár intenciu na svätú omšu neprijal s tým, že keby to malo byť znamením, tak sa znamenie zopakuje a prisľúbil, že omšu odbaví i bez toho. Farár ženu povzbudil, aby si naďalej všímala kostolný dvor, či sa tam nevyskytne niečo podobné. Žena uistila farára, že sa nebojí a je v stave ísť až ku dverám sakristie a pozrieť sa tej osobe do očí i celkom zblízka, bola ochotná splniť všetko, čo by si tá osoba želala. Kňazi ju posmelili, aby sa obrnila i modlitbou a keby sa tá postava ešte raz ukázala, aby ju prežehнала svätým krížom a vyzvala i meno Najsvätejšej Trojice, len aby dala odpoveď, kto je a čo si žiada. Pani bola veľmi obetavá, poznamenala, že ochotne všetko splní a je ochotná priniesť v tomto záujme i akúkoľvek obeť. Ešte v ten istý deň po zotmení ju navštívil pán farár i s kostolníkom a žena im znova všetko vyrozprávala a vykonala aj rekonštrukciu udalostí tak, ako ich videla 7. ako aj 9. novembra. Farár kvôli dôkladnejšej rekonštrukcii postavil ku dverám sakristie kostolníka do tej pózy, v akej ho žena videla a boli aj pri stodole, aby lepšie zobrazili celý výjav. Farár sa ženy spýtal, či to nebola postava kňaza. Na túto otázku nevedela dať presnú odpoveď, i keď vzdialenosť medzi nimi bola, ako sa sami presvedčili, len dobrých desať až jedenásť krokov. Isté je len to, že s určitosťou nemohla potvrdiť, či tá postava pri dverách sakristie bola postava kňaza v reverende, keďže to čierne rúcho od šije nadol po nohy mohol byť aj čierny dlhý kabát, aký nosí i kostolník v Ľubotíne. Keď sa po rekonštrukcii daných udalostí lúčili, farár žene i pánovi kostolníkovi pripomenul, aby si viac všímali kostol či sa tu nerobí niečo podozrivé, lebo existuje dôvodná obava, či nejde o nejakého podozrivého „špekulanta – vlamača“. Kostolníkovi

bolo pripomenuté, aby sa každý večer po odzvonení presvedčil, či sú dvere sakristie zamknuté. Pri celom v dome, vonku na dvore, i pred kostolom bol prítomný aj kostolníkov priateľ Andrej Potoček, devätnásťročný mládenec z Ľubotína, č. d. 55.

Pani Helena mala podľa výpovede „pokoj“ do 7. decembra 1956. Kostol si zo svojho dvora všímala častejšie a nič nevidela. Ale 7. decembra sa cítila akosi zle, „nevoľne“ už od rána. Podľa jej vlastných slov na ňu doľahla akási ťažoba, či úzkosť. Na tieto problémy sa sťažovala domácim i susedom, cítila sa tak, akoby dnes mala zomrieť. Susedu Annu Bajzecerovú, rodenú Pružinskú, prosila, aby sa na ňu počas dňa prišla viackrát pozrieť, a aj to tak urobila. V takomto stave bola celý deň, večer išli spať neskoro, lebo svojkor hral s mládeňcami karty. Do postele sa uložila o 22:00 a hneď zaspala, no už o 11:00 ju zobudil akýsi neznámy chlapček veľmi milého vzhľadu a podoby, ten ju zatriasol za pravé plece a povedal: „Neno stavajce, poce do koscela, bo vas farár Drábay⁸⁴⁴ volajú na omšu.“ Hneď vstala, cítila sa čerstvá a vyspatá a začala sa obliekať. Hodiny práve bili 23:00, údery hodín pri obliekaní pani Helena i počítala, ale i videla, že je 23:00. Chlapček sa postavil opodiaľ postele a čakal pri peci. Bol oblečený v tmavomodrej teplákovvej súprave, mal nohavice a teplákovú blúzu so zipsom. Keď sa doobliekala, chlapček sa spýtal: „Už sce hotová?“ Odpovedala: „Hej, už som hotová.“ Vtom chlapček otvoril dvere do „prikleta“ a vyšiel, ona tesne za ním. V „priklete“ siahla rukou do rámu, aby si vzala modlitebnú knihu a chlapček otvoril dvere von na dvor a potom, čo vyšla i ona, zatvorila dvere. Keď chlapček vyšiel von na dvor, nešiel cestou, ako sa ide ku kostolu, ale obrátil sa hore dvorom dozadu, ako sa ide ku stodole. Ona šla tesne za ním. Za hospodárskymi budovami mali Ščišľákovci studňu a oproti studni pri mure kostolnej ohrady mali naukladané trámové drevo, ktoré siahalo až takmer po výšku kostolnej murovanej ohrady. Chlapček prejdúc ku tým trámom vystupoval nimi hore a vyšiel na kostolný múr, ktorý bol medzi dvorom Ščišľákovcov a kostolným dvorom. Chlapček z kostolnej ohrady zoskočil do kostolného dvora a pani hneď za ním. Keď pani stála len na kostolnej ohrade, videla pri dverách sakristie tú tajuplnú postavu človeka, ktorú tam videla 7. a 9. novembra večer. Stála rukou opretá o dvere sakristie, akoby sa ich chystala otvoriť. Z kostolnej ohrady do kostolného dvora zostúpila pani akoby z jedného schodu, a to aj napriek tomu, že je to výška približne 1,4 metra. Chlapček šiel rovno ku sakristii a pani hneď za ním. Keď prišla do sakristie, zbadala, že tou tajuplnou postavou je kňaz v reverende, s holou hlavou a so značnou lysinou na hlave od čela nahor. Len čo prišli do sakristie, kňaz tou pravou rukou, ktorou sa držal dverí, odchýlil vonkajšie dvere sakristie a všetci sa akosi naraz prešmykli dnu, takže sa o seba všetci obtreli šatami. Vnútorne dvere zo sakristie do kostola boli už otvorené. Na mieste v sakristii, kde sa oblieka kňaz k svätej omši, bol svietnik a na ňom horela jedna svieca. Vojdúc do sakristie sa pani Helena pozdravila: „Pochválený buď Ježiš Kristus!“ Kňaz jasne neodpovedal, len tak zhlboka zamrmľal. Pani sa na neho pozrela a zbadala, že je to tvár ako umrlčia, síce s očami, ušami, nosom, ústami, bradou, ale všetko len akoby z bubliny alebo z hmloviny, taká priesvitná. Pripadalo jej to, že keby na neho človek fúkol, celá tvár by sa rozpadla. Pozrela sa na neho len na chvíľku a už aj odchádzala cez otvorené dvere do kostola nechajúc kňaza i toho chlapčeka, ktorý ju doviedol do kostola. Keď pani Helena vošla do kostola, zistila, že všetky sviečky na hlavnom oltári horia. Poklonila sa Oltárnej Sviatosti a šla si sadnúť do lavice. Sadla si do druhej lavice z kraja na evanjeliovkej strane, otvorila modlitebnú knihu, že sa z nej bude modliť, ale nemohla čítať z knihy. V tom sa ozval zvonček pri sakristii oznamujúci, že začína svätá omša. Kňaz i s miništrantom vystúpil k svätej omši. Kňaz bol

⁸⁴⁴ Výpoveď zapisoval farár tak, ako ju pani Helena Ščišľáková vypovedala. V skutočnosti neide o meno Drábay, ale Trábay, na čo bude v závere zápisnice poukázané.

oblečený do bieleho ornátu s biretom na hlave nesúc pred sebou kalich a chlapec bol už oblečený do červených miništrantských šiat a prinášal omšovú knihu. Obaja úctivo pokľakli pred oltárom, kňaz zložil biret a dal ho miništrantovi a naraz vystúpili hore stupňami oltára, upravili kňaz kalich a miništrant omšovú knihu. Potom, čo tak urobili, prišiel kňaz k omšovej knihe, otvoril ju a zišiel dole pred stupne oltára, kde pokľakol, prežehnal sa a začal svätú omšu celkom tak, ako to robieva každý kňaz. Miništroval mu ten chlapec, ktorý priviedol pani do kostola. Keďže pani do svojej modlitebnej knihy nič nevidela, uprela oči na toho kňaza a nábožne sledovala každý jeho pohyb. Svätú omšu slúžil veľmi zbožne. Po lekcii dal kňaz miništrantovi znamenie, aby preniesol knihu na druhú stranu. A keď kňaz prečítal evanjelium a pobožkal omšovú knihu, obrátil sa smerom k ľudu a ťažkým, dunivým hlasom, akoby spod zeme alebo spoza hrubej steny povedal tieto slová: „Vyzývam vás v tej vašej farnosti, aby váš tunajší farár odslúžil tri omše.“ Potom sa obrátil k oltáru a pokračoval krédom a potom obetovaním. Miništrant cengal, doniesol ampulky, ba aj „na lavabo“ kňazovi umyl ruky, ako sa to obvykle robieva pri svätej omši. Pri samotnom umývaní rúk, keď kňaz roztvoril pred miništrantom ruky, si pani Helena všimla, že ich dotýčný kňaz má škaredé, akoby machom a plesňou zašlé. Kňaz odbavil všetky úkony celkom ľahko až do pozdvihovania. Pri pozdvihovaní bolo trápne dívať sa na neho. Ťažko kľakal, ešte ťažšie sa dvíhal, triasli sa mu ruky, ako keby nebol vládca zdvihnúť svätú hostiu, tak sa trápil. Mohol ju sotva dvihnúť po výšku hlavy, i to sa triasol. Bolo to tak i pri pozdvihovaní kalicha. Keď skončilo pozdvihovanie, pokračoval zasa vo svätej omši. Pani čakala, že dostane sväté prijímanie, túžila po ňom. No miništrant trikrát zazvonil na sväté prijímanie a potom už viackrát nie a ani kňaz sa neoťočil. Veľmi ju bolelo, že nedostala sväté prijímanie. Kňaz dal kalich do poriadku a po prenesení knihy pokračoval vo svätej omši. Keď omšu dokončil, knihu zavrel a v strede oltára udelil požehnanie. Pani sa z miesta postavila, prežehnala sa a kým žmurkla očami, kňaz od oltára zmizol, takže posledné evanjelium už nečítal. Pri oltári ostal už len malý miništrant, ktorý zobral z oltárnej menzy omšovú knihu, pokľakol s ňou pred oltárom a odniesol ju do sakristie. Zo sakristie sa ihneď vrátil už zoblečený z miništrantských šiat a so zhasínajúcou tyčou šiel pozhášať sviece na oltári. Sviece boli veľké, takže musel počas hasenia sviec stáť veľmi na špičkách nôh. Keď sviece zhasil, zostúpil pred oltár, pokľakol si a obrátiac k žene povedal: „Neno, už idzeme domu.“ Ona vystúpila z lavice a išla k nemu pred oltár, tam si pokľakla a vošla do sakristie. V sakristii horela ešte tá svieca na pulte pri kľakátku. Chlapec oprel zažihaciu tyč o stenu, podišiel k sviečke a jedným dychom ju sfúkol tak rezko, že to bolo až počuť. Keď to spravil, prišiel k železným dverám sakristie, pootvoril ich vyjdúc von a pustil pani Helenu von. Ona sa ocitla vonku pri kostolnom dvore na zasneženom ľade pred dverami sakristie. Chlapec ešte poznamenal: „Neno, počekajce, ja ešči zamknem.“ Na to buchol vonkajšími železnými dverami i vnútornými dverami z dubového dreva, ktoré pri vchode do sakristie i pri východe z nej boli otvorené, ťažký zámok dubových dverí cvakol a na ženu vtedy vonku zaľahla akási tma, že nič nevidela. Ale ani chlapec sa viac neukázal. Zabožekajúc som si povedala nahlas: „Ach, Ježišku drahý, ta ja jak teraz domu trafim v tej cme?“ No nestratila vedomie ani duchaprítomnosť, strčila modlitebnú knihu do vrečka v zástere, cúvla dva kroky a hmatajúc rukami o kostolnú stenu sa pohla popri kostolnej stene smerom k východu z kostolného dvora. Nepodarilo sa jej nájsť bránu z kostolného dvora, takže chodiac a hmatajúc popri kostolných stenách a pri kostolnej ohrade blúdila po kostolnom dvore zo severnej strany až do rána, keď zaznel zvon na Anjel Pána, rozvidnelo sa jej v očiach, zastala v snehu a počkala na kostolníka. Ako ten vyšiel z kostola a buchol bránou, zavolala na neho a na jej tretie zavolanie si na ňu posvietil elektrickou lampou a bojazlivo k nej prišiel. Ona mu povedala: „Však poc me odvedz domu, bo me farár

Drábay volali na omšu, ta som prišla a teraz neznam domu trafic.“ Kostolník ju celú vysilenú od zimy priviedol domov, kde všetci (jej manžel, svokor i dvaja synovia vo veku desať a dvanásť rokov) ešte boli v posteliach a o jej nočnej návšteve v kostole nič nevedeli. Bolo to ráno 8. decembra 1956 pred piatou hodinou, lebo kostolník v ten deň zvonil na Anjel Pána o 4:45. Po udalostiach, ktoré sa udiali, cítila pani Helena veľkú slabosť a únavu, takže celé tri dni ležala v posteli a ani 8. ani 9. decembra v nedeľu nebola pre slabosť v kostole na svätej omši. Najviac utrpenia sa ušlo pani Helene od zvedavcov, najmä od žien, pre ktorých nemala pokoj od 8. decembra ráno. Jedni ju ľutovali, že blúzni, iní ju zosmiešňovali, akoby zvädzala ľudí a klamala, no našli sa i takí, ktorí nad tým uvažovali triezvo a pokúšali sa dať odpoveď, čo by to malo všetko znamenať. I ona nad tým začala triezvo uvažovať, lebo si uvedomila, že v noci zo 7. na 8. decembra 1956 prežila hroznú noc a v čase, keď nad tým uvažovala, bol zhrozená. Keď sa veci diali, nijako si neuvedomovala, ležala v posteli 8. decembra, do 23. hodiny v noci sa nevedela zbaviť prenikavého mŕtvolného zápachu, ktorý ju obklopoval, že jej z toho bolo zle, no o 11:00 ho prestala cítiť, akoby ho niekto odňal.

„To, čo som do tejto zápisnice v prítomnosti dvoch svedkov udala, je skutočne pravda, skutočný zážitok, ktorý som v onú hroznú noc zažila a ktorú som hotová bárstedy prisahou potvrdiť. Odkaz, ktorý som počula v kostole, som odovzdala miestnemu duchovnému Jánovi Tarasovičovi, keď ma ten dňa 9. decembra 1956 odpoľudnia osobne navštívil a on sa urobil ochotným odkaz splniť behom týždňa. Toto nech slúži k uspokojeniu mojej duše, že to, čo na mne bolo žiadané, som takto splnila. Všemohúci nech dá pokoja večného i tej duši, ktorá na mne takú obetu požadovala. Druhý raz už by som nebola schopná ani ochotná takú obetu priniesť. Neprežila by som to!“⁸⁴⁵

Správca farnosti sa svedkyne týchto nočných vízií spýtal, či už niekde pred tým počula meno Drábay. Ona udala nasledovnú odpoveď: „O tom mene som nikdy nič nepočula a nič neviem, či taký kňaz dakedy žil, alebo žije. Keď ma chlapček zval do kostola, že ma farár Drábay volajú na sv. omšu, myslela som, že ide o živého kňaza, ktorý prišiel na návštevu na faru. O tom som sa len včera dozvedela od miestneho duchovného Jána Tarasoviča, že ide o kňaza, ktorý v rokoch 1884 – 1887 v Ľubotíne farároval, tu zomrel dňa 20. apríla a je pochovaný na kostolnom dvore. Všetchno bolo dovŕšením tej hrôzy, ktorá ma pojala, keď ma včera 11. decembra odpoľudnia zaviedli náš dp. farár ku jeho hrobu s tými slovami: ‚Tu leží nebohý farár Štefan Trábay⁸⁴⁶ narodený 19. augusta 1830, zomrel 20. apríla 1887.‘ V Ľubotíne bývam len od roku 1943, a tak nikdy ma neinteresovalo, akého mena farári tu pôsobili v minulom storočí pred sedemdesiatimi rokmi. Ani toho hrobu nebohého Trábayho som si nikdy nevšimla, lebo leží z opačnej strany kostola, na kostolnom dvore smerom ku fare.“ V závere zápisnice stránka dodala: „Do tejto zápisnice som uviedla svoje výpovede podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia, nič som ne-

⁸⁴⁵ TARASOVIČ, Ján: List pre Rímskokatolícky ordinariát v Košiciach s priloženou zápisnicou. Prot. č. 44/1957 z 16. 05. 1957.

⁸⁴⁶ Štefan Trábay sa narodil 18. 8. 1830 v Ústí nad Priehradou (Orava), za kňaza bol vysvätený v roku 1862. V roku 1862 bol kaplánom v Brestove, jeho ďalšie kaplánske miesta boli v Kurime, Drienove, Terni, Šarišských Michal'anoch, Nižnom Hrušove, Snine, Nižnej Myšli, Erdöbénye, Bodrogkeresztúre, Tarcaly, Zborove a Ruskove. V roku 1877 – 1884 bol administrátorom v Brezovičke a v rokoch 1884 – 1887 farárom v Ľubotíne. Zomrel 21. 4. 1887.

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1885. Erectae sedis episcopalis octuagesimum primum. Cassoviae : Typis Caroli Werfer, 1885, s. 238; MOKRIŠ, Andrej – KALFASOVÁ, Marie: Ľubotín včera a dnes, s. 99.

pridala k tomu, čo som zažila a na znak úplnej pravdivosti zápisnicu vlastnoručne podpísum v prítomnosti duchovného a dvoch podpísaných svedkov.“⁸⁴⁷

13.2 Revelácie Štefanovi Hlaváčovi

Profesor Štefan Hlaváč bol obdarený mimoriadnou Božou milosťou spoznávať veci zvláštnym spôsobom. Bol to charizmatický dar presahujúci rámec ľudského poznania v bežnom živote. Vo svojom životopise sa zmienil o tom, ako sa mu zjavila mŕtva predstavená rehoľných sestier Krescencia počas pôsobenia v Michalovciach. Aj v Hermanovciach mal Dr. Hlaváč sny, ktoré mu umožnili poznať udalosti osobitým spôsobom. Jeho sesternica Pavlína Hlaváčova to charakterizovala tak, že „vedel vysnívať dopredu, čo s malo ešte len stať.“ Aj sestry Balogové dosvedčili, že vedel nepochopiteľným spôsobom prenikať do poznania veci. Mária uviedla konkrétny prípad, keď istý manžel zaviezol manželku do prešovskej nemocnice, ale predtým než odišiel, prišiel požiadať o svätú omšu za jej uzdravenie. Ráno okolo štvrtej hodiny počuli obidve sestry vo farskej kuchyni silné rinčanie tanierov. Ráno sa ich pán farár spýtal: „Čo ste to vy, rebečky, skoro ráno s taniermi robili taký hluk?“ Vraveli mu, že aj oni ho počuli, ale nevedeli, kto ho spôsobil. Farár na to povedal: „No vidíte, to ona mi prišla povedať, tá žena, počul som jej kroky i jej hlas, že omšu mám odslúžiť nie za živú, ale za mŕtvu. Takže ráno bude omša za mŕtvu.“ Keď sa ráno šiel pripraviť do sakristie na slúženie omše, ponáhľal sa k nemu manžel tejto ženy, že akurát dostal telegram o jej smrti, zomrela o štvrtej ráno. Farár mu na to povedal, že to už vie a že sama mu to prišla povedať ráno o štvrtej hodine. Pravdivosť tohto prípadu potvrdil aj František Vojtko, ktorý bol v kostole s pánom farárom pred príchodom manžela nebohej. Farár mu vravel: „Dnes je pondelok, zajtra idem do Košíc a v stredu mám pohreb.“ Vojtko bol prekvapený, veď nikto neumrel, hneď na to mu povedal, že nebohá mu to prišla povedať sama. Hneď na to vstúpil do sakristie manžel nebohej.⁸⁴⁸

Podobných prípadov mal Štefan Hlaváč viac. Z nich najzaujímavejší dosvedčil vo svedeckej výpovedi František Vojtko. Bolo to takto: Dr. Hlaváč mal vo zvyku neskoro večer pri kostole modliť sa ruženec. Raz takto modliac sa, bolo to v septembri 1965, zbadal pri sakristii asi tridsaťročného chlapca, oblečeného podľa módy z minulého storočia. Mal fúzy. Zastal mu cestu a po katolíckom pozdravení požiadal o odslúženie omše. Pán farár mu to prisľúbil, že ráno ju odslúži za spásu jeho duše. Povedal aj svoje meno, volal sa Jozef Sopko. Ukázal sa mu ešte raz neskoro v noci pri sakristii. Požiadal ho, aby ho nasledujúci deň pochoval. Povedal, že jeho telesné pozostatky sú hore pod strechou sakristie, ktorú zajtra budú búrať. Tesársky majster ho zabil sekerou pre 109 rokmi a tam ho skryl. V nasledujúci deň chlapi skutočne búrali strechu sakristie, ale ešte predtým ich farár upozornil, nech si dajú pozor, lebo tam bude mŕtvola. A naozaj, našli tam ľudskú kosť zasypanú lístím zo stromov. Privolaný MUDr. Bochňa z Jarovnic aj prítomní experti konštatovali smrť toho človeka pred 100 až 110 rokmi a že šlo o 25- až 30-ročného muža. Pán farár s úsmevom sám pre seba poznamenal: „No, vedľa!“ ich odhad ohodnotil ako veľmi správny. Farár zozbieral jeho ostatky do drevenej debny a s úctou ich pochoval aj so slúžením pohrebnej omše.⁸⁴⁹

⁸⁴⁷ TARASOVIČ, Ján: List pre Rímskokatolícky ordinariát v Košiciach s priloženou zápisnicou. Prot. č. 44/1957 z 16. 05. 1957.

⁸⁴⁸ HALÁS, Štefan: Dokončenie životopisu Štefana Hlaváča, s. 287.

⁸⁴⁹ HALÁS, Štefan: Dokončenie životopisu Štefana Hlaváča, s. 287-288.

Potom čo po tejto udalosti prešlo asi pol roka, nebohý znova čakal profesora pri sakristii neskoro večer. Žiadal ešte tretiu omšu za spásu svojej duše. Profesor Hlaváč mu to prisľúbil, že zajtra ráno ju za neho odslúži. Nebohý sa však nedal odbiť a trval na svojej čudnej požiadavke: On chce mať svätú omšu teraz! Farár sa vyhovárал, že nemá miništrantov a kostol je prázdny, bez ľudí. Nebohý sa za miništranta ponúkol sám a prisľúbil, že ľudí bude plný kostol. Farár preto súhlasil, že ak to tak bude, omšu odslúži. Poobliekal ho, pozapaľoval sviečky a začala sa svätá omša. Kostol bol naozaj plný ľudí. Štefan Hlaváč niektorých aj poznal, svojich zomrelých farníkov, ako sedeli na svojich obvyklých miestach. Väčšinu z nich ale nepoznal. Keď omša skončila, zosnulý odprevadil farára na faru a pri rozlúčke povedal: „Zbohom a dovidenia pán sused!“ Keď nad týmito slovami neskôr rozjímal, uvedomil si, že hrob, ktorý si dal pre seba pripraviť, je v susedstve hrobu, kde pochoval ostatky Jozefa Sopka.⁸⁵⁰

Dr. Hlaváč o tom povedal svojmu bývalému miništrantovi Júliusovi Fabiánovi žijúcemu v Sabinove o tejto revelácii nasledovné: Zavraždený mládenec potreboval nájsť citlivého človeka – kňaza, aby ho poprosil o odslúženie troch svätých omší, potrebných ku spásu duše. Čakal dlho, vyše sto rokov, až kým mu neprišiel do cesty práve Dr. Hlaváč. Ako mu v nočnom dialógu podivný mŕtvy povedal, Boh mu preto doprial mimoriadnu milosť pri záchrane svojej duše návratom zo záhrobia na svet, že v mladosti stále slúžil pri oltári ako miništrant až do veku dvadsaťštyri rokov.⁸⁵¹

Štefan Hlaváč mal viacero podobných nočných návštev, pri ktorých mu zosnulí na vzdialených miestach mimo Hermanoviec dali hneď vedieť o svojej náhlej smrti a pritom ho požiadali o odslúženie svätej omše za spásu svojej duše. Tieto návštevy sa prejavovali aj navonok rôznym spôsobom, najčastejšie za doprovodu rôznych zvukov.⁸⁵²

Pri jednom rozhovore s Júliusom Fabiánom sa rozprávali o záhadách duchovného sveta. Rozprávali sa aj o knihe Břetislava Kafku *Nové základy experimentálnej psychológie*, ktorá bola počas komunizmu zakázaná. Keď sa spoločne s Dr. Hlaváčom rozprávali o tejto knihe, Hlaváč povedal, že autora tejto knihy pozná a že ho navštevuje. Zdôveril sa aj s tým, že Břetislav Kafka sa o ňom vyjadril ako o veľmi silnej duchovnej a duševnej osobnosti a že ho môže naučiť prevádzané psychologické experimenty uvedené vo svojej knihe. Pán profesor to odmietol s tým, že zosnulí, ktorí si to u Boha zaslúžia, s Božím dovolením svojim spôsobom sa môžu prejaviť tak, ako to bolo doposiaľ. Vraj mu to stačí pre jeho kňazskú službu aj v tých mimoriadnych prípadoch vymykajúcich sa z prirodzeného poriadku stvoreného viditeľného sveta.⁸⁵³

⁸⁵⁰ HALÁS, Štefan: Dokončenie životopisu Štefana Hlaváča, s. 288-289.

⁸⁵¹ HALÁS, Štefan: Dokončenie životopisu Štefana Hlaváča, s. 289.

⁸⁵² HALÁS, Štefan: Dokončenie životopisu Štefana Hlaváča, s. 289.

⁸⁵³ HALÁS, Štefan: Dokončenie životopisu Štefana Hlaváča, s. 290.

Záver

Sú isté veci medzi nebom a zemou, ktoré svojou povahou patria do kompetencie Cirkvi, aby ich posúdila. Vstupovať do týchto záležitostí nebolo pre Cirkev nikdy jednoduché ani samozrejmé. Mnohé udalosti nadprirodzenej povahy zostávajú pred verejnosťou skryté, pretože majú privátny charakter. Iní majú silnú vieru v takých mimoriadnych chvíľach, ktoré neveriaci, sekulárny/sekularizovaný alebo racionálny človek považuje za náhodu. Pravidelne sa však objavovali osoby, ktoré sa so svojou skúsenosťou zdieľali. V simplicitnom, marginálnom alebo finálnom prostredí sa ľahko našli ďalšie osoby, ktoré tomu uverili. Tu najmä čas preveril pravosť akejkoľvek udalosti. V intelektuálnom a teologicky kritickom prostredí existoval opačný prístup. Príkladom sú Košice, v ktorých bol uznaný eucharistický zázrak, z ktorého duchovne ťažilo toto mesto po celý stredovek.

Udalosti nadprirodzenej povahy sú rôznorodo pestré, majú niekoľkorakú povahu. S ich prítomnosťou je potrebné počítať všade, kde je viera. Od kvality viery závisí interpretácia toho, čo sa stalo, ale aj ďalší život takejto udalosti, pretože aj keď sa stala len raz, prerástla čas i hranice miesta, kde sa stala. Primárnym pozitívnym ovocím sú vzácne obrazy/ikony, ktoré sú považované za milostivé. Tieto predmety sú umeleckými dielami, reprezentujú kultúru kraja, kde sú doma. Ak chýr o nich prekročil hranice obce, stali sa cieľmi pútí. Vyskytli sa aj také prípady, že niektoré miesta boli umelo vyhlásené za pútnické (napr. rodiská gréckokatolíckych biskupov mučeníkov), ale keďže iniciatíva v týchto prípadoch nevyšla zdola, zlyhala. V týchto prípadoch musí byť zbožnosť kléru a veriacich laikov v rovnováhe. Ak to tak nie je, kult akejkoľvek udalosti nemá dlhú životnosť alebo živorí.

Ak sledujeme udalosti nadprirodzenej povahy chronologicky, čím sú staršie, tým je ich menej, menej sa o nich vie; prežili len tie, ktoré boli pravé, teologicky a disciplinárne korektné. Takou udalosťou bol košický eucharistický zázrak. Tu sa Cirkev zapojila do udalosti veľmi aktívne, Košice sa stali jedným z významných a popredných pútnických miest Uhorska a ďalej bolo potrebné túto špeciálnu pastoračiu len správne moderovať, o čom svedčí architektonický a umelecký vývoj košickej katedrály. Pre stredovek boli typické aj miestne regionálne pútnické lokality, ktoré spravovali rehoľníci: premonštráti v Darnove, františkáni v Humennom, augustiniáni v Hrabkove. Reformácia pre stredoveké prejavy zbožnosti znamenala ich zánik a pri slabom zachovaní stredovekých archívov je pozoruhodné už to, že vôbec o nich vieme.

V období náboženských vojen a nepokojov 17. storočia a rekatolizácie sa začal rozvíjať špecifický fenomén, ktorý nebol nový, ale pre barokovú zbožnosť mimoriadne dôležitý, a ním bol kult obrazov. Obrazy/ikony sa stali milostivými alebo zázračnými slzením alebo krvácaním, alebo sa pri nich udiali udalosti či javy, ktoré veriaci vyhodnotili ako mimoriadne. Tieto obrazy boli buď miestne (Póč, Klokočov, Šaštín), alebo boli kópiami iných, mimoriadne obľúbených prototypov (Čenstochová, Kluž, Aračeli, Pasov). V rámci pietas Austriaca vznikli kalvárie (Prešov, Košice, Udavské), ktoré boli stavbami na zeleňom kopci a nepredchádzali im mimoriadne nadprirodzené udalosti; to, že prežili zánik rehole jezuitov (1773), ktorá stála pri ich zrode, svedčí o dobre vedenej pútnickej pastoračii v prvých generáciách ich existencie, ktorá pútnikov vyformovala. Osemnásťte storočie zveľaďovalo pútnický život a dotvorilo sieť najvýznamnejších pútnických miest, ktoré existujú dodnes. O získaných milostiach svedčia votívne dary, o správnej pastoračii pútnikov svedčia odpustkové listiny.

Potom až 20. storočie významnejšie vstúpilo do frekvencie udalostí nadprirodzenej povahy, predovšetkým obdobie komunistickej totality vyprodukovalo mučeníkov, čo Cirkev vždy považovala za najvyššiu formu svätosti. V druhej polovici storočia sa najvýznamnejšie chrámy stali bazilikami minor alebo diecéznymi sankturáriami. Pri univerzálnych cirkevných jubileách a jubilejných/svätých rokoch je diecéznym biskupom daná fakulta ustanoviť najvýznamnejšie kostoly v diecézy za odpustkové.

Ak sledujeme topografiu udalostí, medzi jednotlivými regiónmi nie je výraznejší rozdiel, ale isté špecifiká existujú. V tomto smere bola pastorácia najlepšie vedená v stredovekých Košiciach, ktoré aj po duchovnej stránke predsedali Pentapolitane a imponovali celej krajine. Súviselo to s politikou magistrátu, ktorý si volil miestnych duchovných a všetci farári mali univerzitné vzdelanie. Zárukou ortodoxie boli aj rehoľné komunity, ktoré spravovali posvätné miesta či v stredoveku alebo v novoveku. Na opačnom póle sa nachádzajú lokality, ktoré boli vo svojej dobe okrajové, finálne alebo duchovne zanedbané, pretože tu sa zvyšuje frekvencia udalostí, ktoré majú pochybnejšiu povahu.

Všetky kanonizované osoby spojené s východom Slovenska zomreli ako mučeníci a vážni kandidáti na oltár sú predovšetkým vyznávači. V miestnej minulosti však možno nájsť omnoho viac mučeníkov z obdobia rekatolizácie a komunizmu, ale aj nemučeníkov z celého 20. storočia. Nepriznávanie sa k svojej histórii a nezveľaďovanie vzťahu k vlastnej minulosti je nielen absenciou alebo odmietaním pamäte, krízou identity, nevyrovnania sa s minulosťou, ale predovšetkým kvality viery súčasnej Cirkvi. Títo Boží služobníci nepotrebujú byť svätorečení, ale ich svätosť potrebujú ako príklad súčasníci. Jedným z vonkajších dôvodov, prečo sa tomu nevenuje pozornosť, je aj rýchle striedanie historických období a neriešenie hromadiacich sa problémov, čo prirodzene smeruje aj k deformácii duchovného prostredia.

Udalosti nadprirodzenej povahy nemajú len náboženský zmysel, ale majú aj historický, umelecký a literárny rozmer, sú špecifickým obohatením miestnej kultúry. Frekvencia a rôznorodosť týchto javov na takom malom území vyplýva z toho, že tu žijú vedľa seba tri kresťanské konfesie, ktoré sú priestorom pre ich prítomnosť. Povaha a život(nosť) týchto udalostí bola rovnaká bez ohľadu na prostredie, obdobie či konfesiu, kde sa odohrala. Cirkev prešla vývojom v pohľade na tieto udalosti, v stredoveku ich skúmala a až do 18. storočia boli všetky prejavy ľudovej zbožnosti v súlade s teologickým vzdelávaním kléru. Až osvietenké myslenie prinieslo oddelenie ľudovej zbožnosti od klerickej kritickej viery.

Bibliografia

Archívy

Arcibiskupský archív v Košiciach (AACass)

Fond Administratívne spisy.
Fond Anton Harčar.
Oddelenie Episcopalia, Alojz Tkáč.
Oddelenie Kánonické vizitácie
Zbierka fotografií.

Archív farnosti Petrovany

Kronika farnosti Petrovany od roku 1947.

Biskupský úrad Košickej eparchie

CHAUTUR, Milan: Vyhlásenie k údajným zjaveniam Panny Márie pri Brale (Sečovce). 16. 8. 2004.
CHAUTUR, Milan: Vyhlásenie vladyku Milana Chautura, košického eparchu k miestu „Bralo“ pri Sečovciach. 27. 6. 2011.

Ústav pamäti národa (ÚPN)

ÚPN, KS ZNB – Správa ŠtB Banská Bystrica.
ÚPN, KS ZNB – Správa ŠtB Košice.

Tlačené pramene

Acta Curiae Archiepiscopalis Cassoviensis 1990 – 2014.
Bazilika minor Narodenia Panny Márie. Slávnostné vyhlásenie 6. 9. 2008 vo Vranove nad Topľou. Udeľenie titulu baziliky menšej Kostolu narodenia Panny Márie vo Vranove nad Topľou. Vranov nad Topľou : Farský úrad Farnosti Narodenia Panny Márie, 2008.
Circulares Dioecessanae Cassovienses pro annis Domini 1911 – 1913. Cassoviae e typographia ad S. Elizabeth, 1915.
Codex Iuris Canonici. Piis X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus 1917. Typographi pontifici : P, J. Kenedy and sons, 1918.
Časoslov. Liturgia Kňazských hodín. Prešov : Gréckokatolícky biskupský úrad v Prešove, 1983.
Dokumenty diecéznej synody. Partikulárne normy. Košice : Vienaľa, 2006.
Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu. Trnava : SSV, 2008.
Dokumenty prvých dvoch ekumenických snemov. Prešov : Petra, 1999.
Enchiridion odpustků, předpisy a ustanovení o odpustcích. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2000.
Katechizmus Katolíckej cirkvi. Trnava : SSV, 2002.
Kódex kánonického práva. Trnava : SSV, 1996.
Kódex kánonov východných cirkví. Lublin : Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium“, 2012.
Korán. Žilina : Knižné centrum, 2001.
Liturgia hodín podľa Rímskeho obradu III. obdobie „cez rok“ I. – XVII. týždeň. Rím : Typis Polyglottis Vaticanis, 1996.
Liturgia hodín podľa Rímskeho obradu IV. obdobie „cez rok“ XVIII. – XXXIV. týždeň. Rím : Typis Polyglottis Vaticanis, 1996.
Martyrologium Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilli Vaticani il instauratum auctoritate Ioannis Pauli PP II promulgatum. Editio altera. Roma : Typis Vaticanis, 2004.

Missale Romanum ex Decreto Concillii Tridentini Restitutum s. Pii V. Pontificiis Maximi jussu editum Clementis VIII. Urbani VIII. Auctoritate Recognitum. Editio Ratisbonensis Septima Missis Novissimis Aucta. Cum Approbatione Sacrorum Rituum Congregationis. Roma : Sanctae Sedis Apostolicae Typographi ex Equitis Ordinis s. Gregorii Magni, 1869.

Missale Romanum ex Decreto Concillii Tridentini Restitutum s. Pii V. Pontificiis Maximi jussu editum Clementis VIII. Urbani VIII. et Leonis XIII. Auctoritate Recognitum, Editio quarta post alteram uti typicam A. S. R. C. declaratam. Roma : Sanctae Sedis Apostolicae et Sacrorum Rituum Congationis Typographi, 1905.

Obežník Košickej eparchie, 1997, roč. 1.

Rímsky rituál obnovený podľa zásad ustanovených Druhým vatikánskym koncilom a vyhlásený autoritou pápeža Pavla VI. Sväté prijímanie a kult Eucharistického tajomstva mimo omše. Trnava : SSV, 2011.

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad anno reparate salutis 1938. Cassoviae : E Typographia ad S. Elizabeth, 1938.

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1885. Cassoviae : Typis Caroli Werfer, 1885.

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1899. Cassoviae : Typis Caroli Werfer, 1899.

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia anno reparate salutis 1943. Prešov : E Typografia „Andrej“, 1943.

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis, Rosnaviensis et Satmariensis in Slovachia anno reparate salutis 1948. Cassoviae : E Typografia „S. Elisabeth“, 1948.

Schematismus Banskobystrickej diecézy. Banská Bystrica : Rímskokatolícka cirkev biskupstvo Banská Bystrica, 2009.

Schematismus Košickej arcidiecézy 2002. Košice : Viena, 2002.

Schematismus Košickej arcidiecézy 2007. Košice : Viena, 2007.

Schematismus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie. Prešov : Petra, 2008.

Svätá Božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoústeho. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998.

Sväté písmo Starého i Nového zákona. Trnava : SSV, 2003.

Literatúra

ADAM, Adolf: Liturgika, kresťanská bohoslužba a jej vývoj. Praha : Vyšehrad, 2001.

AKVINSKÝ, Tomáš: *Teologická Summa. Druhý díl*. Olomouc : Krystal, 1937.

AKVINSKÝ, Tomáš: *Teologická Summa. První část*. Olomouc : Krystal, 1937.

AMORTH, Gabriele: *Spomienky exorcistu*. Stará Ľubovňa : Sali, 2012.

BABJAK, Ján: Zostali verní. *Osudy gréckokatolíckych kňazov 5*. Košice : Slovo, 1999.

BALÁŽ, Rudolf: Slávenie kresťanského tajomstva. In: *Liturgia. Časopis pre liturgickú obnovu*. 2011, roč. XXI, č. 3, s. 234-276.

Bardejov – Kalvária – pútnické miesto Slovenska (Pozvánka na jesennú odpustovú slávnosť). In: *Mozaika*. 1999, roč. IX, č. 21, s. 1.

Bardejov – Kalvária – pútnické miesto Slovenska (Pozvánka na letnú odpustovú slávnosť). In: *Mozaika*. 1999, roč. IX, č. 17, s. 1.

BEL, Matej: *Užská stolica*. Bratislava : Zemplínsky valal, 2000.

BEL, Matej: *Zemplínska stolica*. Bratislava : Zemplínsky valal, 1999.

BELEJKANIČ, Imrich: *Pravoslávne dogmatické bohoslovie II*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta v Prešove, 1996.

BENEDIKT XVI.: *Ježiš Nazaretský*. Trnava : Dobrá kniha, 2007.

Benediktíni nestoja za aktivitami skupiny „Dielo lásky, milosrdenstva a pokoja“. (24. 04. 2014). In: TK KBS. [online]. [citované 21. augusta 2014]. Dostupné na internete: <<http://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20140424030>>.

BERGER, Rupert: *Liturgický slovník*. 1999. Praha : Vyšehrad, 2008.

BERKECZ, Franciska: S ohňom lásky. Výver z denníka bl. Sári Salkaházi. Košice : Viena, 2010.

BIČ, Miloš (ed.) a kol.: *Výklady ke Starému zákonu*. Praha : Kalich, 1991.

Bičovaný kňazmi. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/knazom/brana-pekla---bicovany-knazmi.html>>.

- Blahoslavená Zdenka. Bratislava : LÚČ, 2003.
- BOBER, Bernard: *Homília arcibiskupa Bernarda Bobera k 100. výročiu narodenia Štefana Bečavera*. Svinica 29. apríla 2013. [online]. [citované 22. septembra 2013]. Dostupné na internete: <http://www.ke-arcidieceza.sk/100-vyrocie-narodenia-stefana-becavera-2/?doing_wp_cron=1377860033.5679941177368164062500>.
- BOHÁČ, Vojtech: *Liturgika II*. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1994.
- BOHÁČ, Vojtech: *Liturgika III*. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1995.
- BOHÁČ, Vojtech: Mariánske pútnické miesta katolíkov byzantského obradu na Slovensku. In: *Mariánske pútnické miesta na Slovensku. Zborník z vedeckej konferencie v Ružomberku 28. novembra 2007*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku – filozofická fakulta, 2007, s. 108-121.
- BOHUŠ, Juraj Michael: *Rímske baziliky očami pútnika*. Bratislava : Christextum, 1995.
- BOLEČEK, Vincent: *Mons. Francis J. Fuga*. New York : Svetová Matica slovenská, 1989.
- BOLEŠ, Daniel – ANGELOVIČ, Jozef: *Z dejín obce Lúčka 1323 – 1918*. Prešov : L. I. M. Sk, Ing. Martin Paračka, 2002.
- BORRIELLO, Luigi – CARUANA, Edmondo – ROSARIO DEL GENIO, Maria – SUFFI, Nicoló (eds.): *Slovník křesťanských mystiků*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2012.
- Brána pekla. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/knazom/brana-pekla---bicovany-knazmi.html>>.
- BRIDGEMAN IMAGES – ART CULTURE AND HISTORY: [online]. [citované 20. augusta 2014]. Dostupné na internete: <<http://www.bridgemanimages.com/en-GB/asset/47832/lesznai-anna-1885-1966/lourdes>>.
- BRUGGER, Walter: *Filosofický slovník*. Praha : Naše vojsko, 1994.
- [BUCSÁNZKY, Alajos]: *Csodák könyve*. Pesten : Bucsánzky Alajos, 1858.
- [BUCSÁNZKY, Alajos]: *Rajská Růže, okrášlená s přidánými nábožnými modlitbami, k predivným a zázračným obrazům Panny Marye*. Pešť : Alojz Bučánsky, 1870.
- BUGANOVÁ, Klaudia – MARKUŠOVÁ, Kristína – ŠANGALA, Marián (ed.) a kol.: *Sakrálné pamiatky v Košiciach*. Košice : ASPRODECUS, 2009.
- BUREJOVÁ, Agáta: Amen. amen, amen! In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 10, s. 3.
- BUREJOVÁ, Agáta: *Posolstva* [online]. [citované 19. júla 2013]. Dostupné na internete: <<http://www.vladkyna.sk/Posolstva.html>>.
- CONTESSA, Fabrizio. *Svätá Mária Gorettiová*. Bratislava : Lúč, 2002.
- Časová os, Informácie, Fotky, Páči sa mi. In: Facebook. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete < <https://www.facebook.com/laskamilosrdenstvoapokoj?fref=ts> >.
- Časová os. In: Facebook. [online]. [citované 21. septembra 2014]. Dostupné na internete <<https://www.facebook.com/laskamilosrdenstvoapokoj?fref=ts>>.
- Černá Madona [online]. [citované 5. augusta 2014]. Dostupné na internete: <<https://www.brno.cz/turista-volny-cas/historie-mesta/brnenske-povesti/cerna-madona/>>.
- ČIČO, Martin – KALINOVÁ, Michaela – PAULUSOVÁ, Silvia (ed.) a kol.: *Kalvárie a krížové cesty na Slovensku*. Bratislava : Pamiatkový ústav, 2002.
- ČÍŽEK, Antonín: *Synaxár. Životy svätých*. Prešov : Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998.
- ČÍŽMÁR, Marián: Karmelitánske pútnické miesta na území Košickej arcidiecézy. In: *Púte a putovanie : Zborník príspevkov zo VII. monotematického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín v Košiciach 8. novembra 2005*. Košice : Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2006. s. 103-113.
- ČÍŽMÁR, Marián: *Krása Karmelu v Gaboltove*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2001.
- ČÍŽMÁR, Marián: *Rehoľný život na území Košického arcibiskupstva*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004.
- ČÍŽMÁR, Marián: *Starobyľ a pútnický Veľký Šariš*. Levoča : Polypress, 1999.
- ČÍŽMÁR, Marián: Súkromné zjavenia a stigmatizácia z pohľadu mons. Alexandra Spesza. In: *Zborník príspevkov zo sympózia konaného dňa 1. 9. 2007 v Bardejove pri príležitosti odhalenia pamätnej tabule a 40. výročia smrti Alexandra Spesza*. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2007, s. 19-64.
- DAHLER, Etienne: *Jeruzalém v dějinách spásy*. Kostelní vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1993.
- DANCÁK, František: *Blahoslavený biskup Vasil' Hopko*. Prešov : Gréckokatolícke biskupstvo v Prešove, 2003.
- DANCÁK, František: Gréckokatolícke mariánske pútnické miesta na Slovensku. Prešov : Petra, 2007.
- DANCÁK, František: *Hrabské – Rodisko blahoslaveného hieromučeníka Vasil'a Hopka*. Prešov : Petra, 2011.

- DANCÁK, František: *Ján Mastiliak (1911 – 1989)*. Prekladateľ. Prešov : Petra, 2006.
- DANCÁK, František: *Lutina. Bazilika a hora*. Prešov : Petra, 2010.
- DANCÁK, František: Mariánske pútnické miesta Prešovskej archieparchie. Prešov : Petra, 2013.
- Dankine milosti*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/ako-sa-to-vsetko-zacalo/dankine-milosti.html>>.
- DE FIORES, Stefano – GOFFI, a Tullo (ed.) a kol.: *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- DE JUXTA HORNAD, Vladimirus: *Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatska 9. – 18. storočie*. Košice : Vladimirus de juxta Hornad, 2004.
- Deň ustanovenia sviatku Diela lásky, milosrdenstva a pokoja*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/videnia/slovo-ustanovenia-sviatku-diela-lasky--milosrdenstva-a-pokoja.html>>.
- DIKY, Juraj: *Priereť históriou a súčasnosťou obce Šašová*. Prešov : Grafotlač, 1998.
- DOLINSKÝ, Juraj: *Cirkevné dejiny Slovenska I – II*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2001 – 2002.
- DOMANIČ, Imrich: Ján Nemec kňaz a mučeník. In: *Katolícke noviny*, 1993, roč. CIVL, č. 27, s. 14.
- DOMANIČ, Imrich: Kňazské presvedčenie potvrdil smrťou. In: *Katolícke Noviny*, 1989, roč. CIV (CXL), č. 46, nestránkované.
- DOUGLAS, James Dixon: *Nový biblický slovník*. Praha : Návrat domů, 1996.
- DROBNIÁK, Gabriel – JIROUŠEK, Alexander: *Bazilika minor sv. Egídia v Bardejove*. Košice : SÁŠA, 2011.
- DROBNIÁK, Gabriel – JIROUŠEK, Alexander: *Chrám sv. Egídia v Bardejove*. Košice : SÁŠA, 1998.
- DROBNIÁK, Gabriel: 80 rokov od brutálnej vraždy Františka Majocha. In: *Bardejovské novosti*, 1999, roč. X, č. 33, s. 5-6.
- DROBNIÁK, Gabriel: 80 rokov od brutálnej vraždy Františka Majocha. In: *Mozaika*, 1999, roč. IX, č. 18, s. 1-2.
- DROBNIÁK, Gabriel: Aj na Kalvárii zvony bili a bijú. In: *Mozaika*, 1999, roč. IX, č. 17, s. 3-4.
- DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária – história a súčasnosť. In: *Mozaika*, 1999, roč. IX, č. 17, s. 2.
- DROBNIÁK, Gabriel: Bardejovská Kalvária a jej cintorín. In: *Mozaika*, 1996, roč. VI, č. 22, s. 2-3.
- DROBNIÁK, Gabriel: História chrámu svätého Egídia v Bardejove. In: *Mozaika*, 2009, roč. XIX, č. 14, s. 3.
- DROBNIÁK, Gabriel: Kaplnky bardejovskej Kalvárie. In: *Mozaika*, 2000, roč. X, č. 9, s. 2.
- DROBNIÁK, Gabriel: Liturgický poriadok bardejovskej farnosti z r. 1892. In: *Mozaika*, 1999, roč. IX, č. 17, s. 2.
- DROBNIÁK, Gabriel: *ThDr. Ján Andraščík*. Kapušany : Bens, 2003.
- DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie. In: *Mozaika*, 1994, roč. IV, č. 13, s. 3.
- DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie. In: *Mozaika*, 1994, roč. IV, č. 19, s. 2.
- DROBNIÁK, Gabriel: Z našej histórie. In: *Mozaika*, 1998, roč. VIII, č. 26, s. 2.
- DROBNIÁK, Gabriel: Zaprášené histórie našej farnosti. Bardejovský rekordér v kaplánčení (100 rokov od ordinácie a príchodu Rudolfa Prónaia do Bardejova). In: *Mozaika*, 1994, roč. IV, č. 3, s. 4-5.
- DUBOVSKÝ, Peter (ed.) a kol.: *Komentáre k Starému zákonu I. zväzok. Genézis*. Trnava : Dobrá kniha, 2008.
- DUDA, JÁN. Blahorečenie a svätorečenie. In: *Tribunál*, 2004, roč. III, č. 2, s. 11-17.
- DUDA, Ján: *Boží ľud. Výklad druhej knihy kódexu kánonického práva z roku 1983*. Spišská kapitula : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka, 1995.
- eb: Kristovu tvár, ktorá sa zjavila v Hlinnom, prirovnávajú k obrazu na plátne v Turíne. In: *Sme*, 1997, roč. III, č. 188, s. 3.
- eb: Na výskyt zázračných zjavení je východné Slovensko bohaté. In: *Sme*, 1997, roč. III, č. 188, s. 3.
- ESTERHÁZY, Pál: *Az egés világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövidebb főlött eredeti*. Nagyszombat, 1690.
- FRANCIS – Pope. The spirit of wisdom triumphs over worldly curiosity – Morning meditation in the Chapel of the Domus sanctae Marthae 14. 11. 2013. In: *L'Osservatore Romano*, Weekly ed. in English, 22. november, n. 47.
- FREEDMAN, David Noel (ed.) in chief: *The Anchor Bible Dictionary 4*. New York, USA : Doubleday Dell Publishing Group, 1992.

FRICKÝ, Alexander (ed.) a kol.: *Pamiatky hnutelné východoslovenského kraja v štátnych záznamoch II*. Prešov : Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, 1969.

GÁBOR, Bartolomej: *Diecézna fáza procesu skúmania svätosti*. Košice : Rímskokatolícky arcibiskupský úrad, 2005.

GÁBOR, Bartolomej: *Sila čistej lásky; Svedectvo Anny Kolesárovej*. Košice : Rímskokatolícky arcibiskupský úrad, 2004.

GAČKOVÁ, Lýdia – MOLNÁR, Martin – ZUBKO, Peter: *Stredovek v múzeu*. Michalovce : Zemplínske múzeum v Michalovciach, 2013.

GERKA, Milan – DŽUGAN, Michal – STARCOVÁ, Iveta: Návšteva jeho blaženosti Hermana, arcibiskupa washingtonského, metropolitu celej Ameriky a Kanady v našej cirkvi. In: *Odkaz sv. Cyrila a Metoda*, 2004, roč. L, č. 10, s. 1-17.

GNIP, Jozef: *Páter František Paňák SJ*. Trnava : Dobrá kniha, 2008.

GOGOLA, Jerzy Wiesław: *Teológia spoločenstva s Bohom. Príručka teológie duchovného života*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2005.

GRADOŠ, Juraj: *Hore srdcia. Modlitebník a spevník gréckokatolíka*. Prešov : Petra, 2002.

GUTEK, František – JIROUŠEK, Alexander: *Mestská pamiatková rezervácia*. Košice : SÁŠA, 2012.

HABECK, Reinhard: *Obrazy, ktoré by neměly existovat*. Praha : NS SVOBODA, 2010.

HALÁS, Štefan (ed.) a kol.: *Kytička Hlaváčovi*. Michalovce : Rodina profesora Hlaváča, 2003.

HALUŠKA, Alexander: Krásnobrodská divotvorná ikona Presvätej Bohorodičky. In: KOCVÁR, Vladimír (ed.) a kol.: *Pravoslávie a súčasnosť I. Zborník príspevkov zo študentskej vedeckej konferencie Prešov, 5. máj 2009*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká, katedra praktického bohoslovía, 2010. s. 40-45.

HARČÁR, Anton: František Majoch, obetný baránok boľševickej pomsty v roku 1919. Levoča : POLYPPRESS, 2000.

HARMINC, Ivan (ed.) a kol.: *Súpis pamiatok na Slovensku I – III*. Bratislava : Obzor, 1967 – 1969.

HERETIK, Anton a kol.: *Klinická psychológia*. Prievidza : Patria, 2007.

HERIBAN, Jozef: *Príručný lexikón biblických vied*. Rím : Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1992.

HLAVÁČ, Štefan: *Po priamych cestách. Autobiografia*. Trnava : SSV, 2001.

HOLLÓK, Emericus: Solemnia cultus exuviarum S. Neiti M. in Ecclesia Cathedrali Rosnaviensi anno 1836 inchoata, et subsequis continuata. Rosnaviae : Typis Haeredum Josephi Kek Caes. R. P. Typ, 1841.

HOSPODÁR, Michal – ŽEŇUCH, Peter: *Ochrankyňa Zemplína*. Košice : Gréckokatolícky apoštolský exarchát, 2007.

HOSPODÁR, Michal: *Stanovisko Mons. Milana Chautura*. In: *M Rosa*, 2005, roč. XIII, č. 1, s. 5.

HROMADOVÁ, Ľudmila – HRIADELOVÁ, Renáta: *Bardejov*. Bratislava : Tatran, 1977.

HROMNÍK, Milan: *Hertník a svätí košíckí mučeníci*. Bratislava : Juniorpress, 1998.

HROMNÍK, Milan: *Kľúčov*. Bratislava : Juniorpress, 1998.

HUDÁK, Pavol (ed.) a kol.: *Dotyk radosti. O víťazstvách lásky*. Prešov : Tlačiareň Kušnir, 2009.

HUDÁK, Pavol a kol.: *Anka Kolesárová. Mučenica čistoty*. Košice : Univerzitné pastoračné centrum v Košiciach, 1999.

HUGHES, Thomas Patrick: *Lexikon des Islam*. München : Orbis Verlag, 2000.

HVIŠČ, Viktor: <starosta@dubinne.sk> 2014-3-6. *Vyjadrenie k súkromnému zjaveniu v obci Dubinné*. [E-mail adresátori Gabrielovi Benka-Rybárovi <gabrielbenkarybar@gmail.com>].

CHALIN, Olivier: *The old market square and the martyrdom of Joan of Arc*. Condre-sur-Noireau : ÉDITIONS Charles Corlet, 2000.

CHAUTUR, Milan: Pozvanie na modlitbové stretnutie – odpoveď. (2. 9. 2004) prot. č. 1009/04. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 10, s. 10.

Chronology of Blessed Miriam Teresa Demjanovich, S. C. [online]. [citované 5. augusta 2014]. Dostupné na internete: <http://www.scnj.org/index.cfm?fuseaction=feature.display&feature_id=215>.

I. N.: Spomienková slávnosť v Šarišských Bohdanovciach. In: *Katolícke noviny*, 1991. roč. CVI, č. 39.

Informácie farského úradu. In: *Mozaika*, 2000, roč. X, č. 9, s. 4.

ISKROVÁ, Daniela: Úcta k Vranovskej Madone. In: *Mariánske pútnické miesta na Slovensku. Zborník z vedeckej konferencie v Ružomberku 28. novembra 2007*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku – Filozofická fakulta, 2007, s. 99-107.

ISTVÁN, Kapin – ZSILVESTER, Terdik: *Máriapócs Magyarország Nemzeti Szentélye*. Máriapócs, 2010.

- IVAN, Jozef: Sviatosť pokánia v Kódexoch Katolíckej cirkvi. Michalovce : Misionár, 2009.
- IZAKOVIČ, Alexej: Trnavská Panna Mária. Stručný dejinný prehľad s najdôležitejšími listinami. 1941.
- JANOCHA, Michał: *Ikony w Polsce*. Warszawa : Wydawnictwo Arkady, 2008.
- JORDAN, David – WIEST, Andrew: Atlas druhé světové války. Fakta o bojových střetnutích největší války v historii. Praha : Ottovo nakladatelství, 2006.
- JORDÁNSKY, Áleš: Krátky spis milostiwich obrazow blahoslawenej Panni Marie Matky Božej, ktoré w kráľovstve Uherském, a w patricích k němu částkách a krajnách werejňe sa cťá. Podľa predesach dvoch od ně nehďajšého knížata Pawla Esterhása. Prešporok : Pismem Belnaiho Dedičů, 1838.
- JURICA, Juraj: Svätosť nie je luxus, In: *Boromeo*, 2012, č. 2, s. 15-19.
- KAFKA, Jozef a kol.: *Psychiatria: učebnica pre lekárske fakulty*. Martin : Osveta, 1993.
- KAPRÁĽOVÁ, Daniela: Tri studničky. In: *Podvihorlatské noviny*, 2012, roč. LIII, č. 40, s. 4.
- KAPUTA, Andrej: Šašová a jej zázračná ikona. In: *Bardejovské novosti*, 2011, roč. XXII, č. 22, s. 2.
- KAPUTA, Andrej: Údaj o zázračnej ikone v Šašovej už z roku 1757. In: *Bardejovské novosti*, 2011, roč. XXII, č. 26, s. 6.
- KARAMPELAS, Cherubím: *Zo záhrady Bohorodičky*. Prešov : Archieparchiálna rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, 1995.
- KAŠPARŮ, Max: *Fundamenta psychiatriae pastoralis propter confessorem*. Košice : Kňazský seminár sv. Karola Boromejského, 2001.
- Kázne otca Martina* [online]. [citované 2. februára 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/svedectva/>>.
- KLIMAN, Andrej: Apologetika. Učebnica pre najvyšší ročník meštianskych škôl. Trnava : SSV, 1940.
- Kňazská čistota*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/knazom/knazska-cistota.html>>.
- KOČIŠOVÁ, Marta: Diecézna púť k obrazu Šašovskej Bohorodičky. In: *Bardejovské novosti*, 1999, roč. X, č. 33, s. 5.
- KOHÚT, Martin: *Alexander Spesz – život, dielo a prínos*. Košice : Katolícka univerzita v Ružomberku, teologická fakulta Košice : Diplomová práca, 2012.
- KOMÁR, Juraj: Naše rodiská. In: *Bardejovské novosti*, 1993, roč. IV, č. 26, s. 6.
- KONDOR, Luis (zost.): *Sestra Lucia hovorí o Fatime. Spomienky sestry Lucie*. Fátima : Secretariado dos Pastorinhos, 1995.
- KORNAJOVÁ, Anna: V Runine obnovili pútnické miesto. In: *Humenský korzár*, 2012, roč. I, č. 2, s. 3.
- KÖRPER, Karol: Prameň z Boha. Modlitbová, obradná, omšová, rozjímačná a poučná kniha pre vzdelaných katolíkov. Trnava : SSV, 1939.
- KOŠÍK, Vojtech: Mariánske pútnické miesta na Slovensku. Sprievodca pre pútnikov. Námestovo : Štúdio F, 1992.
- KOUKOLÍK, František: *Lidský mozek*. Český Těšín : Galén, 2012.
- Krakov – Sanktuárium Božieho milosrdenstva*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/sampor-2014/put-do-sampora-2014.html>>.
- KRATOCHVIL, Antonín: *Oheň baroka*. Brno : Nakladatelství Cesta, 1991.
- KRPELEC, Bartolomej: *Bardejov a jeho okolie dávno a dnes*. Bardejov : Miestny odbor Matice slovenskej v Bardejove, 1935.
- LABAS, Camille: Sila statočného života. Irenkina mladosť v Bardejove. Bratislava : PostScriptum, 2013.
- LEMAÎTROVÁ, Nicole – QUINSONOVÁ, Marie-Thérèse – SOTOVÁ, Veronique: *Slovník křesťanské kultury*. Praha : Garamond, 2002.
- LÉON-DUFOUR, Xavier a kol.: *Slovník biblickej teológie*. Trnava : Dobrá kniha, 2003.
- LETZ, Ján: Mystičky západu. *Inšpirácia pre kresťanskú filozofiu a teológiu*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2002.
- Levočská Biela pani*. Levoča : Múzeum v Levoči a v Betliari, 2010.
- Liturgický poriadok bardejovskej farnosti z r. 1892. In: *Mozaika*, 1999, roč. IX, č. 17, s. 2.
- LITVA, Felix, J.: *Rím a Vatikán. Sprievodca Rímom*. Trnava : Dobrá kniha, 1993.
- LORAD, E.: Umelecko-historické pamätne kostoly na Slovensku. Trnava : SSV, 1957.
- LUKÁČ, Gabriel: Zborov a hradné panstvo Makovica. Krátky pohľad dejín do roku 1918. Zborov : EXPOGRAPH, 1991.
- MAMROŠOVÁ, Daniela: *Gaboltovej a jeho história*. Bardejov : Grafotlač, 1992.

MANÍKOVÁ, Ľubomíra – MANÍKOVÁ, Lenka: *Osikov 1796 – 2013*. Osikov : UNIPRESS Giraltovce, 2013.

MARCONI, B. N.: *Basilica Santa Maria in Aracoeli*. Roma.

MARETTA, Jozef: *Odpoveď Cirkvi na fenomén Zlého vo svete*. Prešov : EriV, 2012.

MATIS, Melichar: P. Hyacint Jozef Tandara OP. In: *Svätý ruženec*, 2006, roč. XI, č. 2, s. 20-24.

MATIS, Melichar: P. Marek Peter Kolarovič OP. (1. časť). In: *Svätý ruženec*, 2012, roč. XVII, č. 4, s. 22-25.

MATIS, Melichar: P. Marek Peter Kolarovič OP. (2. časť). In: *Svätý ruženec*, 2012, roč. XVII, č. 5, s. 25-28.

MATIS, Melichar: P. Marek Peter Kolarovič OP. (3. časť). In: *Svätý ruženec*, 2012, roč. XVII, č. 6, s. 23-28.

MATIS, Melichar: P. Marek Peter Kolarovič OP. (4. časť). In: *Svätý ruženec*, 2012, roč. XVII, č. 7, s. 25-28.

MATIS, Melichar: P. Marek Peter Kolarovič OP. (5. časť). In: *Svätý ruženec*, 2012, roč. XVII, č. 8, s. 22-25.

MATIS, Melichar: P. Marek Peter Kolarovič OP. (6. časť). In: *Svätý ruženec*, 2012, roč. XVII, č. 9, s. 25-28.

Matka ustavičnej pomoci. Prešov : Kníhtlačiareň Andreja, 1943.

MEČIAR, Kamil: *Životy víťazov 3*. Bratislava : LÚČ, 2006.

MEDVEC, Anton: *Koleso času. Obišovce*. Obišovce : MKV-PRESS, Košice, 2014.

MICHALOVIČ, Ľudovít – ZAMKOVSKÝ, Michal (ed.) a kol.: *Matka ustavičnej pomoci*. Bratislava : Lúč, 1993.

MIKULEC, Jiří: *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000.

MIRKOVIČ, Lazar: *Pravoslávna liturgika alebo náuka o bohoslužbe pravoslávnej východnej cirkvi*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove, 1965.

MIŠUTH, Viktor: *Dejiny farnosti Sobrance*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2013.

Modlitba ruženca [online]. [citované 8. februára 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/modlitba-ruzenca/>>.

MOKRIŠ, Andrej – KALFASOVÁ, Marie: *Ľubotín včera a dnes*. Obec Ľubotín : LIM PO, Prešov, 2013.

MOLNÁR, Martin – STARJÁK, Matej (ed.) a kol.: *Historické príbehy od Schengenskej hranice*. Michalovce : Priatelia Zemplína – Zemplínske múzeum v Michalovciach, 2011.

MÓRICOVÁ, Jana: Šaštínska Sedembolestná patrónka Slovenska. In: *Mariánske pútnické miesta na Slovensku. Zborník z vedeckej konferencie v Ružomberku 28. novembra 2007*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku – Filozofická fakulta, 2007, s. 20-26.

MRVA, Ivan – SEGEŠ, Vladimír: *Dejiny Uhorska a Slováci*. Bratislava : Perfekt, 2012.

Mučeníci čakajú na nás. Ján Nemec, rím.-kat. farár v Lieskovci – jeho život, pôsobenie a smrť. In: *Kanadský Slovák*, 1990, roč. IL, č. 33, s. 12.

Mučeníci čakajú na nás. Ján Nemec, rím.-kat. farár v Lieskovci – jeho život, pôsobenie a smrť. Druhá časť. In: *Kanadský Slovák*, 1990, roč. IL, č. 34, s. 12.

Mučeníci čakajú na nás. Ján Nemec, rím.-kat. farár v Lieskovci – jeho život, pôsobenie a smrť. Tretia časť. In: *Kanadský Slovák*, 1990, roč. IL, č. 35, s. 12.

Mučeníci čakajú na nás. Ján Nemec, rím.-kat. farár v Lieskovci – jeho život, pôsobenie a smrť. Dokončenie. In: *Kanadský Slovák*, 1990, roč. IL, č. 36, s. 12.

Nanebovzatie Panny Márie. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/videnia/nanebovzatie-panny-marie-2011-videnie.html>>.

NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník*. Praha : Kalich, 1956.

Odpustkové povolenie pre Kalváriu v Bardejove z roku 1869. In: *Mozaika*, 1999, roč. IX, č. 17, s. 3.

ONDICA, Slavomír (ed.) a kol.: *Duchovné Slovensko*. Sabinov : DINO, 2010.

Ostaňte verní. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/sampor-2014/put-do-sampora-2014.html>>.

OTTOVÁ, Michaela (ed.) a kol.: *Divotvůrkyně přeštická. 300 let obrazu a poutí*. České Budějovice : Halama, 2012.

Oznamy Farnosti košických mučeníkov v Humennom. [online]. [citované 21. augusta 2014]. Dostupné na internete: <<http://www.humenne3.rimkat.sk/?p=2622>>.

Oznamy. In: *Farský list Rímskokatolíckej farnosti mena Ježiš a Mária v Prešove – Nižná Šebastová*, 2014, roč. VII, č. 3, s. 3.

- Padlí kňazi*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/knazom/padli-knazi.html>>.
- PACH, Jan (ed.) a kol.: *Królowa w nowych szatach*. Częstochowa : Niedzieli, 2011.
- PAPP FABER, Erika: *Égi Édesanyánk könnyező Mária-kép a Kárpát-medencében*. Budapest : Roma-nika Kiadó, 2008.
- PAPP, Štefan: Panna Mária – Matka Spasiteľa – Bohorodička. In: *Slovo. Mesačník gréckokatolíkov v ČSSR*, 1987, roč. IX, č. 12, s. 7-8.
- PETRANSKÁ, Darina – ZUBKO, Peter – DRONZEK, Jozef: *Prešovská kalvária*. Prešov : Rovňák – Excel 2010.
- PETRAŠKO, Ľudovít: Na prahu slobody. Zabudnutý mučeník František Majoch. In: *Korzář*, 2003, roč. V, č. 84, s. 9.
- PETRÍK, Ľubomír (ed.) a kol.: *Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 1*. Prešov : Petra, 2012.
- PIATROVÁ, Alena (ed.) a kol.: *Pútnické miesta Slovenska. Sprievodca*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010.
- PIETRAS, Leander Tadeusz: Pútnický farský Kostol Narodenia Panny Márie a kláštor pavlínov vo Vranove nad Topľou. Vranov nad Topľou : Excel enterprise, 2007.
- Posviacka kostola na Kalvárii. In: *Mozaika*, 1992, roč. II, č. 20, s. 1.
- Potvrdenie požehnania Ruženca plného Božích milostí*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/videnia/potvrdenie-pozehnanie-ruzenca-plneho-bozich-milosti.html>>.
- POUPARD, Paul: *Sprievodca Rímom*. Bratislava : Vydavateľstvo Nové mesto, 1999.
- Prijímanie po kľaciačky*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/prijimanie-po-klaciacky/prijimanie-po-klaciacky.html>>.
- PRUZSINSKÝ, Jozef: Sklad nábožných pesničiek i modlitiev ktoré k svätej cti Boha blahoslavenej Panny Márie pre pobožných katolíkov, ako aj pre jejich blahoslavenstvo. Budapešť : Koloman Rósa a manželka, 1890.
- Prvý plameň lásky – Ruženec plný Božích milostí*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/videnia/prvy-plamen-lasky---ruzenca-plny-bozich-milosti.html>>.
- PÚCHOVSKÝ, David: Američania vybojovali u pápeža blahorečenie slovenskej mníšky. Zázrak! Vlasti Miriam mi vrátili zrak. In: *Nový čas*, 2014, roč. XXIV, č. 230, s.18-19.
- RADLINSKÝ, Andrej: *Nábožné výlevy*. Trnava : Spolok svätého Adalberta (Vojtecha), 1906.
- RADVÁNI, Hadrián – KUBINEC, Marcel: *Panna Mária Trnavská*. Bratislava : Lúč, 2012.
- RICHTER, Klemens: *Liturgie a život*. Praha : Vyšehrad, 2003.
- ROSIVAL, Ladislav – BENIAK, Milan – JANOTKA, Miroslav – VALENT, Michal (ed.) a kol.: *Zdravoveda*. Martin : Osveta, 1980.
- ROYT, Jan: *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha : Univerzita Karlova, nakladatelství KAROLINUM, 1999.
- ROZKOŠ, Marko – HOSPODÁR, Michal (ed.) a kol.: *Košická eparchia 2013*. Košice : Gréckokatolícka eparchia Košice, 2013.
- SEDLÁK, Peter: Kresťanstvo na území Košického arcibiskupstva od počiatkov do roku 1804. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004.
- SELECKÝ, Anton: „Milujte lásku!“ poskytujeme. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 7, s. 4.
- SELECKÝ, Anton: Boh vystiera ruku. In: *M Rosa*, 2005, roč. XIII, č. 9, s. 4-5, 10.
- SELECKÝ, Anton: Čas meča. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 8, s. 5, 9-10.
- SELECKÝ, Anton: Čas prichádza. In: *M Rosa*, 2005, roč. XIII, č. 5, s. 5-6.
- SELECKÝ, Anton: Chceme vás oslobodiť. In: *M Rosa*, 2006, roč. XIV, č. 5, s. 5, 7.
- SELECKÝ, Anton: Chceme vás zachrániť. In: *M Rosa*, 2005, roč. XIII, č. 11, s. 5, 7.
- SELECKÝ, Anton: Jediná nádej – jediná pomoc. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 11, s. 5.
- SELECKÝ, Anton: Liečte sa Láskou z Eucharistie. In: *M Rosa*, 2005, roč. XIII, č. 5, s. 5, 7, 11.
- SELECKÝ, Anton: Milujte Lásku. In: *M Rosa*, 2005, roč. XIV, č. 3, s. 5, 7.
- SELECKÝ, Anton: Mimoriadny obraz. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 11, s. 8.
- SELECKÝ, Anton: Nalieham! In: *M Rosa*, 2005, roč. XIII, č. 8, s. 5, 7.
- SELECKÝ, Anton: Petícia do Ríma. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 7, s. 3.
- SELECKÝ, Anton: Petícia za sr. Agátu ohrozenú. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 8, s. 3-4.

- SELECKÝ, Anton: Posolstvo Panny Márie a Pána Ježiša zo dňa 17. marca 2004, Sečovce, miesto pri Brale. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 4, s. 3.
- SELECKÝ, Anton: Pre záchranu duší! In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 12, s. 3-4.
- SELECKÝ, Anton: Prichádzajte ku mne. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 9, s. 4-5, 8-10.
- SELECKÝ, Anton: Publikácia „Volám a čakám!“ In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 7, s. 4.
- SELECKÝ, Anton: Sečovský „tribunál“ In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 8, s. 10, 16-17.
- SELECKÝ, Anton: Slováci budíček. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 7, s. 4-5, 8-11.
- SELECKÝ, Anton: Spojme svoje sily. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 10, s. 8.
- SELECKÝ, Anton: Stanovisko Mons. Milana Chautura. Prichádzajte ku mne. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 9, s. 8-9.
- SELECKÝ, Anton: V službe Lásky. In: *M Rosa*, 2005, roč. XIII, č. 3, s. 5, 9.
- SELECKÝ, Anton: Víťazstvo je naše. In: *M Rosa*, 2005, roč. XIII, č. 10, s. 7, 9.
- SELECKÝ, Anton: *Volám a čakám! Panna Mária k svojim deťom*. Bratislava : Magnificat Slovakia, 2004.
- SELECKÝ, Anton: Vytrvať do konca... In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 8, s. 4.
- SELECKÝ, Anton: Výzva k láske. Rozhovor so sestrou Agátou Burejovou. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 4, s. 5-6, 10.
- SELECKÝ, Anton: Zdvihnite oči k nebu. In: *M Rosa*, 2004, roč. XII, č. 11, s. 3-4.
- SENČÍK, Štefan: *O postoji k súkromným zjaveniam*. Trnava : Dobrá kniha, 2000.
- SEDLER, Egon: *Byzantské ikony Božej Matky*. Bratislava : Oto Németh, 2006.
- SEDLER, Egon: Tajomstvá Krista. Ikony veľkých Pánových sviatkov. Bratislava : Oto Németh, 2008.
- SHMOTZER, Peter: Sanktuárium. In: *Boromeo*, 2011, č. 2, s. 46-47.
- SCHMITT Jean-Claude: Revenanti. Živí a mrtví ve středověké společnosti. Praha : Argo, 2002.
- SLIVKA, Michal: K problematike eremitizmu na Slovensku. In: Dejiny a kultúra rehoľných komunít na Slovensku. Príspevky na II. sympóziu o cirkevných dejinách Slovenska na Trnavskej univerzite 15. – 16. októbra 1993. Trnava : Trnavská univerzita, 1994, s. 49-70.
- Slovo od Pána Ježiša – Krížová cesta kňazov*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/knazom/slovo-od-pana-jezisa---krizova-cesta-knazov.html>>.
- SPESZ, Alexander: *Katolícka mravouka*. Trnava : SSV, 1948.
- STRAKA, Ján: František Majoch. In: *Pútnik svätovojtešský. Kalendár pre katolíckych Slovákov*, ročník LV. Trnava : SSV, 1927. s. 86-91.
- STRIŽEV, Alexander: *Pravoslávna ikona – kánon a štýl I*. Bratislava : Oto Németh, 2010.
- SUCHÁNEK, Pavel: Triumf obnovujúceho se dne. Umění a duchovní aristokracie na Moravě v 18. stoly. Brno : Masarykova univerzita, 2013.
- Svedectvá* [online]. [citované 8 februára 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/svedectva/>>.
- Svetlo sveta*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/videnia/svetlo-sveta.html>>.
- Sviatok Diela lásky milosrdenstva a pokoja*. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/fotoalbum/sviatok-diela-lasky-milosrdenstva-a-pokoja/>>.
- ŠALING, Samo – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária – MANÍKOVÁ, Zuzana: *Slovník cudzích slov*. Bratislava : SAMO, 2002.
- ŠATURA, František: Kto vraždil? Neznámi či partizáni? In: Preberáme a komentujeme. In: *Katolícke noviny*, 1994, roč. CVL, č. 6, s. 7.
- ŠATURA, František: Mučeníci čakajú na nás alebo aj inak o SNP. In: *Plameň*, 1992. roč. XVI, č. 5, s. 7-10.
- Škapuliar. Gaboltov : Farnosť svätého Vojtecha v Gaboltove.
- ŠUKAJLOVÁ, Margita (ed.) a kol.: *Bardejov a okolie*. Košice : Východoslovenské tlačiarne, 1997.
- ŠULÍK, Ivan: *Morálne myslenie Alexandra Spesza (1889 – 1967)*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 2005.
- ŠURKALA, Ján: *O oltároch v farskom chráme sv. Margity Antiochijskej a o tom, v akej úcte mali Zborovčania tieto oltáre*. [online]. [citované 14. septembra 2014]. Dostupné na internete: <<http://zborovonline.sk/wp/oltare-chramu-sv-margity/>>.
- ŠVIHOVEC, JAN (ed.) a kol. *Pharmindex brevif*. Praha : MediMedia Information, 2001.
- ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: *Sprievodca po historickom Prešove*. Prešov : Univerzum, 1997.

- ŠVORC, Peter (ed.) a kol.: Sprievodca po sakrálnych pamiatkach a cirkevnom živote Prešova. Prešov : Universum, 1999.
- TIMKO, Eugén: *Alexij Tóth*. [online]. In: *Významní pravoslávni svätí*. [citované 7. októbra 2014]. Dostupné na internete <<http://www.pravoverni.sk/in04svaty039.html>>.
- TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Dejiny baziliánskeho monastiera v Krásnobrode od 9. storočia po súčasnosť. Košice : Gorazd A. Timkovič, 2009.
- TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis bukovského monastiera (Bukovej Hory) a historické zmienky o iných baziliánskych monastiach na Slovensku. Prešov : Rád svätého Bazila Veľkého, 2004.
- TIMKOVIČ, Vladimír Jozafát: Letopis krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku. Prešov : Baziliánske vydavateľstvo Blahovistníka, 1995.
- TÖRÖK, Petra: *Lesznai Anna. Text Petra Török; preklad: Júlia Szolnokiová, Jitka Rožňová*. Bratislava : Občianske združenie Tradície a hodnoty : Slovenské národné múzeum – Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku, 2008.
- TRSTENSKÝ, Viktor: *Sila viery, sila pravdy*. Bratislava : Senefeld-R, 1990.
- TVRDÝ, Peter (editor): *Slovník latinsko-slovenský*. Ružomberok : Lev, 1923.
- UHLIAR, Ján: Kto vraždil? Neznámi, či partizáni?! In: *Bojovník*, 1993. roč. III, č. 24, s. 5.
- V Kostole Najsvätejšej Trojice – farnosť Prešov-Solivar. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/videnia/v-kostole-najsvatejskej-trojice-farnost-solivar.html>>.
- VAN DÜLMEN, Richard: Kultura a každodenný život v raném novověku (16. – 18. století). Náboženství, magie, osvícení. III. Praha : Argo, 2006.
- VAŠKO, Imrich (ed.) a kol.: *Dóm sv. Alžbety v Košiciach*. Košice : SÁŠA, 2000.
- VEREŠOVÁ, Marcela a kol.: *Prehľad všeobecnej psychológie*. Bratislava : Enigma publishing, 2010.
- VESELOVSKÁ, Jarmila – KOŠÚTHOVÁ, Anna (ed.) a kol.: *František Majoch, slovenský rodolub*. Prešov : Regionálne kultúrne stredisko, 1991.
- VICCHI, Roberta: The Major Basilicas of Rome. Saint Peter's San Giovanni in Laterano San Paolo fuori le Mura Sancta Maria Maggiore. Antella (Florence) : SCALA, 1999.
- Videnie – Už nie som a predsa som. [online]. [citované 22. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://www.tymian.estranky.sk/clanky/videnia/videnie---uz-nie-som-a-predsa-som.html>>.
- VIŠŇOVSKÝ, Mikuláš (ed.) a kol.: *Malý teologický lexikón*. Trnava : SSV, 1977.
- Vítazstvo je naše. Posolstva Panny Márie. Bratislava : Magnificat Slovakia, 2005.
- VON ALLMEN, Jean-Jacques (ed.) a kol.: *Biblický slovník*. Praha : Kalich, 1987.
- VRAGAŠ, Štefan (ed.) a kol.: *Teologický a náboženský slovník I – II*. Trnava : SSV, 2006 – 2008.
- VYSTAVIL, Marek: *Alexij Tóth*. [online]. [citované 7. októbra 2014]. Dostupné na internete <http://zivotysvatych.blogspot.sk/2012_12_01_archive.html>.
- WICK, Vojtech: *Dóm sv. Alžbety v Košiciach*. Košice : Tlačiareň sv. Alžbety, 1936.
- ZÁBORSKÝ, Jonáš: *Faustiáda*. [online]. Zlatý fond denníka SME, 2009. 100 s. [citované 20. augusta 2013] Dostupné na internete: <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/198/Zaborsky_Faustiada>.
- Záhady.sk. STV 2007 [online]. [citované 19. júla 2013]. Dostupné na internete: <<http://www.youtube.com/watch?v=iwbzAJ4N1LE>>.
- Záchranný veniec ruženca. ... a budeš slobodný ako motýľ. Prešov : Dielo lásky, milosrdenstva a pokoja, 2013.
- Zázračná ikona klokočovskej presvätej Bohorodičky. [online]. [citované 25. augusta 2014]. Dostupné na internete <<http://novyklubokocov.webnode.sk/news/zazracna-ikona-klokocovskej-presvatej-bohorodicky-vi-/>>.
- ZSEBRÁČZKY, Géza: Katolícki cirkevní Spevník pre svojich farníkov bardiovských Géza Zsebráczky dekan-farár. Vytiskla Spoločenská knihtiskárna v Kroměříži, Morava, 1919.
- ZUBKO, Peter (ed.) a kol.: *Návrat zasľúbenej krajiny*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010.
- ZUBKO, Peter: *Dejiny Košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2006.
- ZUBKO, Peter: *Dejiny Košickej kapituly (1804 – 2001)*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003.
- ZUBKO, Peter: *Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia*. Ružomberok : Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2009.
- ZUBKO, Peter: *Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia II*. Košice : Viena, 2009.
- ZUBKO, Peter: *Kňaz nie každodenný Jonáš Záborský v službe Košickej diecézy*. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2013.

ZUBKO, Peter: Konkatedrála a baziliky menšie v Košickej arcidiecéze. In: Zborník vedeckej konferencie konanej dňa 6. 5. 2010 v Košiciach: Košická arcidiecéza počas 20 rokov od nadobudnutia slobody. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010, s. 251-270.

ZUBKO, Peter: *Košický veraikon*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2008.

ZUBKO, Peter: *Kresťanský starovek*. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2007.

ZUBKO, Peter: *Kult Svätej krvi v Košiciach*. Košice : Viliam Ščavnický, 2013.

ZUBKO, Peter: Relikty poloník z čias rekatolizácie na východe Slovenska. In: *Slavica Slovaca*, 2013, roč. XLVIII, č. 2, s. 172-182.

ZUBKO, Peter: Zemplínski a abovskí uniati v Barkóczyho vizitácii. Gréckokatolíci v záznamoch latinských biskupov z 18. storočia IV. Ružomberok : Verbum, 2013.

ŽEMBEROVÁ, Viera (ed) a kol.: *Rukoväť literatúry*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998.

ŽUDEL, Juraj: *Stolice na Slovensku*. Bratislava : Obzor, 1984.

ГАДЖЕГА, Василий: Дополнения к истории русинов и русских церквей в бывш. жупѣ Земплинской. VIII. Протокол визита епиа Михаила Ман. Ольшавского в Земплииѣ в Шарашѣ. In: *НАУКОВЫЙ ЗБОРНИК ТОВАРИСТВА „ПРОСВѢТА“ В УЖГОРОДѢ ЗА 1930 – 31. РОК ВИДАЄ ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЫЙ ОДДѢЛ РОД РЕДАКШЮ: ДРА ВАСИЛИЯ ГАДЖЕГИ, АВГУСТИНА ВОЛОШИНА, ДРА ИВАНА ПАНЬКЕВИЧА И ДРА ВОЛОДИМИРА БИРЧАКА РОЧНИК VII – VIII. УЖГОРОД : ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛИЯН В УЖГОРОДѢ, 1931. s. 17-182.*

Naratívne pramene

BUREJOVÁ, Emília Michaela: Rozhovor – Sečovské Bralo v Malých Ozorovciach 4. 9. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-18.

ČECHOVÁ, Helena: Rozhovor – Kľušovská Zábava 28. 8. 2013. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2.

HUDÁK, Pavol: Rozhovor – Vysoká nad Uhom 4. 8. 2014.

JANÓ, Patrik: Rozhovor – Ždaňa 9. 2. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-3.

RENČKO, Marián ml.: Rozhovor – Mokroluh 5. 7. 2014.

RENČKO, Marián st.: Rozhovor – Mokroluh 5. 7. 2014.

SOBRANECKÍ VERIACI: Rozhovor – Sobrance 7. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2.

SOBRANECKÍ VERIACI: Rozhovor – Sobrance 8. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2.

SOBRANECKÍ VERIACI: Rozhovor – Sobrance 11. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2.

SOBRANECKÍ VERIACI: Rozhovor – Sobrance 15. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-2.

SOBRANECKÍ VERIACI: Rozhovor – Sobrance 23. 1. 2014. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-3.

SUČKOVÁ, Jana Vianea: Rozhovor – Prešov 14. 9. 2013. Písomný prepis rozhovoru, s. 1-3.

TARNOVSKÝ, Cyril: Rozhovor – Mokroluh 5. 7. 2014.

SUMMARY

The work is devoted to the events of the supernatural nature in the Kosice archdiocese from the Middle Ages to the present. After general chapters followed special chapters that document the supernatural events in the Roman Catholic Church, the Greek Catholic Church and the Orthodox Church, which here live together side by side. In eastern Slovakia is situated 40 more significant places of pilgrimage. Each location has explained its history, genesis and significance of religious life. A teen canonized saint comes from this territory. In this territory were recognized 16 apparitions, of which only one was approved by the Church. In sanctuaries and at images were many miracles such as healing, but they were not officially documented. In Kosice in the Middle Ages became a Eucharistic miracle that was recognized by ecclesiastical authority. The event influenced the construction of the cathedral and Kosice was among the most important places of pilgrimage in medieval Hungary. Another category of supernatural events are legends and rumours that bind to 6 sites and 1 person. Favourite subject of religious cult are gracious paintings and icons. In eastern Slovakia were registered 26 miracle images. Some paintings are copies of famous miraculous image of Rome, Italy, Austria, Bohemia, Slovakia, Hungary and Poland. The last group of the events of the supernatural nature are revelations of the dead, which two revelations are described in this work.

Udalosti nadprirodzenej povahy na území Košickej arcidiecézy

Autori: Mgr. Gabriel Benka-Rybár
prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.

Tlač a knižárske spracovanie: VMV

Vydalo: Verbum
Vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 5512/1A, 034 01 Ružomberok

Prvé vydanie, 2014

ISBN 978-80-561-0199-5